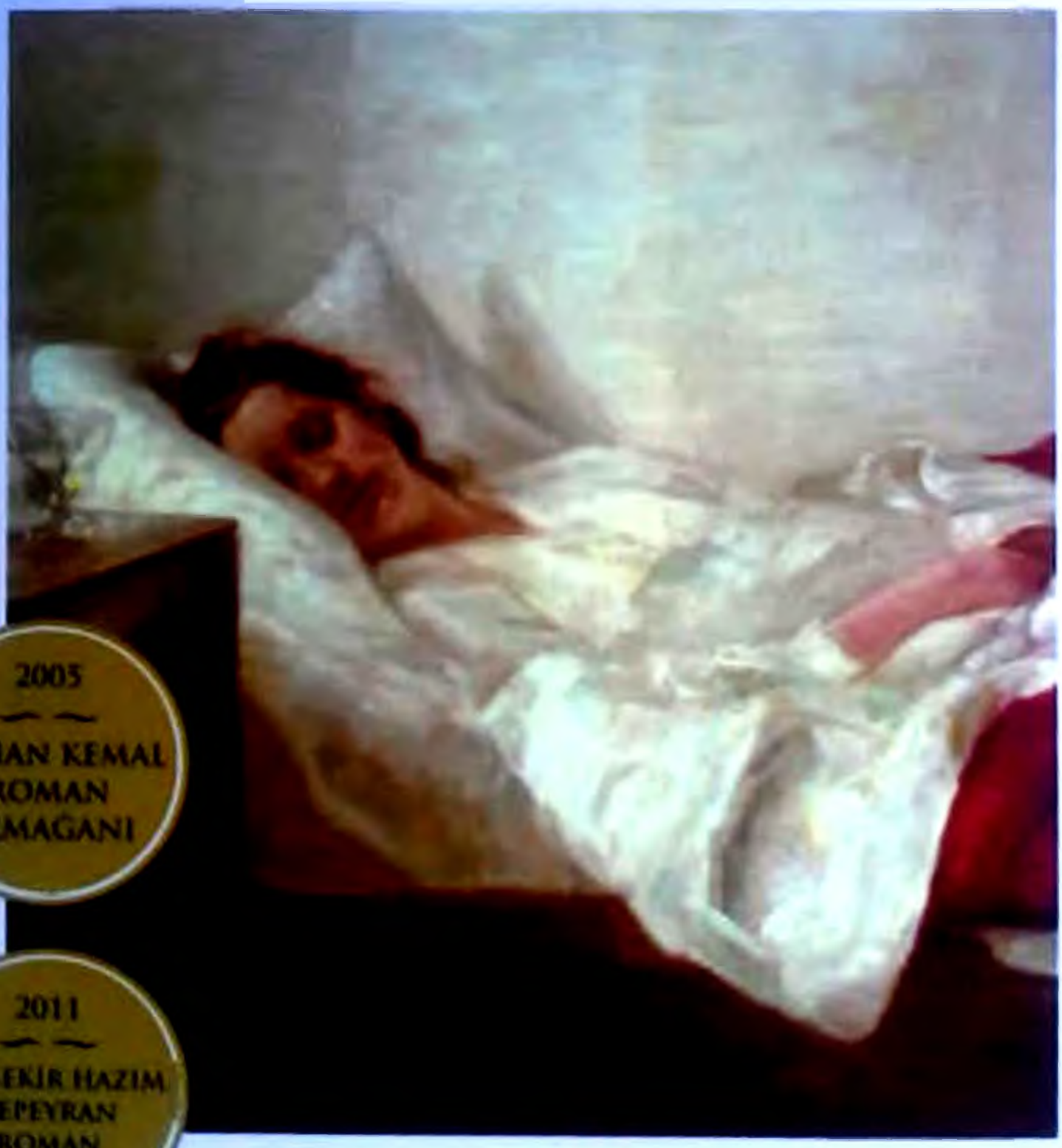
ADNAN BİNYAZAR

ÖLÜMÜN GÖLGESİ YOK

ROMAN

2005
ORHAN KEMAL
ROMAN
ARMAĞANI

2011
EMİNEKİR HAZIM
TEPEYRAN
ROMAN
ÖDÜLÜ

ADNAN BİNYAZAR

ÖLÜMÜN GÖLGESİ YOK

Can Yayınları 1410

© 2004, Can Sanat Yayınları Ltd. Şti.
Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 2004
5. basım: Mart 2012
Bu kitabın 5. baskısı 1000 adet yapılmıştır.

Yayına hazırlayan: Faruk Duman

Kapak tasarımı: Ayşe Çelem Design

Kapak baskı: Azra Matbaası
İç baskı ve cilt: Özal Matbaası

ISBN 978-975-07-0388-1

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No. 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33
www.canyayinlari.com
yayinevi@canyayinlari.com

ADNAN BİNYAZAR

ÖLÜMÜN GÖLGESİ YOK

ROMAN

2005 ORHAN KEMAL ROMAN ARMAĞANI

2011 EBUBEKİR HAZIM TEPEYRAN ÖDÜLÜ

CAN

Adnan Binyazar'ın Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Masalını Yitiren Dev, 2000

Halk Anlatıları, 2003

Şairin Kedisi, 2005

Duyguların Anakarası, 2006

Edebiyatın Dar Yolu, 2008

Şah Mahmet, 2009

Toplum ve Edebiyat, 2010

Bozkır Aydınlığında Aşk, 2011

ADNAN BİNYAZAR, 7 Mart 1934 yılında Diyarbakır'da doğdu. Dicle Köy Enstitüsü ve Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Edebiyat Bölümü'nü bitirdi. Çeşitli eğitim kurumlarında öğretmenlik yaptı. TTK ve TDK'da çalıştı. 1978'de Kültür Bakanlığı Tanıtma ve Yayımlar Dairesi Başkanlığı sırasında, Bakanlıkça yayımlanan *Ulusal Kültür* ile *Çeviri* dergilerinin sorumlu yönetmenliğini yaptı. 1981'de Eğitim Senatosu'nun çağrılısı olarak Berlin'e gitti, *Türkçe/Dil ve Okuma Kitabı* (İncilâ Özhan'la) ve *Öğretmen Kılavuzu*, Türkçe Müfredat Programı hazırladı. Hollanda, İsveç ve İsviçre'de öğretmen yetiştirme projelerinde görev aldı. Bu arada, Avrupa'da yaşayan öğrenciler için *Türkçe/Dil ve Okuma Kitabı*'nı yazdı. Toplumcu düşüncenin ağır bastığı denemelerinde, ancak ulusal kültürünü geliştirmiş toplumların evrensel bir dünyada yer alabileceklerini, insanın sanatsal ve düşünsel kimlik kazanmadan bir varlık göstereme-yeceğini savunan Binyazar'ın *Toplum ve Edebiyat* (1972, genişletilmiş baskı 2010), *Kültür ve Eğitim Sorunları* (1976), *Ağıt Toplumu* (1978), *Ozanlar Yazarlar Kitaplar* (1998), *Ayna* (2003) adlı kitaplarında toplandı. Öbür kitapları şunlardır: *Yazmak Sanatı* (Emin Özdemir'le, 1969), *Dede Korkut* (1972), *Dedem Korkut'tan Öyküler* (1972), *Cumhuriyet'in 50. Yılında Atatürk Yolunda 40 Yıl* (1973), *Âşık Veysel* (1973), *Yazın ve Bilim Dilimiz* (Metin Öztekin'le, 1978), *Kan Turalı* (1980), *Yazılı Anlatım Bilgileri* (Emin Özdemir'le, 1980), *Türk Dilinde 25 Ünlü Eser* (1982), *Dedem Korkut Boy Boyladı / Vier alttürkische Nomadensagen* (1984), *Elif ile Yaralı Mahmut* (2006), *15 Türk Masalı* (1987), *Öğretmen Kılavuzu* (1987), *Halk Anlatıları* (1995), *Masalını Yitiren Dev* (2000), *Ölümün Gölgesi Yok* (2004), *Şairin Kedisi* (2005), *Duyguların Anakarası* (2006), *Kerem ile Aslı* (2007), *Edebiyatın Dar Yolu* (2008), *Şah Mahmet* (2008), *Ardında Leke Bırakmamalı Sevgi* (2009), *Atatürk Anlatıyor* (2010), *Bozkır Aydınlığında Aşk* (2011). Binyazar, "Tohum"la 1965 Öğretmenler Bankası Öykü İkincilik Ödülü'nü, *Ölümün Gölgesi Yok*'la 2005 Orhan Kemal Roman Armağanı'nı ve 2011 Ebubekir Hazım Tepeyran Roman Ödülü'nü, *Toplum ve Edebiyat*'la 2010 Sedat Simavi Edebiyat Ödülü'nü kazandı. Yazar ayrıca, 2005 İzmir-Konak Belediyesi Yılın Edebiyatçısı Ödülü'ne, 2008 Dil Derneği Onur Ödülü'ne, 2009 Bartın Kitap Fuarı Onur Ödülü'ne ve son olarak da 2012 Uluslararası Ankara Öykü Günleri Onur Ödülü'ne değer bulundu.

Gömüldü ya Çorum toprakları hep açar
Nice çiçekleriyle onu
Ben gece gündüz sevgisini açarım
Yadsırım ölüm denen sonu.

Hitit karanlıklarında
Sesin gecemizi aydınlık ederdi
Sanki güzelliğin;
"Sen beni benden çok yaşayacaksın," derdi.

FAZIL HÜSNÜ DAĞLARCA

1

Hayat bir gölgedir

Hayat dediğin ne ki; yürüyen bir gölge,
bir zavallı kukla sahnede.
Bir saat boy gösterecek,
boyun kırıp gidecek!

WILLIAM SHAKESPEARE

Ölü yaprakları bulamaca çeviren güz yağmuru yönünü bulamadan serpiştiriyor, çıplak ağaçları akşamın karanlığı sarıyordu. Onu yokluğun kucağına bırakıp hastane odasından ayrıldığımda, çıplak ağaçlardan biri de bendim:

"Diri" görünümünde bir çöküntü!

Ölümün kara duygusu, dipsiz kuyulara atmıştı beni. Bağırıyordum; sesimi kuyunun kof taşları yutuyordu. İçine fırtınalar üflense ses vermeyen çalgılara dönmüştüm. Pencereye vuran ampul ışığını gün aydınlığı sanıp dışarıya fırlamak isterken duyargalarını cama çarpan arılar gibi, kovanımın yolunu bulamıyordum. Rengin her türünü tanıdıktan sonra gözünün ışığından olmuş bir kördüm; ellerimi boşluklarda dolaştırıyor, yitirdiğim rengi arıyordum.

Beynimde dirilik duygusunu kemiren ölüm, görünmez ayaklarıyla yaklaşıyordu. "Umut" denen oyalayıcı

duygunun kör kandil kadar hükmü kalmamıştı. Yolumun bitiminde, gölgemi kör ışıkların aydınlattığı ıslak sokaklarda bırakıp zindan karanlığı odama kapanmıştım.

Ölüm çanı çalmaya görsün; "tükeniş", uçan kuşun kanadıyla yaklaşıyor!

O gün, kuş kadar kalmış bedenini tekerlekli sandalyesine oturtmuş, sonbahar yağmurlarının bozlaştırdığı ağaçları görsün diye, koridorun dışarıya bakan camlı köşesine götürmüştüm: Eşim Filiz'i...

Hastalık gözünün ışığını almıştı; başını çevirip dışarıya bakamıyordu. Bakışsız gözleri, yanımdaki sandalyede oturan kabarık saçlı oda arkadaşıyla benim yüzüm arasında gidip geliyor, birimizin yüzünde çakılıp kalıyordu. Bana bakarken gözlerini kısıyor, sanki yüzümde bir şeyler arıyordu. Tedirginliğini seziyordum ama niye öyle yaptığını çözemiyordum.

Bir ara öyle keskin baktı ki, gözünün bütün ışığı yuvasından boşalacak sandım!

O hali uzun sürseydi, damarıma yılan zehri girmişçesine kanım donardı. Uzun sürmedi; hani, güneş, kapkara bulutların arasından şöyle bir görünür de, kırlar ışık gölüne döner; gözüne öyle bir ışık doldu yine. Bir süre sonra bakışları mekik hızında, kızla benim yüzüm arasında gidip geldi; birden kızın yüzüne çakılıp kaldı. O anda gözleri iki derin boşluğa dönmüştü. Dudakları seğirdi. Olanca sesiyle bağırdı:

"Aman Allahım! Sana bakıyorum, senin yüzünde kızın yüzünü görüyorum!.."

Doktor, önceden böyle durumlar olacağını sezdirmişti. Bir şey olmamış gibi, gözpınarlarının önünde biriken rimel akmasına benzer sızıntıları sildim. Uygulanan "ışın"ın etkisine bağlayarak, ağzıma şişelerle zamk dol-

durulmuşçasına dilimi oynatıp, "Olur mu öyle şey? Nasıl benim yüzümde kızı görürsün!" diyemedim.

Yaşadığı gerilime fazla dayanamadı. Dalıp gitti. Gözleri yarı açıktı. Sudan yeni çıkmış balığın ağzı gibi, dudakları ses vermeden açılıp kapanıyordu. Az sonra toparlandı:

"İlk oluyor böyle bir şey; senin yüzünde kızın yüzünü görmem... Senin yüzünde kızın yüzü..."

Gözündeki sızıntı damlaya dönüştü, damlalar irileşip yanaklarından aşağı yuvarlandı. İçin için ağlıyordu. Çocukluğumda anamı bir köşeye çekilmiş, gizli gizli ağlar gördüğümden gözyaşına bakmaya dayanamazdım.

"Ağlama, n'olursun ağlama!" diye yalvardım.

Ellerini tuttum, yanağımı yanağına dayadım. Gözlerinden süzülen yaş, benim yanaklarımı da ıslattı. "Hiç değilse böyle kalsın; sandalyesini yürütür, onu her yere götürürüm," diye geçirdim içimden. Umudun insana ne tuzaklar kurduğunu aklıma getirmeden, eski günlerimize döneceğimiz düşlerine kapıldım. Başını göğsüme dayadı bu kez. Kız, oturduğu yerde taş kesilmişti. Hemşire geldi. Bizi sarmaş dolaş görünce şen şakrak, uzun bir "*Schönnnnn!..*"[1] çekti, başka bir ilacı masanın üstüne koyup gitti. İlacını içirdim. Çok geçmedi, uyudu. Kapalı gözlerinde kirpikleri üst üste gelmişti. Kemoterapi başında tek tel saç bırakmamış ama kirpiklerinde dökülme olmamıştı.

* * *

Gözü kitap sayfalarında iken daha da uzardı kirpikleri. Uyurken yanı başına oturur, dakikalarca kirpiklerine

1. (Alm.) Güzel.

bakardım. Uyanıp yüzüne dikilen bakışlarımdan irkilmeyeceğini bilsem sabaha dek başucundan ayrılmak istemezdim. Yarattığına el sürdürmeyen bir tanrı gibi, güzelliğinin bekçisiydim. Dayanamaz, dudaklarımın ucuyla kirpiklerini öper, parmaklarımı kaşlarında gezdiririrdim. Kaşları ortadan kıvrılır, uçlarda incelirdi. Yaratılışın gerçekten işlenmişti yüzüne; uyurken bile güleçti. Sabahları ben uyanmışsam, onun da uyanmasını isterdim. Onu geceleri benden çalan uykunun düşmanıydım. Asıl oyunumu pazar sabahları oynardım. Ondan erken uyanırdım. Uyanıp uyanmadığını anlamak için odaya girip çıkma seferlerim başlardı. Uyanması uzarsa, uyansın diye parmağımı burnunun ucuna değdiririrdim. Daha olmazsa, üst dudağını tutardım. Yine uyanmazsa, alt dudağını çekip bırakırdım. Birbirine değen dudaklarının "şappp" sesine mi, yüzünde gezinen soluğumun esintisine mi kapılırdı; gözünü açardı.

O gözlerini açınca olurdu benim sabahım.

Pencereleri ardına kadar açardım. İçeriye bozkırın serin ışığı dolardı. Evde gecelikle dolaşmaktan hoşlanmazdı. Uyanır uyanmaz giyinirdi. Elini değdirdiği saksılar, biblolar, duvardaki resimler, çay bardakları ışığa keserdi... Gün aydınlığının bereketiydi bakışları.

Kaptanla karısı

Hayatımızı, günleri bir yük gemisinin kamarasında geçen kaptanla karısının öyküsüne benzetirdim. Öyküyü kurgularken kendimi kaptanın, Filiz'i karısının yerine koymuştum...

İş saatlerinin dışında, karısının yanından ayrılmıyordu kaptan. Uğradıkları hiçbir limanda, karıkocanın karaya çıktıklarını gören olmamıştı. Kaptan, karaya çıkmanın ne türlü rezaletlere yol açtığını bilirdi. Onun için gemi

çalışanları, demirledikleri limanlarda yaşadıklarını gelip kaptana anlatma cesaretini gösteremezlerdi. Bu cıvıklıkları dinlemekten tiksinen kaptanın, küfelik oluncaya dek içip geminin yolunu bulamayanları, gözünün yaşına bakmadan limanda bırakıp denize açıldığını duymayan kalmamıştı. Çalışanlar, kaptanın huyunu almışlar, onun gibi olamamışlarsa da, ona göre davranmayı öğrenmişlerdi. Öyle davranma erdemini göstermeyenler, o kaptanın gemisiyle yalnızca bir kez sefere çıkmış olurlardı.

Günde iki kez, gün doğumuyla akşamüzerleri geminin güvertesine çıkıp tenini uzak denizlerin kokusuna okşatan karısı, kocasının gözünün içine bakıyordu. Kamaraya kimseyi sokmuyordu kadın, kimseyle yüz göz olmuyordu. Tozu kendisi alıyor, temizliğe kimseyi çağırmıyordu. Geminin ortak yemeğinden de yemiyorlardı. Kamaranın köşesindeki küçücük ocak, tatlısı tuzlusuyla kadının en güzel yemekleri pişirmesine yetiyordu. Lekesiz tenine kendi diktiği giysilerin dışında giysi değmemişti. Ne giyse yakışıyordu kadına. İpek giysilerin omuzlarından süzülüp bacaklarına dökülüşüne, krep eteklerin kalçalarını sarışına, japone kesimin açıkta bıraktığı şimşir aklığındaki kollarının saydamlığına baktıkça, kocasının yüreğinde sevgi kuşları kanat çırpardı. Usta terzilerin onun üstünde prova yapacakları kadar uyumluydu bedeni. Diktiği giysileri prova ettiğinde, kocası karşısına geçer, bedeninin kıvrıntılarına dalardı. Dağları, ovaları, ırmakları binbir uyumla yaratan Tanrı, becerisini onun bedeninden de esirgememişti. Nasıl bir duyguysa bu; kaptan, karısına bakarken kıskançlık krizlerine girer; "İyi ki başkaları giysisini dikmiyor da, prova yaparken elleri ona değmiyor," diye içten içe sevinirdi. Kamaraları onların güzellik ülkesiydi. Onlar da sevgileriyle yarattıkları bu ülkenin kralla kraliçesiydi.

Şu yeryüzünde, kimse, yalnızlığın, "insanın kendisi

için kendini kazanma süreci"[1] olduğunu, kaptanla karısı kadar kavramış olamazdı. Yalnızlığın tadını alamayanlara "ıssız bir yalnızlık" gibi görünen kamarada, her an kendini oyalayacak bir iş buluyordu kadın. Çünkü mutluluklarının kaynağı, kendi içlerinde yarattıkları o "büyük yalnızlık"tı.

Mutlulukları şundan da belliydi ki, sarayların bin kandilli ışığı, onların gemici fenerinin yanında hiç kalırdı. Öyle azgın atlar gibi tepişip birbirlerine sataşmaları yoktu; bakışlarının yıldızlaşması, bedenlerinin birbirlerine kuğu boynu gibi sarmaşıp koklaşmaları yetiyordu onlara. Sevginin, yürekte saklı bir sessizlik hazinesi olduğunu bilmediklerinden, aylar süren yolculuklardan evlerine dönüp karılarıyla buluştuklarında söyleyecek söz bulamayan gemi çalışanları, kaptanla karısının sabahtan akşama dek içerde oturup ne konuştuklarını merak ediyorlardı. Oysa öyle günler oluyordu ki, kaptanın da, karısının da ağzından tek sözcük çıkmıyor, duygularının diliyse hiç susmuyordu.

Karıkocanın asıl yaşamı, akşamları kaptan işini bitirip kamaraya dönünce başlıyordu. Sevgiyi her şeyin önünde tutan kaptan, yaşadığının yaratıcısıydı. Sofrada bir-iki kadeh şarap yudumlayıp yorgunluğunu attıktan sonra, kamaranın bir köşesinde kurduğu sahneye çıkıyor, karısının sevdiği şarkıları söylüyordu. Kimi akşamlar, şarkının yerini şiir alıyordu. Kaptanın okuduğu her dize, karısının yüreğine saydam inci taneleri gibi düşüyordu. Shakespeare'den, Molière'den, Bernard Shaw'dan oyunlar seçip bunları baştan sona ezberleyerek kamarada tek izleyici olan karısına oynadığı da olmuştu. Karısı onca oyun izlemişti; hiçbirinde, kocasının her kişinin kılığına

1. Seneca.

girerek bir başına oynadığı bu oyunlardaki tadı bulamamıştı. Kaptanın, yerine göre sesini yaşlandırmasına, çocuklaştırmasına, kırıtkan genç kızların kahkahasına dönüştürmesine, sigara genizli kadınlarınki gibi kalınlaştırmasına çılgınca gülüyordu. Gülerken, kaptan sahneden eğilir, yüreğinin ellerini karısının temiz teninde dolaştırırdı. Karısı bir gün, "Sen, yüreğimi güzelliklerle doldurdun, dünyayı avcumun içine sığdırdın," demiş, onu dudaklarda eriyen öpücüklerle öpmüştü. Kaptan, o günden sonra, okuduğu şiirlerde, söylediği şarkılarda, oynadığı oyunlarda hep o deniz mavisi öpücüğün tadını bulmuştu.

* * *

Mutluluğun gökte bahar uçurtması gibi süzüldüğü o günlerde bu öyküyü okurken, eşini yitirirse kaptanın ne yapacağını düşünmüş, ortada bir şey yokken onların ayrılığına gözyaşı dökmüştüm. Aradan yıllar geçmişti. Karısının ölümünü düşleyip acısına gözyaşı döktüğüm "uzun yol gemisinin kaptanı" ben olmuştum. Bu hastane köşesinde, gün gün sonsuz uykusuna yaklaşan eşimin solgun yüzüne bakıyor, içinde "ölüm" yolcusu taşıyan kırık bir takanın mecalsiz kürekçisi gibi, elimi uzatıp sevgilimi kurtaramayışın aczini duyuyordum.

* * *

Kaptanla karısının dünyasına dalıp gitmişken Filiz'in gözlerini yüzümde buldum. Gözünü kırpmadan bana bakıyordu. İçimde bir ürperti dolaştı. Kızın orada olduğuna aldırmadan, "Oh, şükür, şimdi seni görüyorum! Yüzünü bir daha göremem diye nasıl korkmuştum!.." dedi.

Uzun süre bakınca göz belleği kızın yüzünü unutup benim yüzümü algılamış olmalıydı ki, anlık bir sevinç

yaşadı. Sesi düzeldi. Sözcükler teklemeden çıkıyordu ağzından. Onu rahatlamış görünce sandalyeden kalktım, saksıdaki geniş yapraklı bitkinin tozunu almaya koyuldum. Bir anlık mutluluk bile, önüne gerilen acı duygusunu silip süpürüyordu; yeter ki, acı, daldığı uykuyu uzun uyusun! O sıra, ıslıkla eski bir şarkının melodisini bile çaldım. Bakışlarını benden alıp kıza yöneltince ıslığı ânında kestim.

"Nasıl oldu bu yarabbim! Şimdi de kızın yüzünde seni görüyorum!.." dedi.

Körlerin boşluklara bakışına benzer arayışlarla, gözlerini yukarılara dikti.

"Şimdi ikinizi de göremiyorum! Nereye gittiniz?.. Yanımda değil misiniz? Niye sustunuz?.. 'Ölüm, gözü karanlık basıp aydınlığı bir daha görmemektir,' derdi imam dedem. Beni ölümün karanlığı mı sardı, ya Rabbim!.." diye ağladı, başı önüne düştü.

Başını yastığa yerleştirip yüzünü avuçlarımın içine aldım, ıslak yanaklarını öptüm.

"Ne karanlığı, ne ölümü... Korkma, bir şey yok, hepsi geçecek, korkma!" diye onu avutmaya kalktım, elimi yanaklarında gezdirdim.

Hıçkırıklarla boğulan sesimin hastanenin yarı aydınlık koridorlarında yankılandığını duyan hemşireler, kahkahalarını kesip odalarından koridora fırladılar. Olayı pek önemsemeden, fırladıkları hızla yine odalarına girip gözden kayboldular. Yalnızca, yanakları elma kırmızısı genç bir hemşire adayı geldi, Filiz'in yastıktan kayan başını yerleştirdi, kâğıt mendille gözlerinde biriken yaşı sildi. Doktor, önceden uyarmış olmalıydı ki, bir iğne yaptı. Bana dönüp, "Yok bir şey, telaşlanmayın, bu aşamada böyle durumlar olup geçiyor, iğneden sonra kendine gelecek," dedi.

Hemşirelerin hastaya yönelik açıklama yapması sı-

nırlı olduğundan, fazla bir şey söylemeden gitti.

Hemşire adayının dediği oldu; biraz sonra gözlerini açtı. Yanına iyice yaklaşmamı istedi. Başını yastıktan alıp omzuma koydu. Islak yanaklarını bir de ben sildim. Acı duyacak diye şöyle bir dokunduruyor çekiyordum mendili. Parmaklarımı soluk yüzünde gezdirince, kaşları, yine sağlıklı günlerindeki yay halini aldı. Coşkulu günlerinin güleçliğini anımsatan kırmızımsı bir parlaklık geldi yüzüne, güldü. Bir an, yaklaşan ölümü aklıma getirmeden, tekerlekli sandalyesinden kalkıp yürüyecek, yüzünde gülücüklerle odadan odaya dolaşacak sandım. Bu düşlemle, evliliğimizin ilk yılında, paçalarım çamurlanmasın diye kaldırım taşlarına özenle basarak yürüyüp eve döndüğüm Çorum sokaklarının akşam saatlerini anımsadım. O saatlerde birbirimize kavuşmanın sevincini yaşardık. Aralarında sevgi yaratmışlarsa evde bir eşe kavuşmanın mutluluğu hiçbir duyguyla ölçülemez. Kapıda şıkırdayan gülüşlerle karşılardı beni. O gülüşle sofrayı kurar, ortalığı toplar, çamaşır yıkardı.

* * *

Evlilik değildi bizimki, bir tür oyun oynuyorduk. Kimi günler evden içeriye girer, onu göremezdim. Bir yere saklanmış olurdu. Saklandığını, duyulur duyulmaz kıkırdamasından anlar, onu arıyormuş gibi yapardım. Sözde arıyordum da bulamıyordum... Gizlendiği yerde bulamayışıma çocuklar gibi sevinir, kıkır kıkır gülerdi. Gülüşünün hangi odadan geldiğini bilmezden gelirdim. Her odada sesi çınlardı. Sesini duyduğum hangi odaya girsem, öbür odaya kaçışını görmemek için gözümü yumardım. Arar gibi yapar, sözde onu bulamazdım. O bulunamamaktan mutlu olurdu, ben bulamamaktan... Odaları avuç kadar bir evde yaşıyorduk ama yüreğimiz kırk

odalı masal konaklarının, kırk birinci odasında atıyordu.

Kırk birinci odadaydı sevgi tapınağı.

Hangi varlıkla giysi dolabı alıp eve koyacaktık; çıtayı çıtaya çakıp rengi de, deseni de olağanüstü güzellikte bir bez gerip dolap yapmıştı. Onun dibinde bir yerlere gizlendiğini kokusundan anlardım.

Ses yanıltır da koku yanıltmaz!

Bulmaktan umudumu kesmiş gibi yapar, gevezeliğimin dozunu artırarak, "Sevgilim nerelere gitmiş de, ayağında demir çarık, elinde asa, garip kocasını yollara düşürmüş?" türünden masal sözleriyle, başka bir odaya girerdim. O mu sabredemezdi, ben mi aramaktan yılardım, kedi gibi büzüldüğü bezden dolabın dip köşesinde yakalardım onu. Yanaklarını okşar, gür saçlarını avuçlayıp ensesini açardım. Yüzünün dolunayı ensesinde de doğardı. Ensesinin beyazlığını öperdim. Sesi titrer, "Enseden öpmek uğursuzluk getirir," derdi. Uzun yıllar ayrı kalmış da yeniden buluşmuşuz gibi sarılırdık birbirimize. Ak tenine ince damarlarının kanı yayılırdı ellerim ellerine değdiğinde.

Evlenip çatımızın altına sığındığımız o yıllarda, gülüşü sonsuza dek öyle kalacak, sesi hep kulaklarımda olacak sanırdım. Gülüşünün yüzünde böyle donacağını, gözlerine ölüm perdesinin gerileceğini aklımdan geçirmezdim. Hayat, "doğuş" sesiyle başlıyor, ölümün sessizliğiyle sona eriyordu. Sessizliğin ortasında ölümün sesini yalnızca eş ölümü yaşayan duyuyordu...

* * *

Nikâhımız kıyılmıştı. Üç-beş kuruş biriktirip düğünü bir yıl sonra yapacaktık. Evlerine gidip gelmeme

izin veriyordu ailesi. Yalnız kaldığımızda başını omzuma koymak isterdi. İsterdi de yapamazdı. Ben de duyguları örselenir diye, gür, parlak saçlarını okşayıp güzel başını omzuma yaklaştıramazdım. O günlerin töresi böyle idi; davranışta bedenin kuralları değil, "töre"nin kuralları egemendi. Sıcak kan damarda uğuldasa da, törelerin bedenler arasına ördüğü surlar aşılamıyordu. Nikâhtan sonra ilk öptüğümde, utanmış, ince dudaklarını birbirine yapıştırmıştı. Günlerce, aylarca, yıllarca cinselliğinin pembe kokusunu almıştım o öpüşten. Şimdi bu hastane köşesinde sonbaharın gri göğü karanlığa bürünürken acıdan kurumuş damarlarımızda ölümün soğuk eli dolaşıyordu. İğnenin etkisiyle rahatlayınca, soluğumda "can" bulmuşçasına, dudaklarını dudaklarıma yapıştırdı. Töreler uzaklarda kalmıştı. İlk öpüşün kır sakızı kokusu nice esintilere kapılıp uçmuştu dudaklarından. Su toplamış ciğerlerinin yorgun derinliklerinden gelen hırıltılı soluğunu içime çekerken o kokuyu arıyordum. Bir anda soluksuz kalacağını düşünüyor, başını göğsüme iyice bastırıyordum. Güvercin kanatlı kalbi çırpınıp dururken uyuyup uyanıyor, başını göğsümden kaldırmıyordu.

Beyin, acı çekmenin yükünü bir yere kadar kaldırıyor; direnci tükenince kurtuluşu, geçmişin bellekte bıraktığı bilinçaltı izlerine sığınmakta buluyor. Beş-on saniyelik dalmalarda, duygularım beni hastane ortamının dışına çekiyordu.

"Cücişko"[1]

Çocukluk dünyamın sınırı, göğün bittiğini sandığım yüksek dağlar, düz ovalardı. Bu göğün altındaki tarlalar, ağaçlar, bağlar bahçeler, su başları... Toprağın üstünde mavi gök kubbe, yağmur sonraları renklenen gökkuşağı, uzaklarda mor bir çizgi gibi akan ırmak... Dağın doruklarında tüllenen bahar bulutlarının ötelerinde başka insanların, ülkelerin, ırmakların, çayırların, kuzuların, böceklerin olduğundan haberim yoktu. Bir gün, göğün bittiği yere ulaşacak, oraların ötesini görecektim...

Baharın uçurtma uçurulacak hafif esintili bir günü. Mahallenin çocukları, ellerinde uçurtmalar, Osmanbaşı'na tırmanıyorlar. Henüz uçurtma yapacak yaşta değilim ben. İpinden tuttuğum kırmızı balonumu dizlerime vura vura onlara yetişmeye çabalıyorum. Git git, yol bitmiyor. Adımlarım, beni varacağım yere tezce ulaştıracak hızı kazanmamış daha. Uçurtmalılar, buluta ulaştı ulaşacaklar. Ben epeyce aşağılarda kalmışım. Nasıl oluyorsa elimden kurtulan balon yükselmeye başlıyor. Balonun ardından bakakalıyorum. Göğün bittiği yere gidip elimden kaçırdığım balonumu tutmayı kuruyorum. Bir yandan da, balonun dönüp geleceği umuduna kapılarak başımı göğe dikip bekliyorum.

Kör ol, umut!

Bekledikçe yükseliyor balon, yükseldikçe küçülüyor; sonra gökkuşağının renklerine karışıp gözden kayboluyor.

Onu elimden kaçırmanın düş kırıklığıyla, tepeye tırmanmaktan vazgeçip baharları coşan dereye çeviri-

1. "Cücenin cücesi" anlamında yakıştırma bir söz.

yorum yönümü. Hırsımdan, kendimi köprünün altında dönenen çamurlu sel sularına bırakıyorum. Sular beni sürüklüyor, köprünün altındaki dar boruya tıkıyor. Soluksuz kaldığım boruda, beni karabasanlara uğratan ölüm sorgulayıcıları çıkıyor karşıma. Bakıyorum; nenemin betimlediği gibi çirkin, bize benzemez yaratıklar değiller; onlar da birer ben-i Âdem.[1] Yalnızca, gülmüyorlar, hepsinin giysisi aynı, konuşmaları tekdüze. Dişiler mi, erkekler mi, onları birbirinden ayırt edemiyorum. Bizlerden, tırnaklarının çorap şişi gibi uzun olmasıyla ayrılıyorlar. Önce, onlara göre biraz iri görünen başkanları konuşuyor. Konuşurken gözünden alev fışkırıyor, alev yüzümü yalayıp geçiyor. Söylediklerinin bir tekini anlamıyorum. Konuşan başkanın kasıklarından bir cüce fırlıyor ortaya. Cüce, başkanın orta boyda bir hortumu andıran cinsel organını tutuyor; ağızlarına birer huni tıktığı sorgucuları sırtüstü yere yatırarak, yakıt ikmali yapar gibi, onların ağızlarına koygun, sarı mavi renkte bir sıvı akıtıyor. Bu yakıt, sözde onların benziniymiş. İrikıyımlıkta başkanlarından geri kalmayan bu adamlar sorguya başlıyorlar. Sorgulanma sırası gelenleri, uzaktan koniyi andıran, tenekeden yapılmış bekçi kulübesine sokuyorlar önce. "Kulübe" sandığım teneke kutunun ağzı açılıyor; sıvı akıtan, cüceden kısa, yüzü ondan da küçük, elleri tarla sıçanının ayakları kadar bir cücişko, bir yerlerden fırlayıp kutunun ağzını dışarıdan lehimliyor. Ben içeride kalıyorum. Ağzı lehimlenmiş kutuda, bir delik oluşuyor. İri sorgulayıcıların bedenleri ağızlarına akıtılan sıvı kıvamındaki eriyiğe dönüşüyor, eriyik o delikten dışarıya akıyor. Ben, kutunun içinde yapayalnız kalıyorum. Sözde burası, kopya çekmesinler,

1. (Osm.) İnsan.

diye kime ne sorulduğunu kimsenin bilmediği fısıltılar dünyasıymış. Burada, yalnız kutunun içinde sorgulanan kişi ses duyuyor. Cücişko, çocukların birbirleriyle alay ederken yaptıkları gibi, delikten dilini çıkarıp bana, "Lılılılılılılı!.. Lılılılılı!.. Lılılılılılılı!.." edince deliğin bu işe yaradığını anlıyorum.

Sorgulayıcı, "Lılılılı!.." dedikten sonra dilini delikten çekiyor, başka bir dil belirip "lılılılılı"ları bana çeviriyor. Çevirmenin dediğine göre, "lılılılı" onların dilinde "soru" anlamına geliyormuş. Sorgucular, "lılılılı" çekerek bana şu soruları yöneltiyorlarmış:

"Niye ağustosböceklerinin ötüş aynalarına su döktün de, onları ötmez kıldın? Ötemezlerse onların bir dal parçasının üstüne yapışıp kalacaklarını, güneş vurdukça kuruyup zar gibi saydamlaşacaklarını bilmiyor muydun?"

"Yakaladığın koyunların üstüne binip onları eşek gibi koştururken hiç Allah'tan korkmadın mı? Koyunun eşek olmadığını bilmeyecek kadar mankafa mıydın?"

"Anımsa; keçi yavrularının karnına vurup onları dümbelek gibi çalan da sensin!"

"Deliğine girip insanoğlundan canını kurtarmaya çalışan farelerin kuyruğundan niye tutup çektin?"

"Sana ne yaptılar da kedilere düşman kesildin, ölür mü kalır mı demeden, yerde bulduğun yuvarlak taşları, şut atar gibi onlara nişan aldın?"

"Yoksulluk yıllarında, sırtındaki bitleri yakalayıp yanan lambanın içine atıyor, sonra da kahkahalarla gülüyordun! Bak şimdi bütün bitler karşına dikilmiş, gülerek senin yargılanmanı gözlüyorlar. Hadi desek, başına, koltuk altlarına, kasıklarına dadanır, üç-beş dakika içinde iskelete çevirirler seni!.."

Son soru deli ediyor beni. "Ama onlar da beni ısırdılar, yedi bitirdiler her yanımı," deyip yerimden fırlıyorum.

Teneke bekçi kulübesinin içinde, giyimli kuşamlı bit-

ler türüyor, dişlerini göstererek gülerlerken birinin hadi demesini bekler gibi bakıyorlar bana.

İçimize karamsarlık çöktüğünde acıyı daha da şiddetli duyuyoruz.

Kendime gelip sorgucuların yönelttiği soruların ağırlığını üstümden atıyordum ki, yanı başımdaki Filiz'in titremeleriyle irkildim.

"Üşüyorum!" dedi.

Alnına dokundum. Hafif ateşi vardı.

"Ellerime bak," dedi, "buz gibi."

Gerçekten, soğuktu elleri.

"Senin ellerin ne sıcak! Benim ellerim bazen ısınır; ama ayaklarım ağustosta bile soğuktur," dedi, güler gibi oldu.

Odasına gidip battaniye getirdim, sardım sarmaladım. Elleri ısınınca başını arkaya dayadı, yine daldı. Dalgınlığından uyanınca su istedi. Kana kana içti suyu.

Yastığını düzeltip başını yerleştirdim. Sıyrılan sabahlığını çekip bacaklarını battaniyeye sardım. Çoraplarını sıyırıp parmak uçlarını, bebek ayakları gibi avcumun içine alınca gıdıklandı, yüzünden gülüşe benzer bir hoşluk geçti.

"Niye uzaktasın?" dedi. "Bana yaklaş, iyice yanıma gel, hiç ayrılma yanımdan!"

Kaşları çatılmıştı. Bakışlarını bana çevirdi. Gözleri, kurulmuş bir fotoğraf makinesinin objektifi gibi, resmedeceği nesneyi arıyordu.

"Hep kötüye gidiyorum; sonu yok bunun," dedi.

Az önce içimden geçirdiklerimi duymuşçasına,

"Eve döndüğün o akşam saatlerini nasıl beklerdim... Anımsıyor musun, giysi dolabına saklanır, seni deli gibi aratırdım... O günlerde, akşamın o saatlerini ne çok severdim!"

Yüzünde bir kırıklık oldu.

"Şu koridorun akşamına bak!"

Başka şeyler de söylemek istedi. Gücü yetmedi. Dudakları kıpırdıyor, sözcükleri bir türlü toparlayamıyordu. Yüzündeki o "anlık" güleçlik sürsün diye kaşlarını düzeltim, yanaklarını okşadım. Öyle yapınca yüzü rahatlardı. Bu kez öyle olmadı. Parmaklarımın dili tutulmuştu sanki; yüzü dinginleşmedi, kaşları yay halini almadı.

Yüzüne dalıp gitmişken Filiz gözlerini hafif açtı, kıpırdadı. Gözlerini açışı, bir yana dönüşü, şöyle bir bakışı umutlanmama yetiyordu. "Kıpırdanış, canlılık belirtisidir," dedim içimden. Dilsiz dilimle söylendim durdum: "Yeter ki insan kıpırdasın; gülme krizlerine girsin, ağlama tufanına tutulsun, coşkudan delirsin... Kıpırdamadı mı kötü! Ölüm öyle mi geliyordu?.. Son bir kıpırdıyorsunuz ... ve katılaşıyorsunuz. Değişmez görünüşün donmuş kalıbına girmektir bu! Görünüşte ne güleçlik, ne yüz asıklığı, ne öfke, ne kin, ne arsızlık, ne ihanet, ne mutluluk ... insana özgü ne varsa yok olup gidiyor..."

Ölüm, görünüm donmuşluğudur.

Her yontu gördüğümde niye hüzünlendiğimi o ölümsü donmuşluğa bağlıyorum. Yontuda ölüm taşa dönüşüyor. Beden de öyle; öldü mü, kasları, sinirleri, damarlarıyla katılaşıp taşlaşıyor. Kent meydanlarına dikilen yontuların taşsı gözlerine ürpermeden bakamadım hiç!

Beynim, düşüncenin en hasını da üretse bakışlarım yüzüne daldığında, belleğimdeki "varlık" düşlemleri siliniyordu. Ölümü düşününce varlığa yokluk gibi bakıyoruz. Bel bağladığımız umut, peçeli dolaşıyor; peçenin gizlediği umudun yüz çizgilerini göremeyince aldanıyo-

ruz. Gizlediği yüzüne kanıp kendimizi kuş uçuşu sevinçlere kaptırdığımız oluyor... İnsana büyük "düşüş"ü yaşatan, umudun bu ölümüdür.

Aldanmışlığın gizli duygusuyla yüzüne baktım. Gözyaşımı görmesin diye kollarımın arasına aldım onu. Uysallaşıp başı göğsümde dinginleşeceğine, bakışı keskinleşti. Bir şeyler söylemek istiyor, söze başlayamıyordu. Benim dilimde de söz tükenmişti. Ne diyeceğini bekliyordum. Tekerlekli sandalyesinin üstünde, kortizonlu ilaçlarla şişirilmiş "beden"inin sönmeye başladığını görünce dayanılmaz bir iç çöküntüsüne uğradım. Onu var kılma umudu düş kırıklığına uğratmıştı beni. Umut, bedeni var etmek için gelmiş, sonunda yüzünün peçesini kaldırmıştı.

Ölümün sinsi yüzüdür umut!

Umuttan umudu kesince düşlere dalıyordum... Öğretmen olarak atandığım okulun üst katında bir oda vermişlerdi bana. Orada yalnız başıma kalıyordum. Sabahları, geleceği zamanı bilir, perdelerin arkasına gizlenerek onu gözlerdim. Uzaktan görmek bile yeterdi. Gelişi, onunla akşama dek bir çatı altında olmak demekti. Bahçeden içeri girdiğini görmediğim günler okul zindan olurdu bana. Okula girip sesini duyunca içimde gün aydınlanırdı.

Bir akşamüzeri, banka oturmuş, okuldan çıkmasını bekliyordum. Okuldaysa dışarıya adımımı atmazdım. O çıkınca ben de başımı alır giderdim. Müzik kursu vardı. Bitmesine az kalmıştı kursun. Kapıda göründü. Sözde birbirimize olan yakınlığımızı çevreden gizliyorduk. Önümden geçerken beni selamlayıp bahçe kapısından çıktı. Aramızda bir konuşma, bir söyleşme geçmemişti. Davranışlarından sonuç çıkarmaya çalışıyordum. İlgi

duyduğunun küçük bir belirtisiydi bu selam. Beni görmezlikten gelebilirdi. Gözlerimi ondan ayırmadan, arkasından bakıyordum. Elli metre kadar gidecek, oradan dar bir sokağa sapacaktı. Papatya falına kalmıştı işim; "Beni seviyorsa sokağa sapmadan başını arkaya çevirecek, bana bakacak," diye geçirdim içimden. Düşündüğüm gibi oldu; sokağa sapmadan döndü, baktı... İçimde sevinçler uçuştu.

Şimdi hasta yatağında, ha söndü ha sönecek Filiz'le sevgimizin çatısı o gün çatılmıştı...

Kızın ziyaretçileri gelmişti. Çoluk çocuk, nene, dede, ana, bacı, bir ev dolusu insan koridoru doldurdu. Onları görünce kızın gözleri ışıdı, koltuk altlarında şişirme yastıklar varmışçasına kollarını iki yana açarak yanımızdan ayrıldı. Filiz uyanmıştı. Giderken odaya uğradı kız; sigarasını çakmağını aldı çıktı. İğreti bir gülüşle bana selam verdi uzaktan. Filiz, kız gidince kulağıma eğildi, "İyi ki gitti o kız! Onun yüzünü, maske takmışsın gibi senin yüzünde görmeye dayanamıyorum! Ne zaman sana baksam, karşımda o! Şimdi hep seni göreceğim... Söyle ona, bir daha yanımıza gelmesin. Yanımda senden başka kimseyi istemiyorum! Önce seviyordum o kızı, senin yüzünde onun yüzünü görünce sevmez oldum. Hırsız gibi, senin yüzünü çalmış kendi yüzüne yapıştırmış... Bir de, bana hep acır gibi bakıyor!" dedi.

Ellerini saçlarımda gezdirdi, gözleriyle okşadı beni.

"Hiç kimse olmasın yanımızda, hiç kimse... Yalnız sen ol..."

Gün kararmıştı. Tekerlekli sandalyesini yürütüp odasına götürdüm. Oda bomboştu. Onu o boşlukta koyup

gitme duygusu yüreğimi sızlattı. Kız, koridora doluşmuş ziyaretçilerine uzaktan bizi gösteriyor, bir şeyler anlatıyordu. Filiz onu görmedi, yatağına yerleştiren hemşirelerle şakalaşarak, "Gezimiz burada sona erdi, bayanlar!" dedi.

Dışarıda sokak lambaları yandı. Yaşlı ağaçlar ölü gövdeleri gibi görünüyordu pencereden. Akşam karanlığı, pencere camının arkasına "sır"[1] gibi yapışmış, odanın içinde kocaman bir ayna oluşmuştu. Aynada kendimi tanıyamadım; omuzları çökük, esmer yüzü pas rengine dönmüş adam ben miydim? Eşyalar, koridorda dolaşan hemşireler, hastalar, her şey gecenin bu aynasında yerlerini almışlardı. Hastaların bile sağlıklı bir yanları varken kararmış yüzüm, çökmüş omuzlarım, bitkin bakışlarımla, aynanın en zavallı yaratığı bendim. Beyaz hastane çarşafları arasında başı önüne düşmüş, bedeni ufalmıştı Filiz'in. İşkillenmesinden korkarak, doğrudan bakamadığım yüzüne cam-aynada daha rahat bakabiliyordum. Onu öyle gördükçe başım dönüyor, karnıma ağrılar saplanıyordu. Göğüs kafesime yüzlerce cadının uzun tırnaklı parmakları girip çıkıyordu. Kanımın canı çekilmişti. Avını yeni yutmuş bir engerek gibi, yüreğimin orta yerine çöreklenmişti acı. Bu dalıp gitmeler olmasa acı, küle çevirir adamı! Böyle bir anda anımsadım evliliğimizin ilk yıllarında anlattığı saray öyküsünü. Dinlerken ağzına bakar, kendimi olaylara kaptırarak kıskançlıktan çıldıracak hale gelirdim; o bir anlatsa ben bin öykü çıkarıyordum onlardan.

"Saraylı kız"

Sarayda yaşadığı düşlemi vardı Filiz'in içinde. Olayları çok eskilerde, belki daha ana karnındayken yaşamış-

1. Aynaların arkasına sürülen ince tabaka.

tı. Olayın bir kötü yanı vardı; sultanlardan, şehzadelerden, cariyelerden, ay yüzlü odalıklardan söz ederdi. Anlattığı herkes, sultan da, kızı da, derviş de çözümsüzlüklerle sarmalanmışlardı. Kendini başka türlü gösterme huyu yoktu; anlattığı olayları uyduruyor olamazdı. Gönlü yücelerde değildi. En görkemli sarayların şehzadelerini, kuru ekmekli eşine kurban ederdi. Acaba, saraylı olduğunu anlatırken kıskandığımı sezip beni kıskandırmaktan haz mı duyuyordu?.. Bu soruya açıklık getiremeyince yüreğim daralırdı.

"Saraylı kız" olduğunda yüzünde gülücükler pembeleşir, gözü parlardı. Duygularını gizledikçe açığa vuran, açığa vurdukça gizleyen bir yanım var benim; bir gün, "Sen yalnız mı yaşıyordun sarayda; anan baban, kardeşlerin, kocan yok muydu yanında?" diye sormuştum. Belleğinde böyle bir sahne yoktu. Allahtan yoktu! Bir de "koca" sından söz etseydi kıskançlıktan çıldırırdım. Oohhhhhh! Yalnız başına, tanımadığı insanlar arasındaydı! Sarayı, sarayın has bahçelerini, ortasından billur sular fışkıran havuzları, bülbülleri, tavuskuşlarını, ormanda gezen kara gözlü ceylanları, dudaklarından su içtiği ak güvercinleri, güzelleri, güzellik düşmanı çirkinleri ... dün aralarından ayrılmışçasına, ağzından bal akarak anlatırdı. Olayın bendeki etkisine göre, belki beni çıldırtacağını bildiğinden anlattıklarına yenilerini katardı. Anlattığı her olayın yüreğimi yerinden oynattığını bilirdi. Alttan alta gülüşünün nedeni bu olabilirdi.

Gözüm, Filiz'in cama vuran ak görüntüsünde, düşlerim sarayda geçen olaylardaydı. Söylediklerinin düşsel yanılgılar olduğunu bilirdim bilmesine ama içimde öyle bir inanç uyandırmıştı ki, düşsel ya da gerçek, onu başkalarının yanında tasarlayınca cin çarpmışçasına sarsılır-

dım. Olaylar geliştikçe kafamda kurgular oluşturuyor, kıskançlığın batağına saplanıyordum. Sarayda başhanım mıydı, cariye miydi, kimlerle düşüp kalkıyordu?

"Felaketler Anası" diye bir kadından söz ederdi ki, en çok da ondan kıskanırdım.

Felaketler Anası, hilebaz, hain, felaketle yoğrulmuş, korkunç bir yaşlı kadın idi. Ağzı kokuşmuş, gözkapakları kızarmış ve kirpiksiz; yanakları donuk ve tozlu, suratı gece gibi karanlık, gözleri çapaklı; bedeni uyuz, saçları kirli; sırtı kambur, cildi pörsük imiş. Kadın olduğu kadar da erkekmiş. Genç erkek köleleri üzerine çeker; ve kendisi de genç kadın kölelerin üzerine binmeye bayılırmış. Genç bakireleri gıdıklamayı ve genç bedenlerinin kendisininkine sürtünmesini her şeyden çok severmiş. Ve bu gıdıklama işinde müthiş bir uzmanmış; ve bu, gulyabani gibi, onların narin yanlarını emer, hoşlanacakları şekilde meme başlarını ovuşturur; ve boşalıma ulaşmaları için ferçlerine[1] daha önce hazırlanmış safran emiştirirmiş; bu oriları, şehvetle kocakarının kollarına attırırmış.

İffette, incelikte eşi bulunmaz Ebrize adında bir kız varmış sarayda. Ebrize onun en yakın arkadaşıymış.

Ebrize, Felaketler Anası'nın nefesinin kokuşmuşluğundan, koltuk altı ve kasıklarından çıkan mayalanmış sidik kokusundan ve çürük sarmısak gibi kokan yellenmesinden ve muz ağacının elyafından da sert, bir kirpininkinden de kıllı derisinin pürtüğünden dehşet duyar, onu herkese anlatırmış.

Felaketler Anası'nı bir kez gören bir şair, dil güzelliğini yitirmiş, onu betimlerken, "Cildine sürdüğü gülya-

1. Kadın cinsel organı.

ğı, sessiz yellenmelerinin pis kokusunu asla gideremez," demiş.[1]

Filiz'i Ebrize'nin yerine koyar, Felaketler Anası'ndan nasıl uzak tutacağımı düşünürdüm. Öbürlerine; kösnüllükten bacakları ayrık gezen vezirlere, şehzadelere, padişah artığı sevicilere, bin ağızlı dedikodu erbaplarına karşı nasıl koruyacaktım onu? Nereden çıkmıştı bu saray? Niye gitmişti saraya, orada ne işi vardı? Posasını çıkardıktan sonra, getirip Çorum topraklarına azat mı etmişlerdi? Fok bıyıklı bir köy ağası onu esir pazarından alıp keseler dolusu altın karşılığı saraya satmış olamaz mıydı?

Yataklarına atamadıkları sultan kızlarını oğullarına isteyen o şeytan yüzlü vezire yüz vermiş, bundan cesaret alan vezir de onu koynuna sokmuşsa ben ne yapardım!

Tüccarların saraya bağışladığı bir esire olup sultan da onu yatağına almışsa, kıskançlıktan dağlara düşmez miydim!

Bu olaylara gelince gözümü bürüyen kıskançlığın kara bulutlarından dünyayı göremez, anlatısını kessin diye, uysal bir köpek gibi, yüzüne bakardım. Bir de zayıf yanımı yakalayıp kışkırtıcı ayrıntılara girseydi, saray kapılarını parçalar, ona el dokunduranın kanını içerdim. Sorduklarıma doğru dürüst yanıt alamayınca onu gerçeğin değil, yanılgıların konuşturduğuna inanır, ferahlardım. Yine de çelişkilerden kurtulamıyordum: Belki de düşleminde kurguladığı olayları geçmişte yaşadığını sanıyor, yaratıcı gücünü kullanarak öyküler anlatıyordu. Düşleriyle sarayda yaşamasına nesnel gerekçeler de bulsam, "Güzel varlığıyla benim yanımda ya!" diyemiyor, onu sarayın karmaşık ortamından kurtaramıyordum.

1. Binbir Gece Masalları (Çev. Alim Şerif Onaran).

Aman Allahım, neler tasarlamıyordum! Anlatının içine öylesine girmiştim ki, sarayların yaşamı üzerine kurgulanmış bu "masal"da ben de kendimi bir yere oturtmuştum. Kafamda ne kurgular oluşuyordu... O, sultanın kızıydı, ben yoksul bir derviştim. Ayaklarımda demir çarık, elimde demir asa, dağları ovaları aşarak ona kavuşmak için yollara düşmüştüm. Ona yaklaştıkça bir arpa boyu yol gitmediğimi anlıyor, "Kaderim, ona uzaklardan bakmak," deyip kıraç topraklara gözyaşı döküyordum. Ben kimdim, sultanın kızı kimdi; ben neredeydim, o neredeydi?..

Gönül, yücelerde seyran eylersin...

Umut işte; "Yokluk yoksulluk bilmeyen bir sultan kızı, sevdanın kaynar kazanına düşmüş bir dervişi ne yapsın?" diyemiyordum. Dervişlik mezhebinde ne sultan kızları tanımıştım; kız, ayağını yıkadığı suyu çimen bitmez kıraçlara akıtırdı da benim gibi bir dervişe içirmezdi! Rüzgârların kemiğime işlediği dağ başlarında, kaç kez, "Sultan kızi, Sultan kızi! Beni koynan al! Kâ-külleren gül serpem, mercan tırnakli ellerin öpem, üzüm ayaklaran sürem," demiş demiş ağlamıştım.

Beni dağlara düşüren, sultan kızı değildi, bir güzelliğe kavuşma duygusuydu. Ölümden de beter o uzaklık duygusunun hançeri, onu yitirdikten dokuz yıl sonra gördüğüm bir rüyada yüreğime saplanmıştı!

* * *

En genç, en güzel günleri... Şeftali pembesi yanaklarından sağlık fışkırıyor. Ama yüzü gülmüyor, hiç gülmüyor! Ona nişan armağanı olarak aldığım, ayrı biçimlere sokarak yedi kez diktiği kumaşın ilk dikimi var üstünde. Kumaşın nar kırmızısı hiç solmamış. Yarım kollu,

etekleri dizlerinin altında. Benden uzak duruyor. Yanında bir adam. Alışverişten dönmüşler. Filiz'in elinde, beyaz üstüne nal kadar kara harflerle yazılmış mağaza çantaları var. Adamı bana tanıtmıyor. Yakışıklı olmasına yakışıklı, boy bos yerinde. Üstünde lacivert takım. Kravatının fiyatıyla bir yoksula iki takım elbise alınır. Filiz, asla dayanamayacağım bir şey yapıyor; ona, bana baktığı gibi, sevgiyle bakıp beni kıskançlığın cenderesine sokuyor! Öyle de olsa asık halini hiç görmediğim yüzü gülmüyor Filiz'in... Rüya bu; ben babasıymışım da, onu evlendiriyormuşum... Yakında düğünleri olacakmış. Damat adayını nasıl bulduğumu soruyor. Ne!.. Damat adayı mı? O anda kıskançlık oku yüreğimin tam ortasına saplanıyor! Adam kendini bana beğendirmek için kıkırdayarak gülüyor. Gülmüyor da, sanki para sayma makinesi tıkırdıyor kulaklarımda. Güldükçe canavarlaşıyor, yüzü kuduz köpeklerin yüzüne dönüyor. Dişetleri kan içinde. Gözleri yabansı bir ışıkla parlıyor. Ağzından koyu sarı salyalar akıyor. Dişlerini tam etime batıracakken rüyada değilmiş de, göğsüme çullanan bir canavarın boynumu delip kanımı şorlatan tırnakları arasında can veriyormuşum gibi, bağırıp yataktan fırlıyorum. Boğazlanan hayvanların gırtlağında düğümlenen bir sesle, "Filiz! Filiz!" diye bağırıyor, bağırtımın duvarlardaki yansısını duyunca ağlamaya başlıyorum.

Yine yoksulun yoksulu dervişliğime dönüyorum. Ayaklarıma demir çarığımı giyiyor, elime demir asamı alıyor, gönlümde havalanan güzelliğin yoluna düşüyorum...

Gelenden geçenden duyuyordum; sultan kızının giyinip kuşandığını, nedimeleriyle has bahçede dolaştığını... Ben, dağlarda güneşten kurumuş bir tavşan ölüsüne dönmüşken kız, has bahçenin has gülüydü. Kenarına otur-

duğu mermer havuzun berrak suyuna gülücükleri karışıyor, sütbeyaz güvercinlere dudaklarından su içiriyordu. Kılığıma kıyafetime bakmadan, "Güvercinlerden biri de ben olsam, dudaklarından su içsem," diye geçiriyordum içimden. Düşlediklerime gülüyor, üstümdeki yırtık derviş giysilerinden utanarak çalılıkların arasına saklanıyordum.

Onun denginin sultan oğulları olduğunu biliyordum. Dağları aşıp denizler geçtikten sonra saraya varan bir şehzadenin, duvarın ardına konak kurup onu gözetlediğini görünce her şeyi anlamıştım. Şehzade de olsa, o güne kadar onun has bahçesine kimse girememişti. Şehzade, bu kuralı bilerek onca yolu tepmiş gelmişti buralara; kızın elini tutmaya, sesini duymaya, hele ona dokunmaya kalksa, kellesinin uçurulacağını biliyordu. Sultanın kızının onu iğne deliği kadar bir yerden görmesi bile yeterdi. Şehzadeyi beğenirse öyle isteme, baba verdi vermedi olmayacaktı; oğlan onu atının terkisine atıp gidecek, düğünü derneği babasının sarayında yapacaktı. Kız onu beğenmezse –beğenmeyeceği kesindi– o da ötekiler gibi, atını yel gibi koşturarak geldiği saraydan, arkasına bakmadan dönecek; yolu yarı etmeden, kendini, geçmek zorunda olduğu ırmağa atıp boğulacaktı. Daha onun öyküsü duyulmadan, sıra aynı yazgıyı paylaşacak öbür şehzadelere gelecekti. Bunca öyküye karşın, sarayın önü her gün şehzadelerle dolup taşıyordu.

O güne değin isteyenlerini, değil iğne deliği kadar bir yerden görmek, kız, kimseye başını çevirip bakmamıştı. Allah'ın oğlu olsa, babasının onu kimseye vermeyeceğini biliyor; gözdür, görmese de sezer; istemeye gelen şehzadelerin gözüne kötü görünsün, diye yüzüne kazan karası sürüp yırtık pırtık giysiler giyerek kendini çirkinleştiriyordu. Ne yaparsa yapsın, öylesine güzeldi ki, şehzadeler havuzun sularına daldırdığı parmağını düşlediklerinde kendilerinden geçiyorlardı.

Ben yoksul derviş, bitime pireme bakmadan, sultan kızının yüreğime vuran güzelliği uğruna yollara düşmüştüm. Kızın, rüyasında yoksul bir derviş gördüğü, elinden aşk şarabını alıp yudumladıktan sonra dervişe tutulduğu içime doğmuştu. Yedi düvelden gelen şehzadelerin hiçbirine yüz vermeyişini bu öyküye bağlayanlar vardı. Onlar aralarında bu öyküyü anlatırken kulak misafiri olmuş, belki o derviş benim diye, yaz kış demeyiş; yağmura borana aldırmamış, yollara düşmüştüm.

Güzelliğin, onu candan sevene görüneceğinin sırrına eren bendim!

Bu sevdayla onca tehlikeyi göze almıştım; deryalarda boğulmaktan kurtulmuş, ceylanlarla, ırmaklarla konuşmuş, başı dumanlı dağları aşmıştım. Kurtlar halime acımış, kuşlar kanatlarını başıma gölge etmişti. Geçilemeyen ırmaklara köprüler kurmuş üstünden geçmiştim. Gelip kızın ülkesini bulduğumda, çarığımın demiri erimişti, elimde asa çürümüştü. Yalnız, çözemediğim bir giz vardı; kızın rüyasına giren yol gezgini derviş gerçekten ben miydim; yoksa, kızının saraydan ayrılmasını istemediğinden, sultan baba, kurgusal bir derviş mi yaratmıştı?.. Başından geçenleri duyduğum sultansa o, her yola başvururdu. Onun acısı, acıların yürek dağlayanıydı: sultan, eşini yitirmişti. Onu yaşama bağlayan tek varlık, yitirdiği eşine çok benzeyen kızıydı. Dünya nimetlerinden vazgeçer, el açıp dilenirdi de kızının bir saat gözünden ırak kalmasına dayanamazdı.

Eşi sağalsın, diye neler yapmamıştı! Mağripten maşrıka,[1] sarayına ünlü hekimler mi çağırtmamıştı, kuşlara

1. Batıdan doğuya.

ağızlarında en uzak ırmakların suyunu mu taşıtmamıştı, Lokman Hekim'e can versin, diye Tanrı'ya adaklar mı adamamıştı?.. Sultan, başlangıçta, çağırttığı ünlü hekimlerin, gün gün eriyen güzel eşini onulmaz derdinden kurtaracaklarını ummuştu. Gençlik yıllarının avutucu düşlerinden başını kaldırıp en çok da umudun duygulara ihanet ettiğini düşünecek yaşlara gelmemişti daha. Kaşla göz arasında pusu kuran ölüm ona çooook uzaklardaydı... Güzelliğin sonsuzluğuna inanıyor, ölüm karanlığını aklına getirmiyordu. Yine de, zaman zaman yüreğini titreten bir "korku"dan korkuyor, her namazdan sonra, dualarını; "Yokluğun cehennem suratını güzellik ırmaklarından uzak eyle, Ya Rabbim!" diye bitiriyordu.

Dualar da hekimler de kâr etmemiş, kader, karısını elinden aldıktan sonra, onu "güzellik" denen duyguyu bir daha yaşayamayacağı kör kuyulara atmıştı. Kuyunun karanlığına yalnız iğnenin deliği kadar bir ışık sızıyordu; o ışık anasının tıpatıp benzeri kızı idi. Ölüm, gözünü kör etmişti; ancak kızının yüzüne bakınca, dünyadan bir zamanlar güzellik diye bir duygunun geçtiğini belli belirsiz anımsıyordu. Anımsamanın hiçbir güzelliği geri getirmeyeceğini bile bile, kendini böylesine boş avuntulara kaptırmaktan alamıyordu. Kızına bakınca sevgili karısının salonlarda ince salınışı, ellerinin yaratıcı becerisi canlanıyordu gözünde. Yataklarını düzeltirken ellerinin atlas kumaşlarda bıraktığı hışırtı kulaklarından gitmiyordu. Genç bedenlerinin sarmaştığı günlerden yalnızca bu hışırtı kalmıştı. Bir de, kimden duyduğunu anımsayamadığı bir dize:

Güzellik kaynağım... Hazlarımın cennet kuyusu...

Eş yitirmenin, ölümü can evinde duymak olduğunu söylerlerdi de inanmazdı. Yaşlı veziri, ölümün ardından

onu avutmaya kalkmamış, gerçeği dile getirerek, "Ey oğul, eş yitirenin düzeni bozulur; ana ölür, baba ölür, düzen bozulmaz da, eş yitti mi adamda düzen kalmaz!" demişti. Sultan, vezirin yaptığı onca başarılı işi anımsamıyordu da, ölür ayak söylediği erdemli sözünü unutamıyordu:

Ey oğul! Eş ölümü düzen bozar...

Sultan için hayat, yanıltıcı bir gölgeydi artık. Kendimizi budalaca inandırdığımız var olmak, bir süre gölgeler arasında dolaşmak, sonra yok olup gitmekti. "Güzelliğin olmadığı bir dünya dönse ne olur, dursa ne olur!.." diyordu içinden. Her şeye hükmü geçen padişah, umutlara kapılmış, eşinin ölümüyle, umudun ihanetine uğramıştı. Ölümün umut dinlemediğini anlamıştı da, güzelliğin birden gözünün önünden yitip gidişine bir anlam verememişti. Her gün, eşine yaptırdığı türbenin çevresinde dolaşıyor, uçan kuşun kanadında onun "gölge"sini arıyordu.

Ah, sultan, bulmayacağının ardındaydı!

Onca aramasına karşın, görkemli türbenin çevresinde gölgenin izine rastlamayınca, umuda bel bağlamanın boşuna olduğuna daha derinden inanmıştı. Umudunu yitirince gecesi gündüzü "güzelliğin ölümü"nü düşünmekle geçen sultan, bir gün kızının bir şehzadenin ardına takılıp gideceğinden çok, onun da anası gibi ölümlü bir güzellik olacağından korkuyordu. Kızına beslediği bu saplantılı tutku, beynine burgular sokuyor, onu bunaltıyordu. Tutkusunu kendi gizliliğinden bile saklıyordu. İstediği, kızının, yanında olması, karısı gibi ortalarda dolanması, elinin atlas kumaşlarda hışırtılar bırakması, sesini kulağından eksik etmemesiydi. Öyle günler oluyordu ki, buıngunluktan ne yapacağını bilemiyor, kızının kısmetle-

rinin önünü kestiği için, ruhunu da bedenini de lanetliyordu. Kızı, sultanın hem sevabı, hem günahıydı. Gelen şehzadelere uzaktan bakıyor, aşırı duygusalların, tutku delisi budalaların, düzenbazların, açgözlülerin ... onların arasından çıktığını düşünüyordu. Şehzadelerde olmadık kusurlar bulan sultan, karısının ölümünden sonra, her güzelliğin yokluğa karışacağının bilinciyle, kızının, adı "yokluk" olan o rüya dervişiyle evlenmesini kuruyordu.

Kuruyordu da; öyle bir derviş yoktu!

* * *

Filiz'in solgun yüzüne bakınca ne yoksul dervişliğim kalmıştı, ne sultanlığım, ne şehzadeliğim... Bir an, yüreğimin ortasına çöreklenmiş yılanı unutmuş, saçlarının, kaşlarının, kirpiklerinin, şeftali pembesi yanaklarının, düzgün, dolgun bacaklarının, parmak uçlarında kuş gagası gibi kıvrılan tırnaklarının ... benim için yaratıldığını düşündüğüm günlere gitmiştim.

Dışarıda, o gece kimi yanına katıp götüreceği belli olmayan, korkutucu bir karanlık vardı. Koridorlarda sessiz dolaşan hemşirelerin ak gölgeleri bile karanlığın şiddetini azaltmıyordu. Almanların *Abendbrot* dedikleri, bir-iki dilim ekmek, peynir, salam, yarım domates, bir yaprak salata, bir küçük yoğurt, kahve ya da sallama çaydan oluşan akşam yemeğini taşıyan arabalar getirilip hasta odalarının önüne konulmuştu. Eşim bunlardan hiçbirini yiyemeyecekti. Hemşirelerin "*Bitte schön*! *Guten Appetit!*"[1] diye getirip önüne koydukları, ağzı ördek

1. (Alm.) Buyurun! Afiyet olsun!

gagasına benzer bir kaptan çorbasını yudumlayacaktı.

Yudumlayacaktı...

Tıpkı bir çocuk gibi, ördeğin ağzına dudaklarını dokundurup çekecekti. O yiyemeyince ölüm duygusunun duyarlıkları kör ettiği o sofra başında, benim boğazımda da acının lokmaları düğümlenecekti. Onu hastane odasında kendi yalnızlığına bırakırken göz altlarının zar bezyazlığındaki cansızlığına bakamayacaktım. Sevginin yerini alan bu duyguyla, ıslak ağaçların arasına dalacaktım.

Yazılması bir ömür alacak boş sayfalar konulmuştu önüme. Gözümü kırpmadan uzun uzun önümdeki sayfalara baktım. Ilık suda yıkayıp kuruladıktan sonra küçük deposuna mürekkep çektiğim dolmakalemimi parmaklarımın arasına aldım. Bilgelere özenerek, hadi, dedim, "sözün mirasçısı"; düş kaleminin izine!..

2

"Dokuzuncu Senfoni"

"O yanımdan ayrılınca tanrılar evinden
bir kul yaklaşmış, 'Onun yüzünün aylasını,
görünmez iğnenin ucuyla gözünün iç köşesine
yazıyorum; o, sana emanetimizdir,' demişti."

BİNBİR GECE MASALLARI

Çorum'a geldiğim günün akşamı, eski okul yapısının bekâr öğretmenlere ayrılan üst katındaki odasına yerleşmeden, uydurma bir lokantada karnımı doyurmuş, gece karanlığında kente ilişkin hiçbir ayrıntıyı görmeden okula dönmüştüm. Odada, üstünde eski bir yatak olan bir somya ile iki sandalyeden başka eşya yoktu. Yirmi beş metrekarelik bu odada oturacak, yatacak, kitap okuyacaktım. Bir oda gösterilmişti ya; yatılı okullarda onlarca kişiyle ranzalarda uyumuş bir öğretmen için burası cennetten köşe sayılırdı. Üç-beş parça giysimi koyacak bir dolap aradım, yoktu. Yoksa yok; yatılı okullarda darlığı geniş eylemeye alışmıştım; giysilerimi içinden çıkarmadan bavulu somyanın altına sürebilir, gömleklerimi, odaya bir baştan bir başa niçin gerildiğini bilmediğim kabloya asabilirdim. Sıcak bir oda, içinde kuru odunların çatırdayarak yandığı sac soba, sobanın üstünde cızırdayan

çaydanlık... Bu özlemle bitirmiştim okulu. Sıcacık bir odada kitap okumaktan başka bir özlemim yoktu. Şu anda istediklerimin hepsi vardı bu odada.

Eşyalarımı koyup odasına indiğimde beni dostça karşılayan müdür, okulda geceleri tek başına kalmanın sıkıcılığını biliyor olmalıydı ki, akşamları, makam odasında oturabileceğimi, orada bulunan pikaplı radyoyu dinleyebileceğimi söylemişti. İçinde 33'lük-uzunçalar-pikabıyla kocaman bir salon radyosuydu bu. Böyle olağanüstü bir radyo, düş dünyamın sınırlarının çok ötelerindeydi. Beni Çorum'a ilk bağlayan, bu temiz sesli radyo olmuştu. Mutluluktan uçuyordum. Yıllarca okuduğum yatılı okul kurallarından kurtulmanın sevinciyle parmaklarımı düğmeden düğmeye gezdiriyor, Arabistan, Balkan ülkeleri, Avrupa, birçok istasyonda dolaşıp duruyordum. Müdürün, üzerine neredeyse, "El dokundurulmaz!" uyarısı yazılacak denli eşsiz bir aleti kullanabileceğimi söylemesi kendime güven uyandırmıştı bende. Radyoda klasik müziğin her türünü dinleme olanağı bulunca, "Önemli bir adamım ben, artık önümde her kapı açılacak," diye geçiriyordum içimden. Bu inançla uzunçalarları karıştırdım, o zamana dek hiçbir zaman şöyle baştan sona rahatça dinleyemediğim Beethoven'ın *Dokuzuncu Senfoni*'sini pikaba koydum; bıkıp usanmadan, gün gece yarısını bulana değin, üst üste dinledim.

Kulaktan dolma bilgilerle gözümde Amerikan filmlerindeki Teksas'ın tozlu kasabaları gibi canlanan Çorum'da ilk gecemi, Beethoven'la geçiriyordum! İyi bir müzik dinleme olanağı bulmuş adamdan mutlusu yoktur. Sanatsal olan her şeye ilgi duyuyordum. Gazi Eğitim Enstitüsü'nde okurken ders aralarını kitaplıkta geçirir, büyük ressamların röprodüksiyonlarına bakardım. Edebiyat öğrencisi olmama karşın, Müzik Bölümü Başkanı Edward Zuckmeier'in, cuma akşamları bölüm öğrencile-

rine yönelik müzik saatlerine ben de katılmış, bir süre sonra kimi bestecileri, bu bestecilerin ünlü yapıtlarını tanımaya başlamıştım. Öyle ki, "Madem müziği bu kadar seviyorsunuz, neden benim bölüme gelmediniz?" diye soran Zuckmeier'in övgüsüne erişmiştim. O günleri anımsayarak, radyoyla pikabı ayıran dar aralıkta *Dokuzuncu Senfoni*'nin uzunçalarını bulunca dünyalar benim olmuştu. Yaşamına ilişkin bilgiler de edindiğim Beethoven, sevginin, derin duyarlıkların, içsel yalnızlıkların, çöküntülerin bestecisiydi. Ölümsüz ezgileri yaratan oydu. Beethoven'i seslerin zindanında yaşatan sağırlık, ona ölmeden ölümü tattırmıştı. Sağırlığından dolayı acıma duygusuyla yüceleştirdiğim Beethoven'in *Dokuzuncu Senfoni*'sini, ışığını yakmadığım odada gözlerimi yumarak doyuncaya dek dinlemiş; yine de o engin sese kanamadığımı anlayıp plağı yeniden, yeniden başlatmıştım. Dinledikçe, içimde bir coşku dünyası büyüyordu. Müziğin titreşimleri içime akıyor, bende bir şeyler yaratma isteği uyandırıyordu. O duyguyla, büyük bir özlemle düğmeyi çeviriyor, sesi yükseltip kısıyordum. Yaşamımın ilk cızırtısız radyosuna kavuşmuştum. Sesin temizliği, kulaklarımda yıllar boyu biriken pas kalıntılarını siliyordu.

Dinlediğim *Dokuzuncu Senfoni* de olsa, Ankara'dan Çorum'a eski bir otobüsle yedi sekiz saatte gelmiş olmanın yorgunluğuyla kirpiklerime uykunun ağırlığı binmişti. Gece yarısına doğru pikabı susturmuş, yukarı kattaki odama çıkmıştım. Yatağa uzanır uzanmaz, somya yaylarının sırtıma batmasına aldırmadan, senfoninin kulaklarımdaki tınılarıyla, o yaşların derin uykularına dalmıştım.

Sabaha karşı yüzlerce kişilik bir orkestradan geldiğini sandığım müzik sesiyle uyandım. Pikabı kapatırken radyoyu açık bıraktığım sanısıyla toparlanıp aşağıya in-

dim. Radyonun kırmızı ışık gözü sönük olduğuna göre, ses radyodan gelmiyordu. Ama gittikçe yaklaşan bir ses duyuyordum. Yeniden odama döndüm. Pencerenin önünde durup dışarıya baktım. Güneş, çıplak dağların arasından yükseliyordu. Dağ eteklerine gün vurmuş, ovanın pusu sıyrılmaya başlamıştı. Sabahın saydam ışığı, kavak yapraklarında ipiliyordu. Ses, Çorum'un tozlu yollarından geliyordu. Sonunda, tozların arasından; pehlivan yapılı köylülerin, "Haaa! hooo!" diye bağırarak camışların önünde, yanında yöresinde gidip geldiklerini uzaktan seçebildim.

Gördüklerimle yetinmiyor, sabah görüntüsüne imgelemimde yarattığım başka bir doğayı da katıyordum: "Hitit Güneşi"nin altın kolları bozkırın koyu mor pusunu deliyor; ekin tarlalarının, suyu cılız akan derelerin, yol kıyılarına kümelenmiş ağaçların, koyunlarına kaval üfleyen çobanların üstüne düşüyordu. Kağnıların önündekiler, bildiğimiz kara camış değil, sanki yüzleri ay parçası Hitit tanrıları idi. Teker gıcırtıları, tozlu yollarda, gür ırmaklarda, kanatlı kanatsız böceklerin ipeksi duyargalarında titreşen tanrısal ezgilerdi. Sabah serinliğinde Çorum bozkırına yayılan gün ışığı yüzüme vuruyor, ciğerime geniş ovaların taze soluğu doluyordu. Toprak, çocuk çığlıklarıyla, kuş sesleriyle, uzaktan uzağa inek böğürtüleriyle şenleniyordu.

Eski kahvehanelerde, radyoda başlayan klasik müziği "gıcırtı" sayan ustalar, öfkeye kapılıp getir götür işlerinde çalıştırdıkları çocuklara, "Kapat ulan şu kağnı gıcırtısını!" diye çıkışırlardı. Müzik dinlemek için gittiğim kahvelerde ben müziğin başlamasına can atarken onu "kağnı gıcırtısı"na benzetip kapattıran ustalara içten içe öfke duyardım. Radyonun çat diye kapatılması öldürürdü beni. Ölsen ne yazar; işin içinde, kahvenin ortasında, "Vay beyim, vay! Baban da bu gıcırtılarla büyümüştü,"

diye alay edilmek de vardı! Karşı dursam kimsenin umurunda olmayacağını, onca kişi arasında alaya alınacağımı bilir, sesimi çıkarmazdım. Uyarıda bulunmak, onlarla kavgaya tutuşmayı göze almak demekti. Kavgaya tutuşmaktan korkar, kahveyi terk ederdim. Yaptığım tek iş, güzellik duygusundan yoksun yaratıklar gözüyle baktığım bu adamların kahvesine bir daha uğramamak olurdu. Yirmi yaşıma gelinceye kadar evimiz radyo yüzü görmemişti. Gördüğünde de, diyelim, programda Renate Tabaldi, Enrico Caruso ya da Maria Callas var, sesin büyüsüne kapılmış dinliyorum; kendine göre gürültüden canı burnuna gelen anam, "O karıyı niye bağırtıyorsun, ula!" diye uzaktan seslenirdi.

Çorum'un bu ışıklı sabahında, uzaklardan başlayıp yaklaştıkça çoğalan gıcırtıları, çıraklara kapattırılan müziğin beni dinginleştiren ezgisi sayıyor, yılların özlemiyle, gıcırtıları yüreğimin derinliklerinde duyuyordum.

Dağların doruğundan süzülen güneş, tozlu yollar, yollarda kağnılar, "Haaa! hoooo!" diye bağırarak camışları yeden köylüler, yapraklarında gün ışığının titreştiği kavak ağaçları, bağ evlerinden bahçelere taşan çocuk sesleri... mutluluğun kapılarını açmıştı önüme. Odama bozkırın çiyden yıkanmış ışığı dolmuştu. Yüreğimin görünmez elleriyle doğanın güzelliklerine ulaşmıştım. Odamda, pencerenin önünde duran kuru sandalyeye iliştim, bozkır sabahının serin havasını içime çektim.

* * *

Kağnı gıcırtılı sabahtan birkaç hafta sonra öğretim yılı başladı. Sevinçten içim içime sığmıyordu. Üstümde devletin parasıyla alınmış takım elbise, elimde kitaplarla öğretmenliğimin ilk gününe başlıyordum.

Öğretmenler, okulun giriş kapısının önündeki iki

basamaklı beton yükseltide toplanmışlardı. Karşımızda kızlı erkekli yüz elliye yakın bir cıvıltı kümesi dizilmişti. Kimi öğrenciler kapıdan girip çıkıyorlar, öğretmenlerin kulağına eğilip bir şeyler fısıldıyorlardı. Öğretmenler, ilk günün verdiği sevecenlikle, dudaklarının ucuna iliştirdikleri gülücükleri gizlemeye çalışarak sıraların arasında dolaşıyorlardı. Müdür konuşmaya başlayınca cıvıltı kesilmiş, girenler çıkanlar yerlerini almışlardı. Kimi öğrenciler öğretmen sanılacak denli yaşlı, ben, çocuksu davranışlarımla, öğrenci sanılacak denli gençtim.

Gözlerimi sıralar üzerinde gezdirirken ilk derste neler söyleyeceğimi kuruyor, o güne değin tanıdığım öğretmenlerin derse nasıl başladıklarını anımsamaya çalışıyordum. Kafamda, öğretmenlerimden edindiğim deneyimlerin izlerini de taşıyan bir ilk ders konuşması oluşturuyordum. "Sesimi iyi kullanmalıyım," diye geçirdim içimden. Bu çok önemliydi. Köy Enstitüsü yıllarında, iri yapılı bir öğretmenin derse başlarken sesi kız gibi çıkmıştı da gülmekten bayılmıştık. Kafasını sıra altlarına sokup onu taklit edenler, o öğretmenin ilk dayağını yeme onuruna ermişlerdi. Dudaklarını dişlerinin üstüne sıyırarak konuştuğundan yüzü güleçleşen başka bir öğretmenin gerçekten güldüğünü sanan bir arkadaşımız da, gördüğüne aldanıp gülüşüne gülüşle karşılık verince sevimli bulduğumuz öğretmenin daha ilk dersinde, "eşşekoğlueşşek" olduğunu öğrenmiş, üstüne de şaklaması dışarılardan duyulacak şiddette bir tokat yemişti. Kanatları açık bir kartal gibi sıraların üzerine abanan bir öğretmen de, meydan nutukçularına taş çıkartan sesiyle sınıfı dolduruncа kendimizi tutamamış, sınıfı alkışa boğmuştuk. Öğretmen, kart seslilerde az rastlanan bir kuşkuculukla, dersin yarısını, ilk alkışı koparanı aramakla geçirmişti. Böyle gülünç durumlara düşmemeli, bakışımla, duruşumla, yüzümün anlatımıyla öğrenciye örnek olmalıy-

dım. Olduğu gibi görünen, doğal davranan öğretmenleri hep sevmiştik. Arkadaş gibi davranacaktım ama sakalı da ele vermeyecektim. Arkadaşlığın ölçüsünü kaçıran nice öğretmenin sınıfın maskarası olduğunu görmüştüm. Edebiyat öğretmeni olduğuma göre bir-iki de şiir okumam gerektiğini düşünerek aklımdan dizeler geçirmiştim.

Tören bitince cıvıltı dağıldı, öğrenciler sınıflarına girdiler. "Filiz! Filiz!" diye ortalarda dolanan bir bayan öğretmen, benim sınıfımdan iki öğrenciye izin istiyor. Öğretim yılı başına yetiştirilmesi gereken işler varmış, öğrencilerin yardımı olmadan tamamlayamazmış onları. Müdür listelerin hemen hazırlanmasını istiyormuş. Öğrenciliğimde beni dersten alıp iş yaptıran öğretmenlerden hiç hoşlanmazdım. Öğretmen, öğrencilere izin isteyince yüreğim kararıyor. "Filiz, biraz önce, izin isteyen öğretmenin yanına giden kız olmalı," diye geçiriyorum içimden. Bir erkek öğrenci, öğretmene yaklaşıp, "Filiz'i çağır demiştiniz, o da gelmiş," deyince, Filiz'in o olduğunu anlıyorum. Öbür kız da geliyor. Arkaları bana dönük, yapacakları iş konusunda öğretmenin açıklamalarını dinliyorlar. Filiz, askerlikteki "emir tekrarı" gibi, yapacağı işi yineliyor. Sesinin içe işleyen tınısı, yüzünü görme isteği uyandırıyor bende. İçimden geçeni ânında duymuş gibi yüzünü dönüyor. Biçimli yüzünden sağlık fışkırıyor, gülüşünden pembelikler yayılıyor. Bitiş yerinde kıvrılan kaşları, canlı bakışları sarsıyor beni. O yüzü hep görmüşüm, sonra yitirmişim, onunla yeniden yüz yüze gelmişim duygusuna kapılıyorum. *Romeo ve Juliet*'te, beni duygu çarpmasına uğratan soru geliyor aklıma:

Düş değilsen nesin?

Bulduğumu yitirme korkusuyla odadan çıkamıyorum. Onunla, kıpırdamadan, sonsuza dek öyle yüz yüze kalabileceğimi düşünüyor, gözümü yüzünden ayıramıyorum. Sanki yüzlerce yıl yaşamışım, başımdan bir sevgi geçmiş, onu önce yitirmiş, nice sonra bulmuşum... Açık denizlerde dağ boyu dalgalarla boğuşmuş, sevginin limanına demir atmışım...

Aşk bu muydu?

Öğretmen, "Evet, Adnan Bey?" deyince kurulmuş makine gibi, "Olur," deyip izni veriyorum. Ağzımdan "olur" çıkınca Filiz'in sesi kırçıllaşıyor, yüzünün pembe gülüşü soluyor. Eti kanırtarak delip kemiği bulan bir bıçağın bedende yarattığı acıya benzer bir duyguyla sarsılıyorum onu öyle görünce. Başım dönüyor, kulaklarımda kanımın uğultusunu duyuyorum. Odadan çıkarken yıllardır beni tanıyormuşçasına yaklaşıyor, "İlk dersinizde bulunmayı çok isterdim, efendim, derse giremeyeceğim için özür dilerim. Lütfen, işlediğiniz konuyu dersten sonra bana özetler misiniz?" diyor.

Aklım kim bilir nerelerde; izin verdiğim için kendime nasıl kızıyorum! Donuk bir dille, "Olur," diyorum.

Topuklarıma basarak, ondan önce odadan çıkıp sınıfa yöneliyorum. Yanımdan ayrılmıyor, sınıfın kapısına kadar benimle geliyor. Düş kırıklığı içinde olduğu, kaşlarının kırılan eğiminden, sesinin bulanıklığından belli. Gözlerini yüzümden alıp elimdeki kitaplara bakıyor.

"Bu kitapları mı okuyacağız, efendim?" diye soruyor.

"Herhalde bir ders kitabınız vardır, bunlar yardımcı kitaplar," diyor, sınıftan içeriye giriyorum. O, kırık bakışlarla dışarıda kalıyor. İlk dersin hevesi dudaklarımda sönüyor.

Yokluğunun "yokluk" oluşu o gün başladı. Yanımdan ayrılınca tanrılar evinden bir kul yaklaşmış, "Onun yüzünün aylasını iğnenin görünmez ucuyla gözünün iç köşesine yazıyorum; o, sana emanetimizdir! Güzellik emanetini yitirmenin acısı büyüktür; hüzne katlanmayı öğren!" demişti.

Demekle kalmamıştı; birbirini hem var eden, hem yok eden güzelliğin ışığıyla hüznün karanlığını göstermişti bana. Her güzelliğin hüznün cehenneminde yok olacağını ima ederek yanımdan ayrılmış, karanlıklara karışmıştı.

O gün; onu kara ölümün elinden kurtaramayacağımı, "Güzellik, doğruluk, seçkinlik, zarafet, / Kül olmuş yatıyor burda,"[1] diye ardından ağıtlar yakacağımı, hüznün kara acısıyla kavrulacağımı; nereden bilebilirdim?..

1. Shakespeare.

3

Düş günleri

"Sabah uyanınca önümde koca bir gün olurdu..."

COLM TÓIBÍN

Çocuk dünyamda kadın, babamın tekmesini yiyip iki çocuğuyla kardeşinin yanına sığınmaktan başka çaresi kalmayan anamdı. Ekmeğin aslanın ağzında olduğu İkinci Dünya Savaşı yıllarıydı. Yirmi beş yaşındaki anam, yaz ortasının kavurucu sıcaklarında bir lokma ekmek için akşama dek elin tarlalarında çalışmaktan teninin rengini yitirmişti. Öbür kadınların anamdan tek ayrıcalıkları erkek tekmesi yememiş olmalarıydı. Üç-beş sap buğday için güneşin altında kertenkeleler gibi soluyan kocalarının da tekme atacak halleri yoktu zaten! Yoksa öbür kadınlar da aynı yazgının kullarıydı.

On dört yaşlarındaydım. Kadının kadınlığını, bir arkadaşımın anası, düğüne giderken üstündekileri çıkarıp sandık kokan giysiler giydiğinde ayırt etmiştim. Ne fondöten sürmüştü yüzüne ne dudaklarını boyamıştı; ocakta ısıttığı suyu, başından şöyle bir döküp terinden arınmışsa süsü oydu. Giydiği "kadife fistan", boyunu sülün gibi uzatmış, taktığı gümüş kemer, yeniay sarılmış gibi inceltmişti belini. Yürüyüşü değişmiş, sesine ışık düşmüş-

tü. Bir gün tarlaya gitmemiş olmak, yanaklarını elmanın al yüzü gibi parlatmıştı. Etrafında, aralarında ancak bir-iki yaş olan üç çocuk dolaşıyordu; kaynana, kaynata onun eline bakıyordu. Bunlar işten bile sayılmıyordu.

Tarlada akşama kadar ekin biçen kadın, kızgın güneş altında kurumuş kadavraya dönüyordu. Nişanı yapılacak Çingene karası bir genç kızı, bir-iki gün tarlaya gönder-memiş, gölgede tutmuşlardı; yüzü gözü açılsın da gören-ler beğensin diye. Kızcağızın hayatı boyunca görüp göre-ceği nimet bu olmuştu.

Kadınlar, üretim düzeneğinin aracıydı. Araç olmakla kalmıyorlardı; erkekleri olacak, erkekler onları doğurta-cak; onlar, doğurduklarının yükünü de omuzlayarak işe koşulacaklar, nereye giderlerse çocuklarını sırtlarında ta-şıyacaklar, yolun bir kıyısına çekilip bebelerinin ağzına sütsüz memelerini tıkacaklar, çocukların ayakları yer tu-tunca sırtlarından indirip bir işin ucundan tutsunlar diye onları artlarında sürükleyeceklerdi. Üç-beş yaşına geldi-ğinde, çocuk da verimsiz üretimin bir kör aracı olacaktı.

Bütün bu yükümlülüklerin altında ezilen kadın, ko-ruyucu varlığıyla etkilemişti beni. O, sevgi yaratıcısıydı; koruyuculuğunu gülüşüyle, yürüyüşüyle, okşayıcı doku-nuşlarıyla göstermenin üslubu yaradılışında vardı. Ço-cukluğumda, nenem beni leğenin içinde yıkardı. Yıkar-ken, suyun içinde tepinir, leğenden kaçar, nenemi deli ederdim. Sözde beni döverdi. Havaya kaldırdığı eli be-denime okşarcasına inerdi. Nenemin bu okşayıcı dayak-ları olmasaydı, kadının koruyucu duyarlığından yoksun kalacaktım ben. Anam okşamayı bilmezdi çünkü. Yüzü-mü gözümü ovalayıp tokaç irisi ellerini küçük bedenime yapıştırır, onunla da yetinmez, iki parmağını sokar, ağzı-mı iki yana ayırırdı. Mikrop öldürücü yok, merhem yok; ağzımın kenarlarındaki yırtıklar aylarca geçmezdi. Be-den acısını unutsam da ruh sarsıntılarından kurtulamaz-

dım. Sık sık yinelenen bu okşamalardan (!) sonra yorganı başıma çeker, için için ağlardım.

Bu sevgi yoksunluğundan olacak; çocukluğumdan beri yakın gördüğüm kadınlara sınırsız bir yüceltme duygusuyla bağlandım. Kadında ayırt ettiğim ışık parçası kadar bir güzellik, beni düşler dünyasına sokar. Yaşı ne olursa olsun, bana sevgi besleyen kadınlar duygu gönencimin kraliçesi olmuştur. Kadın, güzelliğinin hangi uzvunda dile geldiğini bilir. Ben, onların güzelliklerini hep dile getirmediklerinde buldum. Bir gün, yoldan geçerken bir kadına rastlamıştım. Pınardan su dolduruyordu. Kolları sıyrıktı. Bileklerinin aklığı bir anda çarpmıştı beni. Öyle bir aklığı ilk görüyordum. O kadının güzelliği o aklıkta dile gelmişti. Gördüğümü anama anlattım. "O gözel[1] gelini görmüşsün sen," dedi, "yedi mahallede onun gözelliğini söylemeyen yok; sakın ola, o yana bakmayasın, gişisi esker[2] onun!" Anamın bu sözüyle, "aklık"ta hissemin olmadığını anlamıştım. Güzellik, bakmasını bilenin gözündedir. Bu, göre göre öğreniliyor. Görmeyi bilenin göreceği ayrıntılar vardır bir kadında; güzellik bu ayrıntılardadır.

Okulun bu ilk gününde, onda güzel olan bütün ayrıntıları görmüş, ona, "Düş değilsen nesin!" diye sormuştum. Baktım, gözünün ışığında, gerçek düşün yalımını gördüm. "Düş", mekândan münezzehtir;[3] sınıfla dışarısı arasında bir duvar vardı; duvarın bu yanında ya da öte yanında; biz aynı "düş"ün içinde yer almıştık!.. Sevgi, mekânı ortadan kaldırmıştı.

1. Güzel.
2. Kocası asker.
3. Belli bir yerle sınırlı olmamak.

Gözleri ne karaydı ne mavi ne yeşil...

Yüreğime sevginin nakışlı yüzü işlendiğinde ilkokulun dördüncü sınıfındaydım. Nereye gitsem, adımlarım beni o kıza götürüyordu. Yüzüme ışığı düşen güzelliğinin yele savrulduğunu, goncası çiçek açmadan göçüp gittiğini nice yıl sonra öğrenmiştim.

O yıl bahar erken gelmişti. Ağaçlara su yürümüş, bademler çiçek açmıştı. Söğüt şıvgınlarından yaptığımız düdüklerimizin sesi dereleri dolduruyordu. Kuzuları çayıra salmak biz çocukların işiydi. Yeni doğmuş yavrular analarının memelerinden kopuyor, burunlarını çayırların yeşil kokusuna daldırıyorlardı. Çocuk gülüşlerini, kuzu melemelerini duyarak büyüyen çayır otları, aralarında boy veren çiçeklerin binbir rengini bu seslerden alıyordu. Sırtları ısınmadan ötmeye kalkışan böcekler, kuzuların kulaklarına konuyor, oradan kalkıp ince burunlarını okşuyorlardı. Sıcağı görünce biz de, üstümüzdeki çulu çaputu atmış, kuzuların yün kokulu karınlarını başımıza yastık yapmıştık.

Bahar aylarında ortalığa serinlik yayıldı mı, günün akşama döndüğünü, güneşin, Osmanbaşı'nın ardında kaybolacağını bilirdik. Okul bu saatlerde dağılırdı. Sınıflardan harmanlara koşar, kendi aramızda oyunlar kurardık. Güneş batınca çocuk gönlümüzün güneşi de artık ışık vermezdi. Arkadaşlarla boğuşa çekişe oynadığımız bu oyunlardan sonra, ben, tek başıma oynadığım kendi oyunuma başlardım; karşı mahalledeki evimize giderken, yolu uzatarak o kızın, bahçeli yüksek evlerinin önünden geçerdim. Onu görür müyüm diye ne pencereye bakardım, ne şamata ederek sesimi duyururdum; başım önümde, soluğumu tutar yürürdüm. Bir kez olsun evlerinin önünde onunla karşılaşmamıştım. Başımda kavak yelleri esiyordu, bir gün onun beni göreceğine, bana bakıp gü-

lümseyeceğine umut bağlamıştım.

Ona âşık oldukları söylenen iki oğlanın kavaklıkta dövüşeceğini günler önce duymuştum. O gün gelmişti. Öğrenci kalabalığına ben de katılmış, dövüşün yapılacağı kavaklığa gitmiştim. Öğrencilik yaşını çoktan gerilerde bırakmış iki delikanlı, dövüşmüş, sövüşmüş; birbirlerine kızgın boğalar gibi bakarak artlarında kanlı gözler, yırtık burunlar bırakmışlardı.

Kız, o dövüşten sonra ilgimi çekmişti. Oğlanlar, kendilerini bir güzelliğe feda ederek o günlerin kahramanı olmuşlardı. Oysa, uğruna birbirlerini öldüresiye yumrukladıkları kızın aşktan meşkten haberi yoktu. Kız, öbür arkadaşları gibi ders aralarında, mahallelilerin de gelip geçtiği okulun önündeki bahçeye çıkıyor, erkeklerin arasına girmeden, kızlarla ip atlıyor, "elim sende" oynuyor, kimi zaman da bir duvarın dibinde yüzünü güneşe verip ısınıyordu. Oyun sırasında bağırıp çağırmıyor, taşkınlık yapmıyordu. İp atlarken bacakları görünmesin diye eteklerinin ucunu bastırıyor, "elim sende"de, belirlediği kişiye elini şöyle bir dokundurup çekiyordu. Öbür kızlar öyle yapmıyorlardı; bilinçaltında sanki onun güzelliğine hınç duyuyorlar, sırtına pattt diye vurarak kızın ciğerini söküyorlardı. O, hiç tepki göstermiyor, ağlamasını içine gömerek bir süre karnını tutup kıvrandıktan sonra, yine oyuna katılıyor, ona sıra geldiğinde, elini arkadaşlarının sırtına aynı hafiflikte dokunduruyordu. Öbür kızlar, vurup serseme çevirdikleri arkadaşlarına gülerken o, en gülünecek durumlara bile gülmüyordu. Işık vurunca parlayan yanaklarındaki çekilmeler gülme sayılırsa gülüşü oydu. Bitlenir, diye kızlara sürtünmekten kaçınıyordu. Bir yerlerine değse elini önlüğünün eteğinden geçirerek sözde temizliyordu. Oyunlarda yumruk yediğini gördükçe güzelliğinin örselenmesine dayanamıyordum.

Dövüş gününden sonra ayrı bir yakınlık duymuş-

tum ona. Gözünü kızdan ayıramıyordum. Temiz okul önlüğü, sakız gibi beyaz yakalığı, kibar konuşması, onun varlıklı bir evin kızı olduğunu göstermeye yetiyordu. Benim gibi yoksul, yılçıbanından[1] yüzü delik deşik olmuş oğlanlara iğrenerek bakıyordu. Öyle değildi de, ben mi öyle algılıyordum? Peki, niye dudaklarını iğrenerek büzüyordu, gözlerini belertiyordu? Onu öyle görünce gözümü ondan alıyor, başka taraflara çeviriyordum. Konuştuğu, iğrenerek bakmadığı tek oğlan, parlak kıvırcık saçlı akrabasıydı. Birine şöyle bir baktığında kaşları gözleri koyulaşıyor, yanaklarında hoş çukurlar oluşuyordu. Büzüşen dudakları, incelen burnu onu daha da güzelleştiriyordu. İçe korku salacak kadar güzeldi!

Yanından geçerken başımı çevirsem, ona bakmamaya çalışsam da, içime aşkın ateşi düşmüştü; gözlerim kayıveriyordu. Bir gün, koridorda göz göze, neredeyse burun buruna geldik. Ben dışarıya çıkıyordum, o içeriye giriyordu; dışarının keskin güneş ışığından koridorun loşluğuna girince gözü uyum yapamamıştı. Bana çarpacakken, omuzlarının ince kemiklerinden tutmuştum. Yüzünü yakından görmüştüm. Gözleri kara değildi, yeşil değildi, mavi değildi; hepsinin karışımından oluşan lacivertti. Yoksulluğun ezikliğini en çok çocuklar duyarlar; başkası, gözlerinin büyüsüne kapılabilirdi. Karşılaşmamızdan duyduğu hoşnutsuzluğu sezince, büyüye kapılmamış, vurucu kırıcı olmama karşın, boynumu büküp bir duvarın dibinde ağlamıştım.

Uzaklık sevgiyi soğuturmuş; bende tam tersi olmuştu. Onu görmeyeyim dedikçe, çok geçmemiş, onunla bir araya gelmenin yollarını kollamaya başlamıştım. Yakışık-

1. Başta Şanlıurfa, Diyarbakır, Gaziantep; Türkiye'nin güneydoğusunda, insanların daha çok yüzünde çıkan, iyileşince yerinde iz bırakan, "yılyarası", "şarkçıbanı" da denilen bulaşıcı bir yara.

lı olmadığımı biliyordum. Yanağımdaki yılçıbanı izlerinden dolayı benimle "yaralı paralı" diye alay ediyorlardı. Okula geç başladığımdan, yaşça onlardan büyüktüm, "yaralı paralı" diyene basıyordum dayağın gözünü! Onu görmeyince duygularımı unutuyor ama yanımdan geçmeye görsün, hiç unutmamış gibi, duygulara duygu ekliyordum. Öbür çocuklara hiç yoktan sataştığım oluyordu. Duyguların bir yanı yazdı, bir yanı kış; ona gelince sanki "güzellik" bir ipek mendildi, mendili örselemekten çekiniyordum. Gözlerini belertip bakmıyor muydu, yüreğimi havalandıran düşlerim çamurla sıvanıyordu.

Her gün bu; düş, umut, çöküntü...

Ertesi gün yine düş... Yine umut... Yine çöküntü...

Sanki ıssızlığa atılmış bir kuş ölüsüydüm; her rüzgâr teleklerimden birini koparıp yele savuruyordu... Sevgisiz bakışları altında düş kırıklığına uğrasam da, düşlerimden olmuyordum. Eve gelip anamın hamur açtığı tahtada ödevlerimi hazırlamaya koyulunca gün aydınlığında, gece karanlığında, sokakta yürürken, evde sere serpe dolaşırken yatağında kıvrılıp yatarken banyo sonrası çıplaklığında, etekleri bacaklarının üstüne sıyrılmışken ... gözümün önüne geliyordu. Ben böyle düşler kurarken duvarda görüntüsü belirip bana dilini çıkarmıyor muydu, dünyam kararıyordu. Yüzü "yaralı paralı" esmer oğlanın duygularından tiksindiğini günler sonra anlamıştım.

Hava güneşli olsa da, baharın, ekinleri dalgalandıran serin rüzgârları hâlâ üşütüyordu. Güneşe aldanıp ceketlerini üzerlerinden atan öğrenciler üşüyünce duvar diplerine sığınıyor, yüzlerini güneşe verip ısınıyorlardı. Bir gün, onu ancak bir kişinin sığabileceği bir aralıkta büzülmüş otururken görmüştüm. Güneşten kamaşan gözlerini kapatmıştı. Bahar yeli, döl vermiş badem çiçeklerinin

ölü yapraklarını oradan oraya savuruyor, savrulan yaprak-lar gidip onun koyu kestane saçlarını buluyordu. Güneş, sanki yüzünün güzelliğini göstermek için doğmuştu o gün. Kendimi güneşin yerine koyuyor, ısınsın diye ışınla-rımı en olmadık yerlerine gönderiyordum. Ayakkabısını, çorabını çıkarmış, ince uzun ayak parmaklarını güneşe tutmuştu. Yüzünün güzelliği dizlerine, ayaklarına, say-dam kırmızı tırnaklarına vurmuştu. Sıyrık eteğinden diz-leri görünüyordu. Arada şiddeti artan bahar yeli saçlarını kaldırıyor, beyaz oval yüzü ortaya çıkıyordu. Yanında kimse yoktu. Benim ona baktığımı görmüyordu. "Çıplak ayaklarını avuçlasam... Sabun kokan ellerini okşasam... Güneşe açtığı güzelliğini kucaklasam," diye mırıldanan dillerimi duymuyordu. Hiçbir zaman da duymayacaktı; sesi duymayan, duyguların dilini duyar mıydı?..

Sevdiğimize bedensel uzaklığımız duygu yakınlığı-mızı önleyemiyordu. Beni iliğime kadar ısıtan güneş ka-nımı kaynatmıştı.

Çekingenliğimi yenip yanına gittim. Beni görünce eteğini indirdi, yerinden fırlayıp çoraplarını, ayakkabıla-rını eline aldı, tay yelesi saçlarını dalgalandırarak okul binasına koştu.

Bir arkadaşıyla bahçeye indiğinde beni uzaktan gös-tererek, "Şu çirkin oğlan bana bakıyor," demiş, yüzünü tiksintiyle bana dönmüştü. Öyle yapınca yalımlı yüreğim soğumuş; elleri, ayakları, kırmızı saydam tırnakları, laci-vert bakışlı gözleri, esintiden dalgalanan tay yelesi kesta-ne saçları, oval beyaz yüzü gözümden silinip gitmişti.

Düşlerimin kızı, ergenlik çağına girmeden, soy sop, zenginlik diye üç-beş bağ bahçe uğruna, "ayıboğan" irisi bir adamla evlendirilmiş, daha gelinliği üstündeyken ve-remden ölüp gitmişti. O yaşlarda yarattığım güzelliğin

yanıp külünün göğe savrulduğunu duyunca o gece sabaha kadar gökte yıldız saymıştım.

O gün bu gündür, gönlümde "acılar dağı"nın[1] dumanı tüter.

Sığındığı kuytudan yavru kırlangıçlar gibi süzülen kızın yüzünde, kapının önünde bıraktığım kızın yüzünün yansısını görünce "ten"in öldüğüne, güzellik duygusunun sonsuzluğuna inanmıştım. Kapının önünde kaldığında ses telleri ışıltısını yitirmiş, gözlerinin sesiyle konuşmuştu Filiz. Formasının gerdiği dolgun memelerini hırkasıyla gizlerken yüzüne hoş bir kırmızılık yayılmıştı. Yanından ayrılmış, koridorda topuklarımın sert sesini bırakarak sınıfa girmiştim. Sınıf beni ayakta karşılamıştı. Bir süre ne söyleyeceğimi bilemeden öğretmen masasının başında dikilip kalmıştım. "Oturun," dememi bekleyen öğrenciler beni lal[2] sanmışlardı.

Düşleri, öğretmeni lal kılmıştı.

Kapısı aralık evin ışıklı kızı

On beş yaşlarında, içine kapanık bir oğlandım. Eğlenmekti, gezip tozmaktı, o taraklarda bezim yoktu. Gece demeden gündüz demeden kitap okuyordum. Diyarbakır'ın kızgın sıcağında yaşıtlarım bisiklete binip Küpeli havuzlarında yüzerken ben kitaplıklardan çıkmıyordum. Onu bu sıralarda tanıdım. Kahkahası sokaklara taşan bir kızdı. Güzelliği dört bucağa yayılmıştı, her gün bir isteyeni çıkıyordu. Görmeye gelenlerin getirdikleri şekerlerden bana da veriyorlardı. Uzaktan uzağa gülüşü-

1. Anna Ahmatova.
2. Dilsiz.

yorduk. Güzelliği beni çektiği kadar korkutuyordu da. Öylesine güzel bir kızı sevecek cesaretim yoktu. Oysa kız bana tutkundu. İsteyenlerini anlatırken yüzünde gençlik ışımasından iz kalmıyordu. Ben ise duyduklarımın yüreğimde ne yaralar açtığını gizlemek için, kitaba dalar gibi yapıyor, onu dinlemez görünüyordum.

Diyarbakır'da, o zamanki adıyla Cami-i Kebir'in arka sokaklarında, merdivenli, havuşlu[1] bir evde oturuyorduk. Geneleve bitişik ortak yaşanan avlunun tek odasından oralara gelince bir tür sınıf atlamıştık! Babamın arkadaşı olan Sıtkı Amca'nın[2] evi, yüz metre ilerimizdeydi. On adım ötemizde de Ziya Gökalp Müzesi vardı. Babamın işleri hiçbir zaman o günlerdeki kadar iyi olmamıştı. İşi yolundaysa evde sabahlara kadar sofra donatılırdı. Babam, bir-ikisinin dışında, onların birer "dost yüzlü düşman" olduklarını aklına getirmeden, bala üşüşen bu eşekarılarıyla her gece âlem yapıyordu. Kente akşam çökünce "vakt-i kerahat"[3] diyip gelenler, masaya çöküyorlardı.

Günlerden bir gün, akşamcıların arasına, seyrek bıyıklarıyla suratı sıçanı andıran biri de katılmıştı. Herkesten önce geliyor, masanın avluyu görebileceği bir köşesine oturuyordu. "Fare"nin, bize âlem yapmaya gelmediği, aklının fikrinin kızda olduğu, ikide bir başını uzatıp avluya bakmasından anlaşılıyordu. Babam, aşk meşk bilmezdi. Onun için aşk, kendi deyimiyle, "karının koynuna girmek"ti. Aşk adına aptallaşan kişilerin tuhaf hallerinden hoşlanır, onları konuşturarak alaya alırdı.

1. Avlu

2. Cahit Sıtkı Tarancı'nın babası.

3. Her akşam içmeyi âdet edinmiş olanlar arasında şaka yollu söylenen, içkiye başlama saati. (Kerâhet: iğrenme, tiksinme. Burada, sözcüğün karşıt anlamı sezdiriliyor.)

Babamın bu "sefih" hayatından nefret ediyordum. Benden beş-altı yaş büyük eşi de, sanki öyle bir hayatın içine doğmuştu. Bu ortamda ben, okuduğum kitaplarla düzenin dışına düşmüş köy enstitülü "saf bir oğul"dum. En büyüğü beş-altı yaşındaki üç kızının uyuyup uyanması, yemesi içmesi annelerini hiç ilgilendirmiyordu. Çocuklarla, onlardan çok çok dört-beş yaş büyük sözde bir hizmetçi ilgileniyordu. Kadın sigarasını tüttürüyor, rakısını içiyor, sofrayı müzikle de tamamlayan şarkılarını söylüyordu. Kadının, kızınca bir erkek gibi küfretmesi, kaba ses tonu bana batıyordu. Akşamları çıkıp bir yerlere gitmeme babam izin vermediğinden, masanın bir köşesine de ben ilişiyordum. Rakı bittiğinde onu bakkaldan satın alıp eve getirmek bana ölümdü.

Erken gelip masanın "müstesna" yerini kapan "Fare"den gözümü ayırmıyordum. Kafayı bulanlar şarkılarını, türkülerini söyledikten sonra sıra "Fare"ye gelirdi. Babam, ona döner, "Anlat bakalım," derdi, "Duymuşam; İstanbul'a gitmişsen, İstanbul'da ne görmişsen?"

Şu Allah'ın işine bak, fare yaratılanın sesi de fareninki gibi çıkıyor!

"Cünet[1] Ağbi, İstanbul'da Flora[2] deyiler, orada plaja gitmişem, karilarin tantağlarini[3] görmişem!"

Masadakiler kahkahadan kasıklarını tutarken aradan sesler yükselirdi:

"Anlat, ulan! Ne görmişsen, ne görmişsen?.."

O da, elleriyle gözlerini göstererek bastıra bastıra, "Allah vekil, yalanım varsa iki gözüm çıksın, aha bu gözlerle görmişem, karilarin tantağlarini bu gözlerle görmişem!" diye anlatarak masadakileri güldürüyordu.

1. Cüneyt.
2. Florya.
3. Yakıştırma bir söyleyişle, kadının cinsel organı belirtilmek isteniyor.

Bu sırada bile, fırsat kollayıp kızı dikizlemekten kendini alamıyordu "Farecik".

Kız da, Allah'ı var, güzeldi; dikizlemesin de ne yapsın!

Oralarda, öyle kızlara; "Gece koynuna gir, sabaha kelleni kopar önüne bırak!" derlerdi. Güzelliğine güzel olup ancak ilkokulu bitirmiş kız için, benim, kitaplara kapanıp akşama kadar odadan çıkmayışım bir "muamma" idi. Gizli bakışlarından "muamma"yı çözmek istediğini seziyordum. Babamın eşine bir şey sormak için merdivenlerden çıkıyor, onun yanına giderken başını uzatıp odasında hayvanat bahçelerinin küskün hayvanları gibi, bir köşeye büzülüp kitabına dalmış oğlana bakmadan geçemiyordu.

Sakalım çıkıyor, sivilcelerden kurtulmuş cildim yeni yeni jilet görüyordu. Bir gün, babamın kullanıp attığı kör bir jiletle tıraş olurken yüzüm kan içinde kalmıştı. Kanlı halimi aşağıdan gördü. Kolonya şişesini kapıp merdivenleri iki adımda tırmandı. Kolonyayı benim elime dökmedi, kendi avuçlarına doldurdu, yüzüme sürdü. Konuşmasını kaba, onu fingirdek bulsam da, yüzümde tatlı bir acı bırakan ak ellerinde kanımın rengini görmek başımı döndürmüştü. O güne değin kimseden böyle bir yakınlık görmemiştim. Yüzümü şefkatle okşayan ellerinin kokusu günlerce yanaklarımda kalmıştı. İçimi saran o hoşluk duygusuyla sarsılmıştım. Töre, "nasipli" kıza dokunmamayı gerektiriyordu. Ama, tenin tene değmesi töre möre dinlemiyordu...

Bizim avluyla onların avlusu arasında kilit vurulmayan tahta bir kapı vardı. İki tarafın kadınları birbirlerine kolayca gider gelirlerdi. Diyarbakır sıcağının kaynar günleriydi. Gökte güneş eriyip toprağa akıyordu. Kapalı yerlerde yatmak olanaksızdı. O sabah odamın önündeki açıklıkta uyuyordum. Yattığım yerden kızın avlusu görünüyordu. Kızı görmesem de sesini her an duyuyordum. Tıraş olayından sonra, sesi, havuza fıskiyeden su düşüşü

gibi geliyordu bana. Zenginliği dile getirilse de, "Fare"nin beş para etmez bir adam olduğunu masadaki soytarılıklarından anlamıştım. Bir yolunu bulup bunu kıza anlatmalıydım. O da sanki böyle bir şey bekliyor, gözümün içine bakıyordu. Kızda gözüm yok değildi. Sabaha kadar içki içilen bir evin oğluna kim kız verir, diye çekiniyor, duygularıma kilit vuruyordum.

Evde içkilerin gırla gittiği, vur patlasın çal oynasın bir gecenin sabahı erken uyanmıştım. Hep öyle olurdu, ezan sesine uyanır, mahalleli caminin yolunu tutarken ayak seslerine kulaklarımı verip yeniden uykuya dalardım. O sabah, gözlerime kilolarca ağırlık bastırıyor, bir türlü uykuya geçemiyordum. Camiye gidenlerin ayak tıkırtısı kesilince iki avluyu birbirine bağlayan tahta kapının gıcırdadığını duydum. O idi. Soluk soluğa merdivenleri çıkıyordu. Gündüzler sıcak geçse de, Diyarbakır'ın sabahları serindir. Geldi. Yatağıma oturdu. Ayaklarını yorganımın altına soktu. Parmak uçları soğuktu.

"Erkenden avluyu yıkadım. Ayaklarım üşüdü, n'olur, ısıt," dedi.

Bir kadının ayakları ilk kez bacaklarıma değiyordu. Babam uyanıp bizi görecek diye korkudan titriyordum. Babamın ne yapacağı kestirilemezdi; böyle bir olaydan dolayı oğluyla övünebilirdi de, onu "adi" bir suçlu gibi el âleme rezil de ederdi. Kızın anası babası kan uykudaydı, benim babamı da taktığı yoktu. O anda "cesur" oğlan o, korkak kız bendim. Yorganı aralayıp içine girdi, başımı memelerinin arasına bastırdı. Memelerinin taze kokusunu alınca içime yükseklik korkusu çekenlerin yürek hafifliği yayıldı, ayaklarım yerden kesilmiş gibi oldu.

Evrimselleşme aşamasında, korkuyu alt edecek bir duygunun gelişmemiş olması ne kötü! Soluğumla konuşarak, "Git," dedim, sıkıştırılmış bir kız gibi yalvardım; "git, babam görürse ikimize de demediğini komaz!"

Aldırmadı.

"İsterse kessin, öldürsün!" dedi, "Gitmeyeceğim! Sarıl, üşüdüm, ısıt beni," diye daha çok sokuldu bana.

Islak ellerini göğsümde, saçlarımda gezdirdi. Bacaklarımı bacaklarının arasına soktu. Dudaklarını kulağıma değdirircesine, ağzına nasıl gelirse diline süs vermeden konuştu:

"Sana bir şey diyecağam; S. var ya, hani size her akşam geli; o âdi, size gelmi, bahan[1] geli. Akşama kadar kapimizin önünde aç köpek gibi dolaştığı yetmi, sizin camın önüne oturi, bahan işaret veri... Kapidan kavmişam,[2] üzüne[3] kapi kapamişam, utanmamiş. Yine her gün kapinin önünden geçi, geçerken ıslık çali; o olduğuni islığından anlıyam, içeriye kaçiyam," dedi.

Elini bacaklarının arasında bir yere götürdü. Oradan bir şey koparıp atarcasına, "Vallah da billah da, bunu keser itin ögüne[4] ataram, o köpeğe koklatmam! Gürcü Bacı falıma bakmış; 'Kısmetin bir esmer oğlandır,' demiştir; o oğlan sensen! Kurban olurum, beni o köpeğe bırakma! Biliyem, senin gibi bilgili degilem, hama bilgi nedir; sen öğretirsen, ben öğrenirem, sahan[5] kul köle oluram..."

Ayakları ısınmıştı.

"Sonra konuşuruz, hadi, kalk git, ayakların ısındı," dedim.

"Ateşe soksam ayaklarım ısınmaz; Allah'tan kork, görisen, titriyem," dedi.

Gerçekten, sıtma tutmuş gibi titriyordu. İçerideki tıkırtıyı duyunca titremesi durdu.

1. Size gelmiyor, bana geliyor.
2. Kovmuşum.
3. Yüzüne.
4. Önüne.
5. Sana.

"Babam uyandı, kıızzzz, kalk git!" dedim, korkudan sesimi gizleyerek bağırdım.

İçeriden babamın öksürük sesleri geliyordu. Ayaklarını yataktan çıkardı, merdivenleri kedi adımlarıyla indi. Babam yanıma geldiğinde, o, ara kapıyı örtüyordu. Tuvalete yönelirken, "Kimdi o?" diye sordu babam.

Kız merdivenlerden inince üzerimdeki korkuyu atmıştım. Soğukkanlı görünerek, kızın adını söyledim.

"Terliğini burada unutmuş, onu almaya geldi," dedim.

Babam, "Ah, benim, koynundan kız kovan aptal evladım," diye yanaklarımı okşadı, küçük gözlerini kısarak güldü. Her zaman olduğu gibi, "Karıdan anlamazsın, içki içmezsin; benim oğlum olduğun nerenden belli!" sözünü de yineleyip, "anlık" sevgilerinden birini, yine anama avradıma küfrederek gösterdi.

İçkiye, masa yiyicilerine para mı dayanır! Babam, o aşk kokulu evin kirasını ödeyememiş, kovulurcasına atılmıştık oradan. Evden, yüzü yerde ayrılırken onun gözlerine bakamamıştım.

Şairin, "Hani bir sevgilin vardı / Yedi sekiz sene önce, / Dün yolda rasladım / Sevindi beni görünce,"[1] dediği olmuştu; aradan iki yıl geçmemişti, zengin bir adamın kolunda görmüştüm onu. Önünde ittiği arabada çocuk var mıydı, yok muydu, uzaktan görememiş, kızın "Fare"nin kapanına düşmemiş olmasına sevinmiştim...

1. Behçet Necatigil.

Başı kofili[1], ayağı yalın

Üç aylığına öğretmenlik stajı yapmaya gönderildiğimiz bir köyde rastlamıştım ona. Okulun çalışkan beş öğrencisiydik: Resul Aslanköylü, Ali Rıza Sarı, Mehmet Şahin, Durmuş Ali Eren, ben. Ödül olarak o yakın köye göndermişlerdi bizi. Dediğim, Türk millî futbol takımının Puşkaş'lı Macaristan'ı 3-1 yendiği yıl. Yenginin sevinciyle, bizi kendimizden geçirecek sirke kokulu bir şişe şarap bile bulamamış, içtiğimiz kaçak çaylarla sarhoş olup ranzalarımızın üstünde Türklüğümüzle övünmüştük. İnce dumanlı birkaç evden oluşan köy, yüksek dağların sıcak karnına yerleşmişti. Bahar yakın deseler de, akşamdan başlayıp sabahlara dek süren kar fırtınası göz açtırmıyordu. Dağ taş, toprak damlı evler, köyün çamurlu yolları kar altındaydı. Öğrencilerin karı yarıp okula gelemedikleri günler oluyordu. O günler, öğrencisiz okulda sıkıntıdan patlıyorduk. Köyün önünden günde ancak bir kez geçen kamyonun sesini duyunca bir-iki insan yüzü görürüz diye yol kıyısına diziliyorduk. Kamyonun açık kasasında soğuktan çula çaputa bürünmüş kadınlı erkekli insanlar, yolcu olmadığımızı anlıyor, bize el sallıyorlardı. Kimi şoförler kamyonlarını durduruyor, aşağı inip sigaralarını tüttürüyorlardı.

Araya zaman girip çoluğu çocuğuyla köyde insan gülleri açınca geçen kamyonları görmek için yolun kıyısına dizilmez olmuştuk. Bizlerin de öğrenci olduğunu, köye staj yapmaya geldiğimizi duyan ana babalar, bata çıka karı yarıp çocuklarını uzak yerlerden okula getiriyorlardı. Sabahları çocukların ellerine tutuşturulan bir-iki dal yaş odunla ısıtmaya çalıştığımız sınıf, babalarının analarının

1. Kürt kadınlarının başlarına giydikleri bir tür başlık.

ya da bir yakınlarının sırtında okula gelen küçük çaput yumaklarıyla doluyordu. Yarım Türkçeleriyle okumayı sökmeye çalışan çocukların arasında, yoldan kamyonlar gelip geçmiş, kimin umurunda!

Nereye gidersem sevdamı yanımda götürüyordum. Onu karakış ortasında, uzaktan görmüştüm. Uzun boyu, ince beliyle yapraklarına gün vurmuş söğüt fidanı gibi salınıyordu yürürken. Yüzünü gözünü görmeden, o salınış yetmişti bana. Yüksek kofili başını öne eğiyor, iki elinde sitilleri[1], sınıfın pencerelerine sürtünerek pınardan su taşıyordu. Yalın ayaklarının karda bıraktığı kütürtü daha kulaklarımda iken pınardan sitillerini doldurup döndüğünü görüyordum. Bir ders saatinde en az üç-beş kez, sitillerini doldurup boşaltıyordu. Gidip dönüşlerinde hışırdayan eteklerinden derin yerlerinin kokusu yayılıyordu. Yolun hafif yokuşunu tırmanırken kalın giysilerinin gizleyemediği dolgun kalçasının düzgün yarığı belirginleşiyordu. Kardan kızaran topuklarında cinsel bir çekicilik vardı.

Derse dalmış da olsam, ne yapıp edip bu kışkırtıcı görüntüleri kaçırmıyordum. Nöbetçi olduğum günlerde suya gideceğini kolluyor, ben de sobanın külünü ya da bulaşık suyunu dökmek üzere dışarıya çıkıyordum. Erkeğin kadın işi yapması onu şaşırtıyor, başını önüne eğip gülüşünü benden saklıyordu. Cinsel güdülerini yüzüne yansıtan pancar kırmızısı gizli gülüş onu daha da çekici kılıyordu. İçten kaynayan, kimseden öğrenilmemiş, güzelliği kendine özgü bir gülüştü bu. Gülüşlerinin arasında parlayan kara gözleri, kar altındaki bu köyde söze dökülmemiş bir aşk öyküsü kadar güzeldi. Yanımdan geçerken, şaşkınlıktan ayakları ayaklarına dolaşıyor, sitilindeki su dökülüyordu. Ayak parmaklarını küttt! diye

1. İçine su, yoğurt vb. konulan, kovaya göre daha yayvan, genellikle bakırdan yapılmış kulplu küçük bakraç.

donmuş kar parçalarına vurduğunu görünce içim sızlıyordu. Görmesem de, kırılan tırnaklarından sızan kan izinin nasıl bir kırmızı olduğunu, yüzüne yayılan utanma duygusunun kan rengine bakarak düşleyebiliyordum.

O *yaşlarda, aramızdaki üç-beş metrelik uzaklığı aşabilseydik neler olmazdı! Kim bilir, bedensel eğilimlerin cenderesinde sıkıştırılan hazlarımızı akıtacak ne ırmak yatakları bulurduk...*

Varlığına alışmıştım; sınıfta arkam pencereye dönükse yoldan geçenin o olduğunu sitillerinin sesinden kestiriyor, elimdeki işi bırakıp pencereye dönüyordum. Kofili başını çevirip içeriye ateş kırmızısı gibi düşen bakışları içimi ürpertiyordu. Bakmaya çekindiğim günler, duygu hırsızlığına çıkıyor, kulaklarımı göz yerine kullanıyordum. Belleğime öylesine yerleşmişti ki, gözlerimle görmesem de içimde geziniyordu güzelliği. Hiçbir duyu gözün yerini alamıyordu; onu göremeyeceğimi düşünerek akşam olacak diye korkulara kapılıyordum. Yine de, olmasını istemediğim akşam oluyordu. Yatağa giriyor, pencerede kırpışan yıldızlara bakarak güzelliğini koynuma sokuyordum. Uzaklaşan yıldızlar sönüp pencereden gün ışığı girince yatağımdan fırlıyor, ellerinde sallanan sitillerinin şıkırtılı sesini bekliyordum. O dar aralıktan yürüyecek, ayaklarının altında karlar kütürdeyecekti. Sınıfta onu görebileceğim en iyi yeri seçiyor, geçeceği ânı gözlüyordum. Geçti geçmedi kuşkusu içindeyken iki elinde iki sitil, dallı güllü giysisinin hışırtısını duyuyordum. Önünde geniş ovaların uzandığı köyde, kara gecenin ardından kar aydınlıklı bir günün türküsü başlıyordu:

Kaşları hafif yay mıydı? Gözleri anadan sürmeli miy-

di? Ceylan sekişli, salınış edalı mıydı? Bahçeye girdiğinde; çiçekler selama mı duruyordu; mor menekşe boynunu eğiyor; gül, hicabından kızarıyor muydu?..

Güneydoğu Anadolu'da kış günleri kısadır, akşam tez olur. Gönlünüzü bir güzele kaptırmışsanız, ortada "zaman" diye bir şey kalmaz. Gündüzleri, göz açıp kapayıncaya kadar ovaya boz renkler yayılıyor, köyde gün bitimi başlıyordu. Akşam çökünce kurttan kuştan korkmuyor, kimsenin dışarıya çıkmayı göze alamadığı karanlıkta sitillerinin sesini arıyordum. Hayvan inini andıran evinin önünden geçerken kara gözlerini düşünüyordum. Bulaşık suyunu dökmeye çıktığı saatler benim oradan geçtiğim zamana rastlıyordu. Suyu uzaklara atarken kofisine dizdiği altınların şıngırtısı karanlığa yayılıyordu. Şıngırtı, karanlığı birden yeşil çayırlara döndürüyor, elleri ellerimde, çayırların ortasında kayboluyorduk. Çayırda otlayan koyunlar su vaktini biliyor, başlarını ottan alarak uzakta mavi bir çizgi gibi akan ırmağa yöneliyorlardı. Her koyunun boynunda usta elinden çıkmış bir çan vardı, çan sesleri kofisindeki altın seslerini bastırıyordu.

O gece, evinin çevresinde gece yarısına kadar dolaşıp okula dönerken üstünü kar örtmüş bir çukura yuvarlanınca düşlediklerimi karanlık yutmuştu. Çukurdan çıkamıyordum. Beni çukurdan kurtaracak biri geçer mi yoldan, diye buzun içinde bekliyordum. Buzun altındaki su iliklerime işleyince her yanımı ölüm karanlığı sarıyordu. O gece yarısı ayazında, ev denen deliklerden bir kör kandilin ışığı bile sızmıyordu. Ay dağların ardına kaçmış, gökte yıldız donmuştu. Nice sonra, tırnaklarımı buzlaşmış karlara geçirerek kurtulmuştum çukurdan. Soluk kokan odamıza

girince arkadaşlarımı uyandırmadan çamaşırımı değiştirmiş, yatağıma girmiştim. Yatakta bedenimi ısıtınca gökte kırpışan yıldızları bile görememiş, uykuya dalmıştım.

Bakış avcılığım iki ay sürdü...

İş kötüye varabilirdi. Bakışlarım "bakış" olmaktan çıkmıştı. Sevginin düşmanı, sevenden çoktur. Kendimi toparlamalıydım. Sitillerinin kışkırtıcı sesini duyuyor, başımı çevirip pencereden dışarıya bakmıyordum.

Bir gün bakmadım, üç gün bakmadım...

Sevgi sabırsızdır; çok az sürdü bu. Sitillerinin su sesi, kofisinin altın şıngırtıları kulağımdan gitmiyordu. Fazla dayanamadım. Evden çıkışını, çeşmeden dönüşünü sınıfın penceresinden izlemeye başladım yine. Öğrenciler durumu ayırt ediyor, başımı pencereye çevirince, sıralarından yükselip onlar da dışarıya bakıyorlardı. Geçenin o olduğunu görünce iki âşığı yakalamış gibi, birbirlerine işaret verip gülümsüyorlardı. Eve gidip, "Valla, örgetmen[1] ona bahi[2], o örgetmene bahi!" diyebilirlerdi. Buralarda, hele kız da güzelse bir bakışa kanlar akıtılırdı.

Burnuma kan kokusu gelmeye başlamıştı.

Kesin bir karara vardım; kofisinin altın şıngırtısı dünyayı tutsa, sitilleri kulağıma çan olsa, yüzümü pencereye dönmeyecektim!

Bir gün... İki gün... Üç gün...

Sitillerini sallayarak geçiyordu pencerenin önünden. Kofisinde sallanan altınların şıngırtısı içime işliyordu.

Bakmıyordum... Bakamıyordum... Bakmayacaktım!..

Bir gün o baktı!

1. Öğretmen.
2. Bakıyor.

Odayı havalandırmak için açtığımız pencerenin çıkıntısına kollarını dayamış, içeriyi süzüyordu. Sınıfa yüzünün ışığı düşmüştü. Yakından bakınca daha genç görünüyordu. Sabah akşam su taşıyan kocaman elleri kaplumbağa sırtına dönmüş, elinin cildinde derin çatlaklar oluşmuştu. Pıhtılaşan kan, çatlakları sülük ölüsü gibi doldurmuştu. Tırnakları mosmordu. Elinin içine yaktığı kına tılsım simgelerini andırıyordu. Bana, öğrencilere, sınıf duvarlarına asılmış resimlere hayranlıkla bakıyordu.

On beşinde var mıydı?..

Onu pencerenin önünde gören öğrenciler bir ağızdan "Aaaaaa!" diye bağırışınca bakışı karıştı. Dudakları titremeye başladı. Çocuk ağlamasını andıran sessiz hıçkırıklar düğümlendi boğazında. Yanaklarından aşağı iri damlalar yuvarlanınca, öğrencilere, "Homayto bigir!"[1] diye kızıp kollarını pencereden çekti, sitillerini kapmasıyla yokuşu tırmanması bir oldu. Arkasından bakakaldım. Ne topuklarının yuvarlak kırmızılığını görüyordum, ne kalçalarının uyumlu aralığını... Masanın başında donup kalmıştım. Bıyıkları terlemeye yüz tutmuş muhtarın oğlu, gülerek, "Babam deyi ki, 'Kız okula gelmağ isti, kıbrah[2] babası bırahmi!'" dedi.

Başka bir öğrenci, "Nasıl gelsin looo! Çocuğuni kime bırağsın?" diye atıldı.

"Sen bilmisen, oğlum! 'Çocuği degil, çocuğları... Niye, ikincisi de geçen gün olmadi? İkki çocuği vardır, ikki!" dedi, yetişkin bir oğlan.

Sınıf yine güldü. Başka biri öfkeyle atıldı:

"Niye gülisiz! Siz evlensez çocuğiniz olmayacağ?"

"He vallah, dedigi doğridir; olacağ... Hasso, sen be-

1. (Zazaca) Allah canını alsın!
2. Pezevenk.

nim kadarsan; çocuğin olali ikki senedir; degil?"[1] dedi.

İçimin kırıklığı yüzüme vurmuştu. Öğrenciler beni öyle görünce sustular. Sınıfta kalamadım. Kendimi dışarıya attım. Kırıklığımı içime akıtarak, söylendim durdum:

"Evliydin ha, çocuğun vardı ha!.."

Tomurcuğu dolu yemiş ağaç gibi, daha onmadan, meyvelerim dibime dökülmüştü.

Staj bitip köyden ayrılınca söğüt fidanı kurumuştu. Ne salınışı kalmıştı fidanın, ne ipildeyen yaprakları... Kamyonun arkasına yataklarımızı yerleştirirken, "in"inin damına çıkmış bize bakıyordu. Öğrenciler öğrettiğimiz şarkıları, oynattığımız oyunları anlatınca heveslenmiş, okulun penceresinden bakmıştı. Okul hayatı, pencereden baktığı o birkaç dakikaydı...

Bluzu narçiçeği renkli kız

Kız erkek ilişkilerine kalın duvarlar çekildiği ortamlarda yetişmiştim. Her gün iç içe de yaşasak, kızları bedenimizin ötelerinde düşlemeye alıştırılmıştık. Onların gözüne bakamazdık. Elimizin ellerine değmesi zina değilse de ona yakındı. Erdemli oğlanlar, sokakta başı yerde yürürlerdi, kimsenin gelinine, kızına dönüp bakmazlardı. Evde, bağlarda bahçelerde içli dışlı konuştuğum bir akraba kızının başından örtüsü sıyrılmış saçları görünmüştü de, kız, günlerce yüzüme bakamamıştı. Gazi Eğitim Enstitüsü Edebiyat Bölümü'nü kazanıp Ankara'ya gelince kızlarla dans eden arkadaşlarıma özenerek, ben de olanca cesaretimi toplayıp uzaktan uzağa bana gülüş gönderen bir kızı dansa kaldırmıştım. Dans sırasında elim eline değince elektrik akımına tutulmuş gibi titre-

1. Değil mi?

meye başlamış, dansı sürdürememiştim. Kızı orta yerde bırakıp ağaçların arasına kaçtığımı gören arkadaşlarımı arkamdan güldürmüştüm.

Dans olayından sonra, bağışlanmaz bir suç işlemişçesine, kızla karşılaşmak istemiyordum. Cesaretim, utancım olmuştu. Oysa o ne kadar rahattı! Kızlardan çok erkeklerle geziyordu. Erkeklerin olmadık yerlerine el atıyor, yanaklarından makas alıyordu. Onlara yaptığını bana da yapar, diye onu uzaktan görünce yolumu değiştiriyordum. Öyle yapsam da, masallarda olduğu gibi, eli elime değdikten sonra onu unutamamıştım. Okulun üst kat odalarının pencere arkalarına gizleniyor, yukarıdan, giysisinin altında oynayan dolgun memelerine bakıyordum. Kadını yandan görme; ya karşıdan ya tepeden gör... Yukarılardan bakıldığında, kadın olağanüstü güzel görünüyor. Bakış hırsızlığımı sürdüre durayım; duygularımın ölümünü, onunla karşılaşmamak için ara yollara saptığım bir akşamüzeri yaşamıştım. Bir çamın altına uzanmışlardı. Başını yakışıklı oğlanın göğsüne gömmüştü. İkisinin de gözü kapalıydı. O anda, kıskançlık mı, kin mi, o güne değin yaşamadığım bir duyguyla sarsılmıştım.

Aşk, adamı kör edermiş; gördüğümden ibret almamış, elimin değdiği bedende hak sahibi olduğumu düşünerek, sömestr tatiline çıkacağı o soğuk şubat günü, sabahın köründe, bindiği otobüsün penceresine yaklaşıp ona el sallamıştım. Hiç tanımadığı bir insanmışım gibi, yüzünü dönüp bakmamış, koltukta birlikte oturdukları arkadaşına gülerek beni göstermişti. Aşk sersemi bana da otobüsün püskürttüğü egzoz dumanını koklamak düşmüştü.

Bluzu narçiçeği renkli kızı, duygu yıkımına uğradığım o günlerde tanımıştım. O yaşlarda sevginin coşkun akan suyu tez duruluyor; kafamdaki kadın kavramı, bana

egzoz yutturan o hoppa kız olmaktan çıkmıştı. Kadın, duruşuyla, anlamlı bakışıyla, konuşmasıyla incelikler taşımalıydı. Onun inceliği, giydiği bluzdan belliydi.

Resim öğrencisiydi. Narçiçeği renkli bluzunun üstüne kar beyazı atölye önlüğünü giyiyordu. Bluzundan yansıyan renk, çıkık elmacık kemiklerinde "gülüş" oluyordu. Gülmüyordu, gülmek için doğmuştu o. Gülüşünün ışığı uzun parmaklı ellerine düşüyordu. Yüzü dolunay parlaklığındaydı. Yağmur sonu çiçeklerinin ıslaklığı vardı gözlerinde. Ders aralarında resim atölyesinin kapısına yaslanır, kara gözlerini kısarak koridorda dolaşanlara bakardı. Kalın giyinse kalının, ince giyinse incenin güzeliydi. Kalçasından dolgun bacaklarına inen etekleri, görünüşüne kadınsı incelikler katıyordu. Yüreğinin temizliği yüzüne vuracak kadar güzeldi!

Akşamları etüt aralarında uzun koridorun bir ucundan bir ucuna ben de gezinirdim. O zamanlar kentin biraz dışında kalan okulda tek eğlencemiz bu yürüyüşlerdi. Onu kapının önünde görmek yeterdi bana. Birine, hem de bir-iki saniye içinde bağlanmamış olayım, dünya onun üzerine kurulurdu; artık, varsa yoksa o! Önünden geçerken bakışlarımız karşılaşırdı. Karşılaşır mıydı, ben mi öyle sanırdım? Birini görünce dudaklarını büzer, ona bakmaz gibi bakardı. İlk bakışta gözü dudaklarına çarpanlar, onun herkesi küçümsediğini bile sanabilirlerdi. Her akşam, öğrenci kalabalığı arasında koridoru arşınlarken bakışlarında bana yönelen bir ışık yakalayabilir miyim diye onunla göz göze gelme fırsatı arıyordum. Resim atölyesinin kapısının önünde, ayrımına varmadan adımlarım yavaşlardı. Gözü gözüme değerse sabahlara dek uyku nedir bilmezdim. Şilteden ayrımı olmayan döşeğimde düşsel dünyalar kurar, uzak yüzüne doya doya bakardım. Aklım fikrim, insanda dokunma isteği uyandıran dizlerindeydi. Düş dünyamda, bir kez öpmeye bile kalkmıştım dizleri-

ni. Okulun geniş merdivenlerinde karşılaştığımızda, ona yakın geçer, "İstediğin kadar uzak dur benden; ben sabaha dek seninleydim," diye dilsiz dilimle konuşurdum. Yalnız kalınca bu aptal âşıklığıma gülerdim.

Kimi akşamlar öyle dalgınlaşırdı ki, görenler, uzakta bir sevgilisi var da onu düşünüyor sanırlardı. Oysa o, "sevgilili" kızlardan değildi. Yine de dolgun bacaklarını, ak önlüğüyle gizlemeye çalıştığı biçimli memelerini, yeni ruj sürülmüş izlenimi veren dışarlak dudaklarını ona sakladığını düşünmek kahrediyordu beni. Öyle akşamlarda, omuzlarının içine gömülür, yokluğun uzamında matlaşırdı bakışları. Güleçliğinin üstüne hüzün perdesi gerilmesini; sanki uzaktaki sevgilisini o delice seviyormuş da, sevgilisi olacak "odun", onu terk etmişmiş izlenimi vermesine bağlardım. Düşlemimde öyle bir sevgili yaratıyor, ona düşman kesiliyordum. Beni korkutan, kendini böyle hüznün karanlığına gizlerse yüzündeki güleceniğin çürüyüp yok olacağı idi.

Hüzünlü yüzünü gördükçe aklımdan olmadık sorular geçiyordu:

Neden, çevresinde, arada bir yanında duran o esmer kız irisinden başka kimse yoktu? Onca yakışıklı oğlan arasında niye kimseyi beğenmiyordu ya da kimse ona yaklaşma yürekliliğini gösteremiyordu? O yürekli ben miydim? Soruları çoğalttıkça, sabahlara dek uykuya hasret kalıyordum. Ona bunları nasıl söyleyecektim? Gündüzleri de bunun yolunu aramakla geçiyordu. İlgimi çekeli aylar olmuştu ama onu yakından tanıma olanağı doğmamıştı.

Bir akşam, herkes gibi yine koridorda tur atıyordum. Okulun bitişiğindeki alanda beyzbol oynarken kaçan topunu bulup getirdiğim zebella[1] gibi bir Amerikalı çavu-

1. İriyarı.

şun verdiği uçlu sigarayı tüttürerek önünden geçmeyi kurmuştum. Dudaklarımda uçlu sigarayı görecek, Amerikalı arkadaşım olduğunu sanarak beni önemseyecekti!.. O akşam atölye kapısının önüne çıkmamıştı. Ben onu orada var sayıp sigaramı tüttürerek geçmiştim kapının önünden. Ne yazık ki, fiyakamı göstermekte şansım yaver gitmemişti! Beynin düşünmediğini bazen "rastlantılar" düşünüyor; o halimi görseydi, bugün duygularımın altında nasıl ezilecektim![1]

Akşam yemeklerinde atölyeden çıkıp merdivenlere yönelir, yemekten sonra aynı merdivenlerden dönerdi. Ya atölyenin kapısına yaslanır gezenlere bakardı ya da hiçbir yerde olmadığı izlenimi verirdi. Kimi günler onu görmek için saatlerce koridorda gider gelirdim. Bir gün merak edip başımı atölyeden içeriye uzatmıştım. Etüt aralarında atölyenin ışığı sönük olurdu. Gözlerimi alıştırıp bakınca yarı karanlık atölyenin bir köşesinde oturduğunu gördüm. Atölyede ondan başka kimse yoktu. Karanlıkta, bir şövaleye yaklaşıyor, oradaki resme bakıyordu. Sonra dönüp yerine oturuyordu. Arkası dönüktü, beni görmüyordu. Ensesinde topladığı kumral saçlarıyla, Renoir kızlarını andırıyordu. Ay ışığında yuvarlak kalçası, dolgun bacakları daha belirgindi. Yüzünü kapıya döndüğünde, pencereden giren ay ışığı dudaklarını yaladı geçti. Sanki aydan kopup yansıyan ışık parçası, onun sesini iletiyordu; bir şarkı mırıldandığını o zaman duydum.

Nasıl da hüzünlüydü şarkısı!

1. İğrenç görünmekten kurtulmuştum da, bellek, en çok, yapılan basitlikleri bağışlamıyor. Aradan elli yıla yakın bir zaman geçti. Her aynaya baktığımda, Amerikalı çavuşun verdiği o sigarayı dudaklarımda görüyor, bilinçsizliğimin utancından yerin dibine giriyorum.

Ağlıyor muydu?

Atölye kapısından birden fırlayıp çıktı. Ay ışığını, beyaz önlüğünün içinde gizlemeye çalıştığı memelerinin arasına sokmuştu. O, kapıdan çıkınca ay, gökteki yerine döndü. Ben, kızgınlıkla çekip gitmesinden suçlanarak olduğum yerde donup kalmıştım.

Yüksekokullarda yatılılık geleneğinin sürdüğü yıllar... Ankara'nın "pastırma yazı" sıcakları geride kalmış, kentin caddelerinde tiyatro, opera, bale, sergi, konser afişleri yerini almıştı. O yıllarda mevsimler şu son yıllarda olduğu gibi henüz yolunu şaşırmamıştı; kış kışlığını, yaz yazlığını gösterirdi. Gençlik duygularının, baharı güze döndürdüğü oluyorduysa da, güz güzlüğünü, bahar baharlığını biliyordu. O zamanın güzünde, gün sekmez, mevsim ürünleri tezgâhlardaki yerini alırdı. Başkentte en önemli değişiklik, 1 Ekim deyince tiyatro, opera, bale, konser, sergi salonlarının kapılarını açmasıydı. O sırada, şık hanımların güneş yanığı tenlerini salonlarda yarıştırmalarının mevsimi de geçmiş olurdu.

Aralık başlarında kar serpiştirmeye başlardı. Öyle bir akşam, kar, giysileri kırçıllaştırırken okulun otobüsüyle operaya gidilecekti. Verdi'nin *La Traviata*'sını izleyecektik. Öğrenim için geldiğim Ankara'da operaları, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin halka açık cumartesi konserlerini kaçırmıyordum. Klasik müzik eğitimi almamış olsam da kulağımın iyi olduğunu söylüyorlardı. Belleğime yerleştirdiğim ezgileri mırıldanarak çıktığım oluyordu operadan. Kendimi öylesine kaybediyordum ki, melodilerin büyüsüne kapılarak sokaklarda bağıra bağıra aryalar söylüyordum. Gezgin satıcılardan alışveriş ederken onlarla opera ağzıyla konuştuğumu gören arkadaşlarım şarkılarımı alaya alıyorlar, alay kâr etmeyince beni deli yerine

koyuyorlardı. Satıcılar kızsınlar mı bu "deli"ye, gülsünler mi, bilemiyorlardı. İşi daha da ilerletmiştim; gördüğüm operetlerden etkilenerek, arkadaşlarımın kırılgan aşklarını anlatan şiirler yazıyor, onları sözde besteliyordum.

Otobüs operaya doğru yol alırken yanımda kedi sıcaklığına benzer bir kıpırdanma duydum. Güleç yüzüyle yanı başımdaydı! Gözüme beyaz önlüğü, narçiçeği renkli bluzuyla yerleştiğinden ilk bakışta duraksamıştım. Üstünde bej bir manto vardı, boynuna deseni sanatsal bir eşarp dolamıştı. Çıkık elmacık kemiklerindeki parlaklık görülmez, gözlerini çevreleyen mavilik ayırt edilmezse, makyajlı sayılmazdı. Çukurlara girip çıktıkça hazin seslerle sarsılan otobüste kollarımız birbirine değiyordu. Otobüsün tekeri yolda bir çukura düşünce bana değen memelerinin yumuşaklığını duydum. Saçlarının taze kokusu burnumu okşuyor, soluğundan ısırılmış elma tadı alıyordum. Öpmeyi düşlediğim dizi dizime değdi değecekti.

O ay ışıklı atölye gecesinde bekâret gibi gizlediği sesiyle konuşmuştu.

"Sizi hep operada görüyorum, sanırım oyunları hiç kaçırmıyorsunuz?" dedi.

Sıkılganlıktan yüzüm ateş kesse de, kırk yıllık dostmuşuz gibi, "Evet, hiçbir oyunu kaçırmıyorum. Operayı çok seviyorum. İlk, *Aida*'yı gördüm. Kadınlı erkekli yüzlerce kişiden oluşan koro çarpmıştı beni. Sesin, sızıntı gibi, tek boğazdan çıkışını düşünün, bir de koca bir oluktan fışkırışını... Koroda, cinsiyetini yitirip yeni bir cinsiyet bulmuş sesin sesiyle karşılaşmıştım. Nasıl söylesem, ses, bin yürekle atan bir çağlayan etkisi bırakmıştı bende, *Aida*'yı dinlerken. O gece, operada, sesin insanlaştığını görmüştüm. O günden bugüne her oyuna gidiyorum," dedim.

Öğretmen nasıl sorarsa öyle, "Sizin operayı nasıl sev-

diğinizi anlamakta zorlanıyorum; tipiniz pek opera tipine benzemiyor..." dedi.

Doğal bir soru sormuşçasına, "Opera tipi nasıl olur ki?" dedim; gülerek.

"Bilmem, sizde daha çok türkü söyleyen Anadolu yağızı adamların tipi var."

Yüzümü alev sarmıştı. Bozuntuya vermeden, "Nasıl desem; sahnedeki kadınlı erkekli insan çokluğu, görkemli giysiler ilgimi çekiyor. Tiyatroyu, müziği, rengi hep bir arada görüyoruz. Gizlenemez bir güzellik var opera sahnesinde, görkemli görüntü, çirkinlikleri yutuyor. Sonra, opera binasına girer girmez insanlar her şeyleriyle değişiyor, seslerinin tonu bile başka oluyor. Kadın erkeğe, erkek kadına incelikli davranıyor. Işıklar, renkler çarpıyor beni. Özlediğim dünyaların ortamına giriyorum operada. Ayıp olacak ama tuvaletlerin ne kadar temiz olduğu ilginizi çekmemiş olamaz!.." dedim.

Gözlerini gözlerime dikti. O güne değin bir kadının gözlerini böyle yakından görmemiştim. Bakışın anlam, gözün görme organı olduğu, yakından görüldüğünde anlaşılıyor. Düşlediğim bütün renkler, gözlerine dolmuştu. Yüzünden cinselliğinin pembe esintileri geçti.

Söylediklerimi tam kavrayamadığını düşünerek sürdürdüm konuşmamı:

"Sesten çok etkileniyorum. Ses, kişiyi görünüşün güzelliğine götürüyor. Güzellikle ses yan yana geldiğinde, ses, güzelliği aşıyor. Ses, yükselip alçaldıkça duyguları tekdüzelikten kurtarıyor. Sesi yükseltip alçaltmanın ince ayarını da ancak sanatçılar yapıyor. Korodan çıkan sesi, oluktan gür suların fışkırmasına benzetiyorum; sopranolarda ise ses, ince damardan geçiyor. Onları dinlerken bedenime bir hafiflik yayılıyor, uçar gibi oluyorum. Basları, basbaritonları dinlerken varlığımı güven duygusu sarıyor. Tenorlar duygu yoğunluğu yaratıyor dinleyende.

Onların şarkılarında hep ağlarım. Operaya gittikten sonra, içimde topluluklar karşısında şarkı söyleme hevesi uyandı. Ama o yetenek nerede... Karşınızda sizi dinleyen binlerce insanın güzellik duygusuna "ses"le egemen oluyorsunuz. Sanat, insanı doğaya egemen kılar. Opera şarkıcılarında bu daha da belirgin. Bu egemenliği en çok tadanların onlar olduğunu düşünüyorum. Sinema oyuncusunun olanakları çoktur; opera sanatçısının tek varlığı sesidir, sesi kullanma gücüdür. Onca rengin, ışığın altında onu görmezsiniz, algılarsınız. Opera sanatçısı, seslendiği kitlenin yüreğini avcunun içinde tutuyor."

Kızın yüzüne bakmadan konuşuyor, beni küçümsediğini düşünerek sözün ucunu buldukça ayrıntıya giriyordum. Bunda kendimi kanıtlama duygusu da ağır basıyordu.

"Perde açılıp sahne renklerle, ışıklarla dolunca duygu denizlerinde yüzüyorum. Ses, opera salonunun boşluğunda yankılanırken yüreğim sevinçle acı arasında gidip geliyor. Operadan çıkınca içimi hüzün kaplıyor, dayanılmaz bir karamsarlıkla ıssız sokaklarda yalnız başıma yürümek istiyorum."

Öğrenmek istedikleri bitmemişti.

"Geçen hafta *La Traviata*'yı izlerken duydum; ön taraflardan, tıkanırcasına bir ağlama sesi... Baktım sizsiniz! Oyunlarda niye ağlıyorsunuz Allah aşkına, ne oluyor size öyle?"

"Bilmiyorum niye ağladığımı... Ağlama değil benimki, coşkulara kapılıp bir tür duygu patlaması..."

Ağladığım geceyi anımsadım. O gece programda Leyla Gencer vardı. *Addio, del passato*'yu[1] söylerken hıçkırıklarımı tutamamıştım. Dört beş yaşlarındaydım. İçince sal-

1. (İt.) "Elveda, geçip giden..."

dırganlaşan babam, anamı ayaklarının altında ezercesine döverdi. Bedensel acısına dayanamayıp inlerdi anam. Babam gidince, bir köşeye siner, ince ince ağlardı. Anamın eteklerine yapışıp, "Niye ağlıyorsun?" diye soramazdım. Onun duvarda asılı vişneçürüğü renkli ipek giysisine burnumu gömer, kumaşa sinmiş teninin kokusunu alırdım.

Sokak lambasının ışığı otobüsün içine vurunca gördüm; yüzündeki hüzün pembeliğini, gözlerinin mat bulanıklığını...

"Beni atölyede gizlice izlediğinizde de ağladınız, değil mi? Çok merak ediyorum; n'olursunuz söyleyin; sizi ağlatan neydi? Seslerin sizi ağlattığını söylüyorsunuz. İçimden geçen ezgileri duyamazdınız ki!.. Evet, bir ara mırıldandım; ama mırıldanmalarımı nasıl duymuş olabilirsiniz?.. Duymuş olsanız da sesim güzel değil ki!.."

O gece, bütün varlığımla kulağımı onun mırıldandığı ezgilere vermiştim.

"Büyülüyüm ben; kulakla duyamadıklarım içime doğuyor," dedim gülerek; "ayrıca, kuşkusuz sesin güzelliği önemli, o ölçüde şarkıyı duyumsayıp onu yaratıcı bir yorumla okumak da önemli!"

"Oysa sesimin duyulmasını hiç istemem," dedi, başını öteye çevirdi.

"Gözlerinizi karanlığa çevirince hüznünüzü herkesten gizleyebileceğinizi sanıyorsunuz. Bir hüzün, bir de sevgi... Ne yaparsa yapsın, insan bu duygularını gizleyemiyor... Şarkıyı mırıldanırken öyle hüzünlüydü ki yüzünüz; sizi sabaha kadar dinleyebilirdim... Hüzün güzelleştiriyor sizi. O gece de, içine ay ışığı dolmuş atölyede çok güzeldiniz. Şu anda, "Otobüsten inelim, dünyanın öte başına gidelim," deseniz, ardınıza düşer, hayatım boyunca yanınızdan bir saniye ayrılmazdım," dedim.

Sözlerimden etkilenmediği susmasından belliydi. Oysa ben sözün doruklarında dolaşıyordum.

"Siz edebiyattaydınız, değil mi?" diye sordu, "Edebiyat sınıfından çıkarken görüyorum sizi. Konuşmanız da edebiyatçı konuşması. Ben böyle sözler edemiyorum. Beni nasıl bir hüznün gizlediğini bilmiyorsunuz. Ben de bilmiyorum. Geçelim bunu; çünkü hiçbir zaman bilemeyeceğim. Ama, inanın, bugüne dek sesimi en yakınlarım bile duymamıştır. İlk duyan sizsiniz," dedi, yüzünü yere indirdi.

"Konuşmamın edebiyatçılıkla ilgisi yok. İçimden bunları söylemek geliyor. O gece ağladığınızı sanmıştım. Kulağımı verince şarkılar mırıldandığınızı duydum. Dışarıda tabak gibi bir ay vardı. Atölyede renkler seçilemiyordu. Ay, pencerenin önünü aydınlatıyordu yalnızca. Siz de orada, pencerenin önündeydiniz. Uzaklara bakışı≈nız sevda tutkunu olduğunuzu düşündürmüştü bana. Ay ışığı mı parlıyordu gözlerinizde, akan gözyaşları mı, anlayamamıştım. Ay ışığında olağanüstü güzeldiniz," dedim, hemen kendimi toparladım; "Hoş, güzelliğin mekânı olmaz, otobüsün bu belirsiz ışığında da güzelsiniz..."

Ne gülümsedi ne kızgınlık gösterdi. Duygularıma yenilmiştim. Sustum. Düş kırıklığına uğradığımda, ağzıma bir avuç ağı atılmış gibi olur. Ağı, dudaklarımı buruşturmuştu. Birbirimizden uzakta değildik. Ama ikimiz de ayrı yerlere atılmışçasına derin düşüncelere dalmıştık. Otobüs Atatürk Bulvarı'nın kaymak gibi yolunda ilerlerken birbirimize değmiyorduk. Konuşmaya başladığımızda, koynundan. dışarıya fırlayacakmış gibi duran memeleri, önünü iliklediği mantosunun içinde yok olup gitmişti.

Gözünü benden alıp arkadaşlarına çevirdi. Esmer, uzun boylu kızla gülüştüler. Operaya yaklaşıyorduk. "Hoşça kal" anlamında dudaklarını büzerek yanımdan ayrıldı, otobüsün kapısına doğru ilerledi. Hep uzaktan gördüğüm "tek görünüşlü" haline dönmüştü. Söyleyeceğimi söylemiştim. Söylediklerime ilişkin bir şey sormamıştı bana.

Ben onu uzaktan uzağa izlerken demek o da bana ilgisiz değildi. Koridorda her akşam karşılaşırken nasıl olmuştu da onu operada görmemiştim! O ise, gözü üstümde olmalıydı ki, gözyaşlarımı ta uzaktan ayırt etmişti.

Sevgi beslediğimiz birine dünyanın lafını etsek, yine de, geride söylenecek çok söz kalıyor. Yüzlerce sözcük dilimin ucuna geliyor, yine kaçıyordu. Güzel bir yüzün, çocuk bakışlarının, kuş ötüşünün, dokunaklı şarkıların beni ağlattığını niye söylememiştim ona? Güzelliklere kapıldığımı, seslerin yüreğimi sarstığını, hıçkırıkların boğazımda düğümlendiğini, gözyaşımı tutamadığımı niye söylememiştim?..

Opera'nın önünde otobüsten inmiş, salondaki yerimizi bulmuştuk. Koltuklarımızın yan yana olmasını istemiştim içimden! İki sıra önümdeydi. Ben onu görüyordum, o beni görmüyordu. Ağladığımı gördüğüne göre, demek önceki günlerde de ben öndeydim, o arkadaydı. Sanki koca salonda yalnız o vardı. Sahne, oyun, oyuncular, renk, ışık silinip gitmişti gözümün önünden. Başını arkaya çevirince göz göze gelmiştik. Artık iki yabancı değil, aralarında konuşma geçmiş iki insan, kim bilir, belki iki sevgiliydik. Sevgisini kazanacak mıydım, gözleri yaşamımın ışığı olacak mıydı? Oyun arasında ışıklar yanınca ona baktım. Bakışımın sesini duymuştu sanki. Başını arkaya çevirince salonun olanca ışığı gözlerinde toplanmıştı. O gözler yokluğum olursa ne yapardım! O gece oyuna, oyunculara, içime işleyen şarkılara, sopranolara, tenorlara ağlamamıştım; onun gözyaşlarını düşünmek ağlatmıştı beni.

Daha alkışlar sürerken ardında ağlamaklı gülümsemeler bırakarak yürümüştü. Ona yetişip yanında olmayı arsızlık saymış, otobüse en son ben binmiştim. Dipte bir

yere oturmuştu. Yanındaki yer boştu. Ona yöneldim. Bakışı cesaret vermeyince olduğum yerde kaldım. Yol boyunca her an gelecek, soluğunu yanaklarımda gezdirecek, diye bekledim. Gelmedi. Otobüste kendi dünyasına dalmıştı. O akşamki gibi, atölyede yalnız başınaydı. Kalçasından dolgun bacaklarına inen kıvrıklık, kalın mantosunun altında erimişti. Memelerinin biçimli yumuşaklığından iz kalmamıştı. O geceden, dudaklarımda, onun güzelliğine döktüğüm gözyaşlarının tuzu, yüzünün "tek bakışlı" güleçliği kalmıştı...

Güzel yüzü gözümde her canlanışında, ay ışığında o resimde ne aradığını düşünürüm. Resme bakarken ay ışığına karıştığını yıllar sonra öğrendim. Evlenip uzak diyarlara gitmişti. Benim "uzakta bir sevgili" sandığım kocasını sevmiş miydi, çocukları olmuş muydu; mutluluk diye önüne acının zehri mi konulmuştu... Bunları kimseye sormadım.

Derler ki, uzak diyarlar, güleç yüzünün büyüsüne kapılmış, tabak gibi bir ayın altında, toprağı ona ölümün yurdu yapmış...

Sınıfa girerken kapının önünde bıraktığım kızın yüzü, onun yüzünden almıştı dolunay parlaklığını, güleçliğindeki hüznü...

Sevinç, yürekte bir ak güvercindir; kanat çırpmadan duramaz!

Onu sevmenin, masalların, açılması yasaklanmayan kırk kapısından girmeyip yasaklanmış kırk birinci kapısından girmek olduğunu biliyordum. Bin yasak da ko-

nulsa yeryüzünün bütün tanrıları kapısının önüne de dikilse "emanet" oradaydı, o kapıdan girecektim! Odalardan odalara, dolambaçlardan dolambaçlara geçirecekler, "Aradığın burada!" diyeceklerdi. Padişah kızlarını, perilerden doğmuş "mah"ları, soyulmuş badem beyazlığındaki odalıkları göstereceklerdi; gösterdiklerinin o olmadığını, daha kirpiklerinin ucunu görünce bilecektim.

Belliydi bu; "zaman", bütün dolambaçlardan geçirecek, yüreğimin aydınlığa ulaşılmaz dolambaçlarına sokacaktı beni. Yüreğimin "kara sevdalı eşi"ni[1] o dolambaçlarda arayacaktım.

Kırk birinci kapıdan girince odaları iç içe bağlayan kapılar olduğunu biliyordum. Hangi kapıyı aralasam, orada "sevgi" ile "ölüm"ün kucak kucağa karşıma çıkacağını; ölümün, yaratanda yaratılan, yaratılanda yaratan olan ulaşılmaz bir güzellikle yenilebileceğini de...

1. Necip Fazıl Kısakürek.

4

İlk ders

"Kapıdan girdim. Kendimi göz kamaştıran bir sarayın salonunda buldum. İçeride en güzel incilere denk güzellikte bir kız vardı. Öyle güzeldi ki, onu görür görmez yüreğimin kaygıları, hüznü ve felaketi silindi. Ona baktım; dayanamadım, böylesi bir güzelliğin yaratıcısı önünde diz çöktüm."

BİNBİR GECE MASALLARI

İçime sevginin ateşi düşmüştü. Sınıftaki boş yerini gördüm. Her sırada üç kişi oturuyordu. Kapıya yakın olanda iki kız vardı. Demek, sağdan birinci sıranın başıydı yeri. Öğrencilerle yüz yüze gelince içinde çok kişinin yer aldığı bir fotoğrafı elime vermişler gibi oldum. Beyaz bluzları, lacivert formalarıyla zambak çiçekleri gibi temiz kızlar ön sıralara oturtulmuşlardı. Erkek öğrenciler "tek tip" giyinme zorunda bırakılmamışlar, ailelerinin alım gücüne göre ne bulmuşlarsa onu giymişlerdi. Hiçbirinin kravatı eksik değildi.

Gözümü "fotoğraf"tan alıp söze başlayamıyordum. Rolüne bir türlü başlayamayan bir aktör gibi, dudaklarımın ucunda sözcük kemiriyordum. Sahnenin arkasına da kaçsam, içine düştüğüm duygu karmaşasını gizleye-

meyeceğimi biliyordum. Hangi hayvanın yüzünü yansıtırsa yansıtsın; kırılganlığımı gizleyecek bir maske bulsam, yüzüme takıp rolüme başlayacaktım. O rolü yaparken karşıma bir ayna koysalar, halime herhalde herkesten çok kendim gülerdim.

Aynanın ardına saklanma düşleri kurarken fotoğraftan fırlayan birkaç öğrencinin, gözlerini bana diktiklerini görüyorum. Sanki, "Öğretmenler arasında bir manyak eksikti, o da geldi bizi buldu!" dercesine küçümseyici bakışlarla ne yapacağımı merak ediyorlardı. Daha yarım saat önce, konuşacaklarımı kafamda planlamış olmama karşın, ilk derslerine giren öğretmenlerin bocalamalarını anımsayıp korkuya kapılarak, söze neresinden başlayacağımı bilemiyordum.

Köy Enstitüsü'nde okurken İstanbullu bir ressamı bize öğretmen göndermişlerdi. O öğretmen gözümün önünde canlanınca içimde gülmeye benzer anı esintileri dolaştı. Genç ressam, sınıfa girer girmez, daha günaydın, demeden, açık duran pencereyi sertçe kapayıp camı aşağı indirdikten sonra, boş bir sıranın üstüne çıkmış, eline geçirdiği renkli tebeşirle duvara resim yapmaya başlamıştı. Öğretmenin bu tuhaflığına dayanamayıp diliyle dişi arasında, "Ne oluyor?" diye soran Gürbüz'e, öğretmen, "Ananın a.. oluyor!" demiş; doğal bir şey söylemişçesine, sınıfa arkasını dönüp, "İçinizden ne geçiyorsa onun resmini yapın!" buyruğunu vermişti bize. Öğretmen, duvarı tuval sanıp çalışmasını sürdürürken yüzünü dönmeden, "Odun bile resimden 5'ten aşağı not almaz," demiş, sınıfta bırakmayacağını daha baştan belli edip bizi rahatlatınca onun tuhaf halleri hoşumuza gitmeye başlamıştı. Not kaygısı da ortadan kalkınca o olmuş, öğretmenin ağzından Allah için tek sözcük çıkmamış, biz de yıl boyu,

aklımızdan geçen ev, karga türünden aynı resimleri yaparak bol bol not almıştık. Öğretmen giderek demokratikleşmiş, atacağı notu bize verdirmişti. Böylece o yılın ilk dersi, sınıfın anılar tarihine Gürbüz'ün madara olmasıyla geçmişti. Bir-iki hafta sonra, fırsatını bulup öğretmenin canına okumayı kuran Gürbüz de, istediği notu alınca öğretmenden hoşnut kalmıştı.

Öğretmenin, o ele avuca sığmaz Gürbüz'ü eşekten düşmüş karpuza döndüren yanıtını anımsayınca güldüm. Öğrenci, gülen öğretmeni sever. O iç gülüşün verdiği güçle kendime geldim, "Ah, aptal kafa, karanlığını içine göm!" diye söylenerek, geç kalmış bir "günaydın"la öğrencilere yöneldim.

Edebiyat yapıp yeteneğini göstermek isteyenler, şiir yazanlar çıkıyor aralarından. Şiirlerinden söz edilmesine kızıp şairliğini dile getiren arkadaşlarına, "Ne şiiri ulan!" diye çıkışanlar oluyor. Öğrencilikte şiir yazmak, âşık olmanın göstergesidir; şiiri aşklarının aracı yapanların yüzleri kızarıyor. Sevdiği kızın cebine koyduğu şiiriyle alay konusu olduğunu sonradan öğrendiğim öğrencinin yüzünü ter basıyor. "Şiir"i aşkla özdeşleştiren kimi öğrenciler, aşkları açığa vurulmuşçasına, başlarını sıraların altına sokuyorlar. Arka sıralarda oturan bir öğrenci, yazdığı şiirin esintisine kapılarak dalgın dalgın bakıyor. O yaşların aşkları... Açığa vurulması ayrı dert, gizli tutulması ayrı dert! Aşk dert yükü de olsa içimizde kalmıyor, ille dışa vurulacak... "Şairleri tanımadan şiir yazmaya kalkmayın!" diyerek şiir yazanların önüne aşılmaz bir dağ çıkarıyorum. "Ben şiir sevmem; okumasını da yazmasını da," diyenler; "Hangi şairleri okudun da şiir sevmiyorsun?" sorusuyla karşılaşınca hiç değilse adlarını duydukları şairlerin adını bile anımsayamamanın şaşkınlığıyla apışıp kalıyorlar. O

zamanın kızları utangaç; "şiir" sözü geçince pancar gibi kızarmış yüzlerini elleriyle kapıyorlar. Hele şiir yazdıkları söylendiğinde, başlarını sıraların altına sokuyorlar.

Zilin çalmasına beş-on dakika kalmıştı. Kapı yavaşça tıklatıldı. "Girin!" diye seslenince içeriye girip kapının önünde bekledi. O idi. Otur demeden oturmadı. İlk derse giremeyişinin kırıklığı sürüyordu. "Buyurun, yerinize oturun, Filiz!" dedim. Sıradaki boş yer onunmuş; gitti yerine oturdu. Adıyla seslenmem öbür öğrencileri şaşırtmıştı. Adını nereden bildiğimi sormadı, gülümsemekle yetindi. Gülümserken sol kaşının üstüne düşen perçemini yana yerleştirdi. Adının ayırt edilmesi bakışlarını yumuşattı, yüzü pembeleşti. O gelince sesimin rengi değişmişti. Perçemi. yanaklarına düştükçe bakışları daha da derinleşiyordu. Cebinden çıkardığı tertemiz bir mendille alnının terini sildi. Yüzünün şeftali pembesi en çok elmacık kemiklerinin çıkıklığında parlıyordu. Belli belirsiz gülümseyerek başını yere indirdi. O sırada zil çaldı. Onu ilk gördüğümde içime çöken ayrılık duygusu yüreğimin aynasını kararttı.

Okulda yatıp kalktığımdan, her gün görüyordum Filiz'i. Derste, koridorda, bahçede... İçimde sevginin kazanı kaynıyordu. Yüreğimin ulaşılmaz katmanlarında gizlesem de, içimden geçenler bir yerlerden sızıyordu. Öğretmen-öğrenci ilişkisinin yarattığı engelleri aklıma getirmeden hep onu düşünüyordum. Okul boşalınca odama çekiliyor, çıplak duvarlara vuran düşsel görüntüsüne dalıyordum. Duvarın birinde gülüyorsa birinde ağlıyordu. Masalların ağlayan narıyla gülen ayvası arasında kalmış, duygu kördüğümüne uğramıştım. Nereye baksam,

sevginin aydınlık yüzü bulutlanıyordu. Bunaltıdan ne yapacağımı bilemiyor, bulutların çekilmesini bekliyordum. Ağzımı göğe tutuyor, soluğumu bulutlara boşaltıyordum. Üfledikçe koyulaşıyordu bulutlar, kararıyordu, ortalık zindana dönüyordu.

Sevgi bu muydu? Buysa niye yüzünü her gördüğümde içime kırık duygular doluyordu?.. Aynalara bakmasam da, hüznün batağına batmış yüzüm geliyordu gözümün önüne. Sevgi tanrısının soluğu girmişti yüreğime. Yaratılmamış bir sevginin tanrısıydı bu. Sevgi tanrısı, parmak uçlarıma konan uçuçböceği olmuş, kanatlarını açıp kapıyordu. Her kanat açışta, uçup benden uzaklaşacak, diye yüreğim ağzıma geliyordu. Okşamaktan korktuğum küçücük böcek, başka diyarlara içinde sevgili kaçıran dev bir uçağa dönüşüyordu birden. Koca uçağı tek parmağımda nasıl tuttuğuma şaşıyordum. Parmak uçlarımda sessiz dursa da, kalkışa hazır uçağın egzozunun gürültüsü patlıyordu kulaklarımda. Uzun sürmüyordu, üzerinde siyah benekleriyle yine uçuçböceği oluyordu uçak. "Uçma! N'olursun, uçma!" diye yalvararak, böceğin kıl ayaklarını tutmaya kalkıyordum.

Sevginin suç sayılıp bastırıldığı ortamlarda yetişmiştim. Biriyle ilgilendiniz mi, birbirinize yakıştırılırdınız, ertesi gün düğün dernek kurulurdu. Sevginin değil, törelerin kuluyduk. Onu görünce bunların sarmalından kurtulmuş, sevginin "göze yazılan" yoluna koyulmuştum. Benim için bir nesne değildi sevgi, duyumsamaydı. Düşlemimdeki güzellik imgeleri değişmişti. Onun yüzü, kişiyi kötülüklerden, belalardan arındıracak denli aydınlıktı. Sanki, başka insanlar gibi, "rahim" denen yaratılış evinde, kanıyla, iliğiyle var olmamıştı; onu ruhsal bir "soluk" yaratmıştı; "ruh"un varlığıydı, o! Ben de, be-

densellikten sıyrılmış, kendini kendi içinde var eden sevginin sonsuzluk duygusuna dönüşmüştüm. İç erincimle bir duygu aşamasına ermiştim. Böyle bir erince erdiğime inansam da, içimi kemiren korkudan kurtulamıyordum. Ölümün kemirgen ince dişlerini yüreğimde duyuyordum. Tapındığım "sevgi"den uzak dursun diye, "ölüm"ün ayaklarına kapanıyordum.

Sevgi, kökeninden dal vermişti. Kendimi ne denli denetlesem, ders sırasında gözlerim gidip onun yüzünü buluyordu. Kendime geldiğimde suçüstü yakalanmış gibi irkiliyordum. Kadın duygu bekçisidir; saniyelik dalıp gitmeler kız öğrencilerin gözünden kaçmıyor, onlarca göz, ikimizin arasında mekik dokuyordu. İlginç bir sözü aktarırken şiir dizelerinin etkisiyle coşkudan yüreğim havalanırken gözlerimin bütün ışığı ona akıyordu. Ölçüm onun bakışlarıydı; onun anlaması, onun hoşlanması yetiyordu. Bakışlarımız çakışınca ondan bir açıklama beklediğimi sanıyor, söz almadan konuştuğu oluyordu. Öğretmen kızı olmanın verdiği bilgi birikimiyle dersi yönlendiriyor, yerinde yorumlar yaparak düşüncelerini özgürce savunuyordu. Bir konunun özünü kavramak için ayrıntılara iniyor, sorularıyla beni bunalttığı oluyordu. İnatçı değildi ama bir konuyu iyice kavrayıncaya kadar direniyordu. Eskilerin, "medeni cesareti yüksek" dedikleri öğrencilerdendi. Kürsü bağımlısı "vaiz öğretmenler", onlara soru yöneltmesini "ukalalık" sayıyorlar, yüzünün güleçliğini şımarıklığına yoruyorlardı. Sorularla öğretmenleri dar duruma sokma gibi planları yoktu. Öyle düzenler bilmezdi. Bildiğine inanmaya alıştırılmıştı.

Söz aldığında bütün sınıfın gözünü ona dikmesinin önüne geçmeliydim. Onun öne çıkmasından hoşlanmayanlar bakışlarından belli oluyordu. Dengeyi kurmam zor olmadı. Söz almak istediğinde, az sonra söz vereceğimi sezdirip onu dışlamadan, sözü bir başkasına veriyor-

dum. Bu tutumum sınıfta olumlu karşılandı. Bunu bir uzaklaşma sananlar bile oldu. Eşitlikçi davranışım öbür öğrencileri cesaretlendirdi. Baskı altında kalmadan, görüşlerini özgürce savunuyorlardı. Giderek, öğretmenin belirleyiciliğini en aza indirmiş, dersin gelişimini öğrencilere bırakmıştım. Öğrencilerin ders dışı etkinliklerine de katılınca beni arkadaş gibi görmeye başlamışlardı.

Okul yönetimi Filiz'in bulunduğu sınıfın grup öğretmenliğini bana vermişti. Bunu talihin yüzüme gülmesi saymıştım. Grup öğretmenliği, öğrencilerin ders durumlarını, davranışlarını, okul içindeki sosyal ilişkilerini yakından izlemeyi gerektiriyordu. Velilerle yönetim arasındaki bağlantıyı kurmaktan da ben sorumlu olacaktım. Öğrenciler izin isteyeceklerse önce bana geleceklerdi. İlgili müdür yardımcısına ya da eğitim şefine durumu ben iletecektim. Sınıfta topluca bir iş yapıldığında grup öğretmeni başlarında bulunmalıydı. Bir tür rehber öğretmendim. Bu görevin ayda otuz bir lira da ek ücreti vardı. Yetki, insana ölçüsüz davranma cesareti veriyor; sınıfla ilgili konularda sınıf başkanını atlıyor, asistanımmış gibi, öğretmenler odasına çağırıp Filiz'den bilgi alıyordum. Onunla üç-beş dakika birlikte olmak dünyalara değiyordu. Bir gün, bir iş için çağırdığımda, bir kızın, "Seninki çağırıyor!" diye ona seslenmesi aklımı başıma getirdi. Getirdi de ne oldu; sevgi ferman dinlemiyor, akılsızlığımı sürdürerek, en küçük fırsatta onu görmenin yollarını arıyordum yine.

Duygularımın dizginini tifo aşısı yapıldığı gün elimden iyice kaçırmıştım. O yıllar öğrencilerin korkulu rüyasıydı tifo aşısı. Yılda birkaç kez ucu kör iğnelerle yapılan bu aşının sonrası daha da kötüydü. Aşı yüksek ateş yapar, en az bir gün yatağa bağlardı öğrencileri. Koltuk altı lenf bezlerini şişirdiğinden, aşı olanlar bir-iki gün kollarını kaldırıp bir iş yapamaz, birinin eli koluna değse

acıdan kıvranırlardı. Ertesi gün tatil verilse de, öğrenciler, iğne olmaktansa okulun günlerce sürmesini yeğlerlerdi. Aşı tatili, öğrencilerin en kötü tatili idi.

Aşı yapılırken yiğitlik gösterip iğnenin batmasını hiçe sayanların bile yüzü sapsarı kesilirdi. Kimi öğretmenler öğrencileri yüreklendirmek için kollarını sıvar, bir kahraman gibi, iğnecinin karşısına geçerdi. Bu "örnek" öğretmenlerin korkudan sararan yüzleri öğrencilerin gözünden kaçmazdı. Tifo iğnesiyle acıda eşitlik sağlandığından, kimi öğrenciler sınırı aşarak, yüzünde acının izini aradıkları öğretmenlere "Ağlama! Ağlama!" diye laf atarak onlarla şakalaşmaya kalkışırlardı. İğne olmanın yarattığı gerilimle, alay eden öğrencinin sakal bitmemiş suratına tokadı patlatan öğretmenler çıktığı gibi, iğnenin acısından bu sulukları duymazdan gelenler de olurdu.

O gün grup öğretmeni olarak, aşı sırasında ben de öğrencilerin başında bulunuyordum. İlk iğneyi yaptırarak "kahramanlık" gösterme fırsatı doğmuştu bana. Benim kahramanlığım, kolumu herkesten önce sıyırıp iğnecinin karşısına geçmek, kör iğnenin koluma batmasından doğacak acıyı gizlemekti. Oysa okul yıllarında, aşıyı geciktirmek için neler yapmazdım! O yaptıklarım da bir kahramanlıktı; arkalara saklanıyordum, sıramı değiştiriyordum. Uyanık öğretmenler bunu görüyor, ilk iğneyi yeme onurunu benden esirgemiyorlardı! Kurnazlık becerisi yüksek olan kimi öğrenciler, nasıl etmişlerse okul boyunca iğne olmamayı başarmışlardı. Arkadaşlarımızdan biri tifoya tutulup üç gün içinde aramızdan ayrılınca kurnazlığa son vermişlerdi. Artık gönüllü duruyorlardı iğnecinin karşısında. Koluma iğne batarken dünyada acımı duyumsayacak tek kişi Filiz'miş gibi onunla göz göze geliyoruz. İğne etime battığında yüzü kızarıyor, hafifçe

"Hiii!" diyerek bana acıdığını gösteriyor. Aşının sıvısı derimin altına gönderilirken acı dayanılmaz oluyor; gıkım çıkmıyor. Acımı bastırmak için, gece mezarlıktan geçenlerin korkularını bastırmak için yaptıkları gibi, ıslıkla uydurma bir melodi çalıyorum.

Sıra öğrencilere geliyor. Sararandan, iğneyi görmemek için başını öte yana çevirenden, "ahh! off!" diyenden geçilmiyor. Sınıfın en şişman kızı korkudan bayılıp sıranın önüne yığılıveriyor. Birkaç kez aynı şeyi yaptığı için, bayılmanın numara olduğunu bilen öğrenciler, böyle bir ânı bekliyorlarmış gibi, kızın gözleri kayınca gülme krizine tutuluyorlar. Kırık not aldığında, öğretmenlerin sert çıkışlarında hep yaparmış bunu. Olayı daha önce yaşadıkları için, kızlar, küçük bir itfaiye ekibi gibi, çantalarından küçük kolonya şişelerini çıkarıp yardıma koşuyorlar. Dört bir yandan yüzüne serpilen alkol burnuna kaçınca kız, pancara dönmüş gergin yanaklarını mendiliyle kurulayarak, kolunu sıyırıp iğnecinin karşısına geçiyor. Bu şenlikli hava öğrencilere moral oluyor. İğne faslını atlatmış olanlar, "Korkma oğlum, arı sokması gibi yaaav!" diye arkadaşlarını yüreklendiriyorlar. Kızlar daha dayanıklı. Şişman kızın dışında, iğne yiyen kızların yüzü gülüyor.

Sıra Filiz'de! Bluzunun kolunu sıyırınca kolunun şimşir beyazlığı ortaya çıkıyor. İğne batırılırken gülüşü eksilmiyor ama yüzünde al benekler oluşuyor. Ona nasıl bakmışsam, bütün gözler bana dönüyor. İğne onun koluna değil de benim yüreğime saplanmış gibi irkiliyorum. O günden sonra duygu gizleme bir işe yaramıyor artık. Ne denli gizlesem, duygularım tabak gibi yüzüme vuruyor.

"Smeraldina"

Okulun tek edebiyat öğretmeni olduğumdan "Kültür ve Sanat Kolu"nun yönetimi bana verilmişti. Kolun

görevi şiir günleri düzenlemek, doğum ya da ölüm yıldönümlerinde önemli edebiyat adamlarını anmak; ayrıca, sahneye yılda bir-iki oyun koymaktı. Ben buna, yeni çıkan kitapları bir vitrinde sergilemeyi de katmıştım. İzlemeye veliler de çağrıldığından sahneye oyun koymak, etkinliklerin en önemlisiydi. Oyun para da getiriyordu. Ben karşı çıksam da, müdür, biletleri "davetiye" diye, görünüşü çekici, ağzı laf yapan kızların eline veriyor, kentin ileri gelenlerine sattırtıyordu. Yılda bir ya da iki kez, iyi bir oyun seçip sahneleme işinden benim kolum sorumluydu. Yalnız oyun seçerken çok dikkatli olunmalıydı. Öğretmen Okullarında *İstiklal*, *Paydos* gibi, denenip sakıncası görülmemiş "terbiyevi" oyunların sahnelenmesinde bir engelle karşılaşılmıyordu. Ne ki bu oyunların oynanmadığı okul kalmamıştı. Ayrıca, Türkiye o tür oyunların coşkusunu geride bırakmıştı. Değişik bir oyun seçmeyi düşünüyordum. Ama böyle oyunların önüne aşılması zor engeller çıkarılıyordu: Seçilecek oyunların politik olmaması, devleti ve devlet büyüklerini küçültücü nitelik taşımaması gerekiyordu. Onları doğrudan ya da anıştırmayla yeren oyunlara hayat hakkı tanınmıyordu. Bunlar olmayınca da oyun "oyun" olmuyordu. Ahlak tanımının yapılmadığı yönetmelik, oyunlarda "ahlaka mugayir" yerlerin bulunmamasını şart koşmuştu. İşin içine "ahlak" girince oyunu sahne ortasında durdurtan valilerden, oyuncuları karakol mahzenlerinde günlerce bekleten emniyet amirlerinden geçilmiyordu. Öğrenci kompozisyonlarında bile "ahlaka mugayir" yerlerin yönetime bildirilmesi konusunda genelgeler yayınlayan bakanların bulunduğu bir ülkede neler olmazdı!

Önemli bir sorun da, aileler kızlarını sahnede oyuncu olarak görmek istemediklerinden, karakterleri salt erkeklerden oluşan oyunlar bulmak sorunu karşımıza çıkıyordu. Oğlanları kız rolüne çıkarmak yasaktı. Aileler, sah-

neye çıkan kızların kötü kadın, oğlanların eşcinsel olacaklarından korkuyorlardı. Gazeteler bile yazmıştı; kız öğrencinin bulunmadığı bir okulda parlakça bir oğlana kız rolü verilmişti de, oyundan sonra oğlanın parmaklanmadık yeri kalmamıştı. Oğlana kız rolü yaptırmanın, yapay davranışlara, ses zorlamalarına yol açacağına ben de inanıyor, bunu eğitsel yönden sakıncalı buluyordum; ama kızlara neden sahnede yeteneklerini gösterme olanağı verilmiyordu?

O güne değin düzenlediğim günler, geceler ilgi çekmişti. İyi bir oyun sahnelemeyi göze alabilirdim. Benden önce edebiyat derslerine giren öğretmen arkadaşım, kız öğrenci sorunu çözülürse Goldoni'nin *İki Efendinin Uşağı* adlı oyununun ilgi çekeceğini söylemişti. Oyunu o günün akşamı okudum. Oyun tam bize göreydi. İçinde halkça konuşmaların, güldürücü öğelerin ağır bastığı oyun, öğrencilere yeteneklerini gösterme olanağı verirken velileri de güldürebilirdi. Sorun, oyunda aşklı meşkli sözler de eden hafif meşrep kişilikli hizmetçi kızı canlandıracak öğrenciyi bulmakta düğümleniyordu. Argo sözcükler daha edepli olanlarıyla değiştirilebilirdi. Bir yapıtı kuşa çevirmekte eşsizdik; öpüşmeli, sarılmalı yerleri çıkarmak kolaydı.

Olayı zekâ gösterileriyle çekip çeviren hizmetçi kız "Smeraldina" rolüne Filiz uygun düşecekti. Babası öğretmendi. Filiz'in de içinde yer aldığı *Tuna Dalgaları* dans gösterisinin sunulduğu okul gecelerinden birinde görüşüp tanışmıştık babasıyla. Filiz ve dans arkadaşları, Yunan tragedyalarında görülen kolları açık, uzun, geniş etekli, beyaz giysilerle, 78'lik bir taş plakta çalınan *Tuna Dalgaları* eşliğinde danslı bir gösteri sunmuşlardı. Kızının kolları açık bir giysiyle dans etmesine ses çıkarmayan baba, oyunda rol almasına da bir şey demezdi. Ben o gece, kollarım önümde bağlı, bir kaya parçası gibi, salo-

nun duvarına yaslanmış, sözde gösteriyi izlemiştim. Dansın en "dalgalı" yerinde Filiz'in uzun eteği pantolonumun paçasına sürtününce etek hışırtısı, duvara dayanmış kaya parçasını yerinden oynatmaya yetmişti. Eteğin hışırtısı kulaklarımda, o geceyi uykusuz geçirmiştim. Viyana'nın geleneksel yılbaşı konserlerini filmlerde görmüştüm; *Tuna Dalgaları* hiçbir zaman o akşamki kadar etkilememişti beni. Renkli giysilere bürünmüş kadınla erkeğin saray bahçelerinin çiçekleri arasında uçuşmaları, onun etek vuruşunun yanında hiç kalırdı. Görkemli saray salonları da o kuru okul sahnesinin yanında hiçti! O akşam, Tuna dalgalarına kapılmamış, sevginin gerçek soluğunu içimde duymuştum.

Daha gösteri başlamadan, yanıma gelmiş, oturduğu yeri işaret ederek uzaktan babasını göstermişti. Beni babasıyla tanıştırmak istiyordu. Orta sıralardan birinde oturuyordu babası. Düzgün, gür saçlarıyla uzaktan Clark Gable'ı andırıyordu. Yanında, gür gri saçlarını topuz yapmış, kızı gibi pak yüzlü eşi vardı. Gösterilerin başlamasını bekliyorlardı. Şiir okumak, sunu yapmak üzere sahneye her inip çıkışta beni izliyorlar mı, diye onlara bakmıştım. Gösteri sonunda Filiz yanıma gelmişti. Tanışmak üzere onlara doğru yürürken filmlerde, evleneceği adamı ailesiyle tanıştıran kızların yerine koymuştum o gece onu. Ben de ellerini nereye saklayacağını bilemeyen "mahcup" damattım! Yeni bir gösteri başlamışçasına bütün gözler bize dönmüştü. "Babam Sabri Lâçin, annem Raife," demiş, bizi tanıştırmıştı. Filiz'e ilgimi duymamış olsalar da duygularımı sezeceklerinden emindim. Bundan da gizli bir mutluluk duyuyordum. Sözcükleri ağzımın içinde dolandırarak ayaküstü konuşmuştuk. Sıkıntıdan ter içinde kalmıştım. Eşi, "Kendinizi nasıl sevdirdinizse Filiz sizi dilinden düşürmüyor," deyince Filiz'in ilgisini kaynağından öğrenmiş olmanın sevinciy-

le, o gece, yüreğimde kanatlanan sevgimi göğün bütün katlarında dolaştırmıştım!

Gösteri gecesinin ertesi günü oynayacağımız yıl sonu oyununun hazırlıklarına başlamıştım. Rol vereceğim kız öğrencilerin velilerini okula çağırmadan, doğrudan gidip onlardan izin istemem uygun düşecekti. O yıllar bir öğretmen okulu öğretmeninin bu tutumu büyük incelik sayılırdı. Yüz yüze gelince beni kırmayacaklarını biliyordum. Böylece daha yakından tanımış olacaktım öğrencilerimin ana babalarını. Başrol Smeraldina'yı Filiz'e önereceğime göre önce babasının çalıştığı okula gitmiştim. Rol vereceğimi Filiz'e açmıştım. Filiz, rolü üstlenebileceğini ama babasının izni olmadan karar veremeyeceğini söylemişti.

Çalıştığı okula gidip babası Sabri Bey'in odasını buldum. Birinci sınıfı okutuyordu. Sıraların arasında dolaşıyor, öğrencilerin küçücük parmaklarıyla yaptıkları çalışmaları denetliyordu. Çocuklar çıt çıkarmadan önlerindeki işe dalmışlardı. Beni karşısında görünce, "Hayrola, hocam?" diye çocukların yanından ayrıldı, bana yöneldi.

Durumu açıklayınca, "Ne demek hocam, tabii, öğretmeni olarak siz uygun gördüyseniz... Öğrencilerin okulun etkinliklerine katılmaları iyi olur. Sizin gibi değerli bir öğretmenin Filiz'in bu işi başaracağı kanısında olması beni sevindirdi," dedi.

Okula dönerken, "Kötü dünya! Meğer ne güzel günlerin varmış!" diye söylenmiş, kız isteyip eli boş dönmemiş sevdalıların mutluluğunu yaşamıştım.

Başrolü oynayacak kız öğrenci sorunu çözümlendiğine göre ötesi kolaydı. Okul yatılı olduğu için erkek

öğrencileri kolayca seçmiştim. Filiz'i örnek göstererek, rol önerdiğim öbür kızların da velileriyle görüşmüş, onlardan da olumlu yanıt almıştım. Elde bir kitap vardı. O zamanlar fotokopi diye bir şey yok; varsa da biz bilmiyoruz. Her öğrenci bir-iki gecede kendisiyle ilgili bölümü yazacak, ertesi gün kitabı geri getirecekti. Yazma işi bir haftada tamamlandı. Roller ezberlendikten sonra provalara geçildi. Ders saatlerinde öğretmenlik, dersten sonra da rejisörlük (!) yapıyordum. Prova sırasında, o zamanın deyimiyle, oyundaki "edep dışı" sözler öğrencileri şımartıyordu. Bu bölümleri ayıklarken güldürmenin ciddi bir iş olduğunu belirtiyor, sululukları önlemeye çalışıyordum. Prova bittiğinde hava kararmış oluyordu. Kız öğrencilerin evlerine bırakılması gerekiyordu. O saatlerde okulda benden başka kimse kalmadığından onları evlerine götürmek bana düşüyordu. Prova sonunda Filiz'i evine götüreceğimi düşünerek çalışmaları karanlık çökünceye dek uzatıyordum. Güneşin akşam batıp sabah doğduğu gibi, Filiz'in ertesi gün tam saatinde okulda olacağı belliydi. Onu evinin önünde bırakıp ayrılırken umutsuzluğu, sabahleyin göreceğimi düşleyerek umudu yaşıyordum.

Çaresiz birkaç kediden, uzaktan uzağa uluyan köpeklerden başka hiçbir canlının bulunmadığı sokaklarda bir süre dolaştıktan sonra kendimi okuldaki odama atıyordum. Odamda, yiyip içmeden başımı masaya dayıyor, dakikalarca öyle kalıyordum. Masaya dayalı dirseklerim acıyınca açılırım, diye kalkıp lavaboya gidiyor, sırları dökülmüş aynada yüzümü inceliyordum. İnsanoğlu duygu arsızıdır; ertesi akşam birlikte yürüyeceğimizi düşleyerek onca gerilime giren ben değilmişim gibi, yaptıklarıma gülüyordum.

O zamanın Çorumu'nda genç bir öğretmenin yetişkin kız öğrencileriyle yollarda yürümesi hoş karşılan-

mazdı. Akşam karanlığında yanlarında yürümemin dedikodulara yol açacağını bile bile bunu göze alıyordum. Okulla evleri arasındaki beş-on dakikalık yolun sonsuza dek uzamasını isterdim. Yazık ki, sevgilerle uzayan "zaman" gibi, sevgilerle yürünen yollar da kısa sürüyordu. "Zaman", o mutluluk yolunu kemirgen dişleriyle tüketiveriyordu. Arkadaşlarını evlerine bırakıyorduk, en sona Filiz kalıyordu. Beni mutluluğun doruğuna erdiren o iki dakikalık zamandı. Tek sözcük etmeden aynı tempoda yürümeyi sürdürüyorduk. Öyle fırsatlardan yararlanıp sokak başı konuşmaları yoktu aramızda. Onu kapının önünde bırakıyor, ayrılmadan, gözünü çevirip bana bakmasını, bir daha, bir daha, binlerce kez bakmasını düşlüyordum. İçimizde sevginin fırtınaları esse de, birlikte iken, hayat kadar uzun sandığımız gün, akşamüstlerinin o kısa yürüyüşleriyle bitiyor, iki kanatlı sokak kapısının ben önünde, o ardında kalıyorduk. Kapının önünde, hüzne yenilişimin ağıtını yakıyordum içimden. Kapının tokmağına uzanıp kapıyı tıkırdatacak diye korkular geçiriyordum. "İçeriye gel, biraz dinlen," der diye gözlerinin içine bakıyordum. Diyemiyordu, beni kapının önünde boynu bükük koyuyor, kapının tokmağına uzanıyordu. Beni öyle bırakıp içeriye girdiğinde kim bilir, şeftali pembesi elmacıkkemikleri nasıl yanacaktı!

Ondan istediğim neydi, ne olabilirdi?

İçeriye girmek, formasını çıkarıp bir yana attığını, onu kadınsı kılan giysilerle görmek, elinden bir bardak su içmek...

Ah! O kapının önünden ayrılırken benim neler çektiğimi, Çorum akşamüstlerinin kırk altı yıl önceki ıssız sokakları dile gelse de anlatsa ... anlatsa ... anlatsa...

Üzerinde üç ay çalışarak hazırladığımız *İki Efendi-*

nin Uşağı öğretim yılı sonunda sahnelenmiş, birkaç gün sonra da okul tatile girmişti. Teybi olan bir arkadaş, oyunu baştan sona banda kaydetmişti. Ertesi gün teybi yanıma almış, sözde tatile çıkmıştım. Ankara'da bir otele yerleşir yerleşmez, sanki ses dışarıdan görünecekmiş gibi, ilk işim perdeleri çekip teybi çalıştırmak olmuştu. Tahta bir sandalyede, oyunu baştan sona dinlemiştim. Otelin küçücük odası, tiyatro salonuna dönmüştü. "Smeraldina" Filiz, kırmızılı sarılı hizmetçi giysisinin eteklerini hışırdatarak sahnenin bir başından bir başına koşup duruyordu. Teypte konuşurken karşı duvara yüzünün yansısı vurmuştu. Her zamanki gibi gülüyordu. Bant bitince, "Bana ne oluyor!" diye yerimden fırlayıp odanın isli perdelerini sonuna dek sıyırmıştım. Pencereden giren Ankara bozkırının kuru güneşi, odaya sinmiş ter kokusunu ortaya çıkarınca midem bulanmıştı. Duvara yansıyan sahneler, oyunlar, dekorlar, Filiz'in mutlu yüzü silinip gitmişti. Güneş, dekorların, kostümlerin üstüne vurmuş, tek kişilik karyolaya, kaplamaları kavlamış komodine, küf kokulu giysi dolabıyla çürük çarık bir-iki sandalyeye dokunmadan, düşsel görüntüleri yok etmişti.

Batarken kızıl bir küreye dönüşen Ankara akşamlarının güneşi ufukta son soluğunu verene dek teybi dinlemiştim. Gökyüzünde, güneşin batışındaki hüznü görmüştüm o akşam. Ayrılığın bende yarattığı kan kırmızı hüznün yanında "hüzün" bile sayılmazdı güneşin o günkü ölümü. İnsan, içinde hüzne karşı bir savunma düzeneği geliştirmemiş olsaydı, ayrılık çilesine kim katlanabilirdi?.. O akşamüzeri, o küf kokan otel odasında, oyun sonrasına dönerek hüznün elinden zor kurtulmuştum.

Oyunun sahnelendiği gece, gösteri sona erince öğrenciler, sahne ışıklarının parlattığı genç yüzleriyle çevremde toplanmışlardı. Başarmanın nasıl bir duygu olduğu, ışıltılı seslerine yansımıştı. Anaları babaları dışarıda

beklese de, sahneden ayrılamıyorlardı. Biri yanımıza yaklaşıp, "Ne güzel yaptınız!" dediğinde emeği geçen herkesin yüzü gülüyordu. Öğrenciler oyunu değerlendirmemi bekliyor, benim ağzım açılmıyordu. Filiz oyun giysileriyle yanımdaydı. Gülerken küçülen gözleri ışıklıydı, sesi su parlaklığındaydı. Sanatsal yaratının insanı aşk gibi bir duyguyla nasıl birbirine bağladığını öğrencilerin o geceki coşkularında görmüştüm. Filiz o gece hayat kadar yakındı bana. Oysa ben, oyunun yöneticisi olarak sevinmem gerekirken onu tatil bitimine dek göremeyeceğim diye karanın karası bir karanlık içindeydim. İzleyiciler yanımıza gelip oyunu çekip çeviren hizmetçi kız "Smeraldina" rolündeki Filiz'i kutluyorlardı. Benim için "oyun" bitmişti. Ne birlikte prova yapacaktık, ne yollarda yürüyecektik artık. Bir öğretmen, "Oynak kız Smeraldina rolüne Filiz'in şımarıklığı ne iyi gitmiş Hoca!" diye onu övünce başıma kaynar sular dökülmüştü.

Öğretmenin değerlendirmesi üzerine Filiz'in yüzünde donan gülümsemeyi anımsayınca teybi yeniden başlatmıştım oteldeki odamda. Filiz'in teypteki sesi yükselip alçalıyor, bu küçücük oda onun varlığıyla doluyordu. Düşlerimin uzun yoluna dalmıştım. Her adımda karşıma o çıkıyordu. Görüntüyü yitirme korkusuyla, kafamı ter kokulu yorgana gömmüştüm. Beynimin dar kapılarını aşıp sevginin gölgesini yakalayacaktım sözde... Hayat gibi, hangi sahnenin oyuncusu olduğumuzun bilincine varmadan, o sahneden bu sahneye koşuşturup duruyorduk. Sesi teypten çıkıp içime doluyor, çevremde "yürüyen bir gölge" dolaşıyordu. Bir an gözümün önünden renkler geçmiş, kulağıma garip sesler çarpmıştı. Hizmetçi kostümüyle, sahnenin bir başından bir başına koşuşturuyor, gelip karşımda duruyordu. Hüzünlü değildi, gülüşüne bakarak mutlu bile denebilirdi. Oysa ayrıldıktan sonra yokluğumun boşluğuna düşüp hüzünleneceğini biliyor-

dum. Sahnenin güçlü ışıkları altında gülüyordu. Yatakta doğrulmuş, elimi ona uzatmıştım. Elim boşta kalmıştı.

Odada dolaşan bir gölge idi.

Onu öyle görünce elimin etli yerlerini ısırmış, o küçücük otel odasında, önümde renklenen sahnenin gerçek mi hayal mi olduğunu düşünürken kör karanlıkta olduğumu anlayarak elektrik düğmesini çevirmiştim. Işık yanınca kaybolmuş, gölgesini de ardında götürmüştü...

Yokluğunun acısı içimde bir volkan gibi püskürmüş, bağırtıma, üç kat aşağıdaki otel görevlileri koşmuştu.

Onun yokluğunu başka bir gösteri gecesinde de yaşamıştım. Konuşmalar yapılmış, böyle gecelerin beş para etmez şiirleri okunmuş, sıra gösterilerin "olmazsa olmaz" oyunlarına, Çorum halayına gelmişti. Oyunlar "İğdeli Gelin" gösterisiyle son bulacaktı. Oğlanlardan sonra kızlar, göz alıcı yerel giysileriyle sahnede dönmeye başlamışlardı. Oyuncular arasında bir ara Filiz'i de görmüştüm. Onun ulusal oyun ekibinde olmadığını biliyordum. O mu, o değil mi diye şaşkınlıkla bakarken birden ortalıktan yok olmuştu! Uyanık mıyım, rüya mı görüyorum; Hak âşıklarında olduğu gibi, başkasının yüzüne onun "sureti" yansıdı da onu mu görüyorum, diye düşlere dalmış, ben olup olmadığımı anlamak için ellerimin üstünü çimdiklemiştim. O idiyse birden nasıl olup da gözden yitmişti, o değil idiyse gördüğüm kimdi?..

Doğu insanı, olacakları tansıklarla açıklar. Binlerce masalın izini taşıyan düş dünyamla ben de bu duygunun içindeydim. Gençliğim, bir gün, yazgının bana bağışlayacağı bir "dünya güzeli"ni düşlemekle geçmişti. O sevgiliyi bulmak için, aklıma eser, dere tepe dolaştıktan sonra doğanın ıssızlıklarına dalardım. Masallardaki oduncunun karşısına nasıl çıkmışsa; alnıma öyle yazılmıştı;

umutlarımın güzeli, dağda bayırda, üstünü koyu ağaçların örttüğü karanlık derelerde, "tekin" sayılmayan bir yıkıntının kuytuluklarında benim de karşıma çıkacaktı. O düşle yaşıyordum.

Bir gün, âdet edindiğim gibi, ormana gitmiş, bir ara öteki odunculardan uzak düşerek, sık ağaçlı bir yöreye gelmiştim; orada kendime kuru bir ağaç seçtim ve kökünün yöresindeki tüm toprağı kaldırmaya koyuldum. Açtığım yerde bakırdan bir halkası olan bir tahta kapak gördüm. Kapağı kaldırdım. Altında bir merdivenin uzandığını gördüm. Merdivenin dibine kadar indim. Orada bir kapı gördüm. Kapıdan girdim, kendimi göz kamaştıran, güzel inşa edilmiş bir sarayın salonunda buldum. İçeride en güzel incilere denk güzellikte bir kız vardı. Öyle güzeldi ki, onu görür görmez yüreğimin kaygıları, hüznü, felaketi silindi. Ona baktım; hemen böylesi bir güzelliğin ve kusursuzluğun yaratıcısı önünde diz çöktüm.[1]

Onun yüzünün aylası, görünmez iğnenin ucuyla gözümün iç köşesine yazılmıştı; o, bana sevgimin emanetiydi...

Düşlerimizin masalları, kırk kapısı açıldıktan sonra varılan kırk birinci odanın duvarında resmi asılı sevgililer ya da göze bir görünüp yok oluveren dünya güzellerinin görüntüleri olurdu. "Hak âşıkları" görmeden tutulurlardı bu sevgililere. Tutuldukları sevgiliyi bedenlerinden soyutlar, onların düşleriyle avunurlardı. Bu da yetmezdi; bütün yaşamlarını onlara adar, aşkın sırrına ermek için her güçlüğü göze alırlardı. Hak âşıkları, bildiğimiz kızlara âşık olmazlardı. Gözlerine "suret" görünür; ellerinde

1. Binbir Gece Masalları.

demir asa, ayaklarında demir çarık, güzellik uğruna yollara düşerlerdi. "Güzel"e ulaşmanın yolu dardı; bir görünüp yiten "suret"e biri ulaşsa bini o yolda helâk olurdu. Her âşığın bir "pîr"i vardı. Aşkın gizini, "gaipten haber veren" o pîrler bilirlerdi. Umulmadık yerlerde göze görünürler, âşığı darlıklardan kurtarırlardı. Her kurtarılışta âşık yeni bir darlığa düşer, acı çekmenin erdemine ererdi. "Velâyet" (ermişlik), aşk "âteşi"yle yanarak, "varlık"ta yokluğu bulmaktı. Bu aşamada aşk, bedensel varlığından soyunur, ilahilik (tanrısallık) kazanırdı. Öyle ki, âşık, sevgilisine kavuştuğunda, "Aşk derdiyle hoşem el çek ilâcımdan tabib / Kılma derman kim helâkim derd-i zehr-i dermanındadır,"[1] deme erdemine ererdi. Bu "mertebe"ye, eziyetlere katlanılarak varılırdı. Maddenin "yokluk"la özdeşleştiği bu aşamada tensel güzelliğin yerini "tanrısal güzellik" alır; ten ölür, ruh kalırdı.

Onun varlığıyla ben, dinlediğim masallarda "suret" imi bulmuş, "güzelliğin ve mükemmelliğin yaratıcısı önünde" diz çökmüştüm. Yüzünü her gün gördüğüm sevgiliyi bu düşsellikte var kılıyordum. Çocukluğumda, arkadaşlarla hayvan otlatmaya giderdik. Mağaramsı kuytu yerlere girdiğimde ıslak duvarlara bakar, bir gün bana bir "suret" in görüneceğine inanırdım. Onu sahnede görüp bir anda gözden yitirince bir an kuşkulanmış, kendimi "suret" gören "âşık"ların yerine koymuştum. Bütün yaşadıklarım bir düş olabilirdi. Ermişler yerine beni bilinmedik bir dünyanın insanları tuzağa düşürmüş olamazlar mıydı? Yazgım beni Çorum yollarına belki de o "suret" uğruna düşürmüştü. Ben, öbürleri gibi aşk derdiyle "hoş" değil-

1. "Aşkın derdi beni mutlu kılıyor; hekim, bana (onu unutturacak) ilaç verme. / İlaç verme, çünkü ölümüm derdimi sağaltacak ilaçtan olacaktır." (Fuzulî)

dim; tam tersine aşk bana acı veriyordu. Ondan uzakta kaldığım anlar acı, büyülü bir kedi gibi, keskin tırnaklarını yüreğime daldırıyordu. İçim kan ağlarken gözümün önüne o "suret" geliyordu. Acıyı bal eyleyen o "suret"ti. Acı, bedeni yok ederken sevgiyi büyütüyordu. Onun yok ettiği, "varlık"tı, "mâna" kalıyordu. Sevgi, "mâna" idi. Yaşamayı anlamlı kılan tek duygu sevgiydi. Beden yok oldukça sevgi sonsuzluk kazanıyordu. Yokluğun ardına düşmemiştim; onunla "bir" idim. İsa Peygamber'in, "İnsan, anasını babasını bırakacak, karısına yapışacaktır ve ikisi bir beden olacaktır," sözü, tanrısal kuralını koymuştu. Kadınla erkek ancak sevgiyle bütünselleşebilirdi. Bir varlığı aşkla sevenin, güzelliğin sırrına ereceğine inanıyordum. Sevgiyi tadanlar, sevginin yaratıcısı olacaklardı. Güzelliği sevgiyle duyumsuyordum; sevgi bende ürüyordu.

Sevgi de "ben"dim, sevgiyi yaratan da...

Filiz'i oyuncular arasında bir görüp yitirince, düşlemimde yarattığım "tanrısal aşk"ı çağına bırakıp gösteri bitmeden sahnenin arkasına koşmak istemiştim. Kişi kendi deliliğine katlanır da, elin onu "deli" saymasına dayanamaz; bu saçma isteği hemen kafamdan kovmuş, göz yanılgısına uğradığımı varsayarak oturduğum yerde kalıp sahnenin arkasına gitmeyi gösteriden sonraya bırakmıştım. Gösteri bitince sahnenin arkasına koştum. Bir köşede oturuyordu. Pîrinden "el alacak" bir derviş gibi, karşısında el pençe durup bir süre de olsa, "İğdeli Gelin"i oynayanlar arasında yer alıp almadığını sordum. Titreyerek ağzının içine bakıyordum. Sorumun yanıtı, ya beni ermişler arasına katacaktı ya da düşlerimden arındırarak insanlığımı geri verecekti.

Yüzünden eksik olmayan gülüşüyle gözlerini kısmış, olayı anlatmıştı. Oyundaki kızlardan birinin midesi bu-

lanmış, oyuna çıkamayınca sahnenin arkasında başka bir gösteri için sırasını bekleyen Filiz'i apar topar giydirmişler, takım tamamlansın, diye sahneye itivermişlerdi. Gençliğin hastalığı kaç dakikalıktır; kız iyileşince denk getirmiş, Filiz'i kolundan tutup sahnenin arkasına çekmiş, oyundaki yerini almıştı...

Ermişliğimden de, evliyalığımdan da kurtulmuş, insanlığıma dönmüştüm!

"Ooohhhh!.."

Hangisi olsaydım, uyduruk bir düşsellik içinde yitirecektim kendimi. "Ermişliğin boş göklerinde uçmaktansa gülünçlüğümü kendi aynamda göreyim; çöllerde kum rüzgârlarına tutulup karasevdanın gün gün erittiği Mecnun olacağıma, insanlığımla kalayım yeter!" diye iç dualarıma dalmıştım. Ermiştim; ye diyorlar yiyordum, içme diyorlar içmiyordum. Dünya nimetleri haramdı bana. Saçım sakalıma karışmıştı. Ağzımdan sızan salyalar sakalımda kurumuştu. Yaşadığım dünyanın dışında, beynimin saçmalıklarıyla kurduğum dünyanın gönüllü tutsağı olmuştum. Kirden yanına varılamayan bir âdem artığıydım. Pis kokumu alan çöl aslanları, yolunu değiştiriyordu. Ermişliğin en yüce mertebesi, çölün ortasında kemiklerini kartalların dittiği, kurumuş bir kadavra olmaktan başka neydi?..

O gece, gerçeği öğrenince ağlarken güldüren, güldürürken ağlatan düşlerimin sersemleştirdiği kafamı yastığa koyar koymaz uyumuş, masalların düşsel "suret"ini yitirmiş, gerçek "suret"imi bulmanın mutluluğuyla, ertesi gün öğleye dek uyanmamıştım. O yıllar, "suret"i yitirmenin düşleri yitirmek, düşleri yitirmenin gerçeği yitirmek olduğunu bilmiyordum. Nasıl yaşanırsa yaşansın, hayatın bir "suret", "suret'in, ardında gölge bırakmadan

yitip giden bir "yokluk" olduğunu, "zaman"ın keskin kılıcı öğretiyor insana! "Suret"in gerçekliğini düşünemediğim o yıllarda, otelin o yoksul odasında da, sonu ölüm olsa, öyle bir uykuyu düşlemiştim. Ne denli çabalasam, sabaha kadar kirpiklerim birbirine değmemişti...

5

Kader kitabı

"Kader kitabının aynı sayfasında yazılıyız biz."

BORİS PASTERNAK

İstanbul'da gecesi gündüzü belirsiz, tedirgin bir tatil geçiriyordum. Aklım Çorum'daydı. Beni tekdüze geçen günlerden, sinemalar kurtarıyordu. O gün öğleden sonra *Faust* filmini görmüş, eve filmin yarattığı sarsıcı duygularla dönmüştüm. Gözümden filmin sahneleri geçerken sehpanın üstünde bir mektup buldum. Mektup, okul müdüründen geliyordu. İçime doğmuş gibi, mektubu korkuyla açtım. Okuduğum her satırda dünyam parçalanıyordu. Bin yerime bin bıçak saplasalar, bir yerimden bir damla kan akmazdı.

Müdür, benimle yüz göz olmamak için konuyu Çorum'da açmamıştı. Açsaymış resmî işlem başlatması gerekirmiş. Öğretmenliğimin daha ilk yılında adım çıkar, bir daha başka bir okulda öğretmenlik yapamazmışım. Filiz'e duyduğum ilgiye yönelik dedikodular, kentin bir başından bir başına yayılmışmış. Onun müdürlük yaptığı okulda öğretmenliğimi sürdürmem büyük sakıncalar yaratırmış. Olayı örtbas etmeye kalkarsa müdürlüğü de tehlikeye girermiş. En iyisi, başka bir okula naklimi iste-

yip oradan ayrılmammış. Bakanlıkta tanıdıkları varmış, nakilde herhangi bir engelle karşılaşmazmışım... Bir dilekçe yazıp ona göndermem yeterliymiş. Böyle olursa ben, kendi isteğimle okuldan ayrılacakmışım, onlar beni nakletmiş olmayacaklarmış... Dedikoduları bakanlığa bildirmeyeceğinden emin olmalıymışım.

Mektubuna şunu da eklemişti:

Duyduğuma göre, dedikoduların büyümesinden korkan ailesi, kızlarını başka bir okula naklettirmeyi düşünüyormuş.

Durumu yönetsel boyutlarıyla değerlendiren müdür, mektubunun son tümcesinde beni duyarlı yerimden yakalamayı bilmişti: Filiz'in rahatı bozulacağına, başka bir okula atanma bir yana, öğretmenlikten ayrılmayı bile göze alırdım.

Gençlerin, dar durumlarda paniğe kapılıp bir konuyu enine boyuna düşünmedikleri sanılır. Oysa genç, duygu uçurumlarından yuvarlanmayı göze alacak kadar cesur olduğundan, beyinle yürek arasındaki yolu tez aşıyor. Çünkü onun için zaman kavramı "sonsuzluk"la eşanlamlıdır. Bu, ona her şeyi yapabileceği güvenini veriyor.

Filiz'den kopuş çanları çalan mektubu aldığım gün sabaha dek İstanbul sokaklarında dolaştım. Beyoğlu'ndan Şişli'ye dek çiğnemediğim kaldırım kalmadı. Bastığım her kaldırım taşından bir akıl alarak sonunda bir karara vardım: Öyle bir şey varsa Filiz'in başka bir okula gönderilmesini hemen önlemeliydim. Böyle bir durum, son sınıftaki bir öğrencinin başarısını, aile düzenini etkileyebilirdi. O, başka bir okula gideceğine ben öğretmenlikten ayrılmalıydım. Ayrılma dilekçemi müdüre göndermeden; Filiz'le ilgili duygularımı bilen Dursun Bey'e mektuptan söz ederek aldığım kararı ona bildirmeli, onun ne düşündüğünü öğrenmeliydim.

Dursun Bey, Filiz'in babasının arkadaşıydı. Onları hemen her akşamüzeri caddede kol kola yürürken görüyordum. Şehir ya da öğretmenler kulübüne gitmiyorlar, akşam saatlerinde caddede dolaşıp konuşuyorlardı. Olayları kökünden kavrıyor, yerinde yorumlar yapıyordu Dursun Bey. İnsan bilgisi engindi. İnce alaylı diliyle birini anlattığında ağzına baktırıyordu. Sevmediği adamları anlatırken onlara öyle sıfatlar yakıştırıyordu ki, dinlerken iyi bir öykü okumuş gibi oluyordum. Söylediklerimi can kulağıyla dinlemesinden bana değer verdiği sonucunu çıkarıyor, onu bir ağabey kadar yakın buluyordum. Akıcı anlatımı, zengin sözcük dağarcığı, etkili ses tonuyla büyülüyordu beni. Mantığının süzgecinden geçirmeden konuşmuyordu. Hele bir yönü vardı ki, kötü dediğinin iyiliğinden söz edeni görmemiştim. İyi dediğine de kötü diyen yoktu. Kişiliği cıvıklardan, sözü sulandıranlardan, içtenliği sindiremeyenlerden, iki yüzlülerden tiksinip onlardan uzak durmayı büyük ölçüde Dursun Bey'den öğrenmiştim. Çorum'da yılışık kişilere "ıslak tuman" dendiğini onun ağzından duymuştum. O zamanların Çorum'unda da "ıslak tuman"dan geçilmiyordu. Dursun Bey, içinde yetiştiği halkın geleneksel değerlerine düşünsel bağlamda önem veriyordu. Yaşam felsefesinin kaynağı, insanımızın bu görünmez erdemleriydi. Eşi Nazmiye Hanım içtenlikli; ailelerin, çocuğunu onun sınıfına vermek istediği az rastlanır bir öğretmendi. Yürek gözü, "gören" gözünden güçlü olan Nazrniye Hanım derin bir sezgiye sahipti. Tanıdığım en gönlü bol kişilerdendi; konuk ağırlarken kolonyayı kovadan su boşaltır gibi döker, onun kolonya ikramına uğrayanlar küçük çapta duş almış olurlardı. "Kuş sütü eksik" derler, sofrası öyle idi. Esmerlik ortaklığımızdan dolayı beni "kara kardaş"ı sayan Nazmiye Hanım'ın ince alayını bir anda kavrayacak zekâda babayiğit daha anasının karnından doğmamıştı.

Dursun Bey'in bir yanı vardı ki, onu o yönüyle kavramak olanaksızdı. Sanki gözünün arka taraflarında bir yerlerde unuttuğu bir şeyler vardı da hep onu arıyordu. Dışarıya bakmıyordu, bakışı gözlerinin art alanlarındaydı. Acı mı çekiyordu, acılarını gizliyor muydu, anlayamıyordum. Bana yakın davranmasına karşın, gözlerinin derinliğinden yansıyan hüznüyle sır küpüydü. Sevda acısıyla kıvranırken onunla aramızda gizli bir duygu ortaklığı kuruyordum. Acı çekmenin ne olduğunu bildiğine göre beni ancak onun anlayabileceğini düşünmüş, derdimi ona açmıştım.

Son aylarda daha sık görüşüyorduk. Aramızda bir ağabey kardeş ilişkisi doğmuştu. Onunla konuşurken Filiz'e daha yakın oluyordum. Sanki ağzı, bin kilitli çeyiz sandığı idi; ben açmadan Filiz'e yönelik tek söz etmiyordu. Oysa her şeyi, hem de ayrıntısıyla bildiğinden emindim. Benim açmamı bekler gibi bir hali de yoktu. Yaz tatili yaklaşıyordu. İyice bunalmıştım. Ona her şeyi açık açık anlatmalıydım. Onun bana yardımcı olacağına inanıyordum.

Çorum'un tozsuz topraksız bir günüydü. Güneş, tertemiz bir bahar göğünde parlıyordu. O akşamüzeri rüzgâr da çıkmadı. Yüreğimin dar yolunu genişlettim; ne durumda olduğumu ayrıntılarıyla anlattım Dursun Bey'e. Yolda bir şeyler anlatırken birden durduğu olurdu. O gün de durdu. İki adım attıktan sonra daha uzun durdu. Dinledi, dinledi... Birden, "Senin işin zor, goçum," dedi.

Rengimin kaçtığını görünce, "Zor da..." dedi, sonunu getirmedi.

Öğretim yılı sonuna doğru söylentiler yoğunlaşmıştı. Kulağına bir şeyler geldiği kesindi. Ama sözü ayağa düşürüp sulandıranlardan değildi. Bildiğini belli etmiyordu.

"Aşktı, sevgiydi söylentilere bakmayın," dedim, "ben Filiz'le evlenmek istiyorum... Yakında tatile çıkacağım. Sizden ricam, durumu ailesine iletmeniz..."

Söylediklerimi "Hııı... Hııı..." diye dinliyor, yorum yapmıyordu. Gözlerim, yüzünden umut devşiriyor, o susuyordu. Terin suyun içinde kalmıştım. Çekingenlikten sıyrılıp yalvarırcasına, "Lütfen, durumu Filiz'in ailesine bildirin," dedim.

Yüzümden ateş yalımları geçti.

"Benimki zor iş, biliyorum, ama... Gecemi gündüzümü yitirdim," dedim.

"Gençliktir, olur böyle şeyler," dedi, acele işi var da gidecekmiş gibi elimi sıktı; ayrılırken gülümsedi.

Yıkıntıya uğramış yüreğime su serpen tek umut, o gülümseme olmuştu.

Ertesi gün, müdürün mektubunu özetleyerek durumu Dursun Bey'e bildirdim. Müdüre de, Çorum'a geldiğimde konuyu karşılıklı konuşmamızın, birlikte bir karara varmamızın daha uygun olacağını yazdım. O yıllar, evde telefon yok, postaneden beklemeli aramak olanağı var. O da günler alıyor. Postaneye bildirilecek, postane aranan kişiyi bulup haber verecek, siz yeniden arayıp bağlantı kuracaksınız... Mektubun postayla gidip gelmesi de aylar alırdı. Bir mucize oldu; mektubuma Dursun Bey'den on beş gün içinde yanıt geldi! Mucize yalnızca yanıtın tez gelmesinde değildi; mektubun içeriği umut doluydu! Dursun Bey, Filiz'in babasıyla bütün ayrıntıları konuşmuştu. Babası, istifa edip Çorum'dan ayrılmama gerek olmadığını, Filiz'i başka bir okula göndermeyi düşünmediklerini söylemişti ona. Dursun Bey açıkça yazmıyordu ama mektubun içeriğinden, kişisel kanısı olarak, okul bitiminde, kısmetse bu işin olacağını sezdiriyordu. Mektubunu, "Gözlerinden öperim," diye bağlıyordu. Mektubun bu içtenlikli havası, Filiz'e duyduğum sevgiye hoşgörüyle bakıldığını, içtenliğimden kuşku du-

yulmadığını açıkça ortaya koyuyordu.

Dursun Bey'e sevincimi bildiren mektubu yazıp postaya verdikten bir gün sonra Yalova vapuruna atlayıp Termal kaplıcalarına gittim. Bol sıcak suyla, kokulu sabunlarla yıkandım. Hani, sevda yolunda aylarca kentten kente dolaşan bir âşık, sonunda onu anlayan bir adamla karşılaşır. O adam, ya padişah, ya vezir, ya kentin varlıklı ileri gelenlerindendir. Adamlarına, âşığı hamama götürüp bir güzel yıkadıktan sonra geri getirmelerini, giysilerini hamamın külhanında yakıp ona yeni giysiler giydirmelerini söyler. Onlar da denileni yaparlar, yörenin en becerikli tellaklarını seçerler. Tellaklar, âşığı öyle bir yıkarlar ki âşık, anasından yeni doğmuş gibi olur. Yepyeni giysilerle hamamdan çıkarken savaşta o cepheden o cepheye koşup kurtuluşu arayan yıllanmış bir neferin evine kavuşmasındaki erinci yaşar. Dursun Bey'in mektubu hamamda yunup arınan âşığın erincini yaşatmıştı bana.

Kaplıcadan çıkınca yüksekçe bir yere kurulmuş lokantaya gittim, kendi kazancımla şiş kebap, buz gibi bira ısmarladım. Yemeğimi yiyip lokantadan çıkınca bir süre çiçekler arasında dolaştım. Biranın midemde yarattığı ağırlıkla adımlarım yavaşlayınca her çiçeği birbirinden güzel bir alanın ucuna oturdum. Ağaçların arasından gök masmavi görünüyordu. Her yer toprak ve çimen kokuyor, ellerime dilleri varmış da nazdan konuşmuyormuş izlenimi veren çiçeklerin ışıklı rengi vuruyordu. Güneş, tepeden aşağılara inmiş, binlerce bitkinin renklendirdiği Termal vadisi serinlemişti. Uzaklardan yorgun ağustosböceklerinin sesi geliyordu. Aylardır sevdanın yüreğimde yarattığı gerilimler çözülmüş, çiçekler arasında, doğanın kusursuz güzelliğiyle arınmış kır tanrılarının derin uykusuna dalmıştım:

Tabiatle haşir neşir,
Kırlarda geçen ikindi vakti.
Sakin, dinlenmiş, rahat
Bir gün daha bitti.[1]

Uyandığımda gün kararmıştı. Güneş batmakla kalmamış, renkleri, sesleri de alıp gitmişti. Doğa sonsuz bir sessizlik içinde ertesi güne hazırlanıyordu. Akşamın kararttığı yapraklar her şeyi gizlemiş, yalnızca arada bir öten gece kuşlarının ölgün sesini, uçuşan yarasaların kanat hışırtısını bastıramamıştı.

Öğrencilik yıllarımda, özgürlüğümü yitirip yatılı okulun bin kurallı havasına gireceğimi düşünerek, tatil bitimine doğru hüzünlenirdim. Öğretmenliğimin ilk tatilinin bir an önce bitmesini, o günün tez gelmesini sevinçle bekliyordum. Sevdiği yanında değilse bir insan için zaman da boş, mekân da! Son günü beklemeden Çorum'a bir hafta önce dönmüştüm. O "bir hafta", koca tatilden de uzundu. Okulda uzun süre kalamıyor, gezgiç[2] olmadığını, her aklına esende dışarıya çıkmadığını bile bile Filiz'e rastlarım, diye sokaklara fırlıyordum. Hanımların alışverişe çıktığı yerlerde görmeyince, oturdukları evin sokağından geçmeyi bile göze almıştım. Onu göremeyince okula dönüyor, olmadık kuruntulara kapılıyordum: Filiz, Çorum'dan ayrılıp başka bir kente gitmişse o okulda nasıl görev yapardım! Dedikodulara danamayıp yatağa düşmüşse el içine nasıl çıkardım?.. Okulun açıldığı gün her şey aydınlanacaktı. Önümdeki

1. Behçet Necatigil.
2. Çok gezen.

günleri odama kapanıp kitap okuyarak geçiriyordum. Dursun Bey ortalıkta görünmüyordu. Müdür tatilden dönmemişti. Önümüzdeki günlerin ne göstereceği belli değildi. Okulda bir görevli vardı, bir de ben.

"O"

İnsanın hayatında önsezinin aklın önüne geçtiği anlar oluyor...

Odamdayım. Çorum'da az rastlanan günlük güneşlik bir öğle sonrası. Benim içimse tam tersi, karanlığın karanlığı. Uzaklardan üzüm şırası kokuları geliyordu. İçimden bir ses de, "Çık git," dedi. Kitabı kapattım, kendimi sokağa attım. Sanki ayaklarım beni kendiliğinden onun geçeceği caddeye götürmüştü. Onu evine götürdüğüm aralıktan geçerek parka yürüdüm. Lisenin önünden Saat Kulesi'ne inen sağ tarafı villalı yolda yalnız başıma yürümeyi çok severdim. Yürürken soluğu gürleştiren serin bir yel eserdi karşıdan. Saat Kulesi'ni dolanıp geri döndüm. Eski halkevinin yanından yukarıya doğru yürüyordum ki, Filiz'le karşılaşmayayım mı!.. Askerde görmüştüm; gece tatbikatlarında bir aydınlatma mermisi patlatmışlardı da, bir anda, kör karanlığa bürünmüş ovaları, ırmakları, tepelerin eteğine sıralanmış köy evlerini gündüze çevirmişti mermiden saçılan ışık. Onu yolda görünce içimde sevginin aydınlatma mermisi patlamış, yüreğim, beynim, duygularım ışıkla donanmıştı. Yeryüzünde "vahiy" vardıysa o vahiy yüreğe iniyorduysa o anda, o yüreğin sahibi bendim! Tanrı'dan "vahiy" alan peygamberleri nöbet basarmış. Peygamberlerde olduğu gibi, toprağa basan ayaklarım havalanmış, vecde gelmişçesine titremiştim.

Uzaktan o da beni görmüştü. Karşı karşıya gelince bakışlarımızdan yüzlerce dil fışkırmış, biz dilsizliğin diliyle konuşmuştuk. Aramızda gizli bir "akit" varmışçasına,

yolda durup konuşmamış, başımızı önümüze indirip birbirimizi selamlamakla yetinmiştik. Kolunda, o zamanın genç kızlarında moda olan üstü kanaviçe işli bir telis çanta vardı. Çantanın üstündeki desen, eflatun yeşil karışımı ebruli bir iplikle işlenmişti. Özenle taşıdığına göre, çanta kendi emeğinin ürünüydü. Yarım kollu çiçekli giysisi üstüne çok yakışmıştı: Aşı gününün dışında hep kapalı gördüğüm kolları yarı açıktı. Ayaklarında uzun topuklu ayakkabılar vardı. Topuklu giydiğini ilk görüyordum. Adımlarını tek çizgiye denk getirerek yürüyen ayakları birbirine dolaşıyordu. O karşılaşmayı sonradan anımsadığımızda, topuklu ayakkabıyı ilk, o gün giydiğini anlatmıştı bana. Benim de, yüreğimin düğümü, Çorum'un parlak göğü altında o gün çözülmüş, sevincime ovalar, dağlar dar gelmişti. Üç-beş saniye içinde yüzünün aydınlığını, ayak bileklerine uyumlu inen düzgün bacaklarının izini gözümde bırakıp yanımdan geçivermişti. Ben ise genç bir kaplanın yavrusunu ağzına alıp gizliliklere taşıması gibi, duygularımı yüreğime gömmüş, yanımdan ayrılmasıyla onsuz kalan caddelerden kaçarcasına okula gitmiş, odama kapanmıştım.

Onu görmenin sevinciyle bir hafta tez geçti. Okul açılınca onu her gün göreceğimi umuyordum. Oysa arada neredeyse bir ay sürecek bütünleme sınavları vardı. Kimse ağzını açıp dedikodulara ilişkin bir şey söylemiyordu. Yalnızca öğretmen arkadaşlardan biri, "Başka bir yere atandığını söylediler; demek öyle bir şey yokmuş," dedi. Bu havayı korumak bana düşüyordu. İçimdeki uyarılara en çok ben uymalı, kimsenin ağzına laf vermemeliydim. Ortada bir söz dolaşmasın, Çorum'a özgü bir deyimle, "ağzı olan" konuşuyordu. Sevgi korunma ister; çıkar yol, sevincimi yüreğime gömüp ondan uzak dur-

maktı. Gerekirse yıl boyunca hiç konuşmayacaktım Filiz'le. Bir bakacaklar, iki bakacaklar; "Bir dumandı; tüttü, dağıldı," diyeceklerdi...

Okul Müdürü mektup olayından hiç söz etmeden öğretim yılı başlamıştı. Bir önlem olarak Filiz'in bulunduğu sınıfta bana ders verilmemişti. Geçen yılki öğrencilerimde düş kırıklığı yaratmıştı bu durum. Kuşkusuz kimse sesini çıkaramamıştı. Sınıfında dersim de olmadığına göre, okulda onu göremediğim günler olacaktı. Tutsaklığa uğramış bir ilişki doğmuştu aramızda. Yalnızca sabahları, eski alışkanlıkla, perdenin aralığından okula girdiğini görebiliyordum. İlgimin sürdüğünü anlatmak için, belki ayrımında olur diye, pencerenin önünden çekilirken perdeyi şöyle bir dalgalandırıyordum.

Dedikodu söz sağanağıdır; gelip geçer, ardında da günlük güneşlik bir hava bırakır. Öyle olmuştu. Bizi göz hapsinde tutanlar, araya soğukluk girdiğini, her şeyin bittiğini sanıyorlardı. Okulun eğitsel çalışmalarında başta gelmesine karşın, onu bu etkinliklerin dışında tutuyordum. Oysa keman çalmakta, dans gösterilerinde üstüne yoktu. Başarılı okul korosunun kaçınılmaz bir üyesiydi.

Caddede karşılaşınca nasıl olmuş da aramızda o "gizli akit"i kurmuştuk?.. İkimiz de, dile gelip tek söz etmemiştik. Bir bakışla, sevdanın ateşini küllememiz gerektiğini söylemiştik birbirimize. Ama olmuyordu, ahh! Ne yapsak olmuyordu... Yüzümüzdeki iğreti maske, sevdanın ışılayan rengini gizleyemiyordu. Görüntüsü gizleniyordu sevdanın, ışıltısı dışarıya vuruyordu. Her davranışımız göz altındaydı. En masum bakışları gözden kaçırmayanlar olduğu gibi, ayrıntıları göremeyecek "gözlü gözsüz"ler de az değildi. Belki biz âlemi "kör" sanıyorduk.

Aynı çatı altındaydık. Konuşmasak da, birbirimizi hemen her gün görüyorduk. "Küsüşme oyunu" yanından yöresinden delinmekte gecikmemişti. Sevginin gizli ayak-

larıyla yürüyorduk sözde ama adımların izi kalıyordu. Koridorda karşılaştığımızda gülümseyerek selamlaşıyorduk. İki-üç sözcükle konuşmaya bile başlamıştık. Öğrencinin sevdiği bir öğretmendim. Okuduğum kitaplar ilgi çekiyordu. Filiz'in sınıfındaki öğrenciler benden kopamıyorlardı. Onun yüzünden derslerine girmediğimi varsayarak Filiz'e şaka yollu kızanlar oluyordu. Öğrenciler, öbür sınıfta ne yaptığımı arkadaşlarına sorup öğreniyorlardı. 1958 yılında Pasternak Nobel Edebiyat ödülü kazanınca *Doktor Jivago* romanı güncelleşmişti. Çağdaş bir aşk öyküsüydü *Doktor Jivago*. Roman hakkında bir şeyler öğrenmek isteyen öğrenciler, sınıftan çıkıp öğretmen odasına giderken çevremi sarıveriyorlardı. Bir ders arasında Filiz de karışmıştı topluluğa.

"*Doktor Jivago*'dan çok söz etmişsiniz sınıfta, efendim, kitapçılarda bulamadım, onu ben de okumak istiyorum," dedi, "sizde varsa bana verir misiniz?"

Öğretmen odasına girip kitabı getirdim. Gece dememiş, gündüz dememiş okumuştu; üç gün sonra getirdi. Elinden bırakamadığını, dersler olmasa bir kez daha okumak istediğini söyleyerek kitap üzerine yorumda bulundu:

"*Doktor Jivago*'da, acı duygusuyla aşkın iç içe olduğunu gördüm," dedi, "Lara'nın başından neler geçiyor da, sevgisinde bir eksilme olmuyor."

"Jivago da öyle değil mi?.." dedim.

"Şu söz onları çok iyi anlatıyor," dedi, kitabı açıp sözün geçtiği sayfayı gösterdi:

Kader kitabının aynı sayfasında yazılıyız biz.

Beni de günlerce düşündürmüştü altını çizdiği söz.
O gün, hangi sayfaya yazıldığımızı görmüştük.
"Kutlarım seni," dedim, "romanın özü bu; bütün duygular bu sözün etrafında toplanıyor. *Doktor Jivago* duygu-

lar, beğeniler üzerine kurulmuş bir roman. Okudun, gördün; olay anlatımı, romanda yalnızca sürekliliği sağlıyor. Burada olduğu gibi, bir söz, bütün romanı anlatmaya yetiyor. Romanı bu gözle okumana çok sevindim." dedim.

Bu konuşmalar, çevremizden gelip geçenler arasında, öğretmen odasının kapısı önünde oluyordu. Allahtan, konuştuğumuz dilden anlayan yoktu...

Bu yakınlaşmalara kapılıp duygularımın gemini elimden bırakmıyordum. Yüz yüze gelip konuşmasak da, müdüre, Dursun Bey'e, Filiz'in babasına içimde verdiğim bir söz vardı: En küçük bir dedikoduya yol açmayacaktım.

Dersim yoktu. Onunla *Doktor Jivago* üstüne konuştuktan sonra odama çıktım. Başka sevda sözleri de var mı diye, saatlerce kitabı elimden bırakamadım. Söylenenlerin çoğu, alışılmış sevgi sözleriydi. Dönüp dolaşıp sözün bulunduğu sayfaya bakıyordum; sözü bir kez daha onun gözleriyle görmek için. Gece de sürdü bu. Okuduğum her satırda gözünün izini arıyordum.

27 Mayıs Devrimi

27 Mayıs Devrimi, Filiz'in okulu bitireceği yılın baharında oldu. Çorum, o gün, gece yağan yağmurun üstüne doğan gür ışıklı bir güneşle başlamıştı sabaha. Doğa, ağaçlarda aklı pembeli çiçeklerin patlayan sesi duyulacak kadar sessizdi. Hava çimen kokuyordu. İlk saat dersim vardı. Filiz'in geleceği saatlerdi. Giyinirken bir melodi tutturmuştum. Bir yandan giyiniyor, bir yandan Filiz'i kaçırmayayım, diye pencerenin önüne gidip geliyordum. Çok geçmedi, elinde yıl sonu sergisine hazırladığı işlerle okul bahçesinden girdi. Bahçe kapısından geçerken yüzüne kelebek konmasına benzer bir gün ışığı vurdu. Her zamanki gibi güleçti. Bir arkadaşı koşarak yanına geldi, ona bir şeyler söyledi. Filiz'in yüzünde gü-

lüş dondu, benim dudaklarımda ıslık... "Sahi mi?" dercesine, şaşkın bakışlarla başka birine yöneldi.

Aradan çok geçmedi, aşağıdan marş sesleri duyuldu. Marş, ulusal bayramlarda çalınırdı. Sevda çekenin başına her şey gelir; "Bugün bayram da, ben mi günleri şaşırdım?" diye düşündüm. "Ne bayramı yahu!" diye söylenerek güldüm. Ceketimi alıp tam çıkarken kapım vuruldu. Okulun baş hademesi Satılmış Ağa idi kapıdaki.

"Hocam, neyin nesi ise asker gelecekmiş, müdür bey seni istiyor," dedi.

"Ne askeri?" demeye kalmadan, öğretmen arkadaşlardan birinin sesini duydum. Merdivenlerden inerken öğrencilere, "Asker yönetime el koymuş! İhtilal oldu, ihtilal!" diye yüksek sesle söylenerek merdivenlerden iniyordu.

Öğrenciler, askerin yönetime el koyduğunu okulda duymuşlardı. Koridorlarda arı kovanı gibi işleyen öğrenci sesinden iz kalmamıştı. Arada biri çıkıp ne olduğunu öğretmenlere soruyor, başta müdür, kimseden doğru dürüst yanıt alamıyordu. "İhtilal" sözü hepimizi şaşkına çevirmişti. Önceleri ortalıkta bir "ihtilal" sözü dolaşmıyor değildi. Ama ihtilalin ne olduğunu bilen yoktu. Müdür odasının kapısı açık bırakılmış, öğretmenler, öğrenciler kulağını radyoya vermişti. Kalın bir erkek sesi, ara ara, aynı sözlerle askerin yönetime el koyduğunu bildiriyordu. Numaralanmış bildirilerle de, şu yakalanmış, bu gözetim altına alınmış, diye hükümet üyelerinin ne durumda olduğu açıklanıyordu. Asker yönetime el koymuşsa onların arasında Genelkurmay Başkanı Rüştü Erdelhun'un ne işi vardı? Açıklama yapılsa da bir karışıklıktır gidiyordu.

O zamanlar, okullarda şimdiki gibi ses düzeneği yoktu. Radyoda söylenenleri iyi anlayamayanlar, öğretmenlere yaklaşıp ders yapılıp yapılmayacağını soruyorlardı. Öğretmenler bir şey söyleyemiyor, parmaklarını

dudaklarına götürüp onlara susmalarını işaret ediyorlardı. Bir bildiriyle karmaşa sona erdi. Her yerde sokağa çıkma yasağı konulmuştu. İhtilal küçük kentlerde geç duyulduğundan, oralarda yasak uygulaması başlamamıştı daha. Öğrencileri evlerine göndermeyi kararlaştırdık. Evlerinde, radyodaki haberlerden olanı biteni duyanlar, çocuklarını almaya okula gelmişlerdi. Filiz'in babası da gelenler arasındaydı.

Yıl sonu gösterisi için genel toplantıyı o gün yapacaktım. Toplantıya, görevli öğrencilerle birlikte Filiz de katılacaktı. Onu göreceğim diye sabahı iple çekmiştim. Gözlerim onu arıyordu. Dar koridor karınca yuvasına dönmüştü. İlk bakışta görememiştim. Dipte bir yerlerde olduğunu gördüm. Gülsün mü üzülsün mü, bilemiyordu. Bakışlarımız çakışınca gözlerinde anlık ışıklar yandı söndü. Yüzünde donup kalmış bir hüzün vardı. Demokrat Parti'nin demokrasi dışı uygulamalarından yılan kimi öğretmenler bayram havasına girmişlerdi. Ben ise Filiz'i göremeyeceğim diye, "İhtilal de olacak günü buldu!"diye öfkeleniyordum içimden. Öğretmeninden öğrencisine, kimi sevine kimi üzüle, herkes evine gidince okul boşaldı. Odama çekilip kitap okumaktan başka seçenek yoktu. Yukarı çıkarken kapıda başhademe Satılmış Ağa'yı gördüm.

"Hocam, müdür, 'Asker gelecek,' dedi ya, aha bekliyom bekliyom, askerin geldiği yok," dedi.

Güldüm. O da güldü.

"Hükümet yıkıldı dediler, buradan görünüyor, aha bak, olduğu gibi yerinde duruyor!" dedi, "Gelecek diyolla ya, elleham[1] askerin de geleceği yok. Herkes getti, ben

1. Burada "herhalde" anlamında. 'Allahü a'lem (bi-s-savâb)'ın (anlamı: Allah doğrusunu daha iyi bilir) halk ağzında, "bi-s-savâb" atılarak söylenen bozuk biçimi. "Ellaham", "Allah tanıktır," anlamında da yorumlanabilir.

de gediyom," dedi, okulu görevliye bırakarak evinin yolunu tuttu.

Yalnız kalan yine ben oldum.

Bizim kuşak "devrim" denen ihtilalle ilk karşılaşıyordu. Osmanlı'nın her fırsatta sadrazam kellesi uçuran politikası beni tarihten soğutmuştu. Öldürülmeyle ilgili tek satır okusam, yüreğime kurşun sıkılmış, boynuma yağlı ilmik geçirilmiş gibi oluyordu. Genç Osman'ın boğdurulduğu Yedikule-Kazlıçeşme arasında burnuma deri kokusu değil, kan kokusu gelirdi. 1958 yılında Irak'ta girişilen ihtilalde genç yaşında Kral Faysal, naibi Abdullah ve dönemin politikacısı Nuri Said Paşa'nın öldürüldüğünü gazetelerde okuyunca çölde kanın kurumadığını düşünmüştüm. Onların öldürülüşü günlerce gözümün önünden gitmemişti. Bir zamanlar baş üstünde tutulan, elleri etekleri öpülen insanların kelleleri koparılıyor, bedenleri iplerde sallandırılıyordu. Kendimi onların yerine koyuyor, yüreğimden ölüm ürpertileri geçiyordu. Her ipe çekilenle, kafası her vurulanla, yüreğine her kurşun saplananla toplumun ipe çekildiğini, kafasının kesildiğini, yüreğine yağlı kurşunların saplandığını düşünüyordum. Bizde de ihtilal olmuştu, ardından kim bilir ne kanlar akacaktı?

Life dergisi, Afrika'da bağımsızlık savaşlarında can verenlerin resimlerini yayımlıyordu. Çocukluğumda önüme atlası açar, adlarını bildiğim kentlerin, ırmakların, denizlerin, dağların yerini bulurdum. Düşlediğim yerlerin resimlerini görüyordum *Life*'ta. Haritada bulup sonradan gittiğim yerlerde, hiçbir zaman çocukluğumdaki o tadı alamamıştım. *Life*'ta Türkiye'yle ilgili tek satır olmazdı. Bizi önemseyip bir şey yazmadıklarını düşünür, bundan bir eksikliğimiz olduğu sonucunu çıkarırdım.

Öğrencilik yıllarımda, ilgi çekeriz diye bizde de savaşların, ihtilallerin olmasını isterdim. Odama çekilmiş, sokaklara dalmıştım. Çorum sokaklarında, dergide resimlerini gördüğüm tanklar, askerler, kaçışanlar yoktu. Her günkü gibiydi sokaklar. Yalnızca "insansız"dı. Ertesi gün, Ankara'dan, İstanbul'dan görüntüler yayımlayan gazetelerde onları görünce artık *Life*'ta yer alacağımıza kesin gözüyle bakmış, içten içe sevinmiştim. İşin başka bir yanı da vardı; devrim, beni Filiz'den ayırmıştı. Nasıl huzursuzdum! Araya cumartesi, pazar da girince pazartesiyi beklemek yıl olmuştu bana.

İhtilalin coşkusu birkaç gün sonra yaşandı. Askerler sokaklarda yürüyemez olmuşlardı. Kayırmalardan, haksızlıklardan, Vatan Cephesi'nden canı yanan halk, subay, er, demiyor, sokakta gördüğü her rütbeden askeri kaldırıp omuzlarına alıyordu. Bir-iki gün içinde Türkiye Cumhuriyeti tarihinde asker, generalinden erine, demokrasiyi kurtarmanın simgesi olmuştu. 27 Mayıs'ın, anlamına yakışır biçimde kutlanması için okullara genelgeler yağıyordu.

Coşkusu yüreğiyle beyni arasında yolunu şaşırmış bir halktık; coşkumuzun da nefretimizin de ölçüsü yoktu. Okulların katıldığı meydan gösterilerinde, askere bakıp kimi müdürler, öğretmenler de heveslenmişlerdi omuzlarda taşınmaya. Demokrat Parti iktidarının kılkuyrukları iki hafta içinde büyük devrimci kesilmişlerdi. Yakası düğmelenmez kalın boynundan, iri gövdesinden dolayı öğrencilerin "Comba"[1] dedikleri bir müdür yardımcısını taşımak için okulun güreş takımı seferber edilince komedi başlamıştı. Her nasılsa omuzlardaki yerini

1. Manda yavrusu.

alanlar, devrim lideri pozları takınarak etrafa gülücükler dağıtıyor, öğrencilerin yorgun omuzlarından inmek bilmiyorlardı. Taşıyıcı öğrencilerin kan ter içinde kalmaları, omuz gezginlerinin umurunda bile olmuyordu.

Demokrat Parti ileri gelenlerinin kıçından ayrılmayan yalakaların, ağızlarında bal dolandırırcasına 27 Mayıs nutukları atmaları, ihtilalin amacından saptığını anlamama yetmişti. Hele, dalsız budaksız yurttaşları iş güç bulma vaadiyle, önce onlara Çorum deyimiyle "lokul"[1] yutturan, ardından Vatan Cephesi'ne yazdıran gösterişli bir bayanın, burca tuğ dikmiş bayraktar gibi ortalarda dolaşması, gerçek devrimcilerin yüzünü kızartacak kadar utanç vericiydi. Aradan daha iki ay geçmeden, nereden türediği bilinmeyen emekli bir albayın, öğrencileri okul meydanında toplayıp bin türlü şaklabanlıktan sonra, kürsünün altında gizlediği Atatürk'e hiç benzemeyen uydurma büstleri çıkarıp satmaya kalkması, devrimin yüce değerlerinin kokuşmaya başladığının en belirgin kanıtıydı.

27 Mayıs öncesi devrik iktidarı aşağılamalardan, onları küçültücü dedikodulardan sonra Yassıada yargılamaları başlamıştı. Hukukçular hukukun gereğini yerine getirmeyi savsaklayıp güçlerini "insani zaaflar" üzerinde gösterme yolunu seçmişlerdi. Savcı, suçladığı kişinin ruhunu öldürdükten sonra asılmasını istiyordu. Yargıç, böyle "natık" bir savcının varlığından rahatsızlık duymuyordu. Hukuk kuralları gerilere itiliyor, toplumun namus, kişisel gizlilik konusundaki hoşgörüsüz saplantıları kine dönüştürülerek öne çıkarılıyordu. Türkiye Cumhuriyeti'nin savcısı, bir zamanlar devlet sorumluluğu yüklenmiş bir sanık başbakanı azarlayarak toplum katlarında küçük düşürmekte sakınca görmüyor, antidemokratik

1. Lokum.

uygulamaları sorgularken kendisi antidemokratik davranıyordu. Ortada savcı yoktu; güldürmeye çalışırken gülünç duruma düşen düzeysiz bir *showman* vardı.

27 Mayıs'tan önce muhalefeti savunan *Akis*[1] dergisini okuduğumdan dolayı CHP'li sayılan ben, hukuk dışı uygulamaları eleştirdiğim, özgür bir düşünce ortamının yaratıldığını varsayarak konuşmakta sakınca görmediğim için DP yandaşı olmakla suçlanmıştım. Suçlamakla kalmamışlar, bir açığımı yakalayıp beni ihbar etmişlerdi. Hukuktan çok, hukuku tekellerinde tutanların söylediklerine itibar ediliyordu o karmaşada. Oysa ben, 27 Mayıs'a karşı değildim, kişilerin, ona buna yaranma duygusuyla kendilerini alçaltmalarına karşıydım.

Sevmek, insanoğlunun en yüce duygusuyken duyguca gelişmemiş toplumlarda sevmekten büyük suç yoktur. O ölçüde, birbirlerini sevenlerin düşmanı da çoktur. Filiz okulu bitirmek üzere iken, evlenmemiz kesinleşmişti. Bir yandan nişan giysisi dikiliyor, bir yandan bitirme sınavlarına giriyordu. Sevinçten uçuyordum, yürürken ayaklarım yerden kesiliyordu. Dışarıda 27 Mayıs devriminin bayrakları dalgalanırken benim içimde de "sevgi" devriminin bayrağı direğe çekilmişti. Sevgi, insanı cesur kılar. O cesaretle düşüncelerimin özgürlük katlarında dolaşıyor, 27 Mayıs'la Türkiye'ye demokrasi geldiğini varsayarak siyasal tartışmalara girmekten kaçınmıyordum.

1. *Akis*, CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'nün damadı Metin Toker'in sahibi ve yönetmeni olduğu haftalık bir haber dergisi idi. 27 Mayıs öncesinde muhalefetin düşünce organı olan derginin yazarları, Demokrat Parti iktidarınca hapse atılmış, dergi üzerinde sıkı bir baskı uygulanmıştı. *Akis*, 27 Mayıs devriminden bir ay önce, 29 Nisan 1960'ta, DP Tahkikat Komisyonu'nca kapatıldı; ihtilalden üç gün sonra, 30 Mayıs 1960'ta, *İhtilal Özel Sayısı* ile yeniden yayıma başladı.

27 Mayıs yalakaları, Demokrat Parti yalakalarının yerini almakta gecikmediler. Kurucu Meclis'te bir üye, coğrafya kitaplarından "Menderes" adının çıkarılmasını önerecek kadar ileri gitmişti. Bir gün öğretmen odasında otururken ahmakça bulduğum bu öneriyi alaya aldım. Okulda ek derse gelen bir avukat, "İyi yapmış! O yetmez, nüfustan Adnan adını da çıkarmalı! Ben senin yerinde olsam adımı değiştirirdim!" dedi. Serde gençlik var; "Niçin adımı değiştirecekmişim?" diye sormadan, "Adımdan da adımı taşıyan herkesten de onur duyuyorum!" dedim. "Bülbülün çektiği dili belası"; bu söz "Menderesçi" olmama, her yerde Menderes'i savunmakla suçlanmama yetmişti.

İhbar

Savcı, Menderes'e donları, bebekleri soruyor, ben onu savunmaya kalkıyorum... Benimki savunma değildi. Hukukun, hangi durumda olursa olsun, sanığı savunması gerektiğine inanıyordum. Güçlü, gücünü eşit güçte olana karşı gösterdiğinde belki adalet denen olgudan söz edilebilirdi. Bir insana istediğimizi yapma yetkisi elimizde iken onun karşısında güç gösterisinde bulunmak bana ahlakdışı görünüyordu.

Başka bir olay da Çorum'a yakın bir köyde yaşanmıştı. Bir öğretmen topluluğu olarak köye, 27 Mayıs'ın "anlam ve önemi"ni anlatmaya gitmiştik. Öğle yemeği sonrasında kendi aramızda gelişmeleri değerlendiriyorduk. Ben, askerî yönetimlerin demokratik sayılamayacağını, demokrasinin halk iradesine bağlı bir yönetim olduğunu savunmuş; bir süre sonra askerin yönetimi sivillere bırakacağını ileri sürmüştüm. Bu, benim, 27 Mayıs'a karşı olduğum yolunda yorumlanmıştı.

Askerlik dersine gelen bir yarbay, öğretmen eşiyle

birlikte bir üsteğmen, aynı durumdaki bir avukat; bir gece evlerinde düzenledikleri bir poker partisinde ağız birliği edip beni savcılığa ihbar etmişlerdi. Öbürlerinin ihbarı neyse ne; Pir Sultan Abdal'ın, "Yağmur gibi başıma yağar taşlar / İlle dostun gülü yaralar beni," dediği gibi, dostluk düzeyinde arkadaşlık ettiğim üsteğmenin, ihbarcılar arasında yer aldığını duyunca derinden yaralanmıştım. Üstelik köydeki tartışmada o yoktu. Yıllarca sonra, aynı kişi, *Türk Dili* dergisinin yazı kurulunda bulunduğum bir dönemde, nasıl bir ilişki içinde bulunduklarını yazdıklarından çıkaramadığım bir bayanın beş para etmez şiirlerini yayımlanmak üzere, yazı kurulunu atlayıp bana gönderince bu yüzsüzlük karşısında dehşete kapılmıştım! "İnsanoğlu ihanet eder; insanoğlu güçsüzdür, dayanıksızdır, dönektir," diyen Şahmeran'a o gün tam anlamıyla hak vermiştim. Şahmeran'ın gizini açığa vurup ölümüne yol açan Camsap, "Bağışla beni, Şahmeranım bağışla beni! Yıllardır sakladım gizini, yıllardır kilitliydi dudaklarım. Ne zamandır da kaçıp saklanıyordum inan ama sonunda yakalandım, günlerce işkence ettiler bana, yenik düştüm... Gizinle yüklü yüreğimi ele verdim," demişti de, öğrencilik günlerimden tanıdığım üsteğmen, "masalların haini" Camsap kadar olup kinini yüreğine gömememişti...

İhbarcıların başını çektiğini duyduğum avukatın adını onlar arasında görmek de tam bir düş kırıklığına uğratmıştı beni. Çirkin çirkefe batsa kimse aldırmazmış da, güzelin kılının ucundaki pislik dağ olurmuş! Avukat, şiiri can damarından biliyor, okuduğu şiirlere sesinin tınısıyla ayrı güzellikler katıyordu. Bugüne değin, Attilâ İlhan'ın şiirlerini onun kadar güzel okuyan ikinci bir kişiye rastlamadım. Sözü sohbetiyle, gülüşündeki gevrekликle, küçük kentlerin dost masalarında da "müstesna" bir yeri vardı. Dilini yerel söyleyişin pürüzlerinden arındır-

mış ender kişilerdendi. Edebiyattan anladığı ölçüde, çalıştırıcı olacak düzeyde spordan, özellikle voleyboldan da anlıyordu. Bilimsel alanlara eğildiğinde de kimseden geride kalmadığını duymuştum. Öğrencilerle ilişkilerinde çağdaştı. Meslekten olmasa da, sevilen, sayılan bir öğretmendi. Böylesine yetenekli, çok yönlü bir kişinin neden ihbarcıların arasında yer aldığını bugüne değin kavramış değilim.

Bende ne denli olumlu bir etki bırakmış olmalı ki, Çorum'a bir gidişimde, bir rastlantı sonucu aynı masada bir araya gelmiştik. Eski günlere duyduğum özlemin etkisiyle, o gece ihbar olayı aklıma bile gelmemişti. Konuşmaya başlayınca eskinin güzel günlerini yaşamıştım yine. Bir resitalde karşılaştığımızda da, orta sıralardaki yerinden kalkıp yanıma gelerek beni kucaklama erdemini göstermişti. O gün, yıllar boyu yüreğime yılan gibi çöreklenen bir duygudan kurtulmuştum. Çorum İlköğretmen Okulu'na atandığımda tanıştığımız, sonradan o avukatla evlenen meslektaşımın da yakın ilgisini görmüştüm. Tanıştığımız yıllarda, açık oluşu, içtenliği çok etkilemişti beni. İnsanı insanın gözünde birden "en iyi" den "en kötü"ye nelerin sürüklediğini, Şahmeran'ın "ihanet" öyküsünde olduğu gibi bugün de bir bilenin çıkacağını sanmıyorum.

İhbar üzerine, bir öğretmeni öğrencilerinin arasında tutup götürmemek için polis cipi okula gece yarısı gelmişti. Okulda yalnızdım. Apar topar cipe tıkıp karakola götürdüler beni. Sorgulamak üzere bir polis odasına koydular, kapıyı üstüme kapayıp gittiler. Gözetim odasına koymamış olmaları yine de şans sayılırdı. Komiserlerden biri memleketlimdi. Toplumumuz, kişisel ilişkilerle, katilin maktul, maktulün katil işlemi gördüğünün yabancısı

değildir. Kimseyi öldürmediğime göre, girişte onunla karşılaşınca rahatlamıştım. Tanımazlıktan gelmesini görevinin gereği saydım. Odaya tıkıldıktan sonra, her an gelip benimle ilgileneceğini bekliyordum. Aradan saatler geçti, ne gelen oldu ne giden. Bir ara dışarıda okul müdürünün sesini duydum. Olayı duyar duymaz ona haber vermişler, o da karakola koşmuştu. Müdür, elini attığını koparırdı. Umut ışıkları belirmişti. Odadan bir şey almak için gelen polise tanıdığım komiseri sormuştum. Yukarıda uyuduğunu söylemişti. La Fontaine öyküsünde, ölmekte olan aslanı her hayvan kendine göre örseler, eşek de gelip bir çifte kondurunca aslan, "Bu iki kez ölmek!" der. Memleketlim komiserin ilgilenmemesi bir ölmek ise kafayı vurup uyuması benim için "iki ölmek"ti.

Beni odadan dışarıya çıkardıklarında, okul müdürünün nöbetçi komiserin odasında olduğunu söylediler. O sırada müdür odadan çıktı. Nöbetçi komiser, yolda karşılaştığımızda selamlaştığımız "Sarı" lakaplı Ahmet Bey'di. Beni odasına aldı, anlattıklarımı yazdı. Sonunda, "Hocam," dedi, "cehaletin de işe yaradığı durumlar vardır; şanslıymışsın, akıl edip bunlardan biri ihbarda bulunup öbürleri de tanıklık etseydi yanmıştın! Bu durumda, mahkemeye sevk edileceksin ama bir şey çıkacağını sanmam."

Dışarıya çıktığımızda, müdür, ağzını açmaya fırsat vermeden, komisere, "Ben, Adnan Bey'i götürüyorum," dedi.

Komiser, birkaç saniye düşündü.

"Tabii, Müdür Bey, buyurun, götürebilirsiniz," dedi, "Sizden bir ricam var, Çorum dışına çıkmasın! Biz, sorgulama tutanaklarını Askerî Mahkeme'ye sunmak zorundayız, verilen emir öyle," diye ekledi, bana döndü, "Şimdilik geçmiş olsun, hocam!" dedi.

Karakoldan çıktık. Müdürle baba-oğul gibi, okulun yolunu tuttuk. O gün, korkunun insan bedenini ne hal-

lere düşürdüğünü kendi bedenimde görmüştüm. Ağzıma sanki koca bir şişe zamk dökülmüştü. Dudaklarımı birbirinden ayırıp konuşamıyordum. Müdür, beni atak bulduğunu, insana güvenilmeyeceğini anlattı yol boyunca. Öğretim yılı başında benim okuldan uzaklaşmamı isteyen müdürün, tereyağından kıl çekercesine beni karakoldan nasıl kurtardığını düşünüyor, ağzımı kıpırdatmadan yanında yürüyordum. Müdür, olaydan bir ay sonra nişanımızın okulun salonunda yapılmasına izin vermiş, nikâh şahidim olmuştu.

Gece yarısı karakola götürüldüğümü duyan ihbarcılar, beni "vatan haini" ilan etmekle kalmamış, ihanetimden dolayı ortalığa Filiz'le ilişkimizin bozulduğunu da yaymışlardı. Onlar içlerinde senaryolar yaratadursunlar, Filiz'in babası, ertesi gün okulda müdürle görüştükten sonra yanıma gelmiş, adı gibi sabırlı diliyle, "Hayatta insanın başına her şey gelir, kaygı etme, bu bulanık günler de geçecek," diye beni rahatlatmıştı. Çorum'da "sözlü" durumundaki kişi pek evlere alınmazken o gün beni eve götürmüştü. Kapıda beni güleç yüzüyle Filiz karşılamıştı. Yüzünü görmek yetmişti bana. Bir anda, gözümde karakolun izi kalmamıştı.

Filiz'in ailesi o gün bana yalnızca evlerinin kapısını açmamıştı, dar günlerde insanı korumanın erdemini de göstermişti. Kötü olaylardan da iyi sonuçlar doğabiliyordu; o dostluk ortamında artık bana kol kanat gerecek bir aileye girdiğimin sevincini yaşamıştım. Davalar, askerî mahkemeden alınıp sivil mahkemeye geçince köyde yaptığım konuşmada söylediklerimden dolayı da yargılanmıştım. Bu aşamada, köylülere, öğrenci velilerine gerçeği anlatıp her şeyi yoluna koyan, Filiz'in babası olmuştu.

Hayat bu, bir yanı kış, bir yanı yaz... 27 Mayıs Devri-

mi'nden sonra binbaşılıktan emekliye çıkarılıp öğretmen okulunda sivil savunma uzmanı olarak çalışmaya başlayan Rıza Gürsel, bir gün, gizlice beni odasına çağırmış, yalnızca benim duyabileceğim bir sesle, "Bak, goçum, yakında evleniyorsun; senin şimdi paraya ihtiyacın olur, bana ikramiye verdiler. Bunun bin lirasını sana vereyim, düğününü yap. Üç ay sonra yüz yüz sen bana ödersin," dedi.[1]

Bela, kurt sürüsü gibi, ardında başka belalar gezdiriyor... O sıralarda babam İstanbul'da oturuyordu. İstanbul'da geçim sağlamanın zorluklarıyla savaşan babamın karısının evden kaçışı bu sıralara rastladı. Esmerliğinden dolayı babamın "Kleopatra" dediği eşi, yanlarına alıp üniversitede öğrenimini sağladıkları gençle anlaşıp ortadan kaybolmuştu. Kardeşim *Yeni Sabah* gazetesinde çalışıyordu. Babam ağlamaklı, ona gelmiş, durumu bildirmiş. İnsanın başına ne geliyorsa iyiliğinden geliyor; kardeşim de, babamın "perişan" haline dayanamayıp yakalar getirirler diye, kaçış haberini çalıştığı gazeteye koydurtmuş. Haberi gazetede okuyan babam, olayın duyulmasına çok kızıyor, kardeşimi evlatlıktan reddediyor.

Babamın İstanbul sokaklarının her karışını arşınlayarak aradığı karısının sesi, Mardinlerden gelmişti. "Kleopatra" on beş gün sonra oğlanı bir yerlerde bırakarak eve dönmüştü. Bir kaçma olayı mı idi bu, iş takibi mi idi, kimse anlayamamıştı. Öfkesinde aslan kükreyişleriyle ortalığı yakıp yıkan, külotuna varıncaya kadar üstündekileri paramparça eden, sevgisinde kediler gibi uysallaşan babam, ardından ağlayıp sokaklara düştüğü karısına kavuşunca olayı derinliğine sorgulama gereğini bile duy-

1. Öleli nice yıllar oldu. Çorum'a her gittiğimde, Rıza Gürsel'in yaşlılık yıllarında sürekli gittiği kahvenin önünden geçmesem, içimde bir eksiklik duyarım...

mamıştı. Babamın düzen tutmaz hayatı böyle geçmiş, o düzensizlik içinde sona ermişti.

O sıra, dini bütün arkadaşlardan biri de haberi okumuş gazetede. Sözünü edeceğim arkadaş, toplantı demez, öğretmenler odasında kadın var, erkek var dinlemez, tahta seccadesini masanın üstüne koyup üstüne çıkar, kendi deyimiyle, "namaz farizesini eda eder"di. Onca adamın, sigara dumanının, gürültünün patırtının ortasında bunu yapmaktan tedirginlik duymazdı. Öğretmenler de, masanın üstünde inip kalkan arkadaşlarını evin büyüğü yerine koyar, odadaki tutumlarını değiştirmezlerdi. Sigara içen sigarasını içer, küfreden küfrederdi. Başını sağına soluna çevirip selam verdikten sonra bana döndü, babamın adını söyleyerek, "Cüneyt Binyazar nesin oluyor senin?" diye sordu.

"Babamdır," dedim.

"Gazetede okudum, babanın karısı bir gençle kaçmış," dedi, her sözünün ardından yaptığı gibi, kahkahayı patlattı.

Hayatım üvey analar, üvey babalar arasında geçmişti. Üvey ana ya da baba, iyi de davransa ona her gün zi-

yafet de çekse "üvey" durumundaki çocuğun dünyasında her gün hangi duygu dağlarının yıkıldığını kimse bilemez. Kadının evden kaçması bende gizli bir sahiplenme duygusu yaratmıştı. Erkeğin çoluğu çocuğu yüzüstü bırakıp evi terk etmesi sıradan sayılıyordu da, nedenine inilmeden, kadının evden kaçması bağışlanmıyordu. Kaçırılan kızların namusuna kimse leke sürmüyordu; tam tersine, kendi gönlüyle kaçan kızlar "hafif" sayılıyordu. Yaşamı boyunca, adı anılırken ardından, ayıbı yüzüne vuruluyordu: "Hani, kocaya kaçmıştı ya, işte o!"

Öğretmen arkadaşın, daha dualarının son kıpırtıları dudaklarında iken verdiği haber, mutsuzluğun batağına saplamıştı beni. Bir sözle, sevginin yiğitleştirdiği

delikanlılığımı yitirmiş, sokaklarda sürtünen sümsüklere dönmüştüm. Koynundan "karı" kaçıran benmişim gibi, utanç, ateş kasnağı gibi, başıma geçmişti. Yanan saçlarımın cızırtısını, ateşin erittiği derimin kokusunu duyuyordum. Ağzımdan burnumdan kan yerine kor ateş fışkırıyordu. Beynimin içinde lav patlamasına benzer sorular döneniyordu: Tek kızlarını yabancıya veren aile bunu duyunca ne demezdi?.. Bir sözle, bir davranışla ne "akit"ler bozuluyor, nice mutluluklar felaketin kara örtüsü altında çürüyordu...

Yaşını başını almış, günde beş vakit Tanrı'nın huzuruna çıkan arkadaşın, kişi onurunu ayaklar altına almaya yönelik sorusu, o gün, ihbarcıların gözünde "devrim hainı" olmaktan daha ağır gelmişti bana.

Tanrı katına bin kez yüz de sürse, kendini arındırma yeteneğinden yoksunsa insan, kötülüğü ardından sürüklüyordu. Kötülüklerle karşılaştıkça, Ortaçağ'ın azizleri gibi, içimizde ürettiğimiz gizli bir gücün iyilerin yardımına koşacağına inanıyordum. Yeryüzünden kötülük kalkmayacaktır. Erdem, çatal dilli bir yılan gibi hangi delikten çıkıp bize saldıracağını bilmediğimiz kötülüğün önüne bir gün iyiliği çıkaracaktır. İnsan en çaresiz ânında bile, kendinde kötülüğü alt edecek bir güç bulabilecektir... Sağını solunu selamlayarak namazını bitirmekte olan kişiye bakıyordum; gülüşünde, günde beş kez ellerini açıp yalvardığı Tanrı yoktu.

27 Mayıs'la ilgili davalara başlangıçta askerî mahkemeler bakıyordu. Sivil görüntüsü verilen mahkemelerde de askerin ağırlığı vardı. Mahkeme Sivas'taydı. Sanıkları sorgulamak üzere Çorum'a bir yargıç üsteğmen gönderilmişti. Benim hayatımda sevinçlerle sıkıntılar hep iç içedir; gülerken ağladığım, ağlarken güldüğüm çok olmuştur. O gün sabahleyin sorguya gidecek, öğleden sonra nikâhlanacaktım. Yargıç üsteğmen benden birkaç yaş

büyüktü. Bilinen soruları sıraladıktan sonra,

"Evli misiniz, bekâr mısınız?" diye sordu.

"Şu anda evli değilim ama saat 14.30'da nikâhım var," dedim.

Üsteğmen duraladı. Yerinden kalkıp kapıyı açtı. Jandarmalara, "Siz gidin!" dedi.

Jandarmalar, "Takkk!" diye topuk vurdular, "Başüstüne!" deyip kapıdan uzaklaştılar. Belki de beni tutuklanmaktan, o tek söz, üsteğmene öğleden sonra nikâhlanacağımı bildirmem kurtarmıştı.

Zaman denen kanlı zorba

Nikâh kalabalık değildi. On beş-yirmi kişiden oluşan yakın dostlarımız vardı nikâhta. Mavi nişan giysisi gibi, bej takım da Filiz'e çok iyi gitmişti. Üzülürler diye Filiz'e de ailesine de sorguya gideceğimi söylememiştim. Sorgudan tutuklanmadan çıkmış olsam da, henüz gerilimden kurtulamamıştım. Biri halimi sorsa boşalacaktım. Ağlayan gelinler duyulmuştu da, Çorum, tarihinde ilk kez ağlayan bir damat görecekti neredeyse. Yüreğimin atışı, sevinçle üzüntü arasında bir gösterge gibi gidip geliyordu. Damatlığın eşiğinde duygularımın dizginini sıkı tutmaya çalışıyordum. Gülegen yüzüme gerilen karanlık perdeyi çekip duygularımı aydınlık kılmaya olanak yoktu. Çareyi, mahkemede sorgulanan ya da cenazeye giden sinema oyuncuları gibi, gözlerimi koyu renkli bir gözlüğün arkasına saklamakta bulmuştum. Kavuşma duygusunun dünyalara sığmaz sevincinin hüzne bulanması ne acıydı! Kötülük, insanın önce sevinç damarlarını kurutuyor. O zamanın gelinleri nikâhta şapır şupur öpüşüp çevreye gülücükler saçamazlardı. Utançlarından ne yapacaklarını bilemezler, gözlerini önlerine eğerlerdi. Sevinci yaşama da erkeklerin hakkıydı. Sevinçten gökle-

re uçacağımı bilen Filiz, gerginliğime bir anlam veremiyor, kaçamak gözlerle beni izliyordu. Sözde gülümsüyordum. Oysa benimki gülümseme değildi, entelektüel takımının yüz germesine benzer uydurma mimiklerdi. Kılcal damarlarda akan kanın sesini duyan Filiz, yüzümün gelgitlerini mi anlamayacaktı?

Her şey ne tez olup bitiyor! "Evetler" dendi, tanıklar onayladı. Nikâh memurunun "Sizi karıkoca ilan ediyorum!" sözü ikimizi de güldürdü. Sanki oraya karıkoca olmak için oturmamıştık; birbirimizle var olmanın imzasını atmak üzere bir araya gelmiştik. Çehov'un "İpolit İpolotoviç" başlıklı öyküsünün kahramanı sevilen bir öğretmendir. Öğrencilerinden birinin düğününde, saygı olsun diye, düğün konuşmasını onun yapmasını isterler. O da tek tümcelik bir konuşma yapar: "Şimdi evlendiniz, artık bekâr değilsiniz," der, kürsüden iner. Bütün tantanaların özeti buydu... Hamlet, kurukafayı eline alır da, "Bu ne müthiş değişme!" der; evlilik, bu müthiş değişmenin başlangıcı değil miydi?.. Bir dişi, bir erkek, birbirlerinin benini yaşıyorlar, sonra biri öbürünü koyup gidiyor... Evlenmenin özeti o ise hayatın özeti de bu idi!

Nikâhtan sonra, Dr. Orhan Arkan bizi arabasına alıp Çorum'un çevresini dolaştırdı. Orhan Bey bizden büyüktü. Ona saygımızdan birbirimizin elini bile tutmamıştık. Üçümüzden de ses çıkmıyordu. Biz, sanki arabada iki cenazeydik, Orhan Bey de cenaze arabasının sürücüsü... Sevgileri dillerde dolaşarak birbirine kavuşan iki sevgili böyle mi olmalıydı?.. Niye, filmlerde sıkça rastlanan, ana babanın zoruyla evlendirilip balayına gönderilen sevgisiz kuklalara dönmüştük biz?..

Bana dönünce gördüm Filiz'in gözyaşlarını. Aklım başımdan gitti.

Sabahtan bu yana olanı biteni anlattım ona. Orhan Bey, "İstemeyerek, anlattıklarını duydum," dedi, "korkma, seni on sevmeyen varsa yüz seven var. İyi olmayan, tersliklerin böyle günlere rastlaması..."

Ilıca Bağları'ndan geçiyorduk. Yaz başıydı. Yeşil, bahar parlaklığını yitirmişti. Ak papatyalar tarlalarda tükenmiş, yol kıyılarına çekilmişti. "Bak," dedim yavaşça, Filiz'e, "senin papatyaların bunlar." Kalın sesli kocaman bir arı, arabanın camına çarpıp gitti. Araba, arkasında kalın bir toz bırakıyor, doğanın ayrıntılarını görünmez kılıyordu. Orhan Bey konuşuyor, susuyor, yine başlıyordu:

"Sanırım Voltaire söylemişti; 'Korkaklar, kendilerinden daha güçsüz olanlara güç gösterisinde bulunurlar.' Güç iktidardaysa iktidardan yana, tek kişide ise ondan yana olurlar. İktidar da, kişi de bunların posasını çıkardıktan sonra tükürür atar bir tarafa. İktidara yakın olsunlar da 'atık' durumda bulunsunlar, onlar için fark etmez. İktidarın her zaman tüküreceği posa vardır. Onlar, insan posasını hayvanın bile yemediğini düşünme duyarlığından yoksun arsızlardır..."

Orhan Bey, erdemli sözleriyle, iki sevgilinin yolunu karartan sisi dağıtmıştı.

Güneyde Köpeklik Bağları'nı, Kuzeyde Ilıca Bağları'nı dolaşıp Saat Kulesi'ne gelmiştik.

"Bak, Adnan, kim bilir Türkiye daha neler görecek! Bundan böyle senin işin, 'Zaman denen kanlı zorbayla savaşmak!'[1] Senin gibi adamlar onu yenebilirse mutlu olurlar. Üstüne kaç kişi çullandı; altından kalktın. Sevdiğini aldın; daha ne istersin! Hadi, yolunuz açık olsun," dedi.

Filiz'e döndü, "Evlilik, kır çiçekleri arasından geçip ormanın derinliklerine dalmaktır, kızım. Ormanda yolu-

1. Shakespeare.

nu şaşırmayan mutlu olur; şaşıran, mutluluğun ne olduğunu bilemeden, arsızca yaşar. Siz birbirinizi çok sevdiniz," dedi.

Arkaya döndü, "Evi nerede tuttunuz?" diye sordu.

Bizi evimize yerleştirip ameliyata gidecekti. Evimizin olmadığını, bir yıl para biriktirip ev ocak kuracağımızı söylememiştim. "Evimiz yok," diyemedim, Filizlerin evinin yolunu gösterdim. Oyun provalarından sonra Filiz'i bırakıp gözyaşı dökerek okulun yolunu tuttuğum çift kapılı evin önünde indik, Orhan Bey'e el salladık.

Kapıdan girerken Filiz, "Seni durgun görünce benimle evlenmekten mutlu olmadığını sanmıştım. Tutuklasalar ne yapardık... Kötüler, nasıl da zaman kollayıp insanı can evinden vuruyorlar! Orhan Bey ne güzel konuştu... 'Eli kanlı zorbalar' sözüyle kötüleri kastetti; değil mi?" diye sordu.

Bekâr çıktığımız evin eşiğini evli atlarken, "kanlı zorba"nın, "zaman" denilen yenilmezlik olduğunu açıklayamamıştım ona. Konuşmaya kalksam sözün ucunu bulabilir miydim?.. Zorba olan "zaman" mıydı, "zaman"ı yaşanmaz kılanlar mı?

Nikâh dönüşü, merdiven tahtaları fırçalanmış çift kapılı evden içeriye adımımı atınca Çorum'un hayatına da girmiş oluyordum. Benim için yeni bir dönem başlıyordu. Günler geçtikçe, iki yıldır ekmeğini yiyip suyunu içtiğim Çorum'u insanıyla tanıyamadığımı anlıyordum. Kadın, erkek, yeni karşılaştığım her kişi bana ilginç görünüyordu. Hele Çorum kadınlarının sözcükleri bastıra bastıra konuşmalarını şiir gibi dinliyordum. Kaç göç bilmiyorlardı. Oldukları gibiydiler. Dolaylı, dolaysız sorularla beni tanımaya çalışıyorlardı. Kısa yanıtlarımdan hoşlanıyorlardı. Ben de onlara hayranlık duyuyordum. Çorumlu, yaban-

cıya yakın davranıyordu ama onunla yüz göz olmuyordu. Çorum'da aile geleneği yasaların üstündeydi. Hemen her gün, bu geleneğin ne denli köklü temellere dayandığının örneklerini görüyordum. Evde, büyük küçük, herkes görevini biliyordu. Doğuda olduğu gibi, kimileri bacaklarını gerip otururken bütün iş anaya babaya kalmıyordu. Çocuklar yaşlarına göre olgundular. Onlardan bir iş yapmaları istendiğinde, hemen yerlerinden fırlıyor, söyleneni ekspres hızıyla yerine getiriyorlardı. Çocuğa duyulan sevgi, yapay söz ya da davranışlarla değil, bakışla, onun yaptıkları değerlendirilerek gösteriliyordu. Çocuklarını abartılı sevgilerle şımartana rastlamıyordum. Okşamaları parmaklarında değildi, gözlerindeydi.

O yıllar Çorum'da, yasal işlemler yerine getirilmeden damadı eve sokmak iyi karşılanmazdı. Bunu iki taraf da bildiğinden, görüşmeler bayramlarda olurdu. Nikâhtan önce, yapılacakları konuşmak üzere ancak ayaküstü uğrayabilmiştim Filizlere. Yasal işlemlerimiz tamamlanmıştı ama henüz başımızı sokacak evimiz yoktu. Biraz sonra izin alıp okuldaki odama yollanacaktım. Arada bir yere giderken anadan babadan izin almamız gerekiyordu. Çorum'un hoşgörülü ailelerinden olmalarına karşın, bir baloya ya da düğüne gideceksek izin koparmak için, günler öncesinden anayla babanın gözünün içine bakardık. Açıkça, gidin, demezlerdi; susmalarından izin verdikleri anlamını çıkarırdık. Onlar uyarmasalar da; töre, yasalardan ileri, gittiğimiz yerden tez dönerdik. İçi ince düşüncelerle donanımlı Çorum'un görgülü aileleri bu ayrıntıları gözden kaçırmazlardı.

Kapıdan içeriye girince önce annesiyle babasının ellerini öperdim. Bu davranışımın iyi karşılandığını bakışlarından anlardım. Filiz, geldiğimi bilir, terliklerini tahta

merdivende şıkırdatarak aşağıya inerdi. Yüzünü görmeden, odalardan odalara yayılan ışıklı sesini duyardım. En sıkıntılı günlerimde yüzünü görmek, sesini duymak gerilimlerden kurtulmama yeterdi. Bana mutluluğu tanımla, deselerdi, "hep Filiz'in yanında olmak" derdim. Beni karşılarken kucaklaşmazdık, evdekilerden çekinir, el sıkışmakla yetinirdik. Ellerinin aklığı yüreğimi ısıtırdı. O zamanlar, duygular bugünkü gibi değer yitimine uğramamıştı; öyle vara yoğa öpüşler dönemi başlamamıştı daha. Bakışlarımızın çakışması yeterdi; gözlerimizle kucaklaşırdık, öpüşürdük.

Çorum kadınları ak yüzlü, şimşir bedenlidirler. "Evin direği" onlardır. Kadının gözü erkeğinin üzerinden bir saniye eksik olmaz; erkek de bir işe başlarken önce onun gözünün içine bakar. Çorum, duygu tarihime, aile dayanışmasının simgesi olarak geçmiştir. Erkekleri orta boylu olup bedence dolgundurlar. Şımarık görünmemek için suratını asana rastlanırsa da, genellikle hep güleç yüzlüdürler. Şakalaşmaktan hoşlanırlar. Üç-beş metrekarelik çalışma yerini tiyatroya çeviren dükkâncılar görürsünüz. Erkeklerin yüzü de kadınlarınınki gibi ak paktır. Öylesine ak paktır ki, başka yerlerin buğday benizlileri onların yanında "kara" kalır. Çorumluların "Çöplük" adını verdikleri sebze pazarında manavlık yapan bir Kara Lütfü vardı. Benden birkaç kat "ak" olan Kara Lütfü'nün yanında bana nasıl bir ad yakıştırılacağını merak eder dururdum. Çorum'da esmere "Kürt" dendiğini başımdan geçen bir olayla anlamıştım. Kürt değildim ama hiç kimseye de "Kürt değilim," deme gereksinimi duymuyordum. Kayınbabamın bir zamanlar köylerinde öğretmenlik yaptığı Karapınar Kürtlerinin beni kendilerinden saymalarına içten içe seviniyordum. Bir ölçüde renk başkalaşımına uğramış olan Çorum köylerinin Kürtleri arasında, Kara Lütfü'ye göre daha esmer olanlar yok değildi. Ama

tümüne "kara" sıfatı yakıştırılamazdı. Köylerinin adı "Karapınar" olduğuna göre, yine de kentlilerde bir "karalık" izlenimi bırakmış olmalılardı. Güneydoğu Anadolu Kürtlerinden biliyorum; bir zamanlar bir devlet büyüğünün kürsülere tırmanıp "Dağ Türkü" dediği Kürtlerin ömrü dağda taşta, "gün" altında geçtiğinden onların gerçek renklerinin ne olduğu nereden belli olsundu? Biz Türk idik, bizim rengimiz belli mi idi? Doğduğum yer olan Diyarbakır'da ak tenli, ela gözlü, şairin deyimiyle her biri "cihan parçası" Kürt güzellerinin ne yürekler yaktığını kim bilecekti!

Esmer derisinden dolayı bir adama "kara" denmesi, sıradan bir adlandırma sayılabilir. Ama bir halkın adı anılarak "Kürt" diye aşağılanmak insanın ağırına gidiyor.

Öğrencilerimin ana babaları, her fırsatta, iyiliğimden, içtenliğimden, çalışkanlığımdan, saygılı oluşumdan, başarılı öğretmenliğimden söz açarlardı. Bu da bana sonsuz bir güven verir, iyi iken daha iyi olurdum. Bunların hiçbiri, eşimin babasının adı anılarak, "Sabri Bey, kızını bir Kürt'e vermiş," sözünün ortalıkta dolaşmasını önleyememişti. Söylenti, söylenir geçer, derler; geçmemişti. Söylentiler ürün vermiş, bir gün Kürtlük yüzüme vurulmuştu.

Filizlerin karşı köşesinde "Sallal Ali" diye bir yaşlı oturuyordu. Kapı aralığından gördüğüm evi, gereksiz eşyaların doldurulduğu bir ardiye gibiydi. Üstündeki eski püskülerle masal cadılarını andıran yaşlı karısıyla sabah akşam birbirlerine bağırıyorlardı. Karısının, dişleri dökülünce kara bir boşluğa dönüşen ağzından çıkan sözcükleri anlamak olanaksızdı. Kadın, darmadağın saçlarıyla sokağa fırlıyor, kocasının arkasından bağırıyordu. Kimileri, kadının bağırtısının bir tür konuşma olduğunu, kıskançlıktan ne yaptığını bilmeden bağırdığını, söy-

lüyordu. Kocası evden uzaklaşırken kadın bunalımlara giriyor, başının örtüsünü sokağa fırlatıp ayaklarının altında çiğnedikten sonra dönüp kapısının önüne oturuyordu. Ne düşünüyorsa birden yerinden fırlıyor, kapısını çat diye kapatarak inlemeye dönüşen ağlamasını içeride sürdürüyordu.

Sallal Ali de, sallanarak uzaklaşırken karısına aynı tonda bağırıyordu. Yalnız, ağzında barınacak yer bulamayıp yüzünden, çenesinden süzülen salyası, konuşurken sözcüklerinin yarısını yutmasına yol açıyordu. Salyalı oluşundan, sakatlığından ya da sallanarak yürüyüşünden mi, ona "Sallal Ali" demişlerdi? Bir tarikatın müridi olduğu söyleniyordu; o tarikattan olanlar, sallanarak zikrederlermiş, adını zikir sallanmalarından da almış olabilirdi.

Kimilerine göre Sallal Ali keramet ehliydi. Yediği içtiği kendiliğinden geliyor, evi yiyecekle dolup taşıyordu. Bir komşu onları görmeye geldiğinde, kendi aşağıya inip kapıyı açmıyordu; kapıyı görünmez bir el açıyordu. Hacca gidip dönen bir ağzı dualı onu Kâbe'de gördüğünü söylemişti. Yanaklarına şişler sokuyor, bir damla kanı akmıyordu. Aksa da, delinmiş yeri eliyle sıvazlayınca yarası beresi kapanıyordu. Oysa Sallal Ali için "uzaklık" kavramı en çok Çorum'un Ulu Cami'siyle sınırlıydı. Konuşurken salyasını tutamamasına, dilini toparlayıp üç-beş sözcük edememesine karşın, karısı onu civan bir delikanlı gibi görüyor, dönüşünü gözleyerek kapılardan karşılıyordu. Karısının gece-gündüz demeyip bağırıp çağırmasını ona bahşedilmiş "tecelli"ye[1] bağlayanlar vardı. Dediklerine göre, Sallal Ali'nin görüntüsünün ardında gizemci bir güzellik yatıyordu; bu güzellik de karısından başka kimseye ayan olmuyordu. Kavga, çekişme başladığında orta-

1. Tanrı'nın insanda ve doğada belirmesi, yansıması.

da ermişlik diye bir şey kalmıyor, ağızlarına gelen bütün aşağılayıcı lafları söylüyorlardı birbirlerine.

Bir öğle sonrasıydı. Filizlerde pencerenin önündeki sedire oturmuş dışarıya bakıyordum. Sallal Ali bağırarak evinden çıktı. İçerde başlattığı kavgayı dışarıda da sürdürüyordu. Karısı, "güzellik" demiyor, "ermişlik" demiyor, eline ne geçerse arkasından fırlatıyordu. Onlar dışarıda kavgalaşırken Filiz içeride gülünç şeyler anlatıyordu annesine. Gözüm dışarıda, kulağım onun anlattıklarındaydı. Ben de güldüm anlattıklarına. Ağzından salyalar akarak evinden çıkan Sallal Ali, kendisine güldüğümü sanarak bana döndü; öfkeyle, "Kürt! Kürt!" diye bağırdı.

Önce ne dediğini anlayamadım. Sözlerine alışkın olan Filiz çevirdi bana. Başımdan kaynar sular dökülmüştü. Diyarbakır'da doğmuştum. Babam Diyarbakır'ın ilçelerinde mahkeme başkâtipliği, davavekilliği yaptığından çocukluğum Kürtlerin arasında geçmişti. Onların ne acılar çektiklerini, ne haksızlıklara uğradıklarını görmüştüm. Yoksulluk, neredeyse yazgıları idi. Evlerinden dışarıya taşan ağıtları dağı taşı eritirdi. Yemez yedirirler, giymez giydirirlerdi. Birine dost, demeye görsünler, onun için canlarını verirlerdi. "Kürt"ün aşağılayıcı bir ad olarak kullanılması beni çok incitmişti. O günlerin Diyarbakır'ında kimse kimsenin Kürtlüğünü, Türklüğünü sormazdı. Tokgözlü Kürt ağaları bir konağa indiklerinde konak halkı bayram ederdi. Varlıklarını sevdiklerinin önüne dökerlerdi. Anamın memleketi olan Ağın'da, nedense biri yukarı, biri orta mahallede, biri Aluşağı denen yerde, biri de ilçenin batıya düşen girişinde dört Kürt aile yaşardı. Onlara "muhacir" denirdi. Türkçeyi bizim oralılar gibi konuşmazlardı. Sözcükleri söyleyişleri kaba bulunurdu ama kim bilir bizim söyleyişimiz onlara nasıl geliyor-

du?.. Kırık konuşmaları benim hoşuma giderdi. Muhacir Yusuf'un kızı Müfide sınıf arkadaşımdı.

Kayınbabam yıllarca bir Kürt köyünde öğretmenlik yapmıştı. Karapınar'dan Halil Ağa geldiğinde evin baş köşesine oturtulur, onun anlattıklarına evcek gülünürdü.

Sallal Ali'nin, "Kürt" diye beni aşağılamasından sonra, Filiz'in gözünde Kürtlüğüm "tescil" edilmişti! Bir şeyler sormak istiyor, sıkıntıdan yüzü kıpkırmızı oluyor, terbiyesi el vermediğinden soramıyordu.

Bir gün, dayanamadı, sordu.

"Adnan, öyle bir laf dolaşıyor, sen Kürt müsün?"

İçimden gülmüş, şaşırtıcı yanıtlar verme huyum tutmuştu.

"Nasıl desem bilmiyorum; sana söylemek istiyordum; ama beni terk etmenden korktuğum için bugüne değin gizledim. Ben, Kürt'üm; Kürt'ün de kuyruklusuyum," dedim.

Üzüldüğünde, dudakları seğirirdi. Aynı şey oldu; dudaklarından seğirmeler geçti. Rengi kaçtı. Ağzını açıp bir şey söylemedi. Yemeklerden sonra ellerimi yıkarken elinde havlu, yanı başımda beklerdi. O günden sonra, havlu elinde, ellerimi yıkayaduraym, uzaklaşıp beni arkamdan seyrediyordu. Arkamda "kuyruk" aradığını seziyor, içimden gülerek onu merakta bırakmak istiyordum. Arkamda bir uzantı görmemişti ama kuşkudan da kurtulamamıştı. Daha düğünümüze aylar vardı. Onun yasal eşiydim. Kuşkusuz, "kuyruklu" bir adamla evlenmek istemezdi. Bir gün, ağlayarak boynuma sarıldı.

"Şaka ediyorsun değil mi! N'olursun, Kürt ol da kuyruğun olmasın, babamın öğretmenlik yaptığı yerde o kadar Kürt gördüm, hiçbirinin kuyruğu yoktu; sizin Güneydoğulularda mı kuyruk oluyor?.."

Kendimi tutamadım, kahkahayla güldüm.

"Bana doğruyu söyle, şaka yaptım de! Kuyruğun yok, değil mi? N'olursun, n'olursun!" diye ağladı.

Ağlamasına dayanamazdım. Yanaklarından yuvarlanan gözyaşları, cıva damlacıkları gibi içime aktı. Yüzünü yanaklarıma dayadı; yakından, cildinin gözeneklerini görürcesine baktım yüzüne.

Gözyaşı, bir kadını nasıl böylesine güzelleştirirdi!

Cebimden katı açılmamış mendilimi çıkardım, yanaklarından süzülen damlaları sildim. Yaşlar, yerini gülüşlere bıraktı. Parmaklarımı gür saçlarında dolaştırarak Kürtleri aşağılamak için böyle söylediklerini ama bunun gerçek bir yanının da olduğunu, tarihin başlangıcında insanlarda da kuyruğa benzer uzantı bulunduğunu anlattım.

"Yanlış bir kanı da şu: Kürtleri esmer sanıyorlar. Oysa çoğunun gözleri renkli, saçları kumral, tenleri beyazdır," dedim.

Sarılma sırası ona gelmişti. Bahar aylarında, kara bulutlardan bereketli yağmurlar boşalır, sonra hava açılır, ufukta göğü kuşatan bir gökkuşağı uzar... Öyle oldu; yüzünde damlalarla yıkanmış gökkuşağının arasından iki siyah göz ışıdı.

Bu olayı anımsattığımda yüzü kızarırdı. "Kuyruksuz" olduğumu öğrenmenin sevincini o günkü gibi yaşardı. Sevgisine öyle inandırmıştı ki, değil kuyruklu bir insan, hayvan soyundan bir yaratık olsaydım yine benden yüz çevireceğini düşünemezdim.

6

Umut günleri

"Getirecek kalbimi sana, gecenin ıtırlı kokusu..."

JAMES JOYCE

Odasına girdiğimde başı kapıya dönük, uyuyordu. Yüzünün uyku rahatlığını görünce içimde şimşek çakışı bir umut ışığı yanıp söndü. Kollarımı yatağına dayayıp uzun uzun yüzüne baktım. Parmaklarım serum kapaklarına değer diye fazla yaklaşamıyordum. Nevresiminin üstündeki ellerini avuçlarımın içine alıp öpünce genç kızlık ellerini ilk tuttuğum günkü gibi ürperdim. Bir-iki iğne deliğinin dışında, ellerinde hastalık belirtisinin olmaması ne güzeldi! Tırnaklarına kırmızı oje iyi giderdi. Hastalık tırnaklarının ojesini soldurmuştu.

Geçmiş günlerde olduğu gibi, uyansın diye eğilip yanaklarını öptüm. Yanından gölgem geçse uyanır, gülümserdi. Uyanmadı. Gülümsemedi... Oysa uykusu nasıl hafifti; kedinin ayak sesleri uyandırırdı onu. Islak, kirli ellerin tenine değmesine dayanamazdı. Şeftali, kivi gibi tüylü meyveleri elleriyle tutamazdı. Onları ben soyar tabağına koyardım. Gülüşü odaları dolduran Filiz'in bu hallere nasıl geldiğine ağlarken bir damla gözyaşım eline düştü. İrkilerek gözünü açtı, başucunda beni görünce

gülümsedi. Önce konuşamadı. Derin bir soluk aldıktan sonra, "Geldin mi?" diye sordu, "Akşam ne tez oldu!" dedi, uykuya daldı.

Oysa henüz öğle sonrasıydı...

İkinci aşamada verilen ilacın bileşimi direncini yok etmişti. Burnundan idrar yoluna, kollarına ayrı renklerde lastik borular takılmıştı. Duvara monte edilmiş kablolu aygıtların her biri ayrı cızırdıyor... Bu aygıtlar, iyileştirme bir yana, üstlerine düşen görevi belli bir düzende yerine getirerek, onu adım adım tükenişe sürüklüyorlardı. Birçoğunu "son"a götüren belli süreçlerin gereği olarak bedenine taktıkları belliydi. Bunlar, gerçekte hemşirelerle doktorların işini kolaylaştırmaktan başka işe yaramıyordu. Aygıtları can kulağıyla dinliyor, uyku getiren çaydanlık cızırtısının hangisinden çıktığını bulamıyordum.

Yıllarca düşlerimi süsleyen çaydanlığın kaynama sesini ne çok severdim!..

Yatılı okullarda okuyanlar, sıkıntının ancak düşlemlerle bastırıldığını iyi bilir. Bunalımlı günlerimde, ille de o lanet pazar akşamları, kafamda sıcacık, yalnızca iki kişinin sığabileceği bir oda düşü kurardım. Odunu yanarken çıtırdayan bir sac soba, sobanın üstünde cızırdayan çaydanlık, ortalığı saran çay kokusu... Sıcağın verdiği huzurla sere serpe oturan, dizinin üstüne sıyrılmış eteğinden derinlikleri görünen bir eş... Birbirine değen kirpiklerinin arasından bakarak elindeki kitaba dalmış...

Bu düşleri kurmakla çok şey mi istemiştim hayattan?..

Kaynağını bulamadığım cızırtı, bir an mutluluğun düşsel dünyasına götürmüştü beni. Aygıtları çaydanlık sanma yanılgısına düştüğümü anlayınca düşlerimden sıyrıldım. Ellerini tertemiz gördüğüm Filiz'in başparmağındaki kurumuş yoğurt bulaşığına gözüm takılınca içimden ağlamak geldi. Elleri çiçek kokardı. Giydiklerin-

de kuş gözü kadar leke görmemiştim. Başucu masasının üstünde, ucundan ısırılmış pasta olduğu gibi duruyordu. Ölüm ilk belirtisini eşyalarda gösteriyor. Dolaptaki giysileri, yatağının alt ucundaki terlikleri, kurulandığı havlu, köpürttüğü sabun nasıl anlamsızdı!.. Bu hastane öğleden sonrasında her şey umutsuzluğa sürüklüyordu beni. Geçirdiği en ağır ameliyatlarda böyle bir umut yitimine uğramamıştım.

* * *

Üzerinden üç yıl geçmişti...

Doktor, ilk ameliyatından sonra, bilek kalınlığında, ağaç kütüğüne benzeyen bir nesnenin resmini göstermiş; "İp inceliğinde olması gereken tubalar[1] bu hale gelmiş," diye açıklama yapmıştı. Hormon dengesini sağlamak amacıyla alınması zorunlu görülen rahim ise sapasağlamdı. Yıllarca mide ağrısı diye çektiği sancıların kaynağı, tubalardaki doku bozulmasıydı. Acı veren o kara "kütük" benim içimden çıkmışçasına hafiflemiş, artık sonsuza dek yaşayacağı umuduna kapılmıştım. İkimiz için de umut günleri başlamıştı. Ameliyat Avrupa'da yapılmış, sancıya yol açan "kütük" parçası çıkarılmıştı. Yollara düşüp Türkiye'den Berlin'e bunun için gelmemiş miydik!

Bahar başlangıcı... Hava güneşliydi. Ameliyattan üç gün sonra onu hastanenin bahçesine çıkarmıştım. Yataklarına bağlı kalmak zorunda olmayan bütün hastalar, kadınıyla, erkeğiyle, güneşin cömert ışığından yararlanmak için bahçedeydiler. Filiz, bahçeye çıkmak üzere merdivenlerden inerken yeni doğmuş ceylan yavrularının titremeleriyle bana tutunmuştu. Güneş yüzünü pembeleş-

1. Kadında, rahimle yumurtalık arasındaki kanal.

tirmişti. İçindeki "dert" çıkarılınca sağlıklı günlerindeki rengine kavuştuğunu görüyor, sevinçten içim içime sığmıyordu. Güneşin altında gözlerinin ışığı hayat bulmuştu. Beyaz ellerinin üstünde, gür kanıyla beslenen sağlıklı damarlar oluşmuştu. Sanki eşim değildi, ana rahminden alıp kucağıma verdikleri bir bebekti. Küçük ellerine, kapalı gözlerine, meme aranan ağzına bakıyordum. Aylarca mahpushane karanlığında kalıp güneşe çıkan Nâzım'ın ruhu bana geçmişti o gün: "Bugün pazar, / bugün beni ilk defa güneşe çıkardılar / ve ben ömrümde ilk defa, / gökyüzünün bu kadar benden uzak / bu kadar geniş / bu kadar mavi olduğuna şaşarak / kımıldanmadan durdum, / sonra saygıyla toprağa oturdum, / dayadım sırtımı duvara," dizelerini, hastalıktan kurtuluşun sevinci olarak, bir minnet duası gibi okumuştum. Yıllarca gökyüzünün uzaklığını, genişliğini, maviliğini birlikte görmüştük. Gerçekten o gün "pazar"dı. Bahara sıcaklığını yayan güneş, hastalığı, sancıyı yok edecek, sobamızın üstündeki çaydanlığımızı cızırdatacaktı. O örgüsünü örecek, ben kitabıma dalacaktım.

O güneşli "pazar"dan üç gün sonra hastaneden eve çıktı. Sevinçten ne yapacağımı bilemiyordum, eve girince, kanepeye ak örtülü yataklar serdim, arkasına yastıklar koydum, onu yerine yerleştirdim. Dışarıda berrak bir hava vardı. Oda aydınlıktı. Gün ışığıyla el ele tutuşup mutfağa koştum, dolap kapaklarını açtım, beceriksiz dudaklarımı büzüp ıslıklar çaldım. Elmaları, portakalları okşadım, iri üzüm tanelerini ağzıma attım, ona meyve suları sıkıp içirdim. Önüme kar beyazı önlükler taktım. Sözde hanımlar öyle yürürmüşler gibi, kalçalarımı kıvırtarak odalarda dolaşıp onu güldürdüm. Evliliğimizin ilk aylarında yaptığım gibi, öbür odadan şekerlikle kolonya

şişesini alıp "Kusura bakma, fazla bir şey getiremedim, geçmiş olsun," diye yöre kadınlarının taklitlerini yaparak kahkahalar attım; ona, "N'olursun güldürtme, ameliyat yerim acıyor," dedirttim. Masalara çiçekli tabaklar koydum, ak peçetelere çatallar bıçaklar dizdim, beceriksiz ellerimle kahvaltılar hazırladım, yemekler yapmaya koyuldum. O da yerinden kalktı, "Doğru dürüst bir şeyler yememişsindir sen," dedi, bana pilav pişirdi...

Mutluluğun rengi varsa kar beyazıdır! O gün hayatımız, kardan da beyazdı!

Gözüm, yüzündeydi. Evliliğimizin ilk yıllarında, şeftali alı yanaklarında ani solmalar olur, yüzü avcuma sığacak kadar küçülürdü. Kadınlığın belli günlerinde daha da belirginleşirdi bu. Onu öyle görünce mutluluğun memesi ağzımdan çekilip alınmış gibi olurdu. Huzurlu olup olmadığının göstergesi kaşlarıydı. Huzur, yeni ayın yayına çevirirdi kaşlarını; huzursuzluk düzleştirirdi. Kaşlarının yayında parmaklarımı gezdirir, bir "Hurufi" gibi, yüzünde "harf" arardım.

Ah! O "harf"i hiç bulamadım... Hiç bulamadım!..

O gün öğleye kadar kaşlarının yayı bozulmadı. Akşama doğru "yay" kırıştı. Yüzünün rengi soldu, yorgunluktan eli ayağı tutmaz oldu, başı düştü. Dudaklarına biriki lokma değdirdi, elini sofradan çekti, yemekler ocakta kaldı, tabaklar masada... Bana sezdirmek istemiyordu; ama çektiği ağrıların dayanılmazlığını ellerini karnına bastırmasından anlamıştım. Belki geçer diye uzun süre direndi. Sabrının sonu gelip, "Adnanım, bu ağrıya dayanamıyorum!" diye ellerime sarıldığında yüzü buruşturulmuş bez parçasına dönmüştü.

Gece yarısı olmuştu. Dar günlerin dostu Hayrettin Seyhan'a telefon ettim. Saat geçirmedi, arabasına atlayıp geldi. Hastane kapısında arabadan sedyeye aldılar, yattığı bölüme çıkardılar. O saatte hastanede ameliyatı yapan doktor yoktu, yalnızca nöbetçi doktorlar vardı. Doktor muayene etmek için ağrıyan bölgeye bastırınca yüzü kirece döndü, soluğu kesildi. Onu öyle görünce başım döndü. Ayakta durabilmek için masalara, sandalyelere tutundum. Evliliğimizin ilk yıllarında da böyle bir doktor muayenesinde rengi kaçmış, sesi kesilmişti. O olayı düşünürken gözlerini açtı, "Geçti, Adnan, korkma, bir şeyim yok!" dedi.

Ah, içimin ayna dökücüsüydü o!

Sesini duyunca onu yokluğun elinden kurtarmışçasına sevinmiştim. Doktorun tanısına göre, bir hafta önce alınan kistin yerinde daha da büyük bir kist oluşmuştu. Sabahleyin ameliyatı yapan doktor gelip kesin kararı verecekti. Sancısı dindirilip sabahleyin boşalttığı yatağa yeniden yatırılınca benim gibi Filiz de her şeyin yoluna girdiği umuduna kapılmıştı. Morfin vurulup sancısı dindirilse de, gözlerine yerleşen belirsizlik korkusu onu bezginleştirmişti. Bütün işlemler yeniden başlayacaktı. Loş koridorlar, ameliyata gidişler, çıkışlar, uyanma odasının kapısında beklemeler, narkozun etkisi, tahliller, patoloji sonucu, gözü doktorun yüzünde çakılıp kalmalar, kuşkulu bakışlar, ağızdan çıkacak tek sözcüğün yıkıma ya da sağaltıma götüreceği umut arayışları...

Yatırma işlemlerinin tamamlanması, Filiz'in uykuya dalması gecenin yarısını bulmuştu. Onu yatağındaki dingin yüzüyle bırakıp koridora çıktım. Ertesi gün taburcu edilmeyi bekleyen hastalar, geceyi nasıl geçireceklerini düşünerek koridoru bir baştan bir başa yürüyorlar-

dı. Ameliyat olduğu günün akşamı kocasının getirdiği bir tepsi su böreğinin neredeyse yarısını yedikten sonra, sabaha kadar bağırıp içini dışını boşaltan kadın gözünü açmış, ayı irisi oğlunun kolunda yürümeye çalışıyordu. Her şey sabahleyin bıraktığım gibiydi. Çöp kutusunun üstündeki plastik kahve bardağı kiriyle duruyordu.

Sabahleyin Filiz'i hastaneden alıp eve getirdiğimde pencerelerde kuşlar şakımıştı; gece yarısı döndüğümde, ev baykuşların işgaline uğramıştı sanki! Yesin diye soyup sehpanın üstüne koyduğum meyve dilimleri kararmıştı. Ucundan koparıp ağzına koymadığı kızarmış bir dilim ekmek, küçük bir parça beyazpeynir, taze meyve kokulu marmelat, yarısı içilmiş çay, ellerinin değdiği tabaklar, kaşıklar, çatallar... bıraktığı gibi kalmıştı. Çin kâsesindeki yoğurda kaşık batırmamıştı. Onu güçlendireceğini umarak, hastaneden eve geleceği güne denk getirerek aldığım taze Afrika hurması, kar beyazı porselen tabakta hamamböceği kadavrasına dönmüştü. Üstünden çıkardıklarını görünce gözyaşımı tutamadım. Evden sancılı çıkmasına karşın, yatağını düzeltmiş, geceliğini dürüp yerine koymuştu. Onları görünce Filiz'i, ölümün eline bırakmış da eve dönmüş gibi olmuştum. Dudaklarım büyüyor, duvarlar üstüme üstüme geliyor, soluğum tıkanıyordu. Kendimi sokaklara atmaktan başka çare kalmamıştı. Kapıdan çıkarken terliklerine takıldı gözüm. Terliklerini ayağından çıkardığı gibi, biri bir yanda biri bir yanda bırakmıştı. Oysa, ikisini bir arada, hem de eşit aralıklarla kenara koymadan kapıdan çıkmazdı. Döndüğünde evden sancılarla çıktığını anımsamasın diye, terliklerini alıp onun düzenince her zamanki yerine koydum. Rahatça giymesi için ağzını dışarıya çevirdim.

Yaz kış, Berlin sokakları bomboştur geceleri. Bırakın doğru dürüst insanlara, köşelere kıvrılıp kalmış sarhoşlara; "bir lokma, bir hırka"yı yeterli gören *Obdachlos*'lara[1] bile rastlanmaz. Gece yarısı ıssızlığında sokakların boşluğuna düşünce yersiz yurtsuzları bile aradım. Berlin'in belli sokaklarının dışında bir yeri bilmediğimden, yürüdükçe uzayan sokaklar beni nereye götürürse oraya gitmeyi kurmuştum. Ömür bitiyor da yol bitmiyordu; üçbeş sokağı arşınladıktan sonra, yürürken kaldırım taşlarına sürtünecek hale gelmiştim. Adım atacak gücüm kalmamıştı. Uzaktan yeşil ışıklarını anımsayınca *Zoo*'ya[2] kadar geldiğimi gördüm. Kentin ortalarına düşen *Zoo*, Berlin'de, hırsızından arsızına, bürokratından diplomatına herkesle karşılaşılacak bir yerdir. Bir gece geç vakit Batı'dan trenle gelen bir arkadaşla garda buluşmuş, bira içmek için bir İrlanda barına girmiştik. Çok geçmeden, okkalı bardaklarda getirilen alkolü yüksek bira ikimizin de ayaklarını yerden kesmişti. Oraya yöneldim, dışarıdan "birahane" izlenimi vermeyen biraevinin dar kapısından içeriye girdim. Sigara dumanından göz gözü görmüyordu. Dar bir aralıktan gelen ağır malt ve sidik kokusu her yere sinmişti. Gözüm biraevinin küf kokulu loşluğuna alışınca masalardaki insan kalabalığını ayırt ettim. Kapıya yakın bir masaya ilişip garsonu bekledim. Sigara dumanından gözlerinin bakışı çarpılmış taze bir kız, tepsiye koyduğu yarı köpüklü simsiyah biralardan

1. (Alm.) Evsiz barksız. Ben onları, XIII. yüzyılda Anadolu'da gün boyu, kentten kente, köyden köye dolaşan, her gittikleri yere, "Döşek nedir ermişlere / Yerden gelen yata yere / Cehennemden beter nere / Anda bile safadayız," diyerek oturan cavlaklara benzetirim.

2. Berlin merkez tren istasyonu. Zoo (Zoologisches Garten), adını hayvanat bahçesinden almıştır. Berlin sokaklarının insansızlığına karşın, yeryüzünde insan soyu tükense, Zoo'da tükenmezdi. Başlangıçta Berlin'e gelen Türklerin buluşma yeriydi Zoo.

birini alıp "*Bitte schön!*"[1] diyerek önüme koydu, başka bir isteğimin olup olmadığını sordu. Ayakta duramayacak adar yorgundu. Ne istediğimi düşünürken bir-iki saniye içinde uyudu, uyandı yorgun kız. İstediklerimi öğrenince, "*Alles klar!*"[2] deyip butlarını masaların kenarlarına çarpa çarpa gitti.

Duvara monte edilmiş telefonun başındaki kadınla, sigara otomatlarının bulunduğu yerdeki çocuk arabasını nice sonra gördüm. Daha önce vardı da ben mi göremedim? Gecenin bu saatinde çocuk arabası ne arıyordu bu insan ininde?.. Annesi, bir elinde çocuk arabasının tutamağı, telefonun almacını kulağıyla omzu arasına dayamış, yüksek sesle konuşuyordu. Asıl rengini çoktan yitirmiş saçında, sarıdan kirli kırmızıya dalgalar vardı. İçkili gözleri, bira dağıtıcı kızınkinden de yorgundu. Baldırlarına yapışmış lasteks pantolon, üstüne koca bir kalça oturtulmuş tek bacak gibi görünüyordu uzaktan. Göğsünü geren iri memeleri bluzundan fırladı fırlayacaktı. Birahanenin vıcık havası açık bıraktığı memelerinin arasındaki parlak ıslaklıktan da belliydi. Küçük bir kız çocuğu izlenimi veren ufarak yüzü otuzundan az gösteriyordu onu. Yüzünde etten kraterler oluşmuştu. Sanki her bir oyuk, dönem dönem yaşadığı mutsuzlukların izini taşıyordu. Kirpiklerine olmadık boyalar sürmesine karşın, gözlerinin "kudretten" güzelliği yerinde duruyordu. Sesini yükselttiğinde, sürekli salladığı çocuk arabasından elini çekiyor, karşı tarafın söylediklerini onaylayan ya da reddeden işaretler yapıyordu. Dudaklarına emzik gibi yerleştirdiği sigarasından çıkan dumanın gözüne kaçmasına aldırdığı yoktu. Arabayı hep sallasa da

1. (Alm.) Buyurun!
2. (Alm.) Anlaşıldı, tamam!

çocuk uyumuyor, emziğini somururken kalın giysilerinin arasında parlayan gözlerini kapıdan girene çıkana dikiyordu. Gözleriyle emziğinden başka bir yerini göremediğim çocuğun yaşını kestiremiyordum. Benimle göz göze gelince, "Gel beni al," dercesine ağzında bir şeyler geveledi, yerinden kalkmak için yekinse de, bağlarını gevşetip doğrulamadı.

Kadın, yurtdışına çocuk yaşlarında çıkmış bütün gençler gibi, arasına Almanca sözcükler sokuşturduğu kırık bir Türkçeyle konuşuyordu. Göz göze gelince Türk olduğumu anlayıp bakışlarını benden kaçırdı. Konuşmasında Almanca sözcüklerin oranını artırarak Türklüğünü gizlemeye çalışıyordu. Onu dinlediğimi sanıp bir ara arkasını dönerek sesini yavaşlattı. Türkçe sözcükleri yavaş sesle söylese de ne dediği anlaşılıyordu. Aklım, çocuğun arabadaki yalnızlığında idi. Ağzına emziğini tıkmış, kendi havasına dalmıştı anası. Çocuk, emziği somurup duruyordu. Konuşmayı koyulaştıran kadın sesini yükseltmişti yine. Ben de istemeyerek konuşma ortamına girmiştim. Karşısındakinin ne sorduğunu duyamıyordum kuşkusuz. Kadın, telefonun öbür ucundakine, kurulmuş makine hızında yanıtlar veriyordu. Ben de, sanki o yanıtlara programlanmıştım; ona yorumlar ekliyordum:

"..... ....?"

"Bırakıp gideli neredeyse altı ay oldu."

"*Seven, iz süren köpek gibi ardından gider!*"

"..... ....?"

"O da aramadı, başkaları da aramıyor. Ne yapacağımı bilemiyorum; yalnızlıktan kendimi her gece başka bir *Kneipe*'ye[1] atıyorum. Gece geç vakit eve dönünce ertesi gün işimin başında uykudan ölüyorum!"

1. (Alm.) Bir tür meyhane.

"İçimizdeki boşluğu başımızı alıp bir yere gitmekle de dolduramıyoruz..."

"..... ....?"

"Bu akşam öyle bunaldım ki, ağladım, ağladım... Sonra çaydanlığı ocağa koydum; cızırdasın da evde ses olsun diye."

"Demek, sobanın üstünde cızırdayan çaydanlığın sesine sığınan bir ben değilmişim..."

"..... ....?"

"Yanımda, yanımda... Nereye bırakayım el kadar çocuğu! Gözlerini dikmiş, çirkin bir Türk herife bakıyor. Elinki kucakta uyur, benimki arabada cin gibi bakıyor, vallahi!.."

"Yakınında başka kimse olmadığına göre, 'çirkin herif' dediği benim?.. Çocuğun gözlerindeki uzaklığa dalan ben..."

"..... ....?"

"Dünyada evlenme kaldı mı, kız! Sen de aklına ne gelirse soruyorsun; evlenip de boşanmayanı göster bana! Biliyorsun, sonuncusuyla, birlikte yaşıyorduk; o da bir boka yaramadı... Bir sabah s..... olup gitti! Eşşek kafam; döner gelir diye o akşam yemek bile yapmıştım... Altı ay geçti; dönecek!.. "

"Ey, gece yarısı budalası; sevgi çağının tarihe karıştığından haberin yok mu?.. Yaşasın kedilerin, köpeklerin özgür dolaştığı sokaklar!.."

"..... ....!"

"Kız! Bir şey bilmiyormuş gibi sorup durma bana! Vallahi sinirim kalktı haaa! Yaşamaz olur muyum? Bir de İsveçli vardı... O köpek de arkamdan yapmaya kalktı!.."

"Çocuk, İsveçliden mi acaba?.."

Çocuk beni unutmuş, elindeki oyuncağa bakıyordu. Emziği ağzından yere düşmüştü. Kendi kendine bir şeyler söylüyor, Noel Baba biçimindeki oyuncağın kafasını

ağzına sokup çekiyordu. Plastiğin tadından da kokusundan da iğrenirdim. Çocuğun ağzında salyaya bulanmış plastik oyuncağa bakarken midem bulandı. Ağzından çıkarsın diye çocuğa gözlerimle işaret ettim, ona güldüm. Keyfini bozduğum için o bana gülmedi, tersine azarlar gibi yüzüme baktı. Tam ben davranacakken kadın eğilip emziği yerden aldı; püfff püfff diye üfürerek sözde temizledikten sonra çocuğun ağzına soktu. Çocuk emziği yine yere attı. Kadın, çocuğa "Ne halin varsa gör!" dercesine baktı, konuşmasını sürdürdü. Çocuk, yine tükürüğe bulanmış plastik oyuncağı aldı eline. Ağzına soktu çıkardı, soktu çıkardı, soktu çıkardı; plastiğin kırık bir yeri ağzını acıtınca ağlar gibi oldu ama ağlamadı.

Çocuğu öyle görmeye dayanamadım. Biramı bitirmeden kalktım. Uzaktan uzağa çocukla ilgilenmem kadının hoşuna gitmiş olmalıydı; bana bakışı değişmişti. Bir yakınlaşma duygusuyla, konuşmasını bana arkasını dönmeden sürdürüyordu. Masadan kalkıp kapıya yönelirken ağzını telefondan alıp, "*Çavvvv!*"[1] diye el salladı. Otomatiğe bağlanmış gibi, ben de hayatımda belki ilk kez, ona "*Çaaavvv!*" dedim, "Hoşça kal" anlamında elimi kaldırıp kapıya yöneldim. Kapıdan çıkarken gözümü kadından ayırmadan, parmağımı çocuğun minicik burnuna değdirdim, parmaklarımın tersini yanaklarında gezdirdim.

Eve vardığımda gün ağardı ağaracaktı. Koltuğa oturup elime kitap aldım. Üç-beş satır olsun okuyamadım. Hangi koşulda olursa olsun, insanoğlu uykuya direnemiyordu. Pencereden giren solgun gün ışığı yüzümü yalarken uykuya daldım. Çok sürmedi, biri dürtmüşçesine

1. (İt.) Hoşça kal anlamına gelen *ciao* sözcüğünün okunuşu.

sıçrayıp uyandım. "Her uyanış umuda gebedir," sözünü anımsadım. Acı acı güldüm. O anda Filiz'e geç kaldığım aklıma gelince dayanılmaz bir suçluluk duygusuna kapıldım. Ne yeme ne içme, kendime çekidüzen verip hastanenin yolunu tuttum.

Odasına girdiğimde gözü kapıdaydı. Gülse de, yüzü bungundu. Beyaz çarşaflar arasında "solgun" görünüyordu. Kırık bakışlarla gözlerini yüzüme dikti. Dudakları incelmiş, birbirine yapışmıştı. Sesinde güç kalmamıştı.

"Sen gittikten sonra, toparlanıp merak edersin diye telefon ettim. Evde yoktun herhalde; çaldı çaldı, yanıt veren olmadı. Başına bir şey mi geldi, diye çok korktum."

Gözyaşlarını tutamadı.

"Git gel, yıldırdım seni, Adnanım, yıldırdım!" dedi, sözünü tamamlayamadı.

Bunaldığımı, kendimi sokaklara attığımı söyleyemedim; kadını, çocuğu anlatamadım...

"Ben ameliyat olsam sen gidip gelmez miydin?" dedim.

"Canımı verirdim!" dedi; "Doktor erkenden geldi muayene etti. Karnıma bastırdığında dün geceki gibi ağrı duymadım," diye sürdürdü konuşmasını.

Ağrı duymadığını iyilik belirtisi sanıp tam sevinecekken, "Nöbetçi doktorun gece koyduğu tanı doğru çıktı. Yumurtalıklarımda yeni bir kist oluşmuş, yarın tekrar ameliyata alacak doktor," dedi.

Olmadık durumlarla karşılaştığında dudakları yana kayardı. Yine öyle oldu. Onu rahatlatmak için, "Sağlığına kavuş da, ameliyat dediğin tıraş olmak gibi bir şey artık," dedim.

"Tıraş edilenin yerine yenisi çıkıyor, benim içimi boşalttılar, hangi biri yerine gelecek? Bakalım, Tanrı alacak ne bulacak bu kez!" dedi, sesli sesli ağladı.

"Yarın"ı beklemediler, öğleden sonra ameliyata aldılar. Bu kez bir şey boşaltmadılar, "boşalan"ın yerinde üreyenleri aldılar. Bir doktorun yıllar önce söylediği bir söz geldi aklıma; yerinden koparılmış organın yerine hiçbir zaman yenisi gelmiyordu. Bunu söylemedim ona; sözü dilimde erittim.

O gün Ramazan Bayramı olduğunu da...

* * *

Çorum'da küçücük bir evimiz vardı. Hemen önümüzde çeşme akardı. Ak gerdanlı kızlar su doldururdu çeşmeden. Bayramlarda bir hafta önceden başlardı evin temizliği. "Dip köşe" deyimini ondan duymuştum; evde elinin değmediği yer kalmazdı. İşini bitirip banyoya girdiğinde ev yüreği gibi temiz olurdu. Temizlik yaparken yanında olmamı isterdi. Erkek ne denli düzenli olsa kadın eli başkadır; ben ancak onun gücünün yetmediği işlerde ona yardım ediyordum. Onun yapamayacağı işlerde öğrencilik görevimi yerine getirirdim. Resimlerin duvardan indirilip tozunun alınması benim işimdi. Ayağının altında dolaşılmasından hoşlanmadığını bildiğimden, yapmam gereken işleri bitirince bir köşeye çekilip kitabımı okurdum. Temizliği tamamlanmış odalara girerken terliklerin kapının önüne konulan bezlerde silinmesi gerekirdi; ben de, eşikten atlayarak cambazlık marifetimi bu sırada gösterirdim.

Arife günü temizlik bitmiş olurdu. El yürek işbirliği ile yapılmış işlerin kendine özgü bir kokusu vardır. Her burnun duyumsayamayacağı bu kokuyu arife akşamları almaya başlardım. Evi o koku sarmışken banyoya girerdi. Oradan, sırtında bornozu, başında havlusuyla ak bir güzellik olarak çıkardı. Bayram sabahları ak güzelliği renklere bulanmış olurdu. İki kişiydik, sanırdım ki çevremiz

bir bayram dolusu çocuk... Eğilir elimi öperdi. Kadındır, ben de evin reisiyim; o öper ben öpmem demezdim; ben de onun, evi güzellikle yeniden yaratan ellerini öperdim... Yanağına da bir öpücük kondurmayı unutmazdım.

Yatağında ellerine bakıyorum; serumu elinin üstündeki belirgin damarlardan vermişlerdi dün gece. Elinin üstünde mor desenler oluşmuştu. Aynı duyguyla ellerini öptüm; güzelliğin evliyasıydı elleri; tuttum yüzüme sürdüm...

"España"

Kötü günler tez unutuluyor. Filiz tüm sıkıntılarından kurtulmuştu. Batı'nın Allah'ı iş güvencesidir. Önümde iki yıllık sözleşme vardı. Ameliyat öncesinin bütün dertlerini geride bıraktığımızı sanarak sevinçten uçuyorduk. İyilikleri Almanya'da oluşumuza bağlıyorduk. Allah'tan başka ne isterdik!

İnsan, alışkanlıklarının kuludur. Gelişmesi gecikmiş bir toplumdan gelip gelişmiş bir toplumda yaşamaya başlayanlar, kendilerini alışkanlıkların ortasında bulurlar. Tatile çıkma isteğimizi böyle bir alışkanlığa bağlıyorduk. Almanya'da alışkanlıkların da denetim altına alındığını, işe girişince anlamıştık. Almanlar tatile bizim gibi, "Haydi, gidiyoruz!" deyip çıkmıyorlardı; beş altı ay kala nereye gideceklerini kararlaştırıp yerlerini önceden ayırtıyorlardı. Alman için terazinin bir gözü yaşamak ise öbür gözü tatile çıkmaktır. İş sırasında Almanlar birbirleriyle pek az konuşur, konu tatil olunca bülbül kesilirler. Onların tatil merakı bizleri de etkilemişti. Çalışma arkadaşlarımız gibi biz de yaşamımıza "tatil"i ekledik. Almanya'da yaz tatillerinde daha çok İspanya yeğleniyordu. Reklamlarda İspan-

ya, "España" diye yazılıyor, güneş biçiminde çiziliyordu. Çizimlerle yaratılan görüntüler beni çok etkilerdi. Biz güneşli ülkenin insanlarıydık. İspanya'ya gitmek, sekiz yıldır uzak kaldığımız Türkiye'ye gitmek gibi bir şey olacaktı. Berlin'in kurşuni göğü sanki metalden bir damdı! Otobüslerde, yer altı trenlerinde işlerine gidip gelen insanımıza bakıyordum. Ya orada yalnızca kendileri varmış gibi bağıra bağıra konuşuyor ya da üstlerine ölü toprağı serpilmişçesine susuyorlardı. Yurtdışına gönlüyle çıkanından sığınmacısına, oraya görevli gelenine, Türk insanı bu metal göğün altında yaşama sevincini yitiriyor, gülüşünden oluyordu. Sonunda, ha yaşanmış, ha yaşanmamış bir hayatı sürükleyip götürüyordu. Sigaradan mı, havadan mı; kadınımızın cildi soluyor, sesi boğazında kartlaşıyordu.

Tanıtmalıkları da bir bir inceleyince İspanya'ya gitmeye karar verdik. O sıralarda sık söylenen içinde "España" geçen şarkı da etkili olmuştu bu seçimde. Tanıtmalıklarda güneşli günleri gösteren fotoğraflara bayılmıştık. Barselona'nın kıyı şeridini oluşturan Costa Brava'nın orta gelirlilerin gidebileceği bir yer olduğu, oraya akan öğrenci bolluğundan anlaşılıyordu. Biz de yerlerimizi orada ayırttık.

İki katlı bir otobüsün alt arka sırasını üniversite öğrencisi iki kız kardeşle paylaşmıştık. Hangi toplumda olursa olsun, insanın yarı cahilinden, bir de bağnazından daha kötüsü yoktur. Otobüste iki Türk'ün bulunmasından rahatsızlık duyan Alman yaşlılarına karşın, çat pat Almancamıza sabırla katlanan bu iki kız kardeş, şoförün koyduğu kasette, dil düzeyimizle içeriğini kavrayamayacağımızı bildikleri halde, Türklere yönelik aşağılayıcı esprilere karşı çıkarak, kaseti yuvasından aldırttılar. Onların koruyucu dostlukları altında Marsilya'da geceledikten sonra, ertesi gün öğleye yakın Costa Brava'ya vardık. Bizi küçük bir köy izlenimi veren Lloret de Mar'da, öğ-

renci yurdunu andıran bir otelin önünde bıraktı otobüs. Orada ayrıldığımız üniversiteli kızlarla, on gün sonra, dönüşte yine otobüste karşılaşacaktık.

Lloret de Mar'da Türkiye güneşi gibi bir güneş karşıladı bizi. Kuzeyli turistlerin dışında, Faslı, Cezayirli, güneşle beslenmiş kara gözler dolaşıyordu sokaklarda. Bunu görmek bile Türkiye'de bulunma duygusunu yaşatmıştı bize. Sırtıma güney güneşinin sıcaklığı vurunca büzüşmüş dudaklarım açıldı; Anadolu'nun bozkır yollarında olduğumu sanarak, sevinçten ıslık çalmaya, uzun havalar söylemeye başladım. O an, insanoğlunun neden onca varlığın arasında önce "güneş"e taptığının sırrını da çözmüştüm.

Otel odasında "tanrıların babası" güneş bekliyordu bizi. Odaya girer girmez etrafa çekidüzen verdi Filiz. Lavaboyu, küveti parlattı. Yarım saat içinde, oda bizim havamıza bürünmüştü. Sürekli inine girip çıkan gelincikler gibi, ikide bir balkona fırlayıp dışarıda ne var ne yok diye bakıyorduk. İspanya'da o günlerde moda olan şarkının[1] hüzünlü havası bizi de etkilemişti. Üst üste çalan şarkıyı ağıt gibi dinliyordum. Çok geçmedi, kısa sürede ezgisi belleğime yerleşen şarkıyı, ona Türkçe sözler yakıştırarak söylemeye başladım. Her söylenişte, şarkı, kırılgan aşklar, mutsuzluklar, ölüm çağrışımlarıyla içimi eziyordu.

Filiz, odada her şeyi elden geçiriyordu. En lüks otele de gitsek, ilk işi eşyalardan başkalarının izini silmek olurdu. İşi bitince bir ara aşağıya indi, bir yerlerden bulduğu al bir gülü vazoya koyup masaya yerleştirdi. Yüzünün sarılığını o sırada gördüm. Hastaneye götürdüğüm gece

1. Agustin Pantoja'nın: *Piel Canela* adlı şarkısı.

de böyle sararmıştı. O korkutucu safran sarısını ise, doktorun muayenesi sırasında bayıldığında görmüştüm yüzünde. Hiç susmayan şarkının hüznü, daha da artırıyordu korkumu. Bakkalda sussa, biracıda başlıyordu şarkı. Kendimi tutmasam ağlayacak, başımı alıp Lloret de Mar'ın mor dağlarına kaçacaktım.

Otel odası pansiyon gibiydi. İstenirse yemek de pişirilebiliyordu. Nereye gidersek çaydanlığı, demliği, bardaklarımızı yanımızda götürürdük. Filiz çaydanlığı ocağa koyuyor. Yüzünde yine o hastalık sarılığı! "Yorgunluktan olmalı," diye geçiriyorum içimden. Oysa, hastalanmadan önce, ne denli yorulsa yüzünün pembeliği gitmezdi. "Sevgi"nin sevinci örselenmemeli; ona bir şey demiyorum, gördüğümü içime gömüyorum.

Masayı balkona kurdu. Dağların doruğunu pus sarmıştı. Güzel peçeteler yaydı masaya. Çaylarımızı doldurdu, mis kokulu kurabiyeler koyup getirdi. İçeriye her gidişinde, yoksul masalarını saray sofralarına çeviren ellerinde bir şeylerle dönüyordu.

Balkonun önünden geçen bir kamyonetin pikabında da sürüyordu şarkı.

"Şarkı çok hüzünlü değil mi," dedi, "sözlerini anlasaydık, onda da ikimizi anlatan bir şeyler bulurduk..."

"Çok hüzünlü..."

Hastalık beni hüzün gizleyicisi yapmıştı. Ona bir şey belli etmiyordum ama yüzünün sarılığını görmüyor muydum, dünyam kararıyordu! Üzülmeyeyim diye onun da benden bir şeyler gizlediğinden emindim.

"Hadi, dışarıya;" dedim, "çayımızı da içtik, bu güzellik kaçırılmamalı..."

Dışarıda rengi düzeldi, sarı matlıktan iz kalmadı. "Belki de odaya düşen gür yapraklı ağaçların gölgesi sarartmıştı onu," diye düşünüp biraz rahatladım. Yaşama ibremdi o benim. O düzelince ben de düzeldim.

"Şimdi daha iyisin, değil mi?" dedim.

"Ne zaman kötüydüm ki," dedi, su akışlı sesiyle güldü.

Toprağın altını delip çıkan bitkilerin yarı beyaz, yarı yeşil yaprakları gibi başımızı güneşe uzatıyorduk. Kıyılardan dağ yamaçlarına, yamaçlardan kaktüs ormanlarına koşuyorduk. Gün ışığına kavuşmanın aşkıyla kaktüs çiçeği öbeklerini okşamaya kalkmış, parmaklarıma batan dikenlerin tatlı acısını duymuştum. Güneşi görünce genç kızlık günlerindeki sağlığı yüzünde şeftali çiçeği gibi açmıştı Filiz'in. Üzüm gözleri cevahir taşı gibi parlıyordu. Sanki kuşlar onun için ötüyor, deniz onun için sessizliğe bürünüyor, arılar onun için kıyılara dağ çiçeklerinin tozunu taşıyor, kelebekler onun için renkten renge giriyordu. Bahar çiçekli eteklerinde gün ışığını kovalıyordum mutluluktan. Eteklerinin ışığa bulanmış çiçeklerini avuçlayıp avuçlayıp denize atıyordum. Sesine sevincin ışığı vurmuştu; dağlara taşlara, uçan kuşa, sürüngene, bitkilere böceklere, yoksula varlıklıya, yaşlıya yeni doğmuşa ... güneşin yedi rengi akıyordu bakışlarından.

Güneş dağ doruklarından ovalara yayılırken esintili kıyılara indik, yorgun bacaklarımızı suya soktuk. Önümüzde denizin mavi mavi uzandığını görünce evliliğimizin ilk günlerine gittim. Bizim hayatımızda "geçmiş", mutluluğun binbir renkli uçurtması idi...

Gök mavisi yorganlar altında uyuyoruz. Ağrısız sızısız, becerikli ellerin kotardığı diz boyu yün döşeklere gömülüyoruz. Nasıl yatmışsak öyle kalkarak bozkır aydınlığı vurmuş küçücük odamızda sabahı karşılıyoruz.

Odalar fırçalanmış tahta kokuyor. Balkonda çivit mavisi çamaşırlar uçuşuyor...

Lloret de Mar'ın deniz kokan kayalarında oradan oraya sekerken o ilk günlerdeki kadar mutluyuz. Güneşten gözleri kısılıyor. Kısık gözlerinde kirpikleri uzuyor. Sesi, inci taneleri gibi, som mermerlerin üstüne düşüyor. Beline iliştirdiği beyaz eteği esen yelde savruluyor. Her savruluşta bacakları açılıyor. Yüksekçe bir kayanın üstünde, gözlerini güneşten koruyarak pozlar veriyor. Yalnız onu çekmek için aldığım makinenin düğmesine o gün, ilk kez, üst üste basıyorum. Ondan başka kimseye tutmayacağım bu objektifi!

Klik!.. Klik!.. Klik!..

Tırmandığı yükseltide pozlar verirken gölgesi kayalara düşüyor. Gölgesinde ayrımına varıyorum karnındaki şişliğin. Ellerim tutmuyor, gözümde objektif körleşiyor. Düğmeye basamıyorum.

"Niye çekmiyorsun, niye durdun?" diye soruyor gülerek.

Gözümü karnından ayırmadan, yapay gülüşlerle, "Burada bu kadar yetmez mi," diyor, uzakları gösteriyorum; "baksana, daha ne güzel yerler var..."

"Hani ben de seni çekecektim!"

Sesi kulağımda bahar yeli gibi esiyor.

"Niye çekmiyorsun, görmüyor musun, artist pozları veriyorum... Hadi, bunu da çek de başka çekme!" diyor, çıktığı kayanın üstünde, sinema oyuncuları gibi yaparak, kendi bedeninde onlarla alay ediyor.

Düğmeye basıyorum...

"Klik... Klik... Klik..."ler can çekişiyor...

"Şapkamı verir misin, güneş gözlerimi acıttı," diyor.

Bu da bir belirti, kist büyürken gözün ışığa duyarlığı artıyor.

Şapkasını verirken ellerim ellerine değiyor. Elleri ateş

içinde! Şapkasını başına koyup yeni pozlar veriyor. Makinenin "klik"leri artık "klik" değil.

O, kayadan kayaya atlayarak pozlar veriyor, ben, hastalığın gizli düşmanlar gibi, "klik, klik"lerin sesini yuttuğunu düşünüyorum.

Lloret de Mar'da, deniz toprağı, toprak denizi tamamlıyordu. Dağ taş turist kaynıyordu. Turist kalabalığı, İspanya insanını yutmuştu. İşyerlerinin adı İspanyolca değildi, oraları işletenler İspanyol değildi. Daha ilk adımda kafamdaki İspanyol düşünü yitirmiştim. Ortalarda Don Quijote'yi, Sancho Panza'yı, Dulcinea'yı göremiyordum. Onların olmadığı İspanya'yı ne yapayım ben! İspanyol diye sokak ortasında ayağa düşmüş birkaç flamenko yosması dolaşıyordu. Neredeydi, duyguları erotizmin göklerinde dolaştıran flamenkonun taze güzelleri? Flamenko, kendini gizleyen kadının düşlerde yaşanan açık saçık kıvraklığı değil miydi? Sokak flamenkosu kulakta düzeysiz bir tıkırtı bırakıyordu, o kadar! Oysa, kaç yıl önce Lorca'nın *Kanlı Düğün*'ünde flamenkonun sevgiye kan karışmadan oynanmadığını, "kan"ın, düğüne katılan herkesten aktığını görmüştüm.

Prosper Mérimée'nin *Carmen*'i neredeydi? Yüreğime aşkın hançeri Carmen'le saplıydı. Aradan nice yıl geçti; hançer hâlâ yüreğimin ortasına saplı kaldı! Öyle olmasaydı; Rita Hayworth'ın *Carmen*'de söylediği *Lalalu lalalu* şarkısını anımsar mıydım?..

Ah, Carmen'in göğsüne iliştirdiği o kırmızı gül!..

Filiz, "Niye daldın, bir şey mi oldu?" diye sorunca kendime geldim.

"İspanyollara daldım," dedim, "baksana, İspanya di-

ye bir şey kalmamış buralarda."

"İspanyollar restoranların bodrumlarında bunların yiyeceklerini içeceklerini hazırlıyorlar... İspanyol'u bırak, şu kuşların sesine bak! Sanki dünyanın bütün ötüşken kuşları buraya toplanmış," dedi, önümüzde uzadıkça koyulaşan ağaçlara tünemiş kuşları gösterdi.

Yalnızca kuşlar değil, ağustosböcekleri de çıldırasıya ötüyordu. Kasaba dingin bir akşama hazırlanıyordu. Gözümü ondan ayırmıyordum. O mat sarılık yüzünü yalayıp geçiyor, sonra yerini eski pembeliğine bırakıyordu. Elini benim koltuğun kenarına dayadı.

"Biraz başım döndü... Ama şimdi geçer, bazen böyle oluyor," dedi.

Kolonyayla ensesini, şakaklarını ovdum. En çok sevdiği şeyi yaptım; başını omzuma dayadım.

"Şimdi bir şeyin kalmayacak, göreceksin," dedim.

Gerçekten, biraz sonra geçti başının dönmesi.

İspanya'nın İspanyalıktan çıkmış yerleri bile insanı şairleştiriyor; "Neredeyse akşam olacak," demedim de, şairane bir dille konuştum:

"Güneş, dağın doruğunda kayboldu. Kasabaya akşamın tülü inmek üzere. İşe dalıp açlığımızı unuttuk. Hadi çıkıp biraz dolaşalım, sonra da yemek yeriz, acıkmadın mı?" dedim.

"Acıktım."

Ağzı "acıktım" diyordu, sesi yemeye gönülsüz çıkıyordu.

Kolları japone beyaz bluzu var üstünde. Mavi pembe karışımı çiçekli eteği ayak bileklerine iniyor. Terliklerinden pürüzsüz ak topukları görünüyor. Ellerimi kollarının ayva tüyü cildinde gezdiriyorum. Anasının teleklerı altından üç-beş gün önce çıkmış bir civciv o; başını omzuma koyup sıcaklığıma sokuluyor. Kaygan omuz yuvarlağı terli avcumun içinde kayboluyor.

Islaklıktan ürperdiğini biliyorum. Kolumu omzundan çekerken, elini elimin üstüne koyup bastırıyor.

"Buranın teri yıvışık değil, yapışmıyor," diyor.

"Baksana, esinti karadan... Antalya'da da böyle olmuyor muydu?" diyorum.

"Bilirsin, ben esintili havaları sevmem, dingin havalardan hoşlanırım; ama buranın esintisi cildi kurutmuyor, okşuyor."

Akşama doğru, ağaçlarda tek tük öten ağustosböceklerinin sesi duyuluyor. Yeryüzüne gecenin karanlığı çökünce bu gündüz çığırtkanlarının karınlarının altında ötme aynaları nemden duyarlığını yitirecek. Yalnız ağustosböceklerinin görebileceği parlak bir ay gezinecek gökyüzünde, gündüzün kirlettiği aynayı bakışlarıyla iyice parlatacak. Onlar ertesi gün kasabayı yine mahşer yerine çevirecek...

Attığımız her adımda bir ağustosböceğinin daha ağaçlıklı yolda sesi kesilirken Filiz'le ben, bir "can" olmuşçasına, turist mahşerine katılmak üzere kasabanın ortasına doğru yürüyoruz.

Lloret de Mar'a küçük bir kasaba gözüyle bakılamaz; orası, her türlü şenliğin gösterildiği bir yeryüzü sahnesi... Sokak denen bu coşku sahnesinin her köşesinde, başka başka yerlerden gelip orada kısa sürede sargınlaşan gençlerin çılgın dansları... Dişi erkek demeden, herkes birbiriyle sarmaş dolaş. Kara yağız oğlanlar, dansın coşkusuna kapılıp bellerinden tuttukları bol etekli kızları başlarından savuruyorlar. Kızların ak bacaklarından renkli ışıkların yalımı geçiyor. Dudak dudağa gelmiş eşcinseller, baygın bakışlı lezbiyenler kimsenin umurunda değil. Bol pantolonlarında kalçaları küçülmüş emekliler, gençliklerini anımsarcasına dans ediyorlar. Genç kız giyimli yaşlı

bayanlar, rujları kurumuş dudaklarını büzerek konuşuyorlar. Çıtı pıtı kızlar, kalçalarının üstünde playboy tavşanları oynatıyorlar... Güzellikle çılgınlığı memelerinde hoplatan genç bir kızın, soyulmuş yumurta tazeliğindeki çıplaklığını görünce, "Hayat güzelse kadınla güzel; sokaklarda onların gülü kokmazsa bu doğa cennetinde oğlanlar birbirlerini yer," diyorum içimden...

Dünyanın bir yüzü bu! Öbür yüzü de var...

Bistrolara, kafelere, büfe duvarlarına, lokantaların camlarına, elektrik direklerine boğa güreşi afişleri asılmış. Afişlerde, *banderilla*'sını[1] kızgın gözlü boğanın omzuna daldırma görünümündeki yakışıklı matador, kuzguni yağlı saçlarıyla, her İspanyol gibi kendinden emin duruyor. Minibüslerin üzerindeki gür sesli çığırtkanlar, gösteriyi kendileri yapacaklarmışçasına, matadoru övüyor, yenilmez bir boğanın kan gölünde yüzeceğini duyuruyor. Çığırtkanın sesi kan kokuyordu. Dünyanın dört bucağından kopup gelmiş izleyiciler, kan görmeden doyuma ulaşmayacaktı. "Kan çeker" derler, öyle bir duyguydu bu. *Banderilla*'yı ölümcül yerine batırıp boğadan kan fışkırtmak, arenaya yayılan koygun kanın kokusunu almak İspanyol'un genlerine işlemiştir; peki, Norveçlerden, Almanyalardan, Hollandalardan, Amerikalardan, Japonyalardan gelenlere ne oluyordu?.. İnsanoğlunun yapısında var bu; kendini savaştan uzak tuttuğunda bile akıtacak "kan" buluyordu.

Lokanta aramaya gerek yoktu. Burada her yer, caddeler, sokaklar, köşelere oturtulmuş kulübecikler ... her yer restoran. Herkes yemeğini ortak sofrada yer gibi yiyor. Kimse kimsenin yabancılığını, şu dili bu dili konuşmasını yadırgamıyor. Biz de bir restorana girdik; akşam

1. (İsp.) Boğa güreşi sırasında, matadorun boğanın omuz başına sapladığı, üzeri renkli süslerle bezenmiş şiş.

yemeğini kalabalık, çok dilli, çok uluslu, "insancıklar"ı bol bir sofrada yedik.

Lloret de Mar, İspanyolcanın az, onlarca dilin çok konuşulduğu bir yer. Oturacak yer aranırken kulağımıza Türkçe sözcükler çarpıyor. Onca dilin arasına bizimkinin de katılmasından ayrı bir coşku duyuyoruz. İkimiz birden başımızı çevirip Türkçe konuşulan sese yöneliyoruz. Bir karıkoca. Yanları boş. İnsanımız gibi sıcakkanlı dilimiz bizi onların köşesine çekiyor. Hemen kaynaşıyoruz. Almanya'ya yirmi yıl önce gelmişler. Düsseldorf'ta oturuyorlarmış. İkisinin de işi varmış. Ellerine iyi para geçiyormuş. O güne değin tatile çıkmamışlar, hep para biriktirmişler. Biriktirmenin sonu ne olacakmış? Ülkede ev almışlardı, yazlık yaptırmışlardı; her gidişlerinde tatili onların onarımıyla geçirmişlerdi. Akrabalara borç verdikleri paranın bir kuruşunu geri alamamışlardı. "Akraba mı, akrepten beter, uzak dur!" diye başlamıştı söze kadın. Bu yaşa kadar hep ele çalışmışlardı. Kazandıklarının da pek hayrını görmemişlerdi. Bu yıl, kocasının zorlamasıyla, biz de tatil yapalım, demişlerdi. Seyahat bürosunda, o tarihlerde Costa Brava'da boğa güreşlerinin yapılacağını öğrenince dayanamamış, buraya gelmişlerdi. Kadın, eşime dönüp, "Ben güreş nedir bilmem de, bu herif ille bir de gidip boğa güreşi görelim, deyi tutturdu. Bacım, aha biliyon, karı dediğin pullığun ardındaki kör teker, ona uydum ben de geldim; kısmetimizde boğayla güreşmek de varmış," dedi.

Kocası, "Ne abuk sabuk gonuşiyon, gız! Boğayla güreşecek biz değiliz, o işi bilenler var, onlar güreşecek biz seyredeceğiz, ha ha hahhh!" diye karısını uyardı.

"Ben de biliyom boğayla güreş tutmayacağımızı da, aha şu elin melmeketinde bulmuşken bacımla şaka ediyim didim," dedi kadın; o da ardından, kocasınınkine benzer bir kahkaha patlattı.

Adamın önündeki tabakta, kanlı sığır bifteği duruyordu. Biftekten kopardığı iri parçaları ağzında dolandırarak konuşuyor, birasını her yudumlayışta, "Ohhh!" çekiyordu. Daha görmeden, ertesi gün yapılacak boğa güreşinin keyfini sürüyordu. Tatile çıkanların şımarıklığını yaşayan tombul karısı ise, kendisi gibi tombul bir patatesin üzerine sos gezdiriyordu. Yemeğini ağzına götürürken aynı coşkuyu duymuyorsa da, gülüşünü kocasının patırtılı kahkahalarına uyduruyor, sıcak bedenini kendisine böyle bir tatil bağışlayan "caniko"suna yapıştırıyordu. Her ikisi de, ağızlarına attıkları her lokmada, geziye çıkanlarda görülen gülüşlerle seslerini yükseltip yarı doğru yarı yanlış bir Almancayla espriler yapıyorlardı.

Adam, eti iri dişleri arasında parçaladıkça, omzuna süslü şişler saplanan boğanın geniş soluklu burnundan şorlayacak kanın uğultusu dolaşıyordu beynimde. Boğanın bacakları, kanı tükenen gövdeyi taşıyamıyordu artık. Boğa, kendi kanıyla çamura dönen toprağa çöktü çökecekti. Matador, can çekişen boğanın yanı başında, şapkasını yukarıya kaldırmış, sevgilisinin tribünlerden atacağı kırmızı gülü bekliyordu. Eline gülü alacak, tribünler inleyecekti:

Ole!

Birkaç saat önce erkeklik organının güçlü dikilişiyle dünyaya meydan okuyan boğanın şilteye dönmüş bedenini, iki uyuz at tozlara bulayarak sürükleyip götürürken tribünler bir daha inleyecekti:

Ole! Ole! Ole!..

Restoranın girişindeki afişe daha yakından baktım. Boğa, kan, kuzgun karası saçları iyi taranmış matador... Onlar yalnızca "ölüm" için varlar!

Afişin sağ alt köşesinde, tribündeki sevgilinin arenaya fırlattığı kırmızı gül! "Zil, şal ve gül... Bu bahçede raksın bütün hızı, / Bir şevk akşamında Endülüs üç defa

kırmızı!"[1] Ben, bir gün sonraki boğa güreşini düşünüp kan ağlarken adam, daha şimdiden, önündeki kanlı eti boğadan koparılmış gibi çiğniyordu. Bir-iki saatlik çılgınlık uğruna, insanoğlu, içinde ne kinler üretiyordu!

* * *

Boğa güreşinin olacağı günün sabahı havada pamuk yığınları gibi sallanan bulutlar dağ doruklarında kümelenmişti. Lloret de Mar günlük güneşlikti. Bulutların uzaklığına bakıp o günü yağmursuz geçireceğimizi sanmıştık. İnsanın iç dünyasındaki karmaşa gibi, doğanın da kendine özgü iklim çılgınlıkları oluyor. Ak bulut kümeleri öğleden sonra zindan karasına döndü. Dağları dev yapılı bulutlar kuşatmıştı. Kasaba, güneşiyle, turistiyle o şenlik halini sürdürüyordu. Nasıl olduğu anlaşılmadı; birden dağlardan sökün eden sel sokaklardan ırmak gibi akmaya başladı. Binaların, çoğunlukla restoran ya da yiyecek içecek yeri olan giriş katlarını su bastı. Bu gerçekten bir "iklim çılgınlığı" idi. Orada çalışanlar bu çılgınlığa alışmış olmalılardı ki, kimse telaşa kapılmadı. Sel, huysuz atlar gibi tepinedursun, tehlike yaratacak olasılıklar önlendiğinden kasabada hayat kesintiye uğramamıştı. Şort giymiş olanlar şanslıydı; eteklerini beline dolayan kadınlar, pantolonunu dizinin üstünde toplayan erkekler kasabanın başka bir şenliğini yaşarcasına sokakları doldurmuştu. Kafeler, bistrolar, arı kovanı gibi işliyordu. Oralarda oturanlar, bacakları dizlerine kadar suda, köpüklü biralarını yudumluyorlar, karınlarını doyuruyorlardı. Hamam suyu ılıklığındaki sel suyunun bacakları okşamasından herkes hoşnuttu. Caddeleri sel basınca

1. Yahya Kemal Beyatlı'nın "Endülüs'te Raks" şiirinden.

ayakları çukura girip düşenler, akan sudan başı dönüp sele kapılanlar oluyordu. Böyle bir selle ilk karşılaşan Filiz, bacaklarına sel suyu çarptıkça gülmekten kırılıyor, sudan çıkmak istemiyordu. Hayat, benim için onu mutlu görmekten başka bir anlam taşımıyordu. Onun gülüşüne gülüşler katarak selin denize karıştığı yere kadar gitmiştik. Kamyonetlerinde boğa afişleri taşıyan kuzgun karası iki çığırtkanın programında da bir değişiklik olmamıştı. Onlar da, seli yara yara ilerleyen kamyonetlerinin üstünde boğazları yırtılırcasına bağırıyor, turistlerin cebindeki son kuruşu çekme çabası içinde, güreşin son duyurularını yapıyorlardı. Kamyonete asılan afişte de, omzuna *banderilla* saplanan boğadan kan fışkırıyor; matador, kanı şorlatmanın gururuyla çılgın halkı selamlıyordu.

Ole!..

Bacaklarım ılık sel suyunda, aklım boğadaydı. Bacaklarımı okşayan sel suyu, Filiz'i güldürdüğü gibi beni de güldürüyordu ama daha çok, onu gülüşünde yalnız bırakmamak için gülüyordum ben. Gülüşüne gülüşle karşılık verilmesinden nasıl hoşlandığını bilirdim. Gülerken birinin asık suratıyla karşılaşınca üzerine kaynar su dökülmüş taze gül yaprağı gibi solardı rengi. Yüzüm gülerken boğa aklıma geldikçe içim ağlıyordu. Öğleden sonra ölecek boğaya kim bilir şu anda neler yediriliyordu, kışkırtmak için ne hormonlar veriliyordu? Bakıcısının gözünde bir damattı boğa, belki sünnet çocuğuydu. Arenaların loş bir köşesinde kimsenin gözüne ilişmeyen bakıcısı, boğayı "ölüm adayı" yapıncaya dek kim bilir ne emekler vermişti ona! Şu anda, belki de boğanın kuzguni derisini parlatırken elleri titriyor, benim gibi, için için ağlıyordu. Boğa onun ekmek kapısıydı. Öyle olsa da, o koca emeğin bir-iki saat içinde ensesine kanlı şişler batırı-

larak can vermesine yürek nasıl dayanırdı! Bakıcısının işi, ona el içine çıkarılacak çekiciliği, görkemi kazandırmaktı. Arenada, boynuzlarıyla dünyayı sallayan boğa, belki o anda yaşamın sonsuzluğunu duyumsuyor, güçlü boynunu kaşısın diye bakıcısının bedenine sürtüyordu. Bakıcısı bunu anlıyor, sevgi okşayışlarıyla boğanın yüreğini serinletiyordu. Boğa, ağzından mutluluk salyaları boşalırken burnundan "foşşşş" diye soluyordu. Bakıcının okşayan elleri biraz sonra sağrısına şaplağı indirecek, boğa, aldatılmışlığının bilincine ermeden ölüm gerdeğine girecekti. Bakıcı, bir canlıyı ölümün dönülmez yoluna sürüklemenin ağır acısını çekecek; belki bunun tam tersi olacak, matadora yiğit bir boğa göndermenin gururunu duyarak, "*Ole*"lerden kendine de pay çıkaracaktı. Boğa ise yaşamının ilk ve son oyununa çıkmanın sevinciyle, çocukça atlayıp zıplayacaktı. İzleyenlerin coşkulu sesi sırtının parlak kıllarını okşarken boğa bu seslerin büyüsüne kapılarak kendinden geçecekti. Belki, coşkuya kapılanların onu bir çocuk yerine koyup şımarttıklarını sanacak, izleyenleri güldürmek için arenada olmadık maskaralıklar yapacaktı. Karşısındaki süslü püslü matadorun onunla çocuk gibi oynamaya kalktığını görünce bunu gerçekten "oyun" sanacak, elindeki kırmızı beze boynuz vuracaktı. Bunun bir ölüm oyunu olduğunu nereden bilecekti, onca insanın karşısına çıkıp şaşkınlaşan çocuk yaştaki boğacık! İlk darbeyi yiyip gözüne kan dolduğunda dünya başına zindan olacaktı. Matador can alıcı hançerini omzuna sapladığında, coşkudan kendinden geçip "*Ole! Ole!*" diye bağıran coşkulu izleyicilerin ihanetine uğradığını anlayacaktı. Bu, karanlık ahırla aydınlık arena arasında geçen kısa hayatında uğradığı ilk ihanetti.

Çok geçmedi, sokaklardan sel çekildi. Ortalığa okşayıcı bir serinlik yayıldı. Kasaba, kaşla göz arasında, selden önceki kuruluğuna döndü. Sokaklarda günlük güneşlik

bir öğle sonrası başladı. Herkes gibi biz de kayalık sahile doğru yürüdük. Onca gülüşten, onca şamatadan sonra, suyun gürültüsü nasıl kesilmişse, ikimiz de susmuştuk. Ağzımızdan tek sözcük çıkmıyordu. Bu Akdeniz öğle sonrasında, yarım saat önce içimizde dönenen fırtınanın sesi kesilmişti. Ağız ağıza, el ele vermiş çiftler kaya kuytularına sığınmış, ayak parmaklarını birbirlerine değdirerek, sözcüksüz konuşuyorlardı. Sevgililer, kumların üstünde sessiz ayaklarla yürüyorlardı. Hışırtısı sesten de sessiz deniz suyu yumuşak dudaklarıyla, selden hiçbir iz taşımayan sahile dokunup çekiliyordu.

Filiz, kıyıdan denizin uzak morluğuna bakarken içimden geçenleri algılamışçasına, "Onca afetten sonra doğanın şu sessizliğine bak; ölüm böyle bir sessizlikse kötü bir şey değil, iğrenç olan göz göre göre bir boğayı öldürmek!" dedi.

Damardan damara kan akışımı olmazdı; her şey kendi içinde gidip geliyordu. Duygunun yolunu bilen de yoktu. Benim gibi Filiz de, ölüme giden boğanın görkemini ve çöküşünü düşünüyor olmalıydı ki, içinden geçenleri açığa vurdu.

"Afişinden çığırtkanına, arenasından onca izleyene, bütün hazırlıklar boğayı öldürmek için. Boğa da boş durmayacak, o da matadoru, ona yardım edenleri helak etmek için saldıracak... Görünüşte böyle; gerçek olansa matadorun işi öldürmek; boğanınki ölmek..."

"Yine de boğa olmak insan olmaktan iyi," dedim, "her şeye oyun gözüyle bakıyor belki de, o!.."

Yağmur sonralarının serin havalarında arena daha çok dolarmış. Boğalar, serinlikte gösterilerine gösteri katarmış. Matador ve pikadorlar böyle havalarda hünerlerini daha iyi gösterirlermiş. Lloret de Mar'da bu öğle

sonrası, yağmur sanki bu koşulları yaratmak için yağmıştı. Kara bulutlardan süzülen ak damlalar toprağı nemlendirmişti.

İkindi vakti insanlar akın akın boğa güreşinin yapılacağı arenaya gitmek üzere otelleri, restoranları, ayak meyhanelerini, kumarhaneleri, sokakları boşaltırlarken biz oteldeki odamıza kapanmış, koca gök altında bu ölüm "mahşer"inin dışında kalmıştık.

"Muhteşem ölüm gösterisi" başlamıştı...

Karnını şiş gördüğüm günden bu yana birden yoruluyordu Filiz. Fazla dayanamadı, "*Ole*!" sesleri arasında ameliyatlarla yıpranmış yorgun bedenini yatağa attı. Çok geçmeden de uyudu. İçtiğim biranın etkisiyle ben de koltukta uyur uyanık bir uykuya daldım. Nicedir derin uykular haramdı bana. Sözde uyuyordum ama her şeyi duyuyordum. Tam uykuya geçerken ter içinde sıçrıyordum. Uyuyamayacağımı anlamış, elime bir kitap almıştım.

Güreş başlayınca çığırtkanların bağırtısı kesilmişti. Arada bir patlayan "*Ole*!" sesleri arenanın dışına taşıyordu. Otel bomboştu. Kasaba, koskoca bir handı, bu koca handa sanki yalnızca Filiz'le ben kalmıştık. Uzaktan uzağa o iç burkucu şarkının ezgisi çarpıyordu kulağıma. Uykunun derinliklerindeki Filiz'e daldı gözüm. Anam, "Kadın uykudan uyandığında güzelse, güzeldir," derdi. Filiz uyanıkken de güzeldi, uykuda da güzeldi, uykudan kalktığında da güzeldi... Sırtüstü uzanmış, kollarını çocuklar gibi başının üstünden aşırmıştı. "Kaygılardan azade" bir çocuğun yüzüydü yüzü. Geçirdiği ameliyatları düşününce gözlerim yaşardı. "Uyu bebeğim, uyu, koynumun meyvesi, yüreğinde kuşlar uçur," dedim içimden; ninni söyler gibi dudaklarımı kıpırdattım. Ocakta hafif ateşte kaynayan küçük bir tencerenin belli belirsiz sesini andı-

ran soluğu, derin sessizliğiyle odayı daha da yalnızlaştırıyordu. Birbirine yapışınca dudakları nasıl incelmişti!

* * *

Evliliğimizin ilk yıllarında, uyanır uyanmaz, yanımda mı diye bakardım. Uyurken yüzünden alamazdım gözlerimi. Ses etmeden yüzüne dalar giderdim. Derin uykularda bile yüzü gülerdi. Uyanmasın diye, başucunda soluğumu tutardım. Dayanamazdım, bir an önce sesini duymak için, "Filiz, uyuyor musun?" diye sorardım. Bakışımın sesini duyar, gözlerini açardı. Sevinir, iyice uyansın diye, burnunun ucundan öperdim. Hiçbir ışık, onun gözleri gibi aydınlık olamazdı. Bilirdim ki, o varsa güneş güneştir, yaşam yaşamdır. Kan uykuda olsa, "Niye uyandırdın?" demezdi. Başında beni görünce mutlu olurdu. Gözlerinin en dar aralığından gülerdi. Uçları yay çizimli kaşlarıyla gözlerinden yüzüne dinginlik akardı. Yüzüne bakan da dinginleşirdi. Bu dinginlik, yüzünde geceyi dinlendirirdi. Kaşları, göğe çizilmiş yeni ayın yayı idi. Evlendiğimiz yıllarda, kaşları dipten kazıtıp onun yerine kıl inceliğinde çizgi çizmek modaydı. Sokaklarda, "çizgi kaşlar"ın altında pörtlek gözlü, balkabağı yüzlü kadınlar türemişti. Nişanda, o modaya uyup kaşlarını yolmuş, yerine kaş uydurmuşlardı. İyilik adına da olsa, ona yapılacak en büyük kötülüktü bu. Aylarca eski kaşlarının yerine gelmesini beklemiştim. Makyaj kadını değiştirirmiş; onun yüzünde en küçük değişiklik fazlalık oluyordu.

Ay çizimli kaşları, biçimli dudakları, güleç yüzüyle öyle bir uykuya dalmıştı ki bu otel odasında, değil gözlerimin sesini, uyan deyişimi bile duymuyordu. Parmaklarımı yanaklarında gezdiriyordum. Bir yana dönüyor ama uyanmıyordu. Boğa güreşinden çıkanların sokakları dolduran gürültüleri de onu uyandırmadı.

Güneşin, kızıl bir top olup uzak dağların arkasında kaybolmasının üzerinden uzun zaman geçmişti. Karanlık bastırmak üzereydi. Daha küçücük bir çocukken gün batımında, nedenini bilmediğim bir hüzün çökerdi içime. O akşamüstü Lloret de Mar'da, can damarına *banderilla* batırılan boğa sanki ayaklarımın dibinde can çekişiyordu; öylesine daralmıştı yüreğim. Dili bir karış dışarı çıkmıştı boğanın. Kahramanca girdiği arenadan yenik çıkmanın ezikliğiyle gözlerime bakıp benden yardım diliyordu. Kızgın toprağa ağzından kan parçaları dökülüyor, gözümün önünde kan artıklarından bir dağ oluşuyordu. Ölüm şerbeti önce boğanın güçlü bacaklarına yayılmıştı. Dizleri bedenini çekemeyen boğa tepesi üstüne dikilmişti. Filmlerde gördüğüm boğa ölümlerinin her aşaması, gerçekten daha gerçek, gözlerimin önünde canlanmıştı.

Uyandı. Yatağın kenarına oturdu. Ellerini bana uzattı. Ellerini tuttum. Beni boğanın ölüm karanlığından onun bakışları kurtardı. Rengi kaçıktı. Omuzlarında dağ taşıyormuşçasına yorgun görünüyordu. Dışarıda dolaşma önerimi, yorgun bakışlarla karşılayınca otel odalarında yemek yemekten hoşlanmadığını bile bile aşağıya inip yiyecek bir şeyler getirdim. Odaya girdiğimde ortalık iyiden iyiye kararmıştı. Onu yatağında uzanmış buldum. Lambayı yakınca gözlerini açtı. Toparlanıp yine yatağın ayakucuna oturdu. Bakışlarına ölgün perdeler gerilmişti. İçi allahın belası soslarla sıvanmış ekmeğin ortasına kara bir et parçasıyla, yeşili pörsümüş marul yaprakları tıkılmıştı. Eline verdiğim ekmeği ısırmak istedi; burnuna nasıl bir koku geldiyse, dudaklarını sürmeden masanın üstüne koydu. Gözü yataktaydı. Ama uzanmadı. Yatağın kenarında öyle kaldı.

Dışarıda, tek sözcüğünü anlamadan "hüznün şarkısı" dediğim ezgi yeniden başlamıştı. Belki de bana öyle geliyordu; şarkı hüzünlü falan değildi, tam tersine, üst üste çalındığına göre belki de tatil beldesine neşe saçıyordu. Onun yüzü böyle solgun kaldıkça, *Moulin Rouge*'un[1] *cancan* dansları da olsa, her şey bana hüzünlü gelecekti. Çıkıp biraz dolaşmak için ellerini tuttum, yerinden kaldırdım. Elleri ateş içindeydi. Kist, hafif ateşlerle başlıyordu. Kanına gizlenen bu sinsi ateşin önü alınamamıştı. Korkudan ağzım kurudu. Çıktık. Yolda yalayarak dondurma yemeyi severdi. Eline aldı ama dondurmayı yemez gibi yedi. Yürüyecek gücü kalmamıştı. Renkli ışıklarıyla müşteri toplamaya çalışan bir-iki diskoteğin önünden geçerek odamıza döndük. Ameliyat öncesinde olduğu gibi, karnının şişi belirginleşmişti. Yatağına uzandı. Bir süre sonra da uykuya daldı. Işığı söndürdüm. Gökte tekerlek gibi bir ay vardı. Ayın ışığı yüzüne vurdu. Perdeleri çekmedim. Uzun uzun, ay ışıklı yüzüne baktım.

Akşam, yerini geceye bırakmıştı. Ama o gece, onun yüzünün dinginliğinde dinlenen gecelerden değildi. Lloret de Mar'ın o gecesi, ağzını cehennem mağarası gibi açmış, neredeyse canlı bulduğu her şeyi yutacaktı. Göğsüme yalnızlığın demir güllesi oturmuştu. Odada biraz daha kalsam hıçkırıklarımı tutamayacak, ortalığı birbirine katacaktım. Uyanmasını istemiyordum. Tek umudum, derin uykulara dalıp dinlenirse iyi olacağında idi. Fazla dayanamadım; bistrolardan, kafelerden dışarıya taşan o İspanyolca şarkının ezgisine hüzünlü, ölüme ilişkin yeni sözler yakıştırıp sesimi kendim duyamayacak bir sessizlikte söylemeye başladım şarkıyı. Şarkı, bin ağ-

1. (Fr.) Kırmızı Değirmen. Paris'te dış görünüşüyle yel değirmenine benzeyen gösteri salonu. Moulin Rouge, temeli kadrile dayanan *cancan* danslarıyla ünlüdür.

zından hüzün alevi saçan dev olmuş, beni içine çekiyordu. Ayaklarım beni ona götürecekti. Uyuşup kaldığım yerden kalktım, kendimi dışarıya attım. Çıkmadan, "Uyandığında beni yanında görmezsen telaşlanma, çok sürmez dönerim," diye yazıp kâğıdı görebileceği bir yere koydum. Çıkarken ayağım sandalyeye çarptı. Yatakta bir kımıldanma olmadı. Ağlamaklı bir sesle, "Bakışlarımın sesine uyanan sevgilim, şimdi gürültüler uyandırmıyor seni!" diye inleyerek kapıdan çıktım.

"Ole!"

Gide gide kendimi boğa güreşinin yapıldığı arena duvarının dibinde buldum. "*Ole*!" bağırtıları, alkış sesleri odamıza kadar gelmişti. Arenanın pek uzak olmadığını düşünmüştüm. Geçen zamana bakılırsa oraya varmak için epeyce yol yürümüştüm.

Gecenin ortasında arenanın çevresi bomboştu. Ölüm alanının dört yanını dolaşmış, tek kula rastlamamıştım. Gecenin sessizliğini bozan hiçbir sesi duymak istemiyordum. Şarkının hüzünlü ezgisi, uzaklaştıkça yaklaşıyor, yaklaştıkça uzaklaşıyordu. Kimsesiz boğanın yasını tutarken kulaklarımı bütün seslere tıkamıştım. Boşlukta yalnızca gecenin sessizliği uğulduyordu.

Kulağımı seslere tıkamış olsam da, kan kokusu alıp arenaya yaklaşan bir farenin boşluğa yayılan tıkırtısını duymuştum. Farenin, burnunun ucundaki kılları kırpıştırarak aldığı kokuyu ben de alıyordum. Binlerce insanın "*Ole*"lerinin çılgınlaştırdığı boğanın delinmiş damarlarındaki kanın tükenişi kimsenin umurunda olmamıştı ama kan, boğadan akmıştı.

Fare, kan kokusunun izindeydi...

Son soluğunu verirken boğanın, öfkeli burun delikleri, oltaya takılıp suyun yüzüne çıkan iri bir balığın ge-

niş solungaçları gibi açılmıştı. Bu büyük "tükeniş"le eğlenen yüzlerce insan var gücüyle bağırmıştı:

Ole!..

Renklerle, oyunlarla aldatılmış boğanın canındaki acıyı duyumsayarak arenanın karanlık duvar dibine oturdum. Bu dingin İspanya gecesinde, başkalarına eğlence olan boğanın ölümüne ağıt yakıyordum. Gecenin içinde ince bir yol bulup bana kadar gelen şarkının ezgisi içimi eziyordu. Ölüme yakın olan bendim çünkü! Arenanın tozlu toprağına kanı akan boğayı ölüm ânında görüp bir tek kişi olsun, baş kaldırmamış mıydı olup bitenlere?..

Filmlerde olduğu gibi, ölümünden sonra boğanın ayaklarına bağladıkları sicimin bir ucunu da atlara bağlayacaklar, hayvanı sürükleyip götürecekler sanıyordum. Arenanın dış duvarında otururken atların sürüklediği boğanın önümden geçmesini bekledim uzun süre. Geç vakitlere dek, ne atları gördüm, ne sürükledikleri boğayı. Bulunduğum yer arenanın giriş kapısına uzaktı. Belki o yüzden görememiştim geleni gideni. Az sonra, yoldan damperli bir kamyon geçti. Demek, boğaları artık damperli kamyonlarla taşıyorlardı?.. Kamyon, önündeki kepçeyle, avını yakalamak üzere kıskaçlarını dikleştirmiş iri bir böceğe benziyordu. O da kan kokuyordu. Duvarı fırdolayı dönüp büyük olasılıkla arenanın bana uzak kalan geniş kapısından içeriye girdi. İçeride ek aygıtlarını çalıştıran kamyonun sesi dışarıdan duyuluyordu. Beş-on dakika sonra "Takkk!" sesiyle kamyonun homurtusu kesildi. Kamyonun, önündeki kepçeyi indirip boğayı arkasında bir yere attığını düşündüm. Az sonra kamyon girdiği yerden çıktı, aynı yoldan geri döndü.

Kamyon önümden geçerken canı çekilmiş boğanın seğiren damarları benim yüreğimde atıyordu. İnsanoğlu, binlerce kişinin önünde, boğayı hırsının kahramanı yapıyor, sonra da onun canını alıyordu. Öç alma duygusu

kışkırtılarak savaş alanlarına sürülen gözü dönmüş kitlelerin, arenalara çıkarılan boğalardan ayrımı neydi? Eski İspanya'da her şey kralı eğlendirmek için yapılırmış. Arena, gerçekte, savaşın canlandırıldığı öldürüm[1] sahnesiydi. Gladyatörlerin Roma'da birbirlerini öldürme gösterilerinden, matadorların boğayı öldürmesine geçiş, uygarlığın bir aşaması sayılabilir miydi? Boğa öldürme daha da ilkeldi; gladyatör çarpışmalarında eşitlik vardı; bunda o da yoktu!

Büzülüp kaldığım karanlık duvar dibinden gözyaşlarıyla ayrıldım. Gecenin hangi saatinde arena duvarında pineklediğimi düşününce "zaman" denen ömür saatimi yitirmiş olduğum duygusuna kapılmıştım. Otele "zamansız" dönüyordum. Sokaklarda ezgi susmuş, sarhoş döküntülerinden başka kimse kalmamıştı. Afişlerde, gözleri hırstan kan gölüne dönen boğanın, bütün bu şamatalarla oyuna getirildiğinin haberi yoktu. O, girdiği her savaşı kazanacağını, karşısına tanrı çıksa onu boynuzlarıyla helak edeceğini düşünüyordu belki de. Kaç yıl yaşamıştı, ne görmüştü ki!.. Bir ayağı karanlık ahırlarda, bir ayağı arenanın gün vurmuş toprağında... İnsanın kalleşliğini, oyunbazlığını anlayacak bilgiyi, zamanı vermişler miydi ona?.. Karşısında süslü matadoru gördüğünde; onun, vücuduna yapışan giysilerine, parlak kara saçlarına, yüzünün gençlik güzelliğine, elinde dolaştırdığı pembe kırmızısı pelerine imrenerek bakmıştı. İlk saldırılarında pelerinin pembe renginden güzel bir dişinin kokusunu alınca, hazlara gömülerek sonsuz güzelliğe ereceğini sanmış olamaz mıydı? Kafasını arenaya dönmüş, "*Ole*!"lerle ken-

1. Katliam.

dinden geçenlerin kokusunu ciğerlerine doldurmuş, oradan kasıklarına yürüyen olağanüstü bir hoşluğun tadını alarak ağzını açıp üst dişlerini ellerinde ölüm bayrağı sallayan güzellere göstermişti. Ömür saatini yitiren bir "zamansız" olduğunu kavrayamadan, hoş kokulu güzelliklerin büyüsüne kapılmıştı.

Eğlence yerlerine girişteki afişte, matador, kanlı kılıcını arenadakilerin çılgın alkışlarına çevirerek ince bedeninin zafer soluklu göğsünü öne çıkarıyordu.

Ole!..

Önünden geçtiğim lokantanın vitrininde, kanlı bifteğe dişlerini geçirmiş Düsseldorflu yaz gezgininin ağzından yediği etin kanı sızıyordu.

Ole!..

İki sevgili, öpüşmenin sınırını aşmış, sokağın ortasında "tek can" olmuşlardı. Gecenin ortasında eli kolu kusmuklara bulaşmış uyuşturucu bağımlısı genç bir kız çaresizlikten inliyordu. Işıklar sokakları gündüz gibi aydınlatsa da, kızın sesi, yok oluşunun ıssızlığında gecenin boşluğuna karışıyordu.

Ole!.. Ole!.. Ole!..

Kıyıda yakamozlar yapan tatil yerlerinin göz alıcı ışıkları sönmüştü. Uzaklarda, koyu karanlığa doğru uzayan bir boşluk vardı. Kırpışan dalgaların sesi duyulduğuna göre o kara boşluk deniz olmalıydı. Bu gece yarısında, kasaba, rengini de, sesini de yitirmişti. Onlardan yoksun bir kasabada insan varlığından söz edilebilir miydi? Tek varlık belirtisi, boğadan akan kanın kokusuydu. Sokaklar, birahaneler, ayakta atıştırılan yemek evleri, iki kişinin zor sığacağı kulübeler, lüks otellerin kral daireleri, bu dairelerde çiftleşenler, birbirlerinin bedenini hoyratça altlarında ezenler, kumrular gibi sevişen romantik çiftler, para babaları, açlar, toklar ... kan kokuyordu! Otelin dış kapısına ayağırnı atarken bu kokudan arındığıını sanmış-

tım. Arınmamıştım: Koku bulaşıcıdır; ben de kan kokuyordum. Otelin her odasından kan kokusu geliyordu.

Otelin önünde başımı kaldırıp odalara baktım. Işığı yanan tek oda bizimkiydi. Kötü bir durumla karşılaşacağımı düşünerek hızlandım. Kalkmıştı. Burnumun kan kokusuna bulandığını bilmiş gibi, elektrikli ocağa çay koymuştu. Kaynayan su cızırtısının beni nasıl mutlu ettiğini bilirdi. Saatlerdir ölüm duygusunun avuçladığı yüreğimden korkunun eli çekilmişti. Ak peçeteler yaydığı masaya bisküviler, kuruyemişler, al yüzlü elmalar koymuştu. Odayı teninin ıtır kokusu doldurmuştu. Nerede olduğumu sormamıştı.

"Uyandığımda seni görmeyince çok korktum. İyi ki o yazıyı başucuma koymuşsun," dedi.

Ortamın etkisinde kalarak, mutluluktan konuşamadım. Yemekteki Türkleri anımsayarak yine o konuştu:

"Lokantadaki Türk aile ne çok saçmaladı! Adamın et yemesi ne iğrençti! Eline diri boğa geçse iri dişleriyle parçalardı!" dedi.

Gözlerimin içine bakarak, "Boğanın ölüsünü yalnız bırakmayacağını daha gündüzden, afişlere bakarken anlamıştım," dedi.

"Ama her yanım kan kokuyor, değil mi?" diye sordum.

"Bilmem, ben almadım öyle bir koku."

Şaşkınlıktan donup kalmıştım. Hasta bırakmış, sapasağlam bulmuştum Filiz'i. Dünyanın bir yüzü kara ise bir yüzü aktı. Dünya döndüğü kadar dönmüş, sonunda bana ak yüzünü göstermişti bu gece. O dar koşullarda masalar donatmıştı. Cehennem eziyetinden kurtulup cennet bahçelerine salıverilen bağışlanmış bir kul gibi sevinmiştim onu ayakta buluşuma. Sevinçten dilim tutulmuştu. Sözcükleri bir araya getirip konuşamıyordum.

Yüzümü inceledi, gözlerime baktı. Beni kan kokusundan ancak bu bakışlar arındırabilirdi.

"Sen ağlamışsın!" dedi.

Pencereye dönüp gözlerimi ondan kaçırdım.

"Nasıl ağlamam, sevgilim, birkaç saatlik çılgınlık uğruna niye bir boğa öldürülsün?" dedim, "Ağızsız, dilsiz bir hayvanın öldürülmesi büyük cinayet değil mi?.."

"Biliyorum; boğa bahane, bu hastalık öldürecek diye bana ağlıyorsun," diye şaka yaptı; "Korkma, bir şeyim yok benim, ilaç uyutuyor, o kadar! İlacın etkisi geçti, bak, şimdi ne kadar iyiyim! İster misin, gecenin ortasında çıkıp bütün kasabayı gezelim..."

"Bu güzel çayı içmeden mi!"

Boynuma sarıldı. Islak yanaklarımdan öptü.

"Seni böyle gördüm ya, değil kasabayı dolaşmak, göğe çıkarım!" dedim.

"İsa gibi..."

"İsa gibi de, Muhammed gibi de!.."

"Çık, yeni bir peygamber ol dön! Ahmed Arif, gözlerindeki ışığı görüp sana "peygamber bakışlı" dememiş miydi?.. Dünya, egemenliğini kurma uğruna insanlığı katletme hazırlığında olan sahte peygamberlerle doldu. Bir gün, kıraç topraklarda nasıl benzersiz çiçekler bitiyorsa insanlığın peygamberi de bizim aramızdan çıkacak!" dedi.

Peygamberliğime güldüm. Ellerini ellerime aldım. Kuş gagası kıvrımlı tırnaklarını okşadım. İşaretparmağını tutup yeni yeni dile gelmeye başlamış çocuklar gibi konuşturarak tırnağını etime batırmaktan, küçük acıların büyük hazzını duyardım. O gece yarısı da, uyandığında odada olmayışımı bağışlatmak için, yarı ağlamaklı, yarı güleç; parmak uçlarını kuş gibi öttürerek, "Nerelere gitmiş de, kimlerle kırıştırmış bu benim kocam, kaçak kocam!" diyerek onun ağzından kendimle dalga geçtim.

Hayat denen bir sahnedeydik. Birilerinin istedikleri, ya da gönüllü üstlendiğimiz rolleri yapmaktı işimiz. Role gelmeyen tek duygu sevgiydi. Evliliğimizin üzerinden yirmi dört yıl geçmişti. Ellerimiz birbirine değince duygu kan olur, yüreğimize akardı.

Çocukça maskaralıklarıma güldü. Odamız uzak denizlerin tuz kokusuyla doldu. Ne tatlar aldım, ne hazlar yaşadım...

O günlerden; dudaklarımda o gece yarısı çayının tadı kaldı, bir de ağzının ıtırlı kokusu...

7

Acılar dağı

Tıpkı senin gibi ben de katlanıyorum
karanlığı bitmeyen ayrılığa.
Neden ağlıyorsun? Ağlayacağına
elini uzat bana,
Söz ver yeniden geleceğine bir düşte.
Sen ve ben bir acılar dağıyız.
Sen ve ben bir daha buluşamayacağız
bu yeryüzünde.
Ah, yıldızlarla gece yarısı
Bana bir selam gönderebilsen.

ANNA AHMATOVA

Costa Brava'daki görünüşüne göre karnı biraz daha şişmişti. Berlin'de şişlik iyice belirginleşti. Hareketleri de ağırlaşmıştı. Yemeklerden sonra soluk almakta güçlük çekiyordu. Belli etmese de çektiği sancılar yüzüne yansıyordu. Ameliyatı yapan doktora başvurduk. Doktor, şişliği karında doku katılaşmasına bağladı. Bir-iki haftaya kadar bir şey kalmayacaktı. Doktorun baştan savıcı bir tutum içinde olduğunu anlamıştım. Hastaneye başvurduğumuzda, yanımızda bir Alman dilbilimci hanım olmasına karşın, doldurulması gereken kâğıttaki yanlış bir

kutuya çarpı işareti koyduğumuzdan, Filiz'e özel hasta işlemi yapılmış, bundan dolayı hastaneye fazladan para ödemiştik. Parayı pulu hesap etmeden, ameliyat "özel" yapıldığına göre, Filiz'in sıkıntılarından kurtulacağını ummuştuk. Alman hastanelerinde "özel işlem" görme, ameliyatı yapan doktorun, sabah gelince, "Nasılsın?" diye sorması, akşam giderken de, "İyi akşamlar!" demesiydi. Hastanenin bu tutumu da güvenimizi sarsmıştı.

Sonradan, bir sohbet sırasında, doktorun özel işleminin "nasılsın" ile "iyi akşamlar"dan ileri gitmediğini, aydın sayılması gereken bir başka tıp profesörüne anlattığımızda, adam, nasıl darlıklar içinde o ödemeyi yaptığımızı aklının ucundan bile geçirmeden, işi espriye dökmüş; "Bu tutar, uzak ülkelerde yapılacak iyi bir tatil parasıdır; değişen bir şey yok; tatili siz yapacağınıza o yapacak!" demişti...

İçinde bulunduğunuz durum, olaya duyarlılıkla yaklaşılmasını gerektirse de, doktor zekâ gösterilerinde bulunarak bu duruma gülebiliyordu...

Filiz'in durumu kötüleşince değil bir-iki hafta, üç gün bekleyemedik. Klinikum Steglitz'in Kadın-Doğum Bölümü Şefi Profesör Weitzel'i bize çalışma arkadaşım Birgit Kröner önermişti. Kentin merkezinde olması, Amerikan hastanelerinin yöntemine göre çalışması, Berlin hastaneleri arasında Klinikum Steglitz'e ayrıcalık sağlıyordu. Birgit'in araya girip durumun ivediliğini anlatmasıyla Profesör Weitzel ertesi güne randevu verdi. Doç. Dr. Taylan Öney'in aynı bölümde bulunması da bizim için büyük şanstı. Profesör Weitzel, daha dıştan muayenede kistin yeniden büyüdüğünü, yerinden çıkarılması gerektiğini söyledi.

Özen gerektirdiğini düşünerek ameliyatı Profesör Weitzel'in yapmasını istiyorduk. Bizde olduğu gibi, Almanya'da bir profesörün karşısına oturup, "Şöyle olursa

kaç para eder, böyle olursa kaç para" gibi sorular sorulmaz. Örneğin bir Kadın-Doğum Bölümü'nde bir işlem 54.27 mark ise başka biri 54.28 mark isteyemez! Yapılacak işin kapsamına göre her şey ölçülüp biçilmiştir. Bu işlemlerle başka görevliler ilgilenir. Profesör gözünü bize dikip odasından çıkmamızı beklerken bize yardım eden çalışma arkadaşım Birgit'e, önceki deneyimimizi anlatarak bu dileğimizi ona iletmesini söyledim. Ne ödeyeceğimizi, buna gücümüzün yetip yetmeyeceğini de öğrenmek istiyorduk. Birgit kızarsa bozarsa da dediğimizi yaptı. Sanırım ücret konusunu profesöre sezdirdi. Profesör, "Ameliyatı ben yapacağım, sizden fazladan bir ücret de talep etmeyeceğim," dedi, güle güle anlamında elini bize uzattı.

Özel bir ameliyatın yükünü kaldıramayacağımızdan, odadan çıkarken bize sonsuz bir hayat bağışlanmış gibi sevinmiştik. Bir anda yüreğim Türkiye'de çarpmaya başladı. "Ey, yurdumun garip hastaları! Hastane kapılarında kan kaybından ölenler! Sancıdan toprağı tırmalarken parmakları kan içinde kalanlar! Ödeme yapamadığı için ölüsü sahibine verilmeyenler! Hastane odasına kilitlenenler! Ameliyat olanağı bulamayıp hayatları boyunca kör, topal, sağır kalanlar!.. Körler, dişsizler, sağırlar, beli bükükler, felçli ayaklarını sürükleyenler, elsiz, ayaksızlar!.. Aylarca sonraya verilen randevuyu beklerken sokak ortasında can verenler!.. Duyun, duyun da işitin!" diye içimin dar boşluğuna bağırdım.

Profesör Weitzel dediğini yapmış, karında oluşan kistin kökünü kurutmuştu. Ameliyat sonrası verileri olumluydu. Bundan sonrası ev doktoruna kalmıştı. Kesin tanı sayılan mamografide kötü bir şey görünmediğini belirten ev doktoru, Filiz'in, el yordamıyla sol koltuk altında bulduğu düğümcükleri önemli saymıyordu.

Peki, neden cildi kuru, rengi soluktu Filiz'in; gün geçtikçe gözünün ışığı sönüyor, bakışları ölgünleşiyordu; tez yoruluyor, eli ayağı tutmaz oluyordu; sesi, keçeye sürünür gibi çıkıyordu boğazından?..

Her an iyileşmeyi bekleyerek aradan bir yıl geçti. Ev doktorunun "iyi" dediğine inanıyorduk.

Profesörün, yıllık kontrolde, sol memenin sağ tarafında mercimek iriliğindeki kırmızılığı görüp, "Bu kırmızılık ne zamandan beri var?" diye sorduğu âna kadar...

Profesörün akı bol gözleri, memedeki kırmızılık üzerinde donup kalmıştı. Bizim gözlerimiz de onun yüzünde... Konuşmuyordu, gözünü ayırmadan bakıyordu. Birkaç saniyenin yıllara eş olduğu bir bekleyiş ânı idi bu!

"Umudun söndüğü an" gelmişti.

Profesörün ağzına bakıyordum bu bekleyiş ânında. Filiz, kurşun yiyip gözünün ışığı sönen ceylanlara dönmüştü. Dudakları seğiriyor, o da benim gibi, ağzını açmadan profesörün ağzından çıkacak sözü bekliyordu. Beklediğimiz, varoluş ile yokoluş arasında tek bir sözdü: "Önemli değil!"

Doğu kaderciliğinin, "bir şeyi bir anda kazanma ya da kaybetme" duygusu bütün benliğimi sarmıştı.

Profesör, memedeki kırmızılığa bakmak üzere elinde tuttuğu büyüteci masanın üstüne koydu. Koltuk altlarına baktı. Sol memeyi, sabah yağmuruyla yunmuş kırmızı böğürtlenleri andıran uçlarına kadar bir daha yokladı. Görünüşlerinde bir yumrulaşma, çarpılma var mı, diye uzaklaşarak bir daha, bir daha baktı.

Dönüp dönüp baktığı, mercimek tanesi kadar bir kırmızılıktı!..

Profesör, sonunda konuştu. "Kuşkulanmayın, önemsiz bir sivilce bu," diyeceğini beklerken, "Biyopsi yapıl-

ması gerekli; kesin tanı, dokudan alınan parçanın patolojik sonucuna göre konulabilir ancak. Ben gereken yere telefon edeceğim, yarın sabahleyin hastaneye yatması gerek," dedi.

Muayene bitmişti. Filiz'e giyinme yerini gösterdi.

Filiz'in yüzüne bakamadım. Göz göze gelirsek, sesimin olanca gücüyle bağırır, başımı koridorun duvarlarına çarpabilirdim.

"Kanserden şüpheleniyor, değil mi? Koltuğumun altındaki düğümlerden bir şeyler olduğunu anlamıştım ben... Elektrik çarpmasına benzer sızılar geçiyordu koltuğumun altından," dedi Filiz; bakışları, ceylan gözü gibi kaydı.

Şu insanoğlu ne dayanıklı! Ben, "Üst üste geçirdiği ameliyatlardan sonra, bunlara nasıl dayanacak?" diye düşünürken Filiz dirençli görünüyordu. İnsanı, belirsizlik bunaltıyor; yoksa, beyin en dar durumlardan kendini kurtarmanın bir yolunu buluyor. Çaresizlik mi söyletmişti insanoğluna, "Başa gelen çekilir," sözünü, sonsuz sabrı mı? Dışarıdan sorulanlara da, kendime yönelttiğim sorulara da yanıt bulamıyordum. Sevdiğim bir insanı "tükeniş"e götüren gelişmeleri yaşadıkça susup kalıyordum. Belki susmak bir yoldu; ama konuşması gereken de bendim.

"Tükeniş", beni de tüketiyordu çünkü!

Yanıtlanamayacak soruları aklımdan geçirirken evin yolunu tuttuk. Kapıdan içeriye girince yürek sızısı gibi bir yalnızlık çöktü evin içine. Filiz, her zamanki haliyle, dışarılık giysilerini çıkarıp ev giysilerini giydi. Alışılanı yapmak, belki de doğal yaşamı sürdürme duygusuydu. Yüreğimde nasıl derin bir yaranın açıldığını seziyordu. Yanıma geldi, ellerimi tuttu. "Kesseler kanı akmaz," derler; öyleydim. Benim söylemem gerekeni o söyledi:

"Kaç yıllık meme kanserleri var. Profesörün erken farkında olması yine de sevindirici," dedi.

"Dur bakalım," dedim, "daha kimse "kanser" demedi," ağlamaklı.

Filiz'i ertesi gün erkenden hastaneye yatırdım. Hemşire, bizi Filiz'in odasına götürüp yatağını gösterdi. Odası, atkestanesi ağaçlarının yoğun olduğu parka bakıyordu. Her Alman'ın yaptığı gibi, oda arkadaşı yerinden kalkıp, "Adım Renner," diye tanıttı kendini. Biz de adımızı söyledik. Yüzü güleç Alman'a az rastlanır; Frau[1] Renner "az"lardandı. "Mesafeli" dursalar da Almanların hastalıkta birbirlerine yardımcı olduklarını hastane deneyimleri öğretmişti bize. Almanlar, gösterişe kapılmıyorlardı, nasılsalar öyle idiler. Frau Renner, Filiz'i biyopsiye hazırlayan hemşirenin dediklerini iyi anlayamadığımızı görünce, basit sözcükler seçerek yapılacak işlemi açıklamıştı bize. Ona da bir gün önce biyopsi yapmışlardı. Durumunu sorduğumuzda, "*Gott sei Dank!*"[2] demiş, sonucun iyi çıktığını söyleyerek Filiz'e de şans dilemişti. Konuşurken söze "*Mäuschen*"[3] diye başladığına göre, çocuklarına ve kocasına olumlu sonucu bildirmişti telefonda. Konuştuktan sonra yerinden kalktı, Filiz'in yanına geldi.

1. Almanya'da, oda arkadaşınız da olsa size önadıyla çağırılma izni vermemişse ona, soyadının başına Frau (Bayan) ya da Herr (Bay) ekleyerek hitap etmelisiniz. Ayrıca, herhangi meslekten bir kişiye de, satıcılara da, yol sorulan birine de, aranızda senli benli ilişkiler kurmamışsanız, "sen" (*du*) diyemezsiniz. Mahkemelerde sanıklara, adam öldürmekle yargılananlara, hatta suçu kesinleşmiş olanlara bile yargıçlar "siz" (*Sie*) diye seslenirler. Örneğin, Berlin'de, Alman Parlamentosu'na girmeyi başarmış bir Türk milletvekili, trafiğe ilişkin bir tartışmada polise sen dediği için iki bin marka yakın para cezası ödemek durumunda bırakılmış, mahkemelik olan milletvekili yargı önüne çıkacağından, dokunulmazlığının kaldırılmasını istemiştir.

2. (Alm.) Tanrı'ya şükür!

3. (Alm.) Fareciğim, şekerim, canım...

"Göreceksiniz, yarın siz de kocanıza güzel haberler vereceksiniz," dedi.

Hemşire, geceliğini çıkarttırdı, kar beyazı bir üstlük giydirdi Filiz'e. Beyaz, onu daha da inceltir, gözlerinin güzelliğini ortaya çıkarırdı. Gezmeye çıkıp biraz sonra dönecekmiş gibi, yüzü gülüyordu. Frau Renner'in gözü Filiz'deydi. Az önce vurdukları iğne, eski günlerdeki gibi, al al etmişti yanaklarını. Bu haliyle, yatağında hemşireyi bekleyen ak bir kurban gibi görünüyordu Filiz.

Böyle anlarda yüreğimin sıkıntısını ağıtlara dökerdim. Bir ağıtın "Bu güzellik teneşire konulmaz" dizesi de nereden gelip dilime yerleşmişti?..

Nevresimin üstüne çıkardığı elleri nasıl beyazdı! O ellerin bir gün yok olacağı düşüncesine saplanarak baktıkça başım döndü, midem bulandı. Köşedeki koltuğa çöktüm. Ne hallere düşmüş olmalıyım ki, Filiz yüzüme bakınca gözlerimde ölüm beyazlığı görmüşçesine korkuya kapıldı. Yatağından inip yanıma gelemiyordu. Ben kalktım, "Korkma!" diye yanına gittim. Kollarımda sıktım onu. Gözyaşlarımız birbirine karıştı. O haliyle beni avutmaya çalışıyordu:

"Üzülme, Frau Renner söyledi; göreceksin, bir şey çıkmayacak; ne acım var ne sızım. Şu anda öyle iyiyim ki," dedi.

Az önce vurulan yatıştırıcı iğnenin aldatıcı iyiliğini "iyilik" sanması daha da derinden sarstı beni. İğne deliğinden sızan ışık onu mutlu ederdi. Kistin ani büyümesi sonucu hastaneye götürdüğüm gece de yarı baygın bir halde gözlerini aralayarak, "Bir şeyim yok, ben iyiyim," dememiş miydi?

Frau Renner yatağında büzülüp kalmıştı. Ağladı ağlayacaktı. Gözyaşlarını zor tuttuğu belliydi. Zile basıp hemşireyi çağırdı. Hemşire ânında kapıyı vurup girdi. Tez bir dille, anlayamadığımız bir şeyler söyledi ona.

Aradan dakika geçmedi, küçük bardakta beyaz bir tabletle geri geldi hemşire. Frau Renner ilacı hemşireden alıp, "Herr Binyazar, bunu içmelisiniz; inanın, size iyi gelecektir," dedi, plastik bir bardağa su koyup elime verdi.

"*Danke schön*," deyip bardağı elinden almamla hıçkırmam bir oldu.

Acımı unutturmak için, Almanlara özgü bir yakınlıkla parmaklarının üstünü yanaklarımda gezdirdi. Biyopsi odasına gitmek üzere hemşire bekleyen Filiz, kâğıt mendille gözyaşımı silerken iki ucunu eliyle birleştirdiği üstlüğünden dışarıya vuran memelerini gizlemeye çalışıyordu. Beni yatıştıracak ilacı içerken Filiz'in kana bulanmış ak memeleri geldi gözümün önüne. Hangi ilaç yatıştıracaktı beni, gözümün önünden bu kan rengini hangi güç silecekti?..

Genç bir doktor girdi içeriye, karyolasını iterek biyopsi odasına götürdü Filiz'i. İnsan, duyarlığıyla, olmadan olacağı seziyor. Bir yerlere her götürülüşünde, benden uzaklaştırıldığı duygusuna kapılıyordum. Her ayrılışında, "sonsuz gidiş"in ürpertileri doluyordu içime. Odadan çıkınca dizlerimde titreme başladı. Biyopsi odası, hastaların olduğu kattaydı. İşlem bitinceye kadar odanın kapısında bekledim. Bir saat sonra, yer yer kana bulanmış üstlüğüyle biyopsi odasından çıkardılar. Hayat, bir gidiş, bir gelişti; giderken dizlerim titrerken dönüşüne sevinç gözyaşları döküyordum. Biyopsi yaptıkları bölgeye el kadar bir gazlı bez yapıştırmışlardı. Hemşire ak üstlüğünü soydu, memesinin çevresindeki kanlı yerleri temizledi, geceliğini giydirdi.

Çocukluğumdan beri, "beyazlık"tan da, kandan da korkardım. Doğu öykülerinde acımasız sahneler vardır. Güneşte yalımlanan kamalarla düşmanlarının karnını

deşip kanını içse yüreği soğumayanların öykülerini dinlemiştim. Tecavüz edilen el kadar çocukların kızlıklarını bozup onları öldürenlerin fotoğraflarını gazetelerde görmüyor muydum; başımdan aşağıya kazanlar dolusu kan boşalıyordu. Solgun yüzlü kızcıkların ölüleri günlerce gözümün önünden gitmiyor, gece uykularına hasret kalıyordum. Namus uğruna kurşunlanan üç günlük gelinlerin kanını gördüğümde günlerce ağlayan ben değil miydim?..

Kan görünce yüzü terden eski bez parçalarına dönen Filiz'e bakıyordum. Kendi kanının rengine alışmıştı. Hemşireden pamuk istemiş, kalan yerleri de kendi silmişti. Oysa kanı bende görse deliye dönerdi. Duygularımı onun duygularıyla tartar biçerdim. Sevgisiyle öyle bir inanç uyandırmıştı ki, sevgim onunkinin yanında hiç kalırdı. "Hasta ben olsam, o benim yerimde olsa ne yapardı?" diye sorardım kendime. Sevginin tartısının olmadığını bilsem de, onun sevgisinin benimkinden kat kat üstün olduğunu düşünürdüm.

* * *

Ankara yılları... Bir gece yarısı, uykuda, dişçinin iğreti taktığı çengelli diş parçası boğazıma kaçmış, çengel sağ bademciğime olta gibi saplanmıştı. Hayvanlara özgü bir refleksle plastik parçasının ucunu boğazımda yakalamış, durumu aynada görüp çengeli saplandığı yerden çıkarayım diye tuvalete koşmuştum. Elimden kaçırsam, diş parçası boğazımı tıkayacak, o anda soluksuz kalıp boğulacaktım. Başka seçenek yoktu, ya bademciğin parçalanmasını göze alacak, çengeli çekip çıkaracaktım ya da yutacaktım. Yutsam, yemek borusuna takılıp kalmayacak mıydı diş parçası? Bademciğimin yırtılıp boğazıma kan dolacağını bile bile, bir-iki saniyede yapacağımı yap-

mış; diş parçasını yerinden söküp almıştım. Koyu bulutlardan aniden boşalan yağmurlar gibi, ağzım kanla dolmuştu. Ben bağırdığımı anımsamıyorum; o bağırtımı duymuş, yataktan fırladığı gibi yanıma koşmuştu. Boğazımda şorlayan kanı görünce bakışlarında bir acı yırtılması oldu, gözlerinin karası kayboldu. Bembeyaz geceliğinin içinde hayalete döndü.

O gün, acı çekenin karşısında düştüğümüz çaresizliği Filiz'in acı yırtılmasına uğrayan bakışlarında görmüştüm.

Yine Ankara yılları... Yine bir diş çektirme olayı... Akşamüzeri çekilmişti dişim. Gece yarısına kadar çekilen dişin oyuğunda kan durmamıştı. Oraya bastırdığım pamuk bir-iki dakika sonra pıhtı parçasına dönüşüyordu. Ne yapacağımızı şaşırmıştık. Filiz, "Kanı tükürme, yut, kanın da boşa gitmemiş olur," dedi.

Bir bildiği vardır, diye dediğini yaptım. Kanı yutmaya başladım. Çok geçmedi, kanın tuzlu tadı içimi bayınca kustum. Lavabonun beyazlığına midemden parça parça kan pıhtısı dökülüyordu. Başım dönmüş, küvetin yanına yığılıvermiştim. Ben kustukça Filiz'in rengi soluyor, gözleri içine kaçıyordu. Midesine ağrılar saplanmıştı. Acısını dindirmek için bir yandan ağlıyor, bir yandan elindeki minderi midesine bastırıyordu. O haliyle, sağaltıcı yöntemi yine o buldu.

"Pamuk kanı emiyor, şu bez parçasını bastır dişinin oyuğuna, elini de oradan çekme!" dedi.

Öylesine bastırdım ki bezi, parmaklarım ağrıdı.

"Hadi, gidiyoruz," dedi, "elbet açık bir eczane buluruz."

Çocuğuymuşum gibi önce elimden tuttu, sonra elimi koluna soktu; yürüdük. Caddelerde kedilerden köpeklerden başka canlı yoktu. Uzaktan uzağa da bekçi

düdükleri duyuluyordu. Karanlık sokaklardan öksürerek bir adamın çıktığını görünce cennetten muştulanmışçasına beni yolun ortasında bırakıp ona koştu. Nöbetçi eczanenin nerede olduğunu sordu adama. Adam, el işaretleriyle gösterdi eczanenin yolunu. Yönümüzü eczaneye çevirdik. Eczacı kalfası olduğunu sandığımız genç, uykulu gözlerini ovuşturarak şöyle bir baktı, "Siz gerekeni yapmışsınız," dedi, "sakın gevşetmeyin, bastırmaya devam edin. Yapılacak başka bir şey yok!"

Hastalık, doktorun yanında korkup ortadan kaybolurmuş. Diş oyuğunun, kalfayı görmesi yetmişti. Eczaneden çıkıp bezi alınca kanamanın durduğunu görmüştük.

Gençlik işte; el ele verip eve giderken doktor dişi çektikten sonra sıcaktan sakınmamızı söylemiş olsa da, köşedeki salepçiden salep içmeye kalkmıştık...

Günlerce ağzımdan kan kokusu gitmemişti. Filiz, "Ne olduysa benim yüzümden oldu," demiş, o günden sonra, kan görmeye dayanamamıştı.

Dayansın, dayanamasın; hayat hükmünü yerine getiriyordu; o gün dişimden akan kana dayanamayan Filiz, doğal bir iş yapıyormuşçasına şimdi memesine bulaşan kanı siliyordu...

Yatağına uzandı. Yüzünü bana döndü, gözlerini yumdu. Bilinmez bir yolda yalnız başına yolculuğa çıkanların iç çekişiyle uykuya daldı. "Uyu güzelim, uyu; uyu da uyan," dedim içimden, gözlerimi yüzünden ayırmadım.

Kötü haber, ya sabah erken ya akşam karanlığı çökerken gelir. Koridorda gördüğüm profesör bizim odaya uğramayınca içimden bir şeyler düşmüştü. Bir süre sonra yardımcısı odaya girip, "Profesör Weitzel sizinle konuştu mu?" diye sorup odadan geldiği hızla çıkınca kendi gelmeden kötü haberin yeli esmişti. Frau Renner elindeki

kitaba dalmıştı. Biraz sonra Filiz gözlerini açtı. Kim bilir, uykusunda nice iyi habere bağlamıştı umudunu?.. Pencereden dışarıya bakıyordum. Yaprakları tümden dökülen ağaçlar iskelete dönmüştü. Yaprak dökümü ağaçların ölümü mü oluyordu? Ah, insan öldü mü dirilmiyordu. Oysa, güz öldürüyor, bahar diriltiyordu ağaçları...

Haber beklerken içimizde uzun sessizlikler büyüyordu! Kapının her açılışında, üçümüz birden gözlerimizi kapıya dikiyorduk. Kapı vuruldu, içeriye Frau Renner'in kocası girdi. Gözü ışık ışıktı. Frau Renner, kocasına gözle kaşla bir şeyler anlattı. Karıkoca aşırıya varmadan kucaklaştılar. O anda yeryüzünün en mutlu kişisi yerine koyduğum Frau Renner'in kocasına nasıl imrenmiştim!.. Almanlar sevindiklerinde pek hoplayıp zıplamıyorlar. Babalarının ardından giren kızıyla oğlu, kaşla gözle yapılan hiçbir işarete aldırmadan, annelerine sarıldılar, hoplayıp zıpladılar. Armağanları da ona göreydi; kocası tek bir gülle gelmişti, kızla oğlanın elinde, sokak aralarındaki her büfede bulunabilecek şekerlemeler vardı. Gülüşlü konuşmalar geçti aralarında. Büyük olsun, küçük olsun, Almanlar, aldıkları armağanı ilginç olaylara, unutulmaz anılara, hoş esprilere bağlıyorlardı. Çocukları, annelerinin küçüklüklerinde onlara yasakladığı şekerlemeleri getirip masasına koymuşlardı. Anne, bu anlamlı armağandan bir tane kendi ağzına attı, çocuklara tuttu; ağzımı açamaz durumda olduğumu bildiğinden bana yalnızca, "Siz de alır mısınız?" demekle yetindi. Kafamı sallayıp istemediğimi belirttim.

Kapıya hızlı vuruluşundan içeriye doktorlardan birinin gireceği bilinirdi. Onların işleri aceleydi; kapı vuruşları da acele ve sert oluyordu. Vurduktan sonra da hiç beklemeden içeri giriyorlardı. Hastane onların eviydi çünkü. Evde nasıllarsa öyleydiler. Giren, Profesör Weitzel'di. Ben yalvarırcasına gözlerimi ağzına dikmiştim.

Filiz yatakta yarı doğruldu. Frau Renner, kocası ve çocukları suspus oldular. Almanya'da kişisel gizlilik temel kuraldır. Profesör ziyaretçileri dışarı çıkarttı. Odada Frau Renner, Filiz ve ben kalmıştık. Filiz'in yüzü kireç gibiydi. Dışarıyı karanlık basınca aynalaşan camdaki görüntüme çarptı gözüm. Camda gördüğüm, yüzü gözü belirsiz siyah bir yığıntıydı. Profesör içeriye girince ayağa kalkmış, olduğum yerde dikilip kalmıştım. İri Alman hanımlarının tam tersi zariflikte olan Frau Renner, profesörün iyi bir haber vermeyeceğini anlamış olmalıydı ki, yatağının içinde yumruk kadar kalmıştı. Profesör, "Çok üzgünüm, Frau Binyazar, ne yazık ki, memede kanser hücresi saptandı. Hücrenin cinsine bağlı olarak memenin ivedilikle alınması gerekiyor. Bu ameliyatı yarın sabah erkenden yapmak, alınan yere, meme yerine geçecek silikon koymak istiyorum; silikon konulunca biçimi tam onun gibi görünmese de, neredeyse memenin alındığı belli olmuyor; ne dersiniz? Kocanız da yanınızda, düşünün, kararınızı verin," dedi, geldiği hızla çıktı.

"Memenin alınması..."

Ellerini tuttum Filiz'in.

"Memenin alınması bir çözümse ona da şükredelim!" dedim ağlamaklı bir sesle, "N'apalım, sevgilim, dünyada memesi alınan ilk kadın sen olmayacaksın. Yaşa da, bir memen de olmasın. Bak, Profesör, memenin yerine silikon koyacağını söylüyor."

Olan o anda oldu. Filiz başını yastığa gömdü, hıçkıra hıçkıra ağladı. Frau Renner yatağından kalktı Filiz'in yanına geldi, parmaklarını yanaklarında gezdirerek onu rahatlatmaya çalıştı.

Olup bitenleri sezen Frau Renner'in kocası ve çocukları içeriye girdiklerinde, şakalarını, güleçliklerini dı-

şarıda bırakmışlardı. Bir süre fısıltılarla konuştuktan sonra evlerinin yolunu tuttular. İçimden, "İyi bir haber alıp ben de onlar gibi, kollarıma mutluluğun kanatlarını takarak eve dönemez miydim, niye bana bunu çok gördün felek!" diye feleği icat edenlere lanet yağdırdım.

Işığı yakmadan, eli elimde Filiz'le karanlığa gömüldük. Eşi ve çocuklarını yolcu ettikten sonra uyuduğunu sandığım Frau Renner, kedi sessizliğinde indi yatağından. Bana uzaktan biçimsel bir gülüş gönderip odadan çıktı. Dönüşü uzun sürmedi. Kedi patisi ayaklarıyla içeriye girdiğinde sevinçliydi. Başı yastığa gömülü Filiz'in parlak kumral saçlarını, gözyaşına bulanmış yanaklarını okşadı.

"Frau Binyazar, sakın üzülüp paniğe kapılmayın, henüz her şey bitmiş değil. Doktor arkadaşıma telefon ettim. Meme kanserlerinde iyileşme oranının yüksek olduğunu söyledi. Şimdi teknik çok gelişmiş, derinin altına silikon yerleştiriyorlarmış; silikonlu meme aslını aratmıyormuş. Çıkarılan memenin patolojik sonuçları önemliymiş. Umalım tümör, lenflere sıçramamış olsun," dedi.

İnsan, insanın zehrini alırmış; Frau Renner'in dostça ilgisi odada bir an mutlu bir hava estirmişti. Filiz, başını yastıktan kaldırdı, Frau Renner'i kucakladı. Birbirlerinin dilini iyi bilmeyen iki kadın, sarmaş dolaş olup gözyaşlarının diliyle konuştular.

Hastalar akşam yemeklerini yediler. Odalardan el ayak çekildi. Omuzlarımda on devenin yükü vardı. Eve gitmek üzere kalktım. Filiz yatağından indi. Asansöre birlikte yürüdük. Sarı-bej sabahlığı onu güzellik dalı gibi inceltmişti. O zamanın Doğu Anadolusu'nda, karısını dövmeyeni "karı"dan aşağı görürlerdi. Nenem, o "töre"nin sürüp geldiğini sanıyordu. Evlendiğimiz yıllarda Filiz'in yanaklarının yirmi yaş pembeliğine, cevahir gibi parla-

yan gözlerine bakmış, "Çağam,[1] gözel dögülmez; sakın ola ki gözele el kaldırmayasın!" demişti. Hastalığın darbesini yemiş o güzellik dalı, nenemin gördüğü incelikte, yanımda yürüyordu. Yakasından aşağı inen saten parçası, sabahlığının tekdüzeliğini alıyor, satenin parlaklığı yüzüne vuruyordu. Erguvan rengi kadife sabahlığı üstüne fok derisi gibi yapışmış bir kadın önümüzü kesip üstündekini nereden aldığını sordu Filiz'e. Daha önce koridorda görmüş, çok beğenmişmiş. İnce gösteriyormuş, göğüsleri belirgin kılıyormuş giydiği sabahlık...

Acı gülüşlerle birbirimize baktık. Herkesin derdi kendine; kadın, "belirgin" göğüslerden birinin sabahleyin alınacağını, sabahlığın sol yanının boş kalacağını nereden bilecekti?..

Asansör kapısının önünde yeni tanışmış sevgililer gibi, ayrılmamış, yüzümüzün, gözümüzün hücrelerini görürcesine birbirimize bakmış, yanaklarımızı, dudaklarımızı koklamıştık. Yıllardır yüz yüze idik, aynı yastığa baş koyuyorduk, birbirimize ne az bakmıştık!.. Oysa sevgi, bakıştaydı. Ayrılış yoluna girmişiz gibi, dakikalarca gözümüzü birbirimizin yüzünden ayırmamıştık. Asansörün çağırma düğmesine basıyordum. Otomatik kapı açılıyor, beş-on saniye sonra kapanıyor, asansör sessiz boşlukta kayboluyordu. Yüzünden gözlerimi aldığımda da yine onu görüyordum. Nişandan sonra durup durup sağ parmağımdaki yüzüğe bakardım. Onun yüzünün, gülüşünün, gözlerinin, sesinin ışımasını görürdüm yüzükte. Hep ben göreyim, kimse görmesin diye yüzüğümü öbür elimle gizlediğim olurdu.

* * *

1. Çocuğum.

Nişanlılık günleri... Kış, bahara dönmüş. Soğuk-ılık arası bir hava var dışarıda. Camlarda yağmurun tıkırtıları duyuluyor. O pazar okulda nöbetçiyim. Öğleden sonra Filiz gelecek. Sevdiğim birini beklemeye göreyim; gelmeden günler önce onunla olurum; ona neler sunacağımı, neler söyleyeceğimi kurarım.

Elinde çeyiz işleriyle geldi. Herkesin gözü bizde. O zamanlar öyle kucaklaşıp öpüşme, birbirine yapışma yok. Evleneceğin kızın yalnızca elini sıkıyorsun; aranızda belli bir uzaklık kalacak...

Oda, yıllarca düşlediğim gibi: Soba yanıyor. Çıtır çıtır odun sesi duymasan da, linyit kömürünün kaynayan sesi duyguları ısıtıyor. Düş kurduğun günlerde elinde kitap olurdu. Şimdi kitap yok, onun yerine öğrencilerin tomar tomar yazılı sınav kâğıtları duruyor önünde. Karşında, sevgilinin sevgi akan gözleri...

Tanrı "zaman" diye bir şey yaratmışsa, o "zaman"ın içindesin...

Radyoda türküler var. Kısık dinlemeyi seviyorsun. Sözleri seçilmese de, ezgiler yetiyor sana. O günlerde, *Varlık* dergisinde ilk yazın çıkmış. Yazında, Doğu Anadolu'da köyden köye öğretmenleri teftiş ederken Zap Suyu'na kapılıp boğulan arkadaşını anlatıyorsun. Toplum şimdiki gibi "okumasız" değil. Kentte herkes senden söz ediyor. *Varlık*'ta yazı yazmak, yazarlığın belgelenmesi demek. Türkülerden sonra bir konuşma başlıyor radyoda. Radyo kısık ya, söylenenler pek anlaşılmıyor. En kısık sesteyse bile kişi kendi adına duyarlıdır. Sesini yükseltiyorsun radyonun. Radyoda senin yazın okunuyor. Yakışıklı değilsin, paralı değilsin. Neyinle sevgilinin gözleri ışıyacak?..

"Aaaa, vallahi senin yazın!" diye bir çığlık duyuyorsun kulağının dibinde.

Mutluluk güneşinin doğduğu andır bu; o gün, öyle bir ânı yaşama sana bahşedilmiş!..

Küçük bir yerde, bir anda öğretmenlikten yazarlığa ulaşmanın sevincini başka hangi "zaman"da yaşayabilirsin?..

"Senin yazın!" diyene bakıyorum. Yanaklarının sağlıklı pembesi bin gülüşle gülüyor. Sesi sobanın sıcaklığından da sıcak... Töreler öyle sarmalamış ki, kalkıp o pembeleri öpemiyorsun. Sesimizin ateşiyle yaşıyoruz coşkuyu.

Asansör kapısının önünde, sabahleyin erkenden geleceğimi söylüyorum Filiz'e. Gelip gitse de, asansöre giremiyorum. Ondan ayrılırsam, uzun ayrılıkların başlayacağı korkusu var içimde. Koridorda, hışırtıyla inip çıkan asansörden başka hiçbir canlının sesi duyulmuyor. Biz ise tam bir sessizliğe gömülmüşüz.

İkimizin kafasından da aynı şeylerin geçtiği kesindi. Ağzımızdan tek sözcük çıkmıyordu. Çıkacak tek sözcüğün bizi ağıtlara boğacağını biliyorduk. Birbirine doymamış kapı önü nişanlıları gibi, yanaklarımız birbirine yapışık, kapının önünde dakikalarca öyle kaldık. Beş-on saniyelik bir "an" parçasından, ömrü dolduran "zaman"a dek her şeyin bir sonu oluyor; kapısını dev ağzı gibi açan asansöre girdim, iniş düğmesine bastım. Filiz koridorun uzun boşluğunda kaldı, ben asansörün içinde kayboldum.

Aramızda yine kalın duvarlar...

Umutla gelinen bir yerden umutsuz dönmenin ötesinde büyük acı yoktur. Bir an önce eve varma telaşı içinde unuttuklarınız oluyor; "ağır acı", evin kapısından girip eşinizin kokusunu aldığınız eşyalar arasında dolaştığınız- da başlıyor. Gözüme ilk çarpan terlikleri oldu. Genç kızlık yıllarında, evlerine gittiğimde beni karşılamak üzere aşağıya inerken merdivenlerde bıraktığı tıkırtıları anımsayarak terliklerini okşadım, elime alıp yerine koydum.

Ceketimi çıkarıp giysi dolabına astım. Dolaba sinmiş

kokusunu içime çektim; mantolarını, bluzlarını okşadım. Kokunun çağrışımlarıyla uzun süre dolabın kapağını açık tuttum. İnsan olsun, hayvan olsun, bedenler arasındaki yakınlaşmayı "koku" sağlıyor. Koku yatıştırmıştı beni. Bu düşünceyle bir an içimden bir mutluluk esintisi geçti. Onun yokluğunda yeni huylar edinmiştim. Başımı bir yere dayıyor, dakikalarca öyle kalıyordum. Giysilerinin arasına soktum başımı; kokusunun cennetine girdim.

Dikiş eğitimi görmemişti ama giysilerini kendi dikerdi. Çorabına, iç çamaşırlarına kadar, dikmediklerini de birlikte alırdık. Tenine neyin uygun düşeceğini bilir, giysilerini tenini okşar gibi alırdım. Dolaba asılmış, ütülenip çekmecelere düzenince yerleştirilmiş giysilerinin nereden alındığını, alırken ne duraksamalar geçirdiğimizi anımsadım. Birinden birini ayırmadan hepsini okşadım; sildiği koltuklarda, tozunu aldığı büfelerde, yıkadığı bardaklarda tabaklarda, kulpunu tutup çektiği buzdolabında, suladığı balkon çiçeklerinde elimi gezdirdim. Görme, koklama, duyma, tatma duyuları öne çıkarılır da, sıra dokunmaya gelince üstünden şöyle bir geçilir. Bu gece, gözümün göremediğini, kulağımın işitemediğini, burnumun koklayamadığını, ağzımın tadamadığını; dokunarak görüyordum.

Acılar içine sızan hazların ömrü kısa oluyor; yine acılarıma gömüldüm. Yatağa uzansam uyuyamayacaktım. Koltuğa oturdum. Avutur diye elime bir kitap aldım. Bir yazar, "Bir saatlik okumanın gideremeyeceği sıkıntı yoktur," diye yazmıştı. Canı cehenneme bunu söyleyenin! Öğrencileri okumaya özendirir diye, bir arkadaşımla yazdığımız kitabın başına koymuştuk bu sözü. Doğru gibi görünen ne çok yanlış söz var! Yazarların bizi yanılttığı da oluyormuş; gözlerim satırlar üzerinde gidip geliyordu, okuduklarımdan tek sözcük kalmıyordu belleğimde. Kitapta, boşu boşuna, acımı unutturacak bölümler, tümceler arıyordum. Satırlar gözümde anlamsız

çizgiler olarak uzadıkça o yazara içimden demediğimi koymuyordum. Ölüm, algılama yeteneğinden etmişti beni, sözcükler anlamını yitirmişti.

Her şeyin ilacı var da, acı çekmeyi önleyen bir ilaç yok! Sıkıntıdan kurtulmanın tek yolu, sıkıntıyı yaratan belayı ortadan kaldırmaktır. O da nasıl zor! Şu anda doktorlardan biri telefonun başına geçse, "Herr Binyazar, patoloji laboratuvarında yanlış değerlendirme yapılmış; Frau Binyazar'ın sonuçları *prima!* Eşiniz şu anda yanımda, ona veriyorum," dese; karşıdan, Filiz'in sesini duysam; ben de ona, hastaneden çıkış kurallarını hiç aklıma getirmeden, şaşırıp, "Bir taksiye atla, hemen çık gel! Yok yok, öyle yapma; ben hemen geliyorum seni almaya," desem...

Düşlerin gözü de kör olsun!

Televizyonun düğmesine bastım. Frank Capra'nın 1946 yapımı *Şahane Hayat*[1] adlı, sinema klasiği sayılan bir filmi oynuyordu ekranda. Filmde, hayatta olagelenlerin tam tersi, dürüst olanı, içinden kötülük geçirmeyeni gökteki melekler koruyorlardı. İyilik gören kişiler, meleklerini ruhlarında taşıyorlardı. O melek, kötülüğe uğrayanı sıkıntıdan kurtarıyordu. Filmdeki George Bailey (James Stewart) her şeyini yitirdiği bir anda karısına, çocuklarına kavuşuyordu. George, filmin bir yerinde sevgilisi Mary'ye (Donna Reed), "Gökten ayı indirmemi mi istiyorsun; kement atar onu aşağı çekerim!" diyordu.

Umduğuna eren Bailey'nin yerinde olmayı ne çok isterdim! Dayanılmaz bir kötümserliğe kapıldım sonra. Ruhumda Bailey'nin meleği yoktu; olsa da, beni gölgesinden bile yoksun bırakmıştı. Tanrı, içimin temizliğine bakıp beni sıyanetiyle donatacak[2] meleklerin yanıma yaklaşma-

1. *It's a Wonderful Life*. Frank Capra'nın yönettiği, 1946 yapımı bir Philip van Doren Stern uyarlaması. (Y.N.)

2. Korumaya alacak.

sını yasaklamıştı. İç değerlerimizle yarattığımız her şey, yüreğimin orta yerine cadı tırnaklarını batırıp bana acı vermekten başka işe yaramıyordu. Yalnız bana değil, yeryüzünün herhangi bir noktasında acı çekene de el uzatmıyordu. İnancımı yitirmiştim; gece yarısı tanrılarından hiçbirinin yanıma uğramayacağını biliyor, kendi karanlığıma dalarak umudumu, iyimserliğimi, meleklere aldanmayı bu gecenin tarihine gömüyordum.

Quasimodo

Bulunur umuduyla, aptalca, onlarca kanallı televizyonun düğmelerine basıp acı çekeni avutacağını sandığım bir kanal arıyorum. Her kanalda ayrı bir şamata! Başka seçeneğim kalmamıştı; eşimin hastalığından bu yana, ortalara fırlayıp göbek atanlara, komedi diye bayatlamış espri yapanlara, soytarılaşan şovmenlere deli gözüyle bakıyordum. "Durduk yere niye oynamaya başladı bu divaneler?" diye soruyor, sorumun yanıtını bulamıyordum. Alışkın olmaktan kötü "alışkanlık" yoktur; başka kanala geçtim. Alman Televizyonu birinci programı ARD'de karşıma Notre-Dame'ın Kamburu[1] çıktı. Mutluluk arayışlarıyla özdeşleşen, sonunda kişiyi yok olmaya götüren "acıma duygusu"nu Quasimodo öğretmiştir bana. Gençlik yıllarımda Charles Laughton oynamıştı, çirkin, kimsenin hoşlanmadığı, cüce bozuntusu Quasimodo'yu. Güzel, sevimli, çekici Esmeralda'yı da Maureen O'Hara. Yeni çekiminde Anthony Quinn ile Gina Lollobrigida var. Gücüm Anthony Quinn'e yetti; "Yüz kez Quasimodo da olsan Anthony Quinn'sin işte!" deyip kapama düğmesine bastım. Aynı anda ışıkları da

1. *Notre Dame de Paris.* Jean Delannoy'un yönettiği 1956 yapımı, Fransa-İtalya ortak yapımı bir Victor Hugo uyarlaması. (Y.N.)

söndürdüm. Odanın içinde, "Gel bakalım *karanlık*, kimin içi daha *gece*!" diye bağırdım, gözlerimi tavana dikip arkama yaslandım. Kendi karanlığım yetmiyormuş gibi bir de Quasimodo'nun karanlığına dayanamazdım.

Yığılıp kaldığım yerden kalkacak gücü bulamıyordum. Bulsam da, içeriye gidip yıllarca birlikte yattığımız yatağa tek başıma girmek, cehennemin ateş kazanına düşmek gibi geliyordu bana. Olduğum yerde, karanlığa bakarak sabahı bekledim. Yalnız bedenime değil, kafama da güç yetiremiyordum. Televizyonun düğmesine basıp yine Quasimoda'ya döndüm. "Anthony Quinn'e kızmaya ne hakkım var?" diye söylendim durdum. Niye, kızdım da, bu adama "Yüz kez Quasimodo da olsan Anthony Quinn'sin işte!" diye kafa tuttum?.. Acım katman katmandı; bir yandan Filiz'in içinde bulunduğu durumu düşünmenin acısı; öte yandan, "canı"nda ölümün çanları çalan Filiz'in duyumsadıklarını algılamanın yarattığı acı... Ne denli acı duysam, canının derdine düşen Filiz'di. Kocası, anası, babası, kardeşi de olsanız, can kiminse gerçek acıyı o çeker. Ne denli duyumsarsam duyumsayayım; Anthony Quinn'in durumundaydım ben de. Quasimodo, Filiz'di. Anthony Quinn aynaya baktığında, Quasimodo'nun yüzünü görmeyecekti, kendi yüzüyle burun buruna gelecekti. Quasimodo'nun acısının oyuncusuydu o. Acı çeken Quasimodo'ydu, aynada Quasimodo'nun yüzünü yine Quasimodo görecekti. Gerçek yüz onun yüzüydü, en çok acı çeken de o olacaktı...

Bir an, ışığı yakıp yerimden fırlamak, aynadaki yüzümü düşleyerek, "O muyum?" diye aynanın karşısına geçmek istedim. Cesaret edemedim. Göğsüme bir kara kedi çökmüş, keskin tırnaklarıyla yüreğimi tırmalıyordu. Kedinin biri gidip biri geliyor, kurulmuş makine gibi, pençelerini göğsüme daldırıyorlardı. Tırnak geçmez yelek de giysem, kedilerin keskin tırnaklı patilerini göğsü-

me daldırmasını önleyemeyecektim. Önlesem bile, aynı tırmalamayı bu kez ruhumda duyacaktım. Koltuğun içinde kaybolursam, daralan yüreğimi kedi tırnaklarından kurtarabilecektim. Onu da yapamıyordum, yerimden doğrulamıyordum.

Önümde yüzlerce kişiye yemek pişirilecek bir kazan belirdi. Kazanın altının ateşi harlıydı. Sözde, bu kazan "dünya" imiş. Quasimodo'lar bu dünya kazanında sebze parçaları gibi, birbirlerini çoğaltıyorlar, kazan fokurdadıkça biri altta kalırken biri üste çıkıyordu. Kaynayan bu yeryüzü kazanının üstünden, yağmur yüklü bulut karalığında gölgeler geçiyordu. Gölge, havadan yere süzülüp avını kapan bir çaylak gibi, Quasimodo'ları yutuyordu. Onların arasından, yalnızca, insanın sonsuz acısını içinde barındıran asıl Quasimodo çıkıp kendini kurtarmıştı. O renk karmaşasından sıyrılıp kendi rengini bulmuş, sonra dolunay gibi yuvarlaklaşarak döne döne gelip Filiz'in yüzüne yerleşmişti. Acılarla varılan bir "erdem" aşamasıydı bu. Bu erdeme erenler, acının, insanı kendi içinde kavuran sonsuz bir yalnızlık olduğunu anlıyorlardı. Demek, insan, varoluşa "acı çekerek ulaşacaktı.[1]"

Yerimden kalkmaya yeltenirken Quasimodo uzaklaşarak bir nokta haline geldi, kaybolup gitti gözümün önünden. Onun yerini, Filiz'in, yıllar önce benim hastalığımda acı çeken yüzü aldı. Birden irkildim; Filiz, Quasimodo gibi, nokta kadar kalacak, sonra kaybolup gidecek diye. Nenem, "Ölen, ruh olup uçar," derdi. Ben burada Quasimodo'yla uğraşırken Filiz ruh olup uçmuş muydu? *Gece*, bana yapmadığın bir bu mu kalmıştı?..

1. Dostoyevski.

Ölümü görmek...

Evliliğimizin dördüncü yılı. Sarılık olmuştum. Ellerim, bacaklarım sararmıştı. "Gözünün akı sarı," diye beni uyaranlar oluyordu. Ben de aynada gözlerimin akının sapsarı olduğunu görüyor, ölümsü kötümserliklere kapılıyordum. Birden sinirlenmeye, kızılmayacak durumlara kızmaya başlamıştım. Filiz'le hiç yoktan tartışıyorduk. Yatakta ter içinde kalıyordum. Tenimin sarısı çarşaflara geçiyordu.

O zamanlar, sarılıkta doktora gitmek kimsenin aklından geçmezdi. Çorum'da "Kaleli Ana", sarılığın ocağıymış. O kesti mi, hastalık şıppadak geçermiş. "Kaleli Ana", Çorum'un, adını eski bir kaleden alan Kale Mahallesi'nde, iki küçük odadan oluşan evinde oturuyordu. Yanımda Filiz, kayınvalidemle birlikte, ona sarılık kestirmeye gittik. Kaleli Ana, seksenine yaklaşmış, suna boylu bir Anadolu yaşlısıydı. Hatırımızı sordu, bize içecekler sundu. "Bismillah!" deyip alnımda, iki kaşımın arasında bir yeri jiletle kesti. Kanı görünce, "Senin kanın bile sararmış, ay yavrım, geçmişler olsun!" dedi. Anadolu kadını gizli konuşur da gizlilik nedir bilmez; kayınvalideme döndü, sözde yavaş konuştu; oysa ne söylediyse duydum: "Bunun ganı bek sulu, Raifem, bilmiyom ya, inşallah eyi olur," diye bizi uğurladı.

Filiz'in gözü sürekli gözlerimde, ellerimde, yüzümdeydi. Sarılığın kaybolduğu günler oluyordu. İyi halimi bakışlarından anlıyordum. İyiysem, yağmur yemiş gül yaprağı gibi ışıyordu yüzü. Kötüysem gül yaprağı soluyordu. Törelere uyup ne derlerse yapıyorduk. Sarılık pınarından su getirtmişler, sabaha dek ayazda bekletilen suyu başımdan aşağı dökmüştüm. Suyun bir kısmını saklamış bana içirmişlerdi. Ürpermesine ürpermiş, titremesine titremiş, tiksinmesine tiksinmiştim ama bir türlü

iyileşememiştim. Kadınlar, evlerin gizli filozoflarıdır. Filiz'in, yıllar sonra taklidini yaparak canlandırdığı bu filozoflardan (!) biri, benim duymamı istememiş, "Bunun çaresi var ya, bilmem sen yapabilin mi?" demişti ona. Çareyi söylerken Filiz'in güzel gözlerinde umut ışıkları kim bilir nasıl parlamıştı! "Gardeşim, gusura galma eme, gocana kendi bilmeden eşşaın südüğünü içirecan..." Eşeğin sidiğini nasıl içireceğini de anlatmış: "Südüğü gayfeye gat; heç bilmez! İçip bitirince içtiğinin eşşek südüğü olduğunu söyle. Tiksinip bulanacak gibi olunca o tiksintiyle sarılık yapan yollar açılacak..."

Akşam yemeklerinden sonra çay içmeden edemem de, kahve içtiğim enderdir. İçine eşek sidiği katılmış sütlü kahveyi bu ender günlerden birinde içirdi Filiz. Kendisi, kardeşimle birlikte "sidiksiz"ini içerek beni imrendirdi de. Sütün acılığını ayırt etmedim değil. Kocabaş[1] küspesi yedirilen ineklerin sütü acı oluyordu. Acılığı buna bağladım. Bedenin aklının, beynin aklını geçtiği anlar olurmuş; kâsedeki sütlü kahveyi sonuna dek içtikten sonra, midem bulandı. "Sütçüyü değiştir," dedim Filiz'e; "bunlar küspeden başka bir şey yedirmemişler hayvancağıza!" Dememle, onun, "İyileşmen için sana eşek sidiği içirmemi söylediler; acılık ondan! Bana kızma n'olursun!" deyip boynuma sarılması bir oldu. Gözyaşları ellerime, divanın örtüsüne iri iri düşüyordu. Onun şefkatli gözyaşları, insanda acılık, tiksinti, mide bulantısı mı bırakırdı?..

Eşek sidiği de para etmeyince doktora gitmiştim. O zamanlar ayrıntılı tahliller yok. Doktor karaciğerimi elle yokladı, "Sende karaciğer atrofisi var," dedi. Atrofinin ne olduğunu anlamadığımı görünce, "Körelmiş karaciğe-

1. Şekerpancarı.

rin, büzülmüş, ele gelemeyecek kadar küçülmüş," dedi. Çare? "Allah yardımcın olsun!" İşi Allah'a havale etmekle birlikte, yine de yardımını esirgemedi; yazdığı "Bilsan" adlı ilaç, sarı rengimi bakır kızılına çevirdi, yüzüm gözlerim alev alev yandı. O gün, kapıldığım ölümsü kötümserliğin yerini ölüm korkusu almıştı. "Kal büyük yerde, öl büyük yerde," demişler; Ankara'ya gittik. Bakır kızılı rengimi gören Hacettepe'nin dahiliye uzmanları hemen yatırdılar, sağaltma yollarını aramaya başladılar. Otuz yedi delik açtıktan sonra damarımı bulmayı başaran (!) genç bir doktorla orada karşılaşmıştım. İrili ufaklı beş-on doktorun denemesinden sonra, tanı koyamadıkları hastalığımı bir de "hoca"ya sordular. Hoca, yapılan "tetkikler"i inceledi, eliyle karnıma bir-iki bastırdı. Hastalığımın, buluşçusunun adından dolayı "Gilbert Sendromu" denen ve sarılıkla karıştırılan bir sorun olduğunu, zaman zaman sararacağımı ama bunda endişelenecek bir yön bulunmadığını, organlarda bir yıkıma yol açmadığından bunun hastalık bile sayılmayacağını açıkladı. Yeme içmeye hiçbir sınırlama getirmeden, ertesi gün hastaneden çıkabileceğimi söyledi. Oysa "onu yeme, bunu içme" yüzünden uyuz tazılara dönmüştüm. Tanının koyulduğu akşam, Ankara'nın o günlerdeki ünlü lokantası Piknik'e gitmiş, nefis bir şiş ısmarlamış, iki koca bardak buzlu bira içmiştim. Birayı yudumlarken Filiz'in, hangi umutlara kapılarak eşine eşek sidiği içirdiğini düşünmüştüm. Ben ise onun hastalığında böyle bir şey bile yapamıyor, düşlerimle didişmekten başka işe yaramıyordum.

O gece, düşlerimin arasına hastaneden çıkarken tanıdığım Kayserili ziraat mühendisi böbrek hastası da gelip oturmuştu. O yıllarda Hacettepe Hastanesi'nde, hastalığı ağır olmayanlara, saat 24.00'te dönmek koşuluyla

akşam izni veriliyordu. Hastanedeki son gecemde ben de bu izni kullanarak dışarıya çıkmıştım. O gün akşamüstü, tekerlekli sandalyesine oturtmuş, koridora çıkarmışlardı onu. Selamlaşıp konuşmuştuk. Yaşlarımız birbirine yakındı. Şilteye pamuk tıkılmış gibi şişti yüzü. Üst gözkapakları bakışını daraltmış, göz yerine, yanaklarının yumruları arasında etten oyuklar oluşmuştu. Geleni gideni o aralıktan görüyordu. Böbrek hastasıydı. Tıp bunca geliştiğine göre, doktorlar elbet bir çare bulacaklardı hastalığına. Nişanlıydı, hastaneden çıkınca evlenecekti. Nişanlısını hiç unutmadığını, gece gündüz onu düşündüğünü söylemişti. Nişanlısı ertesi gün gelecekti, onu benimle de tanıştıracaktı. Üre karışan kanı arıtmak için girdiği, o zamanın koşullarında oda kadar büyük diyaliz aygıtının içine soktuklarında bile onu aklından çıkaramadığını anlatmıştı. İçinden geçenleri rahatlıkla söylüyor, anlatımını hoş betimlemelerle süslüyordu. Kendinden geçip uyuklamasaydı, akşam dışarıya çıkmaktan vazgeçip onu dinleyebilirdim. Başı tekerlekli sandalyenin bir yanına düşünce odama döndüm, giyinip, öğrenciyken arada uğradığım Piknik'in yolunu tuttum.

Gece yarısına doğru hastaneye döndüğümde doktorların, hemşirelerin Kayserili mühendisin odasına girip çıktıklarını gördüm. Kötü bir gelişme olduğu, uyku tutmamış hastaların kapının önünde toplaşmalarından anlaşılıyordu. Onların arasında benim odamda yatan şeker hastası arkadaş da vardı. Acıkmayagörsün, dünyayı yutsa doymuyor, ağzı hiç boş durmuyordu. Öyle bir alışkanlık edinmişti ki, yemediği zamanlarda da ağzını oynatıyordu. Pörtlemiş dudakları, firlak gözleri, üst dudağının üstüne düşmüş sivri burnu, içine göçmüş avurtlarıyla, düşlerde yaratılan şeytanı andırıyordu. Yalnızca onun kuyruğu yoktu. Şeker hastalarının yanakları kıpkırmızı olurdu, onunkine ölümün kirli sarısı sıvanmıştı.

"Hayrola, bir şey mi oldu?" diye sordum.

"Akşamüzeri konuşuyordun ya, o arkadaş öldü! Sen giderken kapının önünde tekerlekli sandalyesinde oturuyordu hani, işte o!" dedi.

"Kayserili mi, hani o yüzü gözü şiş olan?" dedim.

"Evet, o!"

"He, heeee," dedi başka biri, "Gayserili, Gayserili... O dediğin işte!"

"Nasıl olur; iki-üç saat içinde adam ölür mü!" dedim.

"Hasta oldun mu, ölümün can evini ne zaman ziyaret edeceği bilinmez!" dedi, gülerek odasına girdi.

Birkaç saat önce konuştuğumuz, ertesi gün, evleneceği kızı bekleyen Kayserilinin ölümü korkutmuştu beni. Onu son kez görmek için başımı kapıdan uzattım. Baştan ayağa üstüne beyaz bir örtü örtmüşlerdi. Yanak yumrularının arasından ışıklar sızdıran şiş gözleri, konuşurken büzük dudaklarının arasından bir görünüp bir kaybolan tatlı dili, bir yana eğik uykulu başı, üst derisi kuruluktan kavlamış elleri bir ak örtünün altında kaybolup gitmişti. Yatağının başında yakınları oturuyordu. Ölümünü doğal karşılamış gibi bir halleri vardı. Onlara, bakışımla başsağlığı dileyip odama girdim. Uyandırırım diye "İyi geceler," demeden, soyunup yatağıma uzanırken kapının üst penceresinden giren yarı ışık altında şeker hastası arkadaş, pörtlek gözleriyle bana bakıyordu.

"Aldırma, nasıl olsa hepimiz öleceğiz, ölümde kimsenin kimsede hakkı kalmıyor; sen anlat bakalım yediğini içtiğini," dedi.

Ölüm, dili kilitler; yanıtlamadım onu. Yastığının altından koca bir somun çıkardı, foşurdaya foşurdaya yedi, lokma daha ağzındayken horlamaya başladı.

Düşlerde nerelerde dolaşıyordum, aklım neredeydi?..

Düşlerim yıllar öncesindeydi, aklım, hastanenin ak örtüleri altında sabah aydınlığının kararmış güneşini bekleyen Filiz'deydi. Anam, "Ölüm, kaşla kirpik arasındadır," derdi; "Sabahleyin gittiğimde, Kayserili genç gibi, Filiz'in üstüne de ak örtüler gerildiğini görsem ne yaparım," diye kafam bulanıklaşırken içime ürpertiler doldu. Beynimde her türlü kötü olasılık dolaşırken içimden sorular geçiyordu. Bize zehir olan "hayat"a üst üste sorular yönelttim içimden:

Hayat, senden istediğim ne mi?..

"Her sabah uyanınca önümde koca bir gün olsun,"[1] o "gün"de güller açsın, gülüşler gül koksun...

Umuda kapıyı kapasa da insan yine de bir "sabah"a uyanıyor. Güz aylarında Berlin'e sabah geç gelir, sabah diye gecenin puslu grisi yaşanır kentte. Yola çıktığımda sokak lambaları sönmemişti. Boş sokaklardan hızla giden araçların şiddetli farları göz alıyordu. Sabah bakımını yapan hemşireler odaların bütün ışıklarını yakmışlardı. O sırada sesler yükselir, hastalar yataklarında doğrulurdu. Filiz'in odası da ışık içindeydi.

Kapıdan girdiğimde onu ayakta buldum. Aptes almış, dualar mırıldanıyordu. Beni görünce duasını kesip gülümsedi. Kendini her şeye hazırlamış inanmışların rahatlığı vardı üstünde.

"Kurt kuş uyanmadan yollara düştün," dedi, "ameliyata ilk beni alacaklar; hemşire haber verip gitti; şimdi gelir."

1. Colm Tóibín.

Demeye kalmadı, hemşire içeriye girdi, kolundan iğne yaptı. Önceki ameliyatlardan biliyordu; kişide hoş bir duygu yarattığı söylenen sakinleştirme iğnesiydi bu. Frau Renner odada yoktu. Nerede olduğunu soracaktım ki, tuvaletten çıktı. Son bir kez doktorla görüşecek, işlemleri yapıldıktan sonra evine gidecekti. Yüzünde onun rahatlığı vardı. Dengesi bozuk dünyanın hali bu işte; kimi aydınlığa koşuyor, kimini karanlık yutuyor...

Almanlar, özel yaşamlarının sınırlarını sıkı tutarlar, kadın olsun, erkek olsun, bedenlerine yönelik işler yaparken yanlarında kimsenin olmasını istemezler. "Günaydın," deyip selamladı beni. Öyle de olsa Frau Renner, ailesinden biriymişim gibi, yanımda memeleri açık bulunmaktan rahatsızlık duymadı. İnsanoğludur, kim bilir, belki de, memelerini doktor elinden kurtarmanın gizli sevinci vardı rahatlığında. Her Alman'ın sabahları yaptığı gibi, paravananın arkasına geçti, vücudunun üst bölümünü sabunlu bezle sildi. O haliyle gelip çamaşırlarını giyindi. Yatağına uzanmadan sabahlığını sırtına atıp kitabını eline aldı. Elindeki kitaba dalmış görünse de, bir abla yakınlığıyla, arada başını çevirip Filiz'e bakıyordu. Gözlüklerinin üstünden de beni izliyordu.

"Herr Binyazar, eşiniz geceyi iyi geçirdi; umarım her şey daha iyi olacak," dedi.

Filiz ise kulağıma eğildi, duyulur duyulmaz bir sesle, "Frau Renner geceyi iyi geçirdiğimi söylüyor; bir de bana sor!.. Sanırım onu çok rahatsız ettim. Yatakta döndü durdu. Çok anlayışlı bir insan, sesini çıkarmadı... Kalktım kalktım, aynanın karşısına geçip memelerime baktım," dedi.

İkimiz de sustuk. İğnenin etkisiyle olmalı, bir-iki dakika sonra yüzü dinginleşti. Anılarına döndü, yıllar öncesinin gizini o dinginlik içinde açıkladı:

"Hatırladın mı, bir piyes provasında, elindeki çubu-

ğun ucu, bilmeden göğsüme değmişti. Utançtan kıpkırmızı olmuş, belki yüz kez özür dilemiştin. Sen özür dilerken değneğin ucundan içime yayılan hoşluğu gizlemek için neler çekmiştim! Ellerinin sıcaklığı o değnekten bedenime akmış, her yerimde dolaşmıştı. Sen başını önüne eğmiş, yüzüme bakamamıştın. Çocukluk işte, duygularımdan utanıp gülümseyerek yanından kaçmış, perdenin arkasına saklanmıştım. Biliyor musun, alınacak olan, çubuğun ucunun değdiği meme... Ah, Adnanım, elinin gölgesinden sakındığın o memeyi kesip gurbetin çöplüğüne atacaklar!.. Kadın, memelerinin anasıdır; biliyor musun, çocuğum olmadı ama yavrumu yitirmiş kadar üzülüyorum," diye ağlayarak ellerimi tutup göğsüne bastırdı.

* * *

Bir gün, banyodan çıkmış, sırtında bornozu, evde sere serpe dolaşıyordu. Başına beyaz havlusunu dolamıştı. Yakasının arasından memeleri görünüyordu. "Memelerin ne kadar biçimli, güzelim!" demiştim. Memelerini açmıştı, gülerek, "Güzel meme nasıl olur, biliyor musun?" diye sormuş, benden bir kurşunkalem istemişti. Ben de en güzel kalemimi gidip getirmiştim. Kalemi memelerinin altına yerleştirmeye çalışmıştı. Ne denli çabalasa kalem, yerleştirdiği yerde durmuyor, yere düşüyordu. "Gördün mü, kalem durmuyor!" deyip şımarıklıklar yaparak odadan odaya kaçmıştı.

O günü yaşıyormuşçasına gülen gözleri, doktorun memeyi yerinden kesip alacağı ânı bekliyordu...

Hemşire, "Frau Binyazar!" diye içeriye girdi. Ortalıkta fazla görünmediğine göre, ameliyat hemşiresiydi. Ye-

şil, ince kumaştan bir başlık geçirdi Filiz'in başına. Başlığı giyince kaşgöz yerleşiminin uyumu daha da belirginleşti. Hemşire de ayırt etti bunu, hastasına sevecenlikle bakarak, "*Schön*!"[1] demekten kendini alamadı. Hemen ardından, "*So!*"[2] deyip karyolayı yürüttü. Frau Renner karyolasından indi, "*Viel Glück!*"[3] diyerek duygulu gözlerle Filiz'in yanaklarını okşadı, öptü onu. Uzun koridoru hemşireyle birlikte geçtik. Asansörü beklerken Filiz'i öptüm. Hemşire ağlamaklı yüzüme baktı. Bakışından alevsi bir hüzün yayıldı koridora. "*Auf Wiedersehen!*"[4] diye parmaklarını salladı, asansörün kapısı kapandı.

Yapılan iğnenin etkisiyle, ameliyata giderken odadaki gibi değildi Filiz. Uyur uyanık gözleriyle gülümsemeye çalışıyordu. Elini yorganın altından çıkarıp sallayamadan asansörün kapısı kapanmıştı. Filiz'i karyolasıyla birlikte içine alan oda büyüklüğündeki asansörün hırıltısı sürerken sanki birini yolcu etmiş de eve dönüyormuşum duygusuna kapılmıştım.

Hastaneden çıkıp işyerine gidecekken şaşkınlıkla geri gelip Filiz'in odasına girdim. Kapıyı aralayıp karyolasının boş yerini görünce hıçkırıklarımı tutamadım. Frau Renner, elinde kitabı, koltuğa oturmuştu. Elini sabahlığının cebine attı, gözyaşımı sileyim diye kâğıt mendil uzattı bana, avutucu sözler söyledi. Oysa, din kitaplarından seçilmiş en kutsal sözler bile, beni avutamazdı. Onun boşluğunun yarattığı acıyı dindirecek ilaç da yoktu, söz de... Bunu duyumsayan Frau Renner, bilinen bir-iki sözden

1. (Alm.) Güzel!
2. (Alm.) (Burada) Hadi bakalım!
3. (Alm.) İyi şanslar!
4. (Alm.) Hoşça kal.

sonra susmayı yeğledi. Onu bu duygu gerilimlerine soktuğum için özür dileyip odadan ayrıldım. Başlangıçta, her şey "bitiş"e giden yolun karanlık ucu gibi görünmüştü bana. Yolun nereye çıkacağını sezmenin acısı içime çökse de, hiç değilse dönüşte onu yatağında bulma umudunu yitirmemiştim...

Hastanede beklesem neyi değiştirecektim?.. Ameliyattan sonra yoğun bakıma alacaklar, orada geç saatlere dek bekleteceklerdi. Ayaklarım eve götürmedi beni. Gözyaşımı içime akıtarak işyerime, Pedagoji Merkezi'ne gittim. Belki işe dalar, yüreğimi tırmalayan acının tırnaklarından kurtulurdum... Yolda fotoğrafçıya uğrayıp testten geçirilen makinemi aldım. Odaya girdiğimde, acının bütün katmanları yüzüme yansımış olmalıydı ki, arkadaşım Herrr Müller iyi bir durumda olmadığımı anlamıştı. Başka günler odaya girip çıktığında melodiler mırıldanan Herr Müller'in ağzını bıçak açmıyordu. Almanlar, kendilerini ilgilendirmeyen konularda ayrıntıya ilişkin soru sormaz, çözüm getiremeyecekleri hiçbir durumu öğrenmek istemezler. Filiz'in ameliyata girdiğini o sormadan ben söyledim. Kötü durumumu kavrar kavramaz, her zaman kendi çayını yapıp bana hiçbir zaman, "Sen de içer misin?" diye sormayan Herr Müller, hemen işe koyuldu, bana da çay yaptı.

Çay içecek durumda değildim. Beynimin dolambaçlarında sıkışıp kalmıştım. Yapmaya giriştiğim her işi ânında unutuyordum. Çay, porselen kupada soğurken gözümün önüne kesilen memeler geliyordu. Memenin yabancısı değildim. Çocukluğumun kadınları, memelerini herkesin içinde, hiç çekinmeden, rahatça çıkarır, bir bal küpü gibi, çocuklarının ağzına tıkarlardı. Sütü az olan kadınlarınki, keçilerin uzun, zayıf, esmer memeleri-

ne benzerdi. Böyle kadınlara "şıltik[1] memeli" derlerdi. İneğinkini andıran iri memeliler, ortada süt tankerleri gibi dolaşırlardı. Sütü az annelerin çocuklarının "sütanne"siydi onlar. Aynı memeyi emen çocuklar da birbirinin "sütkardeşi" olurdu. Bu meme çekinmezliğine Almanya, Hollanda, İsviçre gibi ülkelerde de rastlayınca halkların toplumsal kökende, memeyi bir besin deposu saydıkları sonucuna varmıştım.

Herr Müller konuşturup yaramı deşmek istemiyor, dışarıya çıkma fırsatı yaratıp beni tek başıma bırakıyordu. Masamda biriken işlere tam el atacakken gözümün önüne ameliyat masası, elinde neşterle profesör geliyordu. Önce meme ilaçlanıyordu. Ellerindeki biyopsi raporuna göre nasıl bir yöntem uygulanacağını kararlaştırıyorlardı aralarında. Profesör, Rembrandt'ın *Dr. Nicolaes Tulp'un Anatomi Dersi* tablosunda olduğu gibi, çevresinde toplanan öğrencilerin şaşkın bakışları altında memeye neşteri batırırken yüreğime bıçaklar batıp çıkıyor, fil hortumu ağızlı aygıtlar akan kanı yutuyordu.

Meme soyutlamalarından kendimi kurtaramıyordum. Memenin alınması gerektiğini belirten profesör, isterse çıkarılan yere silikon yerleştirilebileceğini söylemişti. Silikon; artistlerin, mankenlerin, meyhane şarkıcılarının meme diye göğüslerinde hoplattıkları kocaman balonlar değil miydi? Onlar memelikten çıkıyor, kalın derili bir et torbası oluyordu. İçine yapay maddeler yerleştirilen memelerin üstünde kalınlaşan damarlar, ıslak topraklardan başını uzatan mor solucanlara dönüyordu. Yapışık yerlerinde kir biriken memelerden tere bulanmış parfümlerin iğrenç kokusu geliyordu. Gözümün önünden bunlar geçerken otobüslerde, trenlerde, koltuk altlarına deodorant

1. (Yerel dilde) Buruşuk.

püskürtmüş et yükü kadınlardan fışkıran kokular doldu burnuma. Midem bulandı, başımı masaya dayadım.

"İyi misin?" diye sordu Herr Müller, "Doktor çağırayım mı?"

Başımı güçlükle kaldırıp, "İyiyim, iyi!" dedim.

Tek umudum, alınan memede ilerlemiş bir durumun olmamasıydı. İyi bir haber duymak için, ameliyatı yapan profesöre, yardımcılarına, masanın başında toplananlara, oda arkadaşıma belli etmeden, dilimle dişim arasında dualar mırıldanıyordum. Tam bu sırada, dışarıda olduğunu sandığım Herr Müller'in masasında oturduğunu görünce irkildim. Karşımda oturan Herr Müller'di, gözümün önünde belirip yok olan Filiz'di. Otuz yıl öncesine gitmiş, bedensel değişime uğradığı yaşlarda çekilen bir fotoğrafına bakıyordum. Kollarını omuzlarından indirerek göğsünde belirginleşmiş memelerini gizlemeye çalışıyordu. Siyah beyaz da olsa, fotoğrafta, yüzünün utançtan kıpkırmızı olduğunu görüyordum.

Nasıl olduğunu anlayamıyorum, oturduğum masanın önü Çorum'da bir sokak oluyor. Filiz yoldan geçerken, on üç yaşın utangaçlığıyla sırtını kamburlaştırarak yürüyordu. Başımı pencereden dışarıya çevirdim. Memelerini hoplatarak sekreterimsi iki kız geçti sokaktan. Kızların memeleri hoplarken genç aygırların apışaralarında lak lak diye sallanan yumurtalıklarının sesi çarptı kulağıma. Keçi memeleri, inek memeleri, suaygırlarının memeleri, şantözlerin silikonlu memeleri, önünü aşikâr edip memesini saklayan fahişelerin pörsümüş memeleri...

Kendimi meme damarlarının dolambaçlı yollarında buluyor, Filiz'in memesinde oluşmuş hücreleri bir bir yakalayıp dışarıya atıyordum. Ben dışarıya attıkça hücreler daha da çoğalıyor, arkalarından koşup yakalamaya kalkınca da görünmez yerlere gizleniyorlardı. Göründüklerinde de, ben bir adım atıyordum, onlar beş adım

uzaklaşıyorlardı. Boyunlarını sıktığımda karşıma dev iriliğinde çıkan hücreler, uzaklaştıkça küçülüyorlar, sonra da görünmez oluyorlardı. Onlara gücüm yetmeyince ağzımı boşluklara tutup "Yapmayın, etmeyin, kıymayın!" diye kanlılar gibi yalvarıyordum. Meme, içinde kof bir sessizliğin solunduğu dev bir küreye dönüşüyor, bağırtılı sesimi yutuyordu. Kürenin içinde tutunacak yer bulamayınca boşlukta kayboluyor, kendi yokluğumla baş başa kalıyordum.

Dalıp gittiğim düşüncelerden Herr Müller kurtardı beni.

"Herr Binyazar, makineyi onarmışlar mı?"

"Hııı, hıı? Ha, evet, gelirken fotoğrafçıdan aldım. İsterseniz bir deneyelim," deyip makineyi ona uzattım.

Klik klik... Klik klik...[1]

1. O an ne durumlara düştüğümü fotoğrafım basılınca görmüştüm. Herr Müller fotoğrafımı çekmemiş, hüznümün resmini yapmıştı. En az on yıl yaşlı görünüyordum fotoğrafta. Yüzümün derisi buruşmuş, yanaklarımda oyuklar oluşmuştu. Gözlerime derin kuyuların karanlığı dolmuş. O karanlıktan bakıyorum. Bakışlarımda, olacakları önceden sezen bir kâhin hali var. Sağ elimi sol elimin içine almış, çeneme dayamışım. Sanki bu fotoğrafı evlilik yüzüğümü göstermek için çektirmişim. Masamda boş kâğıtlar, önümde ölü kalemler... Fotoğraf, ayaklarımın buz kestiğini göstermiyor, onu ben biliyorum!..

8

Umudun ölümü

"Sen ki güneşe bakmaktasın! Görmez misin ki, onun yeri
insan gözünün ölçemeyeceği yükseklerdedir!
Kanat takınmadan, ona ulaşılabileceğini mi sanıyorsun
ey saf kişi; yoksa, sana kadar ineceğini mi, güneşin?"

BİNBİR GECE MASALLARI

Gözün ardındaki bulanıklık

Dün meme alındı. Sıra patoloji sonuçlarını beklemeye gelmişti. Dıştan kırmızı bir benek görünümündeki "düşman düğümcük"ün onunla birlikte yok olduğunu umuyorduk. Umsak da, "kuşku" aynası, beynimizin derinliklerinde geziniyor, profesörün gözünün ardındaki bulanıklığın pusu çekilmiyordu.

Ah, onun yüzümüze tuttuğu ayna aydınlık olsaydı!..

Gözünün ardındaki bulanıklık gibi, sırrı dökülmüştü aynanın; her baktığımızda kara, uzun bir boşluk görüyorduk...

Memesi alınmış Filiz, geceyi nasıl geçirmişti, neler yapmıştı; sabaha kadar kafamda bunları kurmuştum. Araladığım bütün avuntu kapıları açılmadan yüzüme kapanıyordu. Gerçeği yaşayan o idi; ben onun adına ken-

di göğümde düşünceler uçuruyordum kafamda... Yürüttüğüm yargıların sonucu yanlış çıkıyordu. Hüthüt kuşu, daha konmadan çekiç kafasını takırdatıp nasıl "Pırrrr!" diye uçarsa düşünce dediğim saçmalamalar da, yorgun yüreğimi didikleyip kayboluyordu. Kuş uçup gitmese n'olacaktı; uzun gagasını başka kuşlar yüreğime sokacaktı. İnsan, umuda öylesine bel bağlıyor ki, onun aldatılmışlığına uğrayınca umut duygusunu yitirmekle kalmıyor, bütün dayanaklarından da oluyor. Alınan memenin yerine yerleştirilecek silikonun, o yapay yumuşaklığın bir çözüm olduğuna kanmıştım. Memeyi göğsünde taşıyanın nasıl bir duyarlık çöküntüsüne uğradığını düşünmeden, "Ha yumuşak meme dokusu, ha yıvışık bir madde olan silikon; benden başka kim bilecekti göğsünün üstündeki yumrunun silikon olduğunu," diye avunacak duygu sığınakları arıyordum. Daralınca nelere sığınırmıyor şu insanoğlu; yok olanı var yerine koyabilirdik, içimizde dolanan "yokluk" duygusuna ne diyecektik, meme sahibinin o yokluğu nasıl duyumsayacağını düşünüyor muyduk?.. Bir çıkış yolu bulmakta düştüğü çaresizlik bunaltıyordu insanı. Çaresizliğin kuyusuna düşüşümüz ölüm korkusundan değil, ölümün yarattığı "yokluk" duygusundan doğuyordu. Korku ya da mutluluk yaratan görkemli öbür dünya betimlemelerinin dibinde yatan buydu. Yoksa, korku alt edilebilirse ölüm düz bir sessizlikten öte nedir?.. Uyudun, uyanamadın...

Meme soyutlamaları kafamda bin kollu ejderha gibi dolanırken uykunun kucağına düşmüştüm. Öyle bir uyku ki, iki dakika dalıyorsun; bakıyorsun, uyumuş uyanmışsın! Hangi aşaması uyku, hangi aşaması uyanıklık, bunu bilemiyorsun. Uyku uykusuzluk arasında beyni çürümüş süngere çeviren kaygı, uykuya yol açtığı ölçüde belleği de uyanık tutuyor. Filiz'i düşündükçe bir yere bir an önce yetişmeye çalışan arabaların sinyal lambaları

gibi yanıp sönüyordu belleğimden gelip geçenler. Bu karmaşa içinde, memesi alınan Filiz'in neler duyumsadığını kavramaya çalışıyordum. Memeyi göğsünde taşıyanın neler çektiğini düşünmeden varsayımlar üreterek onu avutmaya kalkmak bir tür duygu ahlaksızlığı değil miydi? Karşınızdaki eşiniz de olsa onun, kendi yalnızlığına gömüldüğünde bir çıkış yolu bulacağına tam inanacakken beynim yine düşlemlerin saldırısına uğruyordu.

Bu duygu karmaşası içinde evden çıktığımı anımsamıyordum. İşyerine nasıl geldiğime ilişkin silik bir iz bile yoktu belleğimde. Önümdeki işlerle uğraştığımı sanıyordum. Oysa bütün duyularımla telefondan gelecek sesi bekliyordum. Telefon çalacak, ses, bana patolojiden gelen sonucu bildirecekti. Masaya bastırdığım parmaklarımın ucu keçeleşmiş, duyarlığını yitirmişti. Gözlerim göz değildi, içeriden dışarıyı, dışarıdan içeriyi göstermeyen bir buzlu camdı.

Telefonun zili çaldı. Almacı kaldırınca yüreğim hırp etti. Filiz'in sesi. "Doktor iyi şeyler söylemedi!"

Öğle ortasında güneş tutuldu. "Zaman", ışıksızlığa döndü. Ortalığa serin esintiler yayıldı. Oturduğum yerde titredim durdum. "Sabır taşı çatladı," dedim içimden, "sabrının sonu geldi ki, doktorun iyi şeyler söylemediğini bana bildiriyor..." Beni üzmemek için, kötü şeyler olmuşsa onu bana duyurmanın zamanını beklerdi. Dudaklarım kurudu. Konuşamadım. İçgüdüyle, "Hemen geliyorum!" deyip yerimden fırladım. Karşımda işiyle uğraşan Herr Müller donup kalmıştı.

Hastaneye girdiğimi görenler beni deli sanmıştır. Yanına hangi koridordan geçerek gideceğimi, hangi kapıyı tıklatacağımı bilemiyordum. Birkaç yere başımı çarptıktan sonra kendime gelip odasını buldum. Ateşi vardı. Yüzü, elleri ateş gibi yanıyordu. Birbirimize sarıldık. Toprağın altındaki deliğinden çıkıp yavrusunu gün

ışığında arayan köstebek şaşkınlığıyla, başımı alınmamış memesinin üstüne gömdüm. Frau Renner'in yerine başka birini yatırmışlardı. Onun yerindeki kadını görünce, yeryüzünde acımızı paylaşacak hiç kimsenin kalmadığını düşündüm. İçimi gurbetin zindan karanlığı sardı. Frau Renner'in, "Umalım, tümör lenflere sıçramamış olsun," sözünü anımsayınca umudun kandili söndü içimde. Filiz, boğazına kaplanların keskin dişi geçince yaşama umudu önce gözlerinde ölen ceylanların çaresizliğiyle bana bakıyordu.

Belki iç açıcı bir şeyler söyler diye, Filiz'in telefonda söylediklerini bir de doktordan duymak istedim. Alınan yirmi lenf düğümünün on yedisinde tümör bulunmuştu. Tümör *bösartig*'di.[1] Kemoterapi yapılması gerekiyordu. Kemoterapi saçları döküyordu ama önemli değildi, saç yeniden çıkıyordu. Bu uygulamadan kimi hastalarda olumlu sonuç alınıyormuş...

Saçlarının dökülecceğini duyunca ürperdim. Çocukluğunda saçkıran geçirmişti. O haliyle fotoğrafını çekmişlerdi. Nişanlandığımızda bana eski fotoğraflarını bir bir gösterirken onu saklamıştı. Biri bulur gösterir, diye sanırım, fotoğrafı yırtıp atmıştı. O fotoğrafı ben hiçbir zaman görmemiştim.

Kemoterapinin ne olduğunu biliyordum. Bir arkadaşım, hastalığı sırasında avunur diye resim yapan bir kadının Ankara'da açtığı sergisine götürmüştü beni. Yolda, "Hastalığı çok ilerledi. Şu sıralarda kemoterapiyle ayakta. Bir-iki aya kalmaz ölür. Garipçik, hiç değilse bizleri görsün sergisinde," demişti. Başına bağladığı eşarbı kabarık takmış olsa da, eşarbın saçsız bir başı gizlediği belliydi. Boya sıvamalarından başka bir şey olmayan resim-

1. (Alm.) Habis, kötü huylu.

lerine bakarken "ölüm"ün sessizliğinde dolaşıyor, çevresine gülücükler dağıtıyordu. Sergiyi gezenlerin bilmezden gelmeleri o ortamı daha da hüzünlü kılıyordu. Sergiden döndükten sonra, mutfaktan içerideki masaya yemekleri getirirken Filiz'in diri bedenine, gülen yüzüne özlemle bakmış, içten içe onunla olmanın hoş duygusunu yaşamıştım o akşam. O gün, hasta ressam hanımın, sergisinde bir hayalet gibi dolaşması gözümün önünden gitmemişti.

Filiz'in yüzüne dalıp ölümün onun neresinde gizlendiğini düşünürken duygularım eski bir masala götürmüştü beni. Rüyasında gördüğü kızın bir tel saçı uğruna, yollara düşen âşıkların öykülerini dinlemiştim. Nişanlılık günleri... Saçlarını kestirecekti. "Kesilen saçlarını berberde bırakma, onları al getir," demiştim. Sevdiğinin bir tel saçı uğruna can veren âşıklar olduğunu duymamıştı belki; ama dediğimi yapmıştı; kesilen saçlarını bir gazeteye sarıp getirmişti. El sürmeye kıyamadığım bir ipek mendilim vardı. Saçı mendilin arasına koymuş yıllarca yastığımın altında saklamıştım. Bozkır uykularına dalarken her gece yalnızca yanımda yatanın değil, yastığımın altındaki o masalsı duygunun da kokusunu alıyordum.

Doktorla konuşup odaya dönünce olumlu bir şeyler söylerim umuduyla gözlerini yüzüme dikti. Yüzüm yüz değildi. Ölüme gideceğini bildiği halde, yüzüme, "kurban"dan duygularını gizleyen tragedya kâhinlerinin maskesini taktığım gözünden kaçmıyordu. Filiz'in yeni oda arkadaşı hüznümüze dayanamadı; gözlerimize uydurma bir gülüş bırakıp odadan çıktı. İkimiz de uzun bir sessizliğe dalmıştık.

Sessizliği Filiz bozdu.

"Sen demez miydin, 'Nasıl olsa bir gün öleceğiz; er

ya da geç... Birimizden biri önce gidecek...' Tanrı sıraya beni koydu..."

Akşam yemeği geldi.

"Tam da yemeğin sırası!" dedi, yemeğini yedi sözde. Peynir parçalarını bir yana itti, bir-iki yudum çay içti.

"Yemen lazım," dedim, "hastalığı yenmek için güç kazanmalısın..."

"Doktorlar tersini söylüyorlar," dedi, "iyi beslenme, saldırgan hücreyi daha da azdırırmış... Düşman azılı, ah, düşman azılı!.."

Tepside, bir kâse yoğurt, iki dilim kara ekmek, iki üç türlü katı ve yumuşak peynir, iki küçük parça domates, bir yaprak salata, kahve ya da sallama çaydan oluşan akşam yemeğini gösterdim.

"Seninki iyi beslenme değil, yaşaman için gerekli yiyecekler," dedim.

Hiç yapmadığını yaptı; beni yıkıma uğratan sözü söyledi:

"Ah, sevgilim, toprak, beslenmemişi de kabul eder; toprağın geri çevirdiği mi var?.."

Yanaklarımı yanaklarına dayadım, solgun dudaklarını öptüm. Kulağına eğildim. Avuntunun tuzağına düştüğümü aklıma getirmeden, ona sır verircesine, "Kötü şeyler düşünme; okul günlerini anımsa, ne dar günlerden geçtik biz! Göreceksin, aydınlığa kavuşacağız," dedim.

"Aydınlık, aydınlığa kavuşmak... Işığım söndü benim," diye söylendi diliyle dişi arasında, boynunu büktü.

Odasından çıkıp sokaklara dalarken sabah aydınlığına eremeyecek gecenin içine karışıyordum. Nereye baksam, Filiz'in boynu bükük hali, ölüm korkusuyla bakan bakışları geliyordu gözlerimin önüne.

O hali artık gözümün önünden hiç gitmeyecekti...

"Azrail"

Ayı ini gibi bir oyuk da olsa, dışarının sıkıntılı havasından, başını soktuğu evi kurtarıyor insanı. "Ev, rahimdi."[1] Kapıdan girdim, ev sahibimizin anasından kalan eski koltuğun yayları batmayan yerine oturup sırtımı sert yastığa dayadım. Otururken duygular saldırıya geçiyor. Yorgunluğun bizi içine sürüklediği ölüm uykusu da bu sıralarda, kirpiklerin üzerinde taş varmış gibi, ağırlaşıyor. Ruh durumuna göre, ayrıntıları iyi seçilebilen ya da belirsizliklere boğulmuş kâbuslar bu ölümsül dalışlarda görülüyor. Beni kan ter içinde bırakan rüyayı öyle bir anda görmüştüm.

Bakır kızılı, kemik saydamlığında kayalıklara tırmanmaya çalışıyordum. Ne denli çabalasam tutunacak bir dal uzantısı, bir taş çıkıntısı bulamıyordum. Tabanı semsert çıplak ayaklarım saydam taşlarda kayıyordu. Bu ıssız boşluktan kurtulma çareleri ararken arkın kıyısında, biri öbürünün üstünde, sırtı bakır kızılı, daha çok timsaha benzeyen iki yaratık gördüm. Önce bir kaya parçası sandığım bu görülmedik kütlenin canlı olduğunu anlayınca titrememem durdu. Bu boş saydamlıkta bir canlının varlığına tanık olmak, içimde umuda benzer bir rahatlık yarattı. İkisi, "tek" yaratıkmış gibi, kıpırdamadan duruyorlardı. İlk bakışta, bu topraklara özgü, tek bedenli, çift kafalı tuhaf bir yaratık olarak algıladım kütleyi. Rüya sırasında gösterdiğimiz cesareti uyanıklığımızda göstersek, duygu egemenliğine ereriz; o darlıkta korkunun yalnızca cesaretle yenilebileceğini düşündüm. Korkup ondan kaçacağıma, başıma gelecekleri göze alıp korkularımın ar-

1. Ayfer Tunç.

dına düştüm. Birbirinin aynı olsalar da, sanırım o canlı kütle, bizim tanımadığımız türde su hayvanlarıydı. Boyları iki metreye yakındı. Alttakinin rengi koyu idi. İrice olanı üsttekine göre daha açıktı. Güneşin altında parıl parıl yanıyorlardı. Elleri, ayakları, kuyruğuyla, tonlarca ağırlığındaki gövdesiyle alttakine perçinlenmiş gibiydi üstteki. İkisinden de ses çıkmıyordu. İkisi de sanki soluk alıp vermiyordu. Cinsel ilişkide olduklarını sanıp eğilip onlara daha yakından baktım. Arka taraflarında belirgin bir eylem yoktu. Alttakinin acı çektiğini varsayarak onu kurtarmak için kış kış, diye elimi sağa sola salladım. Üsteki hiç tınmadı. Organları belki başlarının oralarda bir yerdedir diye, derileri kaya parçası kadar sert görünen bu iki yaratığa iyice yaklaştım

Göreceğimi o zaman gördüm!

Üsttekinin burnunun iki yanında boynuzumsu dişler vardı. Dişlerinin delici ucunu alttakinin şah damarına geçirmiş, kanını emiyordu. Dişler saydam seramikten yapılmışçasına parlaktı. Boynuzumsu dişler koyulaşıp açıldıkça, üsttekinin soluğunu da duymaya başlamıştım. Üstteki, soluğunu tuttuğunda dişler beyazlaşıyor, soluk verdiğinde saydamlığın içi kanla doluyordu. Üstteki soluyup kanı emdikçe başından kuyruğuna doğru kapkara kesiliyor, kanı emilen alttaki incelip ak kâğıda dönüyordu.

Kendimi önümde genişleyen arkın boşluğuna bıraktım. Ayaklarımın değdiği yerler kopuyor, su daha da derinliklere sürüklüyordu beni. Derinliğe indikçe ışıktan uzaklaşıyordum. "Bir şey göremiyorum! Soluk alamıyorum!.. Ölüyorum!.. Bir kurtaran yok mu?" diye bağırdım. Karşıma, ilk insana benzer bir maymunsu çıktı, "Ölüm, ölüm dedikleri; tutunmaya çalışmak, tutunamamak, ışığa koşup ışığı bulamamak, bağırmak, benim dışımda kimseye bağırtını duyuramamaktır; korkacak ne var! Vereceğin bir can değil mi?.." dedi. Az çok insan kı-

lığında gördüğümden, ona sığınarak, "Kurtar beni Azrail'in elinden!" diye yalvardım. Ben yalvardıkça kararıyor, ellerinden ayaklarından ağaç dalı gibi kıllar çıkıyordu. Gözlerinden alevler püskürüyor, ağzından koyu salyalar akıyordu. Üstüme yürürken ağzını ardına kadar açtı, gök gürlemesini andıran bir sesle bağırdı:

"Azrail benim!"

Kendi bağırtıma mı, onun bağırtısına mı, uyandım! Kendimi koltuktan düşmüş, bej halının üstünde debelenirken buldum.

Kilisenin çanı çalıyordu. Pencerenin kıyıcığından çizgi kadar bir gün ışığı vurmuştu çiçeklere...

Kemoterapi

"İnsanın zamanla alışamayacağı acı yoktur," diyen Albert Camus'nün trafik kazasından sonraki hali geldi gözümün önüne. *Yabancı*'nın "Mersault"suyla özdeşleştirdiğim Camus, benim gözümde ölüme öylesine uzaktı ki!.. Acı çekmeye alıştırmadan ölüm şerbetini içirmişti ona "zaman". Filiz de, her şeyin yolunda gittiği, Türkiye'ye dönüş düşleri kurduğumuz günlerde düştü hastalığın tuzağına. Sonucu kesin olmayan sağaltma uygulamalarının başında gelen kemoterapi, geçici iyiliklerle umut yaratırken insanı önce içinden tüketiyor; bu süreç bitince bedeni birden çökertiyor. Kemoterapi hastanede uygulanıyordu. İlaç uzun bir süreçte damardan verildikten sonra, elime mukavvadan yapılmış kusmuk kaplarını alıyor, Filiz'i eve getiriyordum. Yatağına yatırıyor, bebeğe nasıl bakılırsa öyle bakıyordum ona. Bu, yaşayacağına ilişkin güven kaynağım oluyordu. Öyle yaparsam ölmeyecekmiş gibi geliyordu bana. Kusma birkaç saat sonra başlı-

yordu. Kusmanın ölümden beter acılar çektirdiğini gözümle görüyordum. Kusunca rahatlıyordu. O sırada, ne saçlarının dökülmesini düşünüyordu, ne yüz cildinin pul pul olmasını; tek düşündüğü, midesini ağzına getiren kusma sürecinin sona ermesiydi. Doktorun dediğine göre, kemoterapi herkesi Filiz'de olduğu gibi etkilemiyormuş, bunu şanssızlığımıza yormalıymışız. Filiz, uygulamadan birkaç saat sonra öyle kıvranıyordu ki, sanki midesi bağırsakları birbirine geçiyordu. Kusmuğu klozete boşalttıktan sonra kabını çöpe atıyor, görüp midesi bulanmasın diye önüne yenisini koyuyordum. İlacın etkisi geçince rahatlıyor, uykuya dalıyordu. Umut etme güvenilmez bir duygu olsa da, biz bu rahatlamayı iyiliğe yoruyor, geleceğe yönelik planlar bile yapıyorduk. Umudun aldatıcı bir avuntu olduğunu nice sonra anlamıştık. Olumlu sandığımız gelişmeleri coşkuyla ilettiğimiz doktorlar anlattıklarımızı "hı, hı"larla dinlerken içimize kuşku tohumu girmiyor değildi; belki başka dayanağımız olmadığından, dönüp dolaşıp yine içimizdeki o "oynak" umuda bel bağlıyorduk.

Bu umutla, hasta jimnastiklerine bile katılmaya başlamıştı Filiz. Gerçekte bu, ameliyatlardan da ağır geliyordu ona da, bana da. Ama ikimiz de bir şey belli etmiyorduk. Bir gün, kapıda onu bekliyordum. Hastaların jimnastik salonundan çıktıklarını görünce kendimi cüzamlılar arasında sanmıştım. Sanki, genç yaşlı, yüzlerce kadın kirli örtülere bürünmüş, tıkıldıkları mağaranın kapısından fırlayıp üstüme yürüyorlardı. Kimi iki büklümdü. Aralarında, ellerinden ayaklarına, her uzvu sallanarak yürüyenler, ağzından salyası boşalanlar vardı. Filiz, beyin ameliyatı geçirip kafasının yarısı alınmış izlenimi veren bir hastanın yanında, omuzları çökük, yüzünde renk kalmamış, gözünün ışığı sönmüş bir halde yürüyordu. O görüntülerden başım dönmüş, gözüm kararmış

olsa da yanına koşmuş, onu içime sokarcasına kucaklamıştım. Doku gibi, duygu da kendini onarıyor; birden toparlanmış, birkaç saniyenin içinde, belleğim, Filiz'in Filiz olduğu bir günün akşamına götürmüştü beni; İsviçre'nin Basel kentinde geçirdiğimiz bir akşama...

* * *

12 Eylül sonrası İsviçre'ye sığınmış bir genç, Süleyman, evine konuk etmişti bizi. Çoğu sığınmacı olan gençler akşamları bir araya geliyor, aralarında tam bir Türkiye ortamı yaratıyorlardı. Akşam olunca kimse evinde yalnız kalmıyordu. Her gece birinin evinde toplanıyorlardı. Henüz yerleşip yuva tutmamışları da yalnız bırakmıyorlar, onları koruyup konuk ediyorlardı. Sanırım, gençleri yurtdışı gurbetinde ayakta tutan, bu dayanışma duygusuydu. Bu her günün konukları patırtılı seslerle içeriye giriyor, güler yüzlü ev sahibi, her geleni ayrı ayrı kucaklayarak içeri alıyordu. Evde bizim konuk olduğumuzdan haberi olmayanlar Filiz'le beni görünce hemen toparlanıyorlardı. Gelenlerden kimi, söylencelerin bin yıllık suskunları gibi, bir köşeye büzüşüp üst üste sigara içiyor; kimi, evet-hayırla yalnızca sorulanı yanıtlıyordu. Bu küskünlük ortamını neşelendirmek de yine evin sahibine düşüyordu. Bizim orada konuk olduğumuzu bilip görmeye gelenler de vardı. Sorunlara yönelik tartışmalar daha çok onlarla oluyordu.

Adı Orhan mıydı, Erdal mıydı; lise çağlarında bir genç, namludan fırlamış gibi girdi içeriye. Kim bilir nerelerde, hangi koşullarda çalışarak aldığı kotunun içinde bir mavi daldı. Boynunda altın zincir vardı, kayışının tokası naldı. Bir yerlerden Hüseyin çıka geldi, küçük mü küçük orta masasının geniş yürekli çevresinde o da yerini aldı. Elinde tavşankanı çay bardağı. Gözleri kan için-

de. Yüzünden yorgunluk akıyor. Ankara'da Demirtepe sahalarını dar bulup Bahçelievler'e top koşturmaya giden Alper'le Taner'in küçüğü Cahit (Akçam)'e benziyordu Hüseyin; kendi ince, o sesi kalına. Akşamları eve ayakları toz içinde gelip kıçına şaplağı yedikten sonra soluğu banyoda alan Cahit, sanki Hüseyin'de sesini inceltmiş de karşıma oturmuş... Ankara'nın saçları sıfır numara tıraşlı Cahit'inden Basel'in Hüseyin'ine dönüyorum. Çalıştığı ilaç fabrikasının zehri nasıl da sarartmış ipek yumuşaklığındaki cildini! Yaşadıklarını yakınmasız anlatma erdemiyle ince ince konuşuyor, bilge diliyle o günlerin çelişkilerine değiniyor.

Masaya bir kişi daha geldi, tam Filiz'le benim karşıma oturdu. Gözleri uzun bakışlı, elleri arşın boyunda. Oturuşu kalkışı nasıl görgülü, sanki ta Hititlerden getirmiş erdemini! Ayıptır diye sigara içmiyor, dudaklarını bardağın ucuna şöyle bir değdirip öyle içiyor çayı. Çaydan aldığı lezzet, uzun bakışlı gözlerinden yansıyor. Kıpırdanışı konuşma, gözleri söz, bakışları uzun bir roman...

Aradan zaman geçiyor. Ocakta suyun cızırtısı, dışarıda yağmurun şiddeti azalıyor. Belki ağzı açılır, hiç değilse sesini duyarım diye bekliyorum. Ağzı açılmıyor ama hep konuşuyor bakışı; tırnaklarındaki çatlaklar, sol kaşının üstündeki eziklik, başının bir yerinde darbeden kalma saç bitmeyen çukurluk ... hep konuşuyor.

Masa hazırlanacak...

Hep birlikte fırlıyorlar. Ellerinde salamlar, peynirler, zeytinler getiriyorlar. Dua sofrası gibi donanıyor masa. Onlara hizmet ettirip bir lokma yiyemez Filiz! Kalkıp mutfağa giriyor "Hititli kız". Kollarını sıyırıyor, Süleyman'ın verdiği Anadolu basması çiçekli önlüğü takıyor, "Çocuklar, bekleyin biraz, bugün ben yapacağım, siz yiyeceksiniz!" diyor.

Ocağın üstündeki çaydanlık sevinçten neredeyse oy-

nayacak, öyle hışırdıyor. Aradan çok geçmiyor, koca bir tavada, kokulu Anadolu otlarının, Maraş acı biberinin ekildiği cam gözlü bir kıymalı yumurta tavasına belki on, belki yirmi, belki bin ... çatal batırıp ekmek banıyoruz. Kotunun içinde mavi dal olan, boynu altın zincirli, kayışının tokası nal; "Belki yıl oldu böyle güzel bir yemek yemeyeli," diyor gözlerini silerek; elindeki lokmalarla değil, özlemiyle sıyırıyor tavanın dibini.

* * *

İyimserliğimiz uzun sürmedi, ikinci kemoterapiden sonra saçları dökülmeye başladı. Yaşamayınca olmayacakmış sanıyor insan; saçlarını tutam tutam ellerinde gö-rünce yine umudun kalleşliğine uğradığımızı anlıyoruz. Banyodan avuç dolusu saçla çıkarken, doktorlar önceden açıklamış olsalar da, beklemediği bir durumla karşılaşmışçasına içini çekiyor, onu bana gösteriyor, sonra dürüp klozete atıyordu. Klozetin, "Foşşşş!" sesiyle pis su borularında kaybolan her tel saçla onu yitireceğim duygusuna kapılıyor, suskunluğa gömülüyordum. Evliliğimizin ilk yıllarında omzuna düşen bir tel saçı atmaya kıyamamış; arada güncelerimi yazdığım süslü defterimin arasına koymuştum. Şimdi binlerce telin klozetin deliğinden aktığına bakıyordum... Diktiği giysi parçalarından birini alır saklardım. Benim koleksiyonculuğum da bu idi. Bu kumaş parçalarıyla ileride onun giysi tarihini çıkaracaktım... Can bedenden ayrılınca tarihini de yanında götürüyor!.. Sevgisiyle sizi hayata tutunduran eşiniz, elinde bir tutam saçla karşınızda duracak, siz onun umut karası gözlerinde acıyı göreceksiniz...

Hayat diye yaşadığımız buydu!

Gösterdiği insanüstü sabır karşısında yüreğim her gün ona saygımı büyütüyordu. Havalandığında kırk bin yıllık yolu göze alan zümrüdüankanın sabrı, onunkinin yanında hiç kalırdı. Bir gün, aynada, dökülen saçlarının yerine gizlice baktığını görmüştüm. Kestane rengi saçlarının yeri, ekini biçilmiş boz tarlalara dönmüştü. Uzun uzun, başının boşluğuna bakıyordu. Elimdeki kitaba dalmış gibi yapıp onu izlemiştim. Gerilimden midem bulanınca ona sezdirmeden öbür odaya geçmiştim.

O günler, şarkıcı Sinead O'Connor kafasını kazıtınca kadınlarda moda olmuştu saçsızlık. O görünüş, O'Connor'ın yüzüne çok yakışmış, onun bütün güzelliğini ortaya çıkarmıştı. Şarkının ezgisi, ruhun bedenden bedene geçişinin gizemini yansıtıyordu. Sanırım şarkısının moda olup klibinin bütün kanallarda yayınlanması, ezginin gizemli etkisinden çok, kadının bu görünümüyle de ilgiliydi.

"Görüyorsun, kadınlarda saç kazıtma moda oldu; saçsızlığın bir kadını böylesine güzelleştirdiğini bir onda, bir de sende görüyorum," dedim.

Bir şey demedi, "acı tebessüm" dedikleri bir gülüşle güldü.

Doktorlar, altı kez uygulanacak kemoterapiden sonra saçların yerine geleceğini söylemişlerdi. Tek avuntumuz bu idi.

Meme diye altına silikon yerleştirilmiş deri yumrusunu görmemi istemediğini her halinden anlıyordum. Berlin'i alt üst ederek bu işlerden anlayan bir terzi bulduk, doğal görünsün diye ona süngerden meme diktirdik. Onu göğsüne yerleştirince eski görünüm sağlanmıştı.

Görünüm sağlanmıştı da; bir kadının duygu gözünün neyi gördüğünü bilen var mıydı?..

Bu çözüme gülemedik; o gün, ben odanın bir köşesinde, o öbür köşesinde büzüşüp kalmıştık.

Her banyoda kese yapardı. Sırtını ben keselerdim. Ellerim kaygan bedeninde dolaşırken içim ürperirdi. Memesine silikon takıldıktan sonra, keselerken elim oraya değmesin diye özen gösteriyor, inceler gibi bakmamdan tedirgin olacağını düşünerek gözümü bedeninden kaçırıyordum. Organ eksikliğine uğramış insanlarda olan onda da olmuş, duyarlığı alınganlığa dönüşmüştü. Artık hiçbir şey eskisi gibi değildi. Yaşama düzenimizin tadı kaçmıştı.

Akşamları o yatmaya gidince gece yarısı demez, sabahlara kadar uyumaz, televizyonun karşısına geçer, onunla benzerlik kurduğum oyuncuların, şarkıcıların programını beklerdim. El hareketlerinde de olsa, ondan izler taşıyan bir benzerlik gördüğümde, sesimi duymasın diye başımı kollarımın arasına alır ağlardım. Kaş göz uyumu onu andırdığından Marilyn Monroe'nun hiçbir filmini kaçırmıyordum. Marilyn'in, güzelliğin yüceliğinden ölümün çürümüşlüğüne düşüşü beni çok etkilemişti. Çağımızın kötü tanrıları güzelliğini çürütmüşlerdi. Onun, canına kıyması, çürümüşlük içinde yaşamaya bir tepkiydi. İlk filminden son filmine, Marilyn'i izlerken her filminde güzelleştiğini, güzelleştikçe de kurban olma günlerinin yaklaştığını düşünürdüm. Kılıcımı sıyırıp onu kurban edenlere içimde savaş açmıştım. Şimdi kurban, koynumda yatıyordu... Bu duyguyla dergilerde gördüğüm Marilyn'leri kesiyor, özel baskılı Marilyn albümleri alıyor, çalışma odamın her köşesini Marilyn'lerle dolduruyordum.

Berlin'de, ölümünden birkaç ay sonra, otobüste saçları Filiz'inki gibi bir kadın görmüş, ineceği durağa kadar onun ardından gitmiştim. Kadın, ağaçlar arasındaki evinin kapısından girip kaybolunca, Filiz'i o gün yitirmişçesine acı çekmiş, ağlayarak durakta dönüş otobüsünü beklemiştim. Konuşma yapmak üzere gittiğim Almanya'nın Krefeld kentinde, toplantımı izlemeye gelen bir

kadın görmüştüm. Yüzünün ovalliğinde, küçük gözlerinin ışıltısında, dizlerini birleştirip edepli oturuşunda Filiz'i bulmuştum.

İkisi arasında başka benzerlik yoktu. Sesi onun sesi değildi. İçimden geçeni sezmişçesine, bilinmez bir yakınlık duyarak konuştuğum masaya gelmiş, karşıma oturmuştu. Soluğu soluğuma karışıyordu. Başlangıçta aykırı sorular sormuştu. Beni zor durıma sokmak istiyordu. Her sorusu içimde başka soruların doğmasına yol açıyordu. Sonunda söylediklerimi inandırıcı bulmuş, yanımdan ayrılmak istememişti. Kimdi, sosyal konumu ne idi, saçlarını niye böylesine güzel bir örtünün altına gizlemişti, evli miydi, bekâr mıydı, çocuğu var mıydı, bana ilgi duymuş da mı gelip karşıma oturmuştu?..

Yanıtsız sorular olduğunu biliyordum bunların. Şunu da biliyordum; gelincik bükümlü eşarbını sıyırıp alınca omzundan ırmak dalgalı saçları akacaktı...

Elini uzatıp neredeyse, "Ver elini! Seni onun güzelliğine götürecek ruh, benim!" diyecek, çayırların ortasındaki mezarı gösterecekti bana...

Ah, o gün, o Krefeld'li "yüz"de görmüştüm; sevginin üstüne sevgi kondurmanın ölümün yolu olduğunu...

Coşkularının eşiğinde bir kız tanımıştım. Burnuyla üst dudağı arasındaki incelik onu andırıyordu. Günlerce, aylarca, bir ömür boyu yanımda kalsa bıkmazdım ondan. Koltuklara sere serpe oturmasını, odalardan odalara geçmesini, beğendiği bir yere uzanıp elindeki kitaba dalmasını, banyoya girip yıkanmasını ... içtenliğine yormuştum.

Anlık sevinçler yaşamayayım; karşıma Krefeld'li çıkıyor, çayırların ortasındaki mezarı gösteriyordu bana. Coşkusuna aldandığım kızın ayrılışı çok acı olmuştu. Tam burnuyla üst dudağı arasındaki inceliğe dalmışken

"Hoşça kal!" deyip gitmişti. Yalnızlığın yaşanmaz karanlığına o gün bir kez daha girmiştim...

Saçları dökülmeye başlayınca çareler aramıştık. İki seçenek vardı; ya peruk takacaktı, ya eşarp örtünecekti. Perukta karar kılmıştık. Güneşli bir cumartesi günü... Kapıdan çıktığımızda, ona doğal saçı kadar uygun bir peruk bulacağımız içime doğmuştu. Yakın, uzak demeden, bıkmadan usanmadan, Berlin'in en iyi perukçularına gitmiş, peruk aramıştık. Aradığımızı en son gittiğimiz perukçuda bulmuştuk. Yıllarca peruk takmışçasına, umutlara kapılıp peruktan saçına aynada düzen vermişti. Çözünüsüz gibi görünen bir sorunu çözmenin mutluluğuyla, yeni âşıklar gibi kahkahalar atmıştık. Sokağa fırlayınca ferahlamış, lüks bir restoranda kadeh kaldırmıştık. Sevincin sonunda bizi bekleyen acıyı bastırmak için yapmıştık bunu belki.

Ah, mutluluk diye, içimizde "acılar dağı"nın rüzgârı esmişti o gün...

Acıların acısı

Sekiz yıl aradan sonra yaz tatilinde Türkiye'ye geldik. Belli dozda uygulanan kemoterapi tümör gelişimini geriletmişti. Peruğu doğal saç gibi duruyordu. Kimse saçlarının döküldüğünü anlayamamıştı. Boyama saçlı bütün kadınlar bir tür peruk takmış olduğundan, ilk gören, becerikli parmaklarıyla biçim verdiği peruğunu doğal saçtan ayıramıyordu. Belki de hastalığını bildikleri için öyle davranıyorlardı. Bir ay kadar sonra saçları daha sık, daha sağlıklı çıkmıştı. Görünüşte kimse ona hasta diyemezdi. O havada, umut, tuzağına beni de düşürmüş-

tü; sağlıklı görünüşüne aldanıyor, acıların geride kaldığını düşünerek mutluluktan ne yapacağımı bilemiyordum. Ona hastalığı konduramayanların içtenliğine de inanıyordu. Yansımaları bir yana itmiş, ruhsal bir savunma hattı kurmuştu. Eski günlerdeki gibi gülüyor, şakalaşıyor, komiklikler yapıyordu... Öyle güçlü görünüyordu ki, sanki içinde onun yanından hiç ayrılmayan yüce bir ruh vardı. Berlin'in karanlık göğünden kurtulup İstanbul'un güneşli topraklarına ayak bastığımız günü anımsıyorum. Kardeşimin eşiyle birlikte İstanbul'un kalabalığına karışmış, bir iş için gittiğimiz Beyazıt Meydanı'nda, ellerinden sızan kirli sulara aldırmadan, gezgin satıcıların tezgâhlarından salatalık alıp yemiştik. Gurbette yaşayıp kendi yurduna dönen insandaki hoşgörü, özlem gidermenin duygu patlaması, bizi de sarmalamıştı. Hastalığa tutulan o değilmiş gibi, sesi kristal parçaları gibi dağılıyor, gözlerine gün ışığı doluyordu.

Bu hastalıkta, geçici iyileşmelere kapılıp gülmelerin hemen ardından olumsuzluklar kapıda bekliyordu. Ondaki değişmeleri gördükçe, bu gülüşlerin, bayat ekmeğin ısıtılıp tazelenmesine benzer yanıltıcı gülüşler olduğunu seziyordum. Şu insanoğlu ne garip yaratık; en acılı anlarında bile gülüşlerle donatıveriyor duygularını! Dışımıza taşan bu bilinçdışı gülüşlerin "gülüş" olmadığı, ancak sezgilerle kavranıyordu. Ortamın havasına kapılıp kendilerinden geçercesine gülenlerin kimileri, gülüşlerini tartıdan geçiriyor, duygularının dizginlerini sıkı tutuyorlardı. Hastalığın bizi nereye sürükleyeceğini düşündükçe, gülüş boğazımda düğümleniyordu. Her gülme yeni bir korku yaratıyordu içimde.

Ağlamalar gibi, böyle gülüşlerin ömrü de kısadır. Tatil boyunca herkes ağlamasını ağladı, gülüşünü güldü. Biz, canavarın keskin dişlerini hep canımızda duyduk. Bir buçuk aylık tatilin sonuna doğru, yüzünde bezginlik çiz-

gileri artıyor, güneş vurmuş su damlası gibi parlayan gözlerinin ışığı sönüyordu. Coşkularıma bakıp beni uyarma gereğini duyan profesörün "geçici iyileşme" dediği evre geride bıraktığımız o birkaç gün müydü?.. Yorgun bakışları, "iyileşme evresi"nin geride kaldığını anlatmaya yetiyordu. Kötü bir gelişme olursa Berlin'e döndüğümüzde yüksek dozda kemoterapi uygulanacak, bunun sonucunda da, bir daha çıkmamak üzere saçları dökülecekti.

Ölüm, acı çekmenin son aşamasıdır. Bir anlık ölüm korkusu, insana yaşam boyu neler çektiriyor! Oysa ölüm, yalnız kendi bildiği bir kapıdan bedene giriyor, bir-iki saniye içinde, yüreği donatan damarlardan "can"ı çekip alınca; gülüşleri, ağlayışları, söyleyen dili, yazan parmağı, yaratan eli, telaşlı ayakları, sevgi bakışlarını, ay parçası yüzleri, dal boylu gençleri ... donmuşluğun kalıbına sokuyordu.

Acıdan bunalıp isyan edenlere, "Büyük söyleme, beterin beteri vardır," derler; meğer acıların ardında acılar varmış... Türkiye'de başlamıştı sağ gözümdeki karartı. Göz çemberinin sağ ucunda yeni ayın doğuşuna benzer kara bir yay... Bir ayrımla ki; ayın yayı ne kadar parlaksa bu yay öylesine kara idi. Ay'ın, gökte ilk görüldüğü incelikten dolunay haline doğru yuvarlaklaşması gibi; karalık, giderek görüş alanını dolduruyordu. Gökte gün gün yükselip çember doldukça ay ışık saçar; dolunay olduğunda, yeryüzü, gecenin ortasında gündüz gibidir; bende ise ay dolunay olduğunda, gözüme kara perde çekilmiş olacaktı. Doktora başvurduğumda, çember iyice kararmış; uçta, başlangıçta olduğu gibi, ancak ince bir parlaklık kalmıştı. Doktor görür görmez, karalığın bütün gözü kaplamamış olmasını büyük şans saydı. Gözün çevreninde kalan o ince "çizgi" kurtaracaktı beni. Günlerden

cuma idi. Cuma öğleden sonraları, acil olayların dışında Berlin hastanelerinde bir işlem yapılmaz. Doktor, gözüme birçok mercekle baktıktan sonra, elime ivedi yatma kâğıdını tutuşturarak, dakika geçirmeden, hastaneye gitmem gerektiğini söyledi.

Filiz'e nasıl söylenirdi bu?

Söyledim. Rengi kâğıt gibi oldu, bakışları kaydı.

"Üzülme," dedi, "ben bugünlerde çok iyiyim."

"Kötülük" büyük olursa "iyiyim" demekten başka çare yoktu. Hasta Filiz evde kaldı, ben hastaneye yattım...

Cumartesi tatil günü olmasına karşın, cuma akşamı gereken hazırlıkları yapıp sabahleyin erkenden ameliyata aldılar. Sağ gözüm sargılı uyandım. Yatakta uzanmam, zorunlu kalkışlarda yere sert basmadan yürümem gerekiyordu. Birkaç gün sonra gelişmeyi görmek için sargı açılacaktı. Ben onu nasıl yalnız koymuyor, hastanede her gün ziyaret ediyorsam, Filiz de öyle yaptı. Gelmeden telefon ediyor, canımın neler çektiğini soruyordu. Bir eve tek hasta az gelmiş, ben, "az"ı çoğaltmıştım! Belki de Filiz'le eşit kılmak için bana yapılan ilahi bir iyilikti bu! Ziyarete geldiğinde, beni yavaşça yerimden kaldırıyor, koridor boyunca yürütüyordu. Soluğunun tıkandığını o sırada ayırt ettim. Hırıltılı konuşuyordu. Soluğundan çıkan yalım yüzüme vuruyordu.

İşkillenmiştim. Berlin hastanelerinde, hastalığı ince bakımı gerektirenlere öncelik tanınır. Onu anımsattım.

"Soluk almakta zorluk çekersen, telefonun yanına yapıştırdığım kâğıtta başvuracağın yerler yazılı; sakın "geçer" deyip geciktirme, hemen telefon et!" dedim.

İvedi başvurulacak yerin telefonunu ezberden söyleyince rahatladım.

Ameliyatın üçüncü günüydü. Hastaneye gelmiş, ya-

nımda kalmıştı. Akşam eve gidince merdivenleri çıkarken zor soluk almış, göğsüne bastırılmış gibi olmuştu. Telefonda ne yapması gerektiğini sordu.

"Telefon et, seni hastaneye kaldırsınlar," dedim.

Yarım saat olmamıştı ki genç bir doktor odama geldi. Merak edeceğimi bildiğinden Filiz göndermiş olmalıydı. Doktora durumunu sordum. Hastanın çok yakını değilse doktorun ağzından tek sözcük çıkmaz. Gelen doktor, Filiz'le özel ilgilenmek üzere görevlendirilmişti. Akciğerlerinde su toplanmıştı. Kanser hastalarında bu durumu "ciddi" saydıklarından Filiz'i özel bir bölüme almışlardı. Sabahleyin suyu çekecekler, incelenmek üzere patolojiye göndereceklerdi.

"Umarım, alınan suda kanser hücrelerine rastlanmaz," demiş, görevinin başına dönmüştü doktor.

Akciğerde su toplanmasının, kanserin oraya sıçradığının belirtisi olduğunu duymuştum. Son muayenelerde sık sık akciğer filmi çektiriyorlardı. Renginin solukluğu anlaşılmıştı.

Kanser hastalarının "iyi gün"lerinin nasıl yanıltıcı olduğunu bu olay da göstermişti.

Anlasam n'olacak, gözüm yoktu ki ağlayayım!..

Hemşireye de bölüm doktoruna da danışmadan, ertesi gün yatağımdan kalktım. Yere sert basmamam önerilmişti; terliklerimi sürüye sürüye Filiz'in yattığı özel bölümü aramaya koyuldum. Her gördüğüme soruyordum. Yol, yarım saatten çok sürdü. Sonunda, Filiz'in, hastanenin en ucunda, aralarında AIDS'liler de olmak üzere bulaşıma[1] karşı korunmalı, yanına doktorlardan, hemşireler-

1. Enfeksiyon.

den başka kimsenin giremediği hastaların bulunduğu bir bölümde yattığını öğrendim. Bana haber getiren doktoru bulup eşimi görmek istediğimi söyledim. Özel bir gömlek giydirdiler bana. Eşler, yanlarına girebilirlermiş. Beni baştan aşağı dezenfekte ederek yanına girmeme izin verdiler.

Geceliği, yatak çarşafları, yastık kılıfı ... her şey kar beyazdı. Peruğunu çıkarmış, başına başlık takmışlardı. Yalnızca onun rengi yeşildi. Yüzünün renkli beyazlığına açık yeşil nasıl uymuştu, ateşten kızarmış yanaklarıyla beyazlar içinde nasıl güzeldi! O gün, bunca güzel olmasından korkmuştum. Yaşlılar, ince hastalığa[1] tutulmuş narin gelinlere, "Ölüm güzelliği vurmuş yüzüne," derlerdi. Ağıtçı kadınlar gibi, "Ölümün güzelliği mi bu?.." dedim içimden. Tuzlu gözyaşımdan ameliyatlı gözüme acı doldu.

Akciğerindeki su boşalınca hırıltısı kesilmiş, rengi yerine gelmişti. Yüzü gülüyordu. Beni karşısında görünce şaşırdı, "Sana, 'Yerinden kımıldama,' demişlerdi, niye kalktın yatağından? Bu halle buraları nasıl buldun! Ameliyatında bile sana rahat vermedim," dedi, bana sarılmak istedi.

Başında sürekli bekleyen doktor, Filiz'in odasına beş dakikalığına girmeme izin vermişti ama ona doğru ilerleyince elini iki yana sallayıp, "*Nein!*" diyerek sarılmamızı engelledi. Filiz'in gözlerine birden doluşan yaşlar yanaklarından süzülüverdi.

Dudaklarımı öpüş kıpırdayışıyla uzattım. Doktorla birlikte dışarıya çıktık. Kapının önünde, doktora, umutlara kapılarak, hastayı çok iyi gördüğümü söyledim. Oysa umuda kapılmanın düş kırıklığını kaç kez yaşamıştım!

1. Halk arasında vereme verilen ad.

Doktor başını önüne eğdi, "İyi görünüşü ateşinin yüksek oluşundan," dedi. "Ne yazık ki, alınan suda kanser hücrelerine rastlandı."

Konuşmamızı duyup duymadığını anlamak için başımı kapıdan içeriye uzattım. Güldü, "Sen daha buralarda mısın! Hadi, ayakta fazla bekleme, ben kendimi çok iyi hissediyorum ..." dedi.

Odasında, tavandan aşağıya inen tül, gelinlik gibi görünmüştü bana. Terliklerimi sürüyerek göz bölümüne giderken sanki bir hayalet "gelin"le yan yana yürüyordum hastanenin uzun koridorlarında.

Düğünümüzün olacağı gün, Çorum'un bahar yağmurları hâlâ serpiştiriyordu. Islanmasın diye arabaya koyarken arabadan alırken pardösülerimizi şemsiye yaparak gelinliğini yağmurdan korumuştuk. Akşamleyin gelini almaya gittiğimde "yüreğimin gelini"ni görünce bastığım yeri şaşırmış, eşiğe kapaklanmıştım. Düşmelere çok gülerdi. Birkaç saat sonra hayatını birleştireceği esmer delikanlıya bu kez gülmemişti. İçeriye koşmuş, kolonya getirip sıyrık ellerime dökmüştü.

Ne tatlı acılarmış...

Nişan yüzüğü sağ elimdeydi. Yüzüğü sağ elimden sol elime geçireceğim ânı bekliyordum... Kim bilir, geçmişin bende bıraktığı hangi duygu tortusuyla, sağ elimin küçük parmağına kına yakılmasını istemiştim...

Nasıl bir coşkuyla!..

Hasta gözümün bebeğine saplanan yüzlerce oka aldırmadan koridor boyunca ağlamıştım.

Ayağı tutmuyor!

Akciğerinde su toplandıktan sonra kemoterapiye yeniden başlanmıştı. İkinci uygulamada belirlenen doz sinirlerini yıpratmıştı. Temiz havanın iyi geleceğini söylüyorlardı. Hemen her gün ormanda dolaşmaya çıkıyorduk. Hava günlük güneşlikti. O sabah yine ormana gidip dolaşacaktık. Banyoda hazırlanıyordu. Ben içeride sofrayı topluyordum. İçeriden "Adnan!" diye seslendi. Alıştığım bir seslenme değildi bu! Banyoya koştum. Lavaboya ayağını koymuş, indiremiyordu.

"Sol bacağım tutmuyor!" dedi.

Ne yapacağımı şaşırmıştım. Hastalığın olası gelişiminde bacak tutmama, diye bir şey duymamıştım.

"Ne demek bacağım tutmuyor!" diye bağırdım.

Korkuya kapılmış, ağlıyordu. Lavabonun kenarına yükselttiği ayağını aşağıya indiremiyordu.

"Böyle kalırsa ne yaparım!" diye ağlamasını sürdürdü.

"Korkma, belki uyuşmuştur," dedim, bir şey olmamış gibi.

Soğukkanlı görünmeye çalışıyordum. Bacağını tuttum, yere koydum.

Sol bacağının üstüne basamıyor, ayağını öbürünün yardımıyla sürüklüyordu. Onu öyle görünce içime korkunun karanlığı çöktü. Telefon edip ambulans çağırdım. Ambulans on beş dakika sonra kapının önündeydi. Merdivenlerden sedyeyle indirdiklerinde beynimde ölüm çanları çalıyordu. İlk muayenede, olayın omurgadan kaynaklandığı sanıldı. Kafa filminde, kanserin beyne sıçradığı görüldü.

Hayatımızın ölümden beter süreci başlıyordu.

Varoluş ile yokoluş arasındaki "zaman", duvarın bir yüzü ile öbür yüzü arasındaki kadar yakındı birbirine.

Duvar gittikçe kalınlaşıyordu, artık "umut", "sevinç" gibi kavramlar, giderek yaşam duvarının öte yüzünde kalacaktı. Beyin kanserinden genç yaşta aramızdan ayrılan bir dostta bir-iki yıl önce gördüğüm her kötü gelişmeyi artık Filiz'de görecektim.

O güne dek "ölüm" sözcüğünü ağzımıza almamıştık. Doktorla konuşurken Filiz ilk kez ölümden söz ediyordu. Doktora, "Ölümden korkmuyorum, bacağımın sakat kalacağından korkuyorum," demişti.

"Bu hastalık sakat bırakmaz, Frau Binyazar."

"Öldürür mü yani?.."

"....."

O anda, doktorun yüzünden geçen kara gölgeyi çok yakından görmüştük...

Kocakarı ilaçları

Yüksek dozda kemoterapi de yeterli olmamış, kafaya ışın verilmeye başlanmıştı. Işın uzmanları yalnızca ışın veriyorlardı, yorum yapmıyorlardı. Beşinci seanstan sonra tümörün küçüldüğünü söylemeleri inandırıcı değildi. Adımlarımızı "tükeniş" yolunda attığımızı seziyordum. Onca ilaçtan sonra ışın daha da güçsüz kılmıştı Filiz'i. Artık tepkinin bir yarar sağlamayacağına inanmış, tevekküle bırakmıştı kendini. Tıp, teknik, ilaç, deneyler ... iflas etmişti. Karşımıza yine kör olası "umut" çıkmıştı; bu aşamada çaresizliklerde "çare" bulacağımızı umuyor, kim ne derse onu yapıyorduk. Gözümüz, gazete sayfalarında çare olacak haberler arıyordu. Şuna çare bulundu, buna çare bulundu, diye büyük başlıklar atıyorlardı gazeteler. Gazete kesiklerini gösterdiğimiz doktorlar dudaklarının ucuyla gülüp geçiyorlardı. Isırgan otundan, papatya çayından da bir hayır gelmemişti. Zakkum çiçeği tarihe karışmıştı. Böyle durumlarda yaşlı kadınlar birer filozof ke-

siliyorlardı. Onlardan biri, bu hastalığa "yılan havı"nın[1] birebir olduğunu söylemişti. Yılanlar çoktan gömlek çıkarmıştı. Türkiye'ye gittiğimizde aramış, bulamamıştık. Berlin'e döndükten sonra dayımın eşi birisinden bulmuştu. Bir mektupla gönderdi. Geldiği gün pidenin arasına koyup yemişti Filiz. Umuda bel bağlamanın nasıl aldatıcı bir duygu olduğunu bile bile, söylenenleri yerine getiriyorduk. Isparta taraflarında, onlarca bitki kaynatılarak elde edilen suyun şifa olduğunu duyan ağabeyi Çorum' dan Ispartalara gitmiş, bu suyu Berlin'e ulaştırmıştı.

Söylenenleri yaparken iki kültür arasındaki zıtlıktan dolayı olmadık olaylarla karşılaşıyorduk. Suyun konulduğu teneke, lehimlendikten sonra postaya verilmişti. Lehimlenmiş olsa da tenekenin bir yerlerinden sızmıştı su. Postane görevlileri tenekenin içindekinin ne olduğunu anlayamamışlardı. Telefon ettiler. Kaynatılmış bitki suyu olduğunu söyleyince şaşıp kalmışlardı. Türkiye'den Berlin'e niye bitki suyu gönderildiğini kavrayamıyorlardı. Yanlış bir şey yapmamak için suyu ilgili uzmanlara inceletmiş, tenekenin içindekinin gerçekten bitki suyu olduğunu öğrenmişlerdi. Suyun ne işe yaradığını sorup, "Hastalar ilaç yerine içiyorlar," denince ne söyleyeceklerini bilememiş, fazla irdelemeden suyu bize vermişlerdi. Filiz günlerce temiz su yerine bu suyu içmişti. Bunların en hafifi, ısırgan otundan kaynatılarak elde edilen kirli renkli su idi.

Hiçbirinin yararı olmamıştı. Önerilenleri iğrenerek yiyip içtiğini gördükçe bakmaya dayanamıyor, başka odalara kaçıyordum.

Her şeyden tiksinen, şeftaliyi tutamayan Filiz, nelere katlanıyordu?..

1. Yılanın deri değiştirmesinde geride kalan tülümsü zar; yılan gömleği.

Kemoterapiden sonra yapılan ışın tedavisi bağışıklık dengesini allak bullak etmişti. Sağalma umudu tükenmişti. Kortizon tedavisine başlanmıştı. Tutmayan bacağını belki kortizonun etkisiyle sürükleyebiliyordu. Bir yakınıyla tatilden bir ay önce Türkiye'ye gitmişti. Filiz'i bir ay sonra Türkiye'de gördüğümde tanıyamamıştım: Yüzü, şişirilmiş yastığa dönmüştü. Kaşları, gözleri sanki kalın bir kömür kalemle o yastığa çizilmişti. Biçimli ağzı büzülüp küçülmüştü.

Tatilden sonra Berlin'e dönmüştük. Uçağın merdivenlerini bana dayanarak çıkabilmişti. Birkaç gün sonra artık ayağını da sürükleyemiyordu. Ambulansın içinde ellerini tutup hastaneye götürmüştüm. Giysilerini çıkaramamıştı. Bebek soyar gibi, giysilerini çıkartıp geceliğini ben giydirmiştim. Sandalyede biraz dinlendirdikten sonra kucaklayıp yatağına yatırmıştım.

Hastaneye son yatışı olmuştu!

9

Tükeniş

Günlerden sonra bir gün,
Şayet sesimi fark edemezsen,
Rüzgârların, nehirlerin, kuşların sesinden,
Bil ki ölmüşüm.
Fakat yine üzülme, müsterih ol;
Kabirde böceklere ezberletirim güzelliğini,
Ve neden sonra
Tekrar duyduğun gün sesimi gökkubbede,
Hatırla ki mahşer günüdür
Ortalığa düşmüşüm seni arıyorum.

CAHİT SITKI TARANCI[1]

Sonbahar akşamlarında karanlık, Berlin'e erken çöküyor. Akşamları, dışarıdan karanlığın sır gibi yapıştığı hastane odalarının kalın çift camları birer ayna oluyordu. Aynalaşmış bu kör camlar, odaya girip çıkanların görüntüsünü donuklaştırıyor, yaşamı daha da sessizleştiriyordu. Ak giysili hemşireler, gölgeden de hafif yürüyüşleriyle odadan odaya dolaşıyorlar, bir anda yok oluyorlardı bu aynalarda. Görüşmeciler camda beliren kendi

1. "Desem ki" şiirinin son dizeleri. (Y.N.)

yansımalarını tanıyamayınca, gördüklerini merak edip ikide bir yüzlerini o tarafa çeviriyorlardı.

Hastanede geçirdiğim yıllar, aynada gördüğüm yansımalara aldanmamayı öğretmişti bana. Bu aynada kendime bakınca hüznün kara perdesi gerili bir yüz, kör alevli umut kandilinin can çekiştiği gözler, çatısı çökmüş bir beden, pelteye dönmüş kas yığını ... görmeye alışmıştım çünkü. Kaşı gözü olan, saçları dökülünce kafası kıraç tarlalara dönmüş "ben" yoktum; karşıma hep bir gövdenin, gözleri kara oyuklardan oluşan bir başın silueti dikiliyordu. Ancak yana dönünce üst dudağıma doğru uzayan bir burnumun da olduğunu görüyordum.

Filiz, cam aynada beyaz bir sessizlikti... Kim bilir kendi baktığı aynasında o ne görüyordu?..

Filiz'in odasında ne görüşmeci vardı, ne başka bir hasta. Yatağına uzanmış, gözlerini kırpmadan sözde dışarıya bakıyordu. Bakışından irkildim. Diriler ülkesinin camından "yok" bir ülkeye bakar gibi, gözlerini dışarıda bir noktaya dikmişti. Oysa onun "dışarısı" yoktu artık! Dışarıda bir noktası da... Öylesine dalmıştı ki o yokluğa, odaya girişimi duymadı.

Soluk alıp verdiğini, kulağımı ağzına dayayınca duydum.

Yatağında kıpırdayınca karşısına geçip dışarıdaki noktayı yok edecek bir yere oturdum. Bakışının noktası ben olmuştum. Gözlerini nice sonra açtı.

"Yanımızda kimsenin olmaması ne güzel! İyi ettin de böyle oturdun, sana bakmak istiyorum. Gözümün önünde ol, nereye baksam seni göreyim... Yalnız senin yüzünü..."

Her zaman yaptığımı yaptım; ellerini ellerime aldım, yanaklarını okşadım. Bir şeyler anımsamaya çalışıyordu. Sözcükler dudaklarının ucuna değip geçiyordu. Sonunda toparladı sözcükleri:

"Oh olsun, yüzünü senin yüzüne yerleştiren o kızı

başka odaya götürdüler! Sana bakarken kızı görüyordum. Senin yüzünü onda görünce düşman kesiliyordum kıza! Görmemin düşmanıydı o kız! Aaaa, sana bakıyorum, gözüme o görünüyor... Oh, odadan çıktı da gözümün önünden gitti... Deli mi ne, hiç erkek bedeninde kız yüzü olur mu?.. Bak, şimdi seni görüyorum!"

"Öp" dercesine dudaklarını uzattı.

Öptüm.

"Yalnız sen ol yanımda, sevgilim. Başka kimse olmasın... Hep senin yüzünü görmek istiyorum..."

Yüzü bulutlandı. Bir türlü damlalaşamayan sızıntı lekeleri oluştu yanaklarında.

"Bu yataktan kalkamayacağımı biliyorum. Hep burada ol, yanımdan ayrılma. Sen olmasan, alıp götürürler beni. Ellerim avuçlarında ısınıyor, ellerimi bırak... ma!.."

Konuşmaya çabalarken dudakları birbirine yapışıyordu. Gözünü benden ayırmadan, yine kendi sessizliğine döndü. Ağzını bir daha açamayacak sandım. Tam tersi oldu, ağzını boşluğa çevirip sesini yükseltti:

"Al bakalım, ne bulup alacaksan! Can aldığında can bulacaksan bende!.. Bu dünyada verdim hesabımı, rûz-i cezâ'da[1] verecek hesabım kalmadı..."

Deniz fenerlerinin karanlık suları yalamasına benzer öfkeli bir gülüş geçti yüzünden; parladı, söndü...

"Ah, neler saçmalıyorum! Hiç yoktan günaha gireceğim! Çektiklerin yetmezmiş gibi konuşup seni üzüyorum!.. Üzülmene dayanamam... Bir de ne düşünüyorum biliyor musun; bensiz ne yapacaksın sen?.. En çok, çiçekleri vazoya yerleştirmemi severdin, değil mi?"

Susuyor, söyleyecekleri aklına gelince konuşuyordu.

"Çiçekleri vazoda görünce, 'Ellerin değince çiçekler

1. (Osm.) Kıyamet günü.

güzelleşiyor;' derdin. Ben gidince vazoları çiçeksiz koyma... Baharın ilk çiçeği nergis olurdu. Eve nergissiz gelmezdin. Papatyaları sevdiğimi bilirdin, en beyazlarını, en temizlerini bulur getirirdin... Sarı yeşil karışımı renkte, kavun biçiminde yuvarlak bir vazomuz vardı, hatırladın mı; nereye gidersek onu yanımıza almıştık; Maraş'tan Ankara'ya gelirken kırılacağından korkup onu yumuşak kâğıtlara sarmış, yorganların arasına koymuştum... Nergisler en çok o vazoda güzel dururdu... Vazomuz hiç nergissiz, papatyasız kalmadı... Evin her köşesi, ellerimiz, dudaklarımız nergis kokardı. Niye Berlin'e getirmedik ki o vazoyu? Şimdi şu sehpanın üstüne koysaydık ne güzel olurdu! Öyle ya, Berlin'de nergisi nerede bulacaktık? Yok, yok... Biliyorum, getirmiş olsaydık, ne eder, ne yapar, buralarda da bulur, nergissiz koymazdın beni de, vazomuzu da..."

Dudakları kuruyunca konuşmasını kesiyordu. Ördek ağızlı kâseyi ağzına yaklaştırdım. Kâsenin ağzına dudaklarını değdirip çekerek sözde su içti...

"Nergis mevsimi çok sürmezdi. Arayıp bulur, nergis mevsimini uzatırdın sen. Vazoda aylarca nergis olurdu. Nereden bulurdun onca nergisi allahaşkına?.. Senin getirdiğin nergisler başka kokardı. Nergis mevsiminde, güneş erken doğar, bizim odamıza girerdi. Tüllerden sızan güneş ışığı mutluluktan çıldırtırdı seni. Bir gün, yatak odasına öyle bir güneş girmişti. Gün ışığı vurmuş tenimi okşamış, 'Senin elin değince yatak çarşafları temiz hışırdıyor; parmak uçlarından nergis kokuları akıyor çarşaflara,' demiştin... Nergisler solarken üzüldüğümü bilirdin; solmadan, tazesini getirirdin nergislerin... Onlar da solardı... Nergisler solmasaydı... Nergisler solmasaydı... Ama solardı... Hayat gibi..."

Yine su istedi. Susuzluğundan değil; dudaklarının kurumasından. Sesi güçsüz çıkıyordu ama pek yorulmuş gibi de görünmüyordu. Kim bilir beyninin sağlam kalmış

hangi bölgelerinde geçmiş günleri anarken yüzünde gülücükler tomurcuklanıyordu.

"Nergisten sonra, makyajlı güllerin mevsimi başlardı... Nergisin kokusu, gülün rengi... Gül, nergis gibi kokmalı, nergis, gülden renk almalı... Gül güllüğünü güneş vurunca gösterirdi... Papatyanın kokusu ağırdı, ama rengi beyazdı... Tarlalara papatyalar yayılınca kırların soluğu dolardı ciğerlerime. Papatya kırlara yakışıyor, evde olmuyor, uzun kalınca ağır kokuyordu..."

Sustu. Gözlerini yumdu. Yorulmuş muydu, sözü mü bitmişti...

Nice sonra yine açtı gözlerini. Gözlerini açık görünce, içime mutluluk doldu, odaya nergis çiçeğinin sarı kokulu ışıkları girecek sandım. Böyle dalıp dalıp gittiğinde içimde ışık sönüyor, dünyam kararıyordu. Yastığını düzeltttim. Rahatlayınca gülümsedi. Gülümsüyor, sonra dalıp gidiyordu. Yatağın kıyısına kaymıştı. Kucaklayıp rahat edeceği biçimde yerleştirdim. Başını omzuma koydu. Bebek sessizliğinde soluyordu. Gözlerini yumdu. Bir belirsiz dünyadaydı sanki. Öylesine uzak... Elleri yanına düşmüştü. Hantal hastane döşeğinde küçülmüş bedenine baktım; bir varlık, gözümün önünde, "yokluk" oluyordu...

Gözyaşımı gizlemek için başımı yastığına dayadım, güzelliğinin nergis kokusunu içime çektim.

O derin bebek uykusunda iken uyandı, yattığı yerden doğrulmaya çalıştı. Yastığı sırtında dikleştirdim. Yarı oturma durumuna geçti. Tedirgindi. Son günlerde altına sürgü veriliyordu. O sıralarda böyle olurdu. Sağa sola döndü.

"Tuvalete gitmek istiyorum," dedi.

Kapısının önünde sürekli bir hemşire bekliyordu. Hemşireye seslendim. Sesini hiç alışmadığım tonda yükselterek beni susturdu.

"Hemşire çağırma, sen götür!" dedi.

Hemşire ânında girdi. Kucağıma alıp yatağından in-

dirdim. Bana yaslandı. Doğumdan birkaç dakika sonra taylar ayağa kalkmak isterler; onlar nasıl denge bulamaz da titrerler, öyle titriyordu adım atmaya çabalarken. Sol bacağında direnç kalmamıştı. Yalnızca sağ bacak da onu taşıyamıyordu. Soluna dayanak oldum. Hemşirenin, "Frau Binyazar, yaptığınız doğru değil, ben size yardıma geldim!" uyarılarını duymak bile istemedi.

Üstelememesi için hemşireye gözle işaret ettim. Hemşire ayrılmadı, tuvalet kapısının önünde bekledi. Sağ bacağına dayanıp solunu sürükleyerek tuvalete kadar gittik. Gücü tükenmişti. Yürümeye çabalarken iki adımda soluk soluğa kalıyordu. İçeriye girip kapıyı arkadan sıkı sıkı kapattırdı. Kalın beton duvarlarla çevrili tuvaletten sesi duyulur korkusuyla kulağıma eğildi.

"Niye tuvalete senin götürmeni istedim, biliyor musun," dedi, "herhalde külotuma bir-iki damla kaçırdım; hemşire görürse ayıp olur diye..."

Şakadan da geri kalmadı:

"Sonra bana 'çişli kız' derler..."

Öyle olmuştu; külotu ıslanmıştı. Klozete oturttum. Yıkanmasına yardım ettim. Dolabından temizini alıp giydirdim. Tuvaletten çıkarken yüzümü inceledi. Gülümsemeye çalıştım. Elini yüzümde gezdirdi, gözyaşımı sildi. Sağlıklı günlerinde bile gözü yaşlı birini gördüğünde o da ağlardı. Aldığı ilaçlar gözünün yaşını kurutmuştu. Kapıda bizi bekleyen hemşireye, "Benim kocam böyle duyguludur işte," dedi.

Temiz külot rahatlatmış olsa da, yatağa dönüşü daha zor oldu. Bir-iki adım atıp dinleniyordu. Ağırlığını bana vererek yürüyordu. Ellerini döşeğe dayayıp bir süre dinlendi. Ayakta dururken bile yoruluyordu. Soluğu sıklaşmıştı. Yatağına tırmanmaya çabaladı. Yapamayacağını anlayınca bana döndü. Gözlerinde umarsızlığın rengi birbirine karıştı. Çaylağın kanat vurup gövdesinde onulmaz

yaralar açtığı bir serçe kadar güçsüzdü. Serçenin pençe yemiş kanadı kan içindeydi. Yataktan indirirken yaptığı gibi, yine bana yaslandı, başını yine omzuma koydu. Kucakladım, yatağına yatırdım. Nevresimini, yastık kılıflarını değiştirtip arkasına ek yastıklar dayadım.

Yataktan bir daha kalkamadı...

Kollarını çarşafın dışına çıkardı. Japone değilse, dirseklerinin altına indirirdi giysilerinin kolunu. Geceliğinin kollarını ise dirseklerinin üzerine sıyırmıştı. Böyle olduğunda kollarının şimşir parlaklığı ortaya çıkardı. İlk tanıdığım günlerdeki gibiydi, kollarında, bacaklarında hastalığın belirtisi yoktu. Öyle dalmışken elindeki yara izine takıldı gözlerim. Elinde çizgi kadar, beyaz bir iz kalmıştı o yaradan. Bir sabah evden çıkarken bana sesini duyurmak için sertçe cama vurmak isterken macunu kötü çekilmiş cam kırılmış, elini kesmişti. Sesini duyup döndüğümde kana bulanmış ellerini görmüştüm. Bir kamyonun şoför yerinde hastaneye yetiştirmiştim onu.

Temiz çarşaflar arasında uykuya daldığını sanırken konuşmaya başladı:

"Beni hiç yalnız bırakmadın sen; ben seni yalnız koyup gideceğim... Bensizliğe nasıl dayanırsın? Evliliğimizin ilk ilkesini anımsadın mı? Senin gitmediğin yere ben gitmeyecektim, benim gitmediğim yere sen gitmeyecektin... Unuttum sanma; ilkeyi bir kez sen bozmuştun. Maraş'ta askerliğini yaparken... Büyük bir tatbikat dönüşü... Arkadaşlarınla pavyona gittiğinizi, orada genç, çok güzel bir kadınla karşılaşınca beni düşündüğünü söylemiştin. 'Benden güzel miydi?' diye sorunca, kucaklayıp öpmüştün beni... Sen ölüden korkarsın; benim ölü bede-

nimden korkma, ellerini üzerimde gezdir, beni öp; yüreğim dudaklarının, ellerinin sıcaklığını duyacaktır."

Solgun ellerini yorganın içine soktu, bir yerleri yokladı, "Oh, şimdi rahatladım; hemşireler, 'Sidikli kız!' demeyecekler bana," diye güldü.

Son gülüşü oldu bu!

Rahatlayınca oluğunun suyu kurumuş bozkır değirmeni gibi sessizleşmişti. Acısını dindirmek için mi, ölüme sessiz gitsin diye mi; hemşireler morfin veren aygıtın yumuşak ucunu, sürekli damarda tutuyorlardı. Morfinde belli bir ayar tutturulunca hemen uyuyordu. Uyusun, uyumasın; gözümü yüzünden ayıramıyordum. Arada gözünü açıyor, karşısında beni bile göremiyordu. Sonsuz uykusunun uyanıklık anlarını yaşayarak sanki kendini ölüme alıştırıyordu. Nasıl bir uykuysa bu; o benim yokluğum olmadan, ben onun yokluğu olmuştum!..

Berlin hastanelerinde refakatçi kalınmaz. Görüş saati diye bir şey de yoktur. Gece, hastanenin kapıları kapanıncaya dek, hasta yakınları her an ziyarette bulunabilir. Ancak akşamın geç saatlerinde hasta yakınları dışarıya çıkarılır, acil servisin dışında, hastanenin bütün kapıları kapanır.

Sesini bir daha duyarım diye gece yarılarına dek başucundan ayrılmıyordum. Akşam denetimini yapan profesör odaya girdi; istersem yanında daha uzun kalabileceğimi, gideceğim zaman yan kapıdan çıkabileceğimi hatırlattı. Filiz, onun geldiğini de, konuştuğunu da duymadı.

Bu iznin anlamı belliydi!

Islak ellerin tenine dokunmasından hoşlanmazdı. Uzaktan terli bir el görse üstünde lağım yıvışığı fareler

geziniyormuşçasına irkilirdi. Şeftaliyi çok severdi ama tüyünden çiğsinirdi. Elleri ellerimdeyken benim ellerim terlemişti. Hiçbir rahatsızlık duymuyordu bundan. Ben de, uyanır diye ellerini bırakmıyordum. Nice sonra gözlerini yine açtı, uzun uzun bana baktı. Dışarıya karanlık bastığını ayırt edemiyordu. Belleği, yatağına yatırdığım akşam saatlerinde dolaşıyordu. O saatleri çok severdi. Yüzü en çok o saatlerin nemli havasında dinginleşir, cildi kadife gibi yumuşardı. Gözleri yarı açık, "Yine karanlık mı bastı? Çayı koymuştum, içtin mi?" diye sordu, gözlerini kapadı.

Kendini evde sanıyordu. Yönünü bana döndü. Gözlerinde kuruyan yaş sızıntılarını sildim.

"Sen daha yatmadın mı?" diyerek kendi karanlığına daldı.

Son sorusu oldu bu...

Zamanı belirsiz bir sessizlik...

Doğada ne varsa dışarının karanlığı onu yutmuştu. Görüntü diye ortada pencerelerin aynalaşan kalın camları kalmıştı. Odayı dolduran nesneleri içine alan ayna-cam, bizi de dışında bırakmamıştı. Doktoruyla, hemşiresiyle, cansız, silik, ölü solukların dolaştığı görüntüler yansıyordu camdan. İçimde parçalanan görüntüyü hiçbir ayna yansıtamayacaktı. Camda, aynalarda yansıyanlar hep aldatıcı görüntülerdi. Bugün vardılar, yarın yok olacaklardı... Filiz'i yitirme korkusu içime yayılınca yüreğim sanki bir ateş topu oldu, boşluğa yuvarlandı. Karşımdaki donuk ayna yerinden oynamadı.

Gece yarısı eve gitmiş, ertesi gün akşam saatlerine kadar yine hastanede kalmıştım. Demek, ağır hasta sa-

hiplerinin ayrıcalıkları oluyordu. O günü de yarı uykulu, yarı uyanık geçirmişti Filiz. Ama hiç konuşmamıştı. Gün batmaya yakın, bir titreme sesi duyunca, nevresimini üstüne çekip açıkta kalan yerlerini örttükten sonra, durumu haber vermek için koridora çıktım. Profesör Weitzel cırlak sesli hemşireye bir şeyler anlatıyordu. Bu saatlerde profesöre hastanede hiç rastlamamıştım. Beni görünce konuşmasını kesti, yanıma geldi.

"Size cesaret diliyorum, Herr Binyazar. Olanları cesurca karşılamaktan başka gücünüzün kalmadığını söylemenin benim için ne kadar zor olduğunu biliyorsunuz," dedi.

Az önce de, soluğu hırıltıya dönüşen Filiz'in başucunda otururken nöbetçi doktor gelmiş, duyulur duyulmaz bir sesle, "Eşiniz, zamanı belirsiz bir sessizliği yaşıyor şu anda; yüzünüzü görüp sesinizi duysa da artık sizi yanıtlayamaz; en büyük iyilik onu rahat bırakmaktır. Ölüm, siz kapıdan çıkarken de gerçekleşebilir, aylar sonra da," demiş, odada bulunmamın ona bir yararı olmayacağını söylemişti.

Filiz'e çok yardımı dokunan hastayı dün başka odaya almalarından, olacakları sezmiştim. Öbür hastalarda da bir gariplik vardı; ölümün onlara bulaşacağı korkusuyla, koridorda beni görünce odalarının kapısını kapatıyorlardı.

Görüşmeciler çekildikten sonra uzun koridorda gidip gelen bir ben kalmıştım, bir de hastalarına akşam ziyaretinde bulunan profesör.

Odalarında sözde dinlenmeye çekilmiş hemşirelerin kahkahaları duyuluyordu. Bir zamanlar Filiz'e sağlık veren becerikli ellerine umut bağladığım profesör, koridorlarda donuk bir gölge gibi odadan odaya girip çıkıyordu. Demek söyleyecek sözü kalmamıştı artık; Filiz'in odasına uğramadı bile. Bir süre sonra da, yakla-

şınca otomatik açılan geniş koridor kapısının iki kanadı arasında kayboldu.

Profesörün suskun kalışının nedeni varmış... Nöbetçi doktorun, "Sesinizi duysa da artık sizi yanıtlayamaz," diye uyarmasına karşın, odasına girdim; "Filiz! Filiz!" diye seslendim. Adını ünleyince gözlerini açıp bana bakacak sanmıştım. Gözlerini açmadı. Yüzünde bir değişme olmadı. Ekranı yeşil birçok aygıtta çizgiler titreşiyordu hâlâ. Çizgilerdeki titreşim gerilemelerini ben ayırt edemesem de, her an, yavaşlayan bir şeylerin olduğu açıktı. Odada, aygıtların sesinden, Filiz'in hışırtılı soluğundan başka bütün sesler kesilmişti. "Filiz! Filiz!" diye yine seslendim. Sesim duvarlara çarptı. Aynalaşmış camda görüntümü yitirdim.

Nöbetçi doktor odaya girdi. Aygıtların çalışmasını gözden geçirdi. Gözü Filiz'de, odada yalnız başıma kalmanın sakıncalı olacağını söyledi bana. Çaresiz, eve gitmek üzere kalktım, aylardır yattığı Klinikurn Steglitz'in ıssız koridorlarından geçip kör ışıklarla aydınlanan sokaklara daldım. İçim, o kör ışıklardan da karanlıktı. Yürürken gözyaşımı tutamıyordum. Halimi görecekler diye otobüse binmedim. Avrupa, bize duygulara gem vurmayı öğretmiş olsa da, ağıtımı içimde gizleyemiyordum. Yaşını başını almış bir adamın gözyaşları tuhaf karşılanabilirdi. Böyle bir akşam, hastane dönüşü; otobüste yanına oturduğum kadının kucağındaki küçük bir kız çocuğu, için için ağladığımı görünce topak ellerini yüzümde gezdirmiş, küçük parmaklarıyla gözyaşlarımı silmeye kalkmıştı. Karşılığı hiçbir dilde olmayan duygularla ağzının içinde sözcükler yuvarlayarak onca insanın içinde hüngür hüngür ağlatmıştı beni.

Duygularım gözümün ucundaydı. Otobüse binmekten vazgeçerek bir saatlik yolu yaya yürümeyi göze aldım.

Ben ağıtımı içime gömerken ince bacaklı doktor ada-

yı hanımlar, sabahın köründen akşam karanlığına dek süren işlerinden kurtulmanın sevinciyle güle oynaya hastaneden çıkıyor, arkalarına bakmadan, arabalarına dalıveriyorlardı. Onların işi akşama kadar acı çekenlerle uğraşmaktı. Gülerek şakalaşmalarına bakılırsa "acı"yı tınmaz görünüyorlardı. Durakta otobüs bekleyenler, ağaçlara topluca konan kuşlar gibi cıv cıv konuşuyor, otobüse binince cıvıltılarını kesiyorlardı. Berlin'in yürüdükçe uzayan sokakları ıssızdı. Vız vız geçen arabaların direksiyonundaki dal boyunlu genç hanımlar, patron kılıklı şiş göbekler sokağın ıssızlığını bozamıyordu. Onlar, evlerine ulaşmak için, karanlık sokaklarda birbirleriyle yarışıyorlardı. Araba sürenlerin, evlerinde bir bekleyenleri vardı. Bense ıssız çölde başımı sokacak kum dağları arayacak kadar yalnızdım. Oysa, son model bir arabayı uçarcasına da sürsem, kaplumbağa adımlarıyla da yürüsem, varacağım yerin dört duvarlı bir boşluk olacağı belliydi. Bu belirsizlik içinde, "Evde sizi bekleyen bir eşe ulaşma duygusunun ötesinde mutluluk var mıdır?.." diye sordum; çevremdeki ağaçlara, üstünde yürüdüğüm kaldırımlara, telefon kulübelerine, bir köşede kıvrılıp kalmış yersiz yurtsuz içkicilere...

Yürürken külçeleşen ayaklarımı kaldırımlarda sürüklerken bedenim Berlin sokaklarının ıssızlığında idi, duygularım Çorum'un bozkır kokulu odalarında...

* * *

Evliliğimizin ilk günleri...

Kasaptan et almışız. Filiz'in yapacağı yemekler burnumda tütüyor. Akşamüstleri eve girdiğimde her şey hazır olurdu. İyi düzenlenmiş bahçeler gibiydi hazırladığı

sofralar. Üst katına dar bir merdivenden çıkılan küçük evimizin kapısında anahtarın döndüğünü duyunca elindeki işi bırakır aşağılara koşardı. Kapıdan içeri girip onu karşımda bulmadığım tek gün anımsamıyordum. Bir gün öyle olmadı. Işıltılı sesi içerilerden geliyordu. Evde konuk var da onunla konuşuyor sanmıştım.

O yıllar kaç evde buzdolabı var... Evliliğe kanat açmış yoksul serçelerdik. Yine de et alacak durumdaydık demek ki... Bir çengel uydurmuş, kokmasın diye eti balkon bozuntusu kömürlüğe asmıştık. O zamanın kedileri, günümüz hortumcularını suya götürür susuz getirir; Filiz yemek yapmaya koyulmuş, ara ki eti bulasın! Kedi kaçırmış eti, hem de çengeliyle... İçeride söylenip kediye kızıyordu:

"Bir de karşıma geçmiş yalanıyor!"

Hayvan yaratılsaydım kedi olmak isterdim, evcilleşmenin ilk sırasını da hiçbir yaratığa kaptırmazdım! Hayatımda sevinçten uçtuğum çok olmuştur; ama kedinin etimizi yediği o günkü kadar hiç sevinmemiştim. Göğün yedi katı olsa, kedi de yedinci kattan bize baksa, oraya çıkar, kediyi kucaklar içime sokardım. Evliliğimizin bu ilk hırsızlık olayını duyunca sevgilimin durmadan konuşan dudaklarına bir öpücük kondurmuş, kömürlük diye kullandığımız balkona koşmuştum. Göğün yedi katına çıkmama gerek olmadan, sarımsı bir kedinin bize bakıp lezzetle yalandığını görmüştüm. Dili dönse, "Etiniz de pek lezzetliymiş!" diyecek, yukarıya çıkıp yalanmasını kucağımızda sürdürecek kadar sevimli bir kediydi. Ondan önce davranmış, kediyi kucaklamak istemiştim. Nice hırsızlıklardan ne dayaklar yediği ürkekliğinden belliydi kedinin. Fırttt, diye kaçmıştı. Odadan odaya girip çıkıyor, Filiz'in şaşkın bakışları altında, "Bizim de evimiz varmış da, evimize et almışız da, kedi de etimizi yemiş de, yemiş yemiş yalanmış da," diye tekerlemeli şarkılar söylemiştim.

Oysa çocukluğumun, kedilere et kaptırdığı için, sabah bir fasıl, akşam bir fasıl, kocasından dayak yiyen kadınları, onların dayaktan morarmış yüzleri gözümün önüne gelince bir hüznü de yaşıyordum aynı anda, uydurma şarkılarımı söylerken...

* * *

Midemden taşan asit, boğazımı yırtıp ağzıma dolunca kendime geldim.

Bir şeyler yiyince asidin bastırılacağını sanıyordum. Mutfağa yönelmişken kendimi salonda buldum. Geri dönüp yeniden mutfağa girdim. Tam bir parça ekmeği koparıp ağzıma atacakken lokmayı masanın üstünde bıraktım, yıllardır her akşam yaptığımı yapmak üzere telefonun başına geçtim. Doktorlar Filiz'den umut kesmişti. Binlerce kilometre uzakta her gün benden haber bekleyen annesine, ağabeyine bunu nasıl söylerdim? Sözcükleri toparlamaya çalışırken tıkandım. Kötü habere sözcük bulunamıyor. Almacı telefonun üstüne bıraktım, o anda dilime takılan dizeleri mırıldandım:

Nasıl çaresizim,
Elimden kayıp gidiyor her şey,
Beni yüreklendirecek yüreğim yok artık.[1]

Telefon etmekten vazgeçip "yok yüreğim"le biblolara daldım. Eşya adına bir şey getirmediğimiz Berlin'e yine de bir şeyler getirmişiz. Evimizin ilk eşyasıydı onlar. Biri aşçıbaşı kılığında domuz, öbürü akordeon çalan eşek; iki biblo. Bir tuhafiyeci arkadaş, "Bunları kaçırma,"

1. Eski bir Mısır şiirinden.

deyip satmıştı bana. Berlin'e gelirken onlardan ayrılamamış, bavulun bir köşesine koymuştum. Evliliğimizin ilk ayları... Bibloya varıncaya kadar alınacak ne çok şey var! Ama ikimizi anlatan bir biblomuz olmalıydı evde. Filiz bir vitrinde görmüştü o bibloyu: Çiçekli bahçelere açılan yolun kıyısında, kaba odundan bir bank. Bankta, başına çiçekten taç kondurulmuş bir kız. Yanında, şakacılığı gülüşünden belli bir oğlan. O yıllar, aldığımız her eşyada ikimizden parçalar arıyoruz ya da onlar bizden bir parça oluyor. Kız, Filiz, oğlan ben... Bakışlarımızdan renkler akıyor çitli yola. Derecikte ördekler yüzüyor. Kızın çiçekli eteğine kuşlar konuyor, kırmızı pabuçlarında hanımböcekleri uçuşuyor. Kolları çemreli oğlan, kargalara ekmek atıyor, bir kuşu gagasından öpüyor... Evliliğimizin ilk günlerinde aldığımız o biblo, Berlin'e yerleşmek üzere Ankara'dan ayrılırken orada bıraktığımız eşyaların arasında kalmış. Onu o çok sevdiği biblodan ayrı koyamazdım. Filiz, Berlin'e gelmeden, ona benzer bir bibloyu alıp vitrine yerleştirmiştim. Benim aldığım biblo, eskisi kadar manzaralı değildi. Onda da bir kız, bir oğlan bankta oturuyor. İkisinin de ayakları çimenlere gömülmüş. Kızın elinde iki pembe gül var. Eteklerinde ak papatyalar... Başı kasketli oğlanın eli kızın belinde, bakışları alaycı. Kızın sarı saçları örgülü. Başını oğlanın omzuna koymuş. Bana o bibloyu aldırtan, omza yaslanmış baş olmuştu. Filiz duygulandığında çenesini tutardı, biblodaki kız, yakasının ucunu tutuyor.

Öteki rafta çıplak bir kadın biblosu. Bembeyaz. Tırnak uçlarından kasıklarına uzayan düzgünlük, apışarasını kapatmış. Bir eli gür saçlarında, öbür elini arkada bir yere dayamış. Yeryüzünde ancak tek kişide bulunabilecek güzellikteki memelerinde toplanıyor bakışlar. Buldum, biblodaki memelerin sahibini:

Marilyn Monroe!

Onun ölüm yalnızlığındaki güzelliği... Toprakta çürümüş o güzellikteki memeler...

Diyarbakır'da Dilan Sineması yeni açılmıştı. Cinemascope yıllarıydı. Filmlerde ses düzeni gelişmiş olmalıydı ki, film izleyenler kendilerini ırmak kıyısında sanıyorlardı. Marilyn Monroe ile Robert Mitchum'un *Dönüşü Olmayan Nehir* filmini o yenilikler ortamında görmüştüm. Filmin çok sahnesini unutmuştum. Belleğimde, Marilyn'in, nehrin çağlayan sesiyle sonsuzlaşan yerle gök arasındaki güzelliği kalmıştı. İlkgençlik yıllarımın o güzelliği duygulardan duygulara savuracaktı beni. O filmde Robert Mitchum'a düşman kesilmiştim; bir at arabasına bindirip aldı gitti Marilyn'i diye. Robert, kucağına alıp her yerine dokunacak denli yakındı ona; ben sinemanın tahta koltuklarında yapayalnızdım. O sahneleri anımsayınca, "Nasıl bir yalnızlığın dişleri arasında can verdi Marilyn! Memelerini kime bıraktı gitti?" diye bağırmıştım, ölümü beklediğim Berlin'in kıyıcığındaki o odada. Bağırdıkça can çekişen bir hayvanın inlemesini andıran sesimden ürkmüştüm. Bağıran ben miydim, beynim miydi; ayırt edememiş, sesimi içime gömerek ağlamıştım.

Yıllarca önce, bir hastanenin tuvalet penceresinin önüne bırakılan, içi kirli kirece benzer toprakla tıkanmış bir insan böbreği görmüştüm. "Böbrek bir insanın kaçta kaçıysa böbreği alınan kişi o oranda ölüyor," diye geçirmiştim içimden, o zamanlar. Yitirdiğimiz her parçamızla biraz ölüyorduk. Ölüm celladı o parça alınsa da, ardında düşmanlarını bırakıyor, düşmanlar semirerek bütün beni kemire kemire yok ediyordu!.. Filiz, akciğerleriyle, kemikleriyle, böbrekleriyle, beyniyle ölüyordu bu uğursuz Berlin akşamında...

Öbür biblolara bakamadan vitrinin önünden ayrıldım. Her bibloyu ondan izler taşıyor diye koymuştum

vitrine. O gidince biblolar neye yarayacaktı? Her güzellik, var olanla güzel. Biblolardan umudumu kesince gücümü iyice yitirdiğimi anladım. Artık tutunacağım dal kalmamıştı. Ne yapacağımı bilemeden olduğum yere sıkışıp kaldım.

Ölüm!

Midemde biriken asit, sanki eline kamayı almış boğazımı yırtıyordu. Mutfağa gittim, bir dilim ekmek, bir parça peynir alıp yerime oturdum. Ekmekten bir parça koparmıştım ki, telefon çaldı. Nöbetçi doktordu.

"Ben Doktor Mischel, çok üzgünüm, Herr Binyazar, eşiniz 21.20'de öldü. İşlemlere başlamamız gerekiyor. Onu son kez yatağında görmek ister misiniz?"

"Eşiniz öldü..."

Biri ad, biri eylem... Hayat, iki sözcükle bitiyordu!..

Evinizde yalnız başınasınız; sevdiğinizin öldüğü duyuruluyor size!

En yakınınızın öleceğini bilmek başka, ölümü görmek başka... "Bilmek" ile "görmek" arasındaki uçurum meğer ne derinmiş!.. Avutucu olsa da, kalleşliğine uğrasak da, umudun, insanda bir iç güven yarattığı yadsınamaz. Ölüm, umudu kökünden söküp atıyordu. Beynimin hiçbir kıvrımında, sağalıp yataktan kalkacağı umudu yoktu, yine de sabahleyin hastaneye gittiğimde onu bıraktığım gibi bulacağımı umuyordum. Artık benim için umut gibi, hayat da yokluğa karışmıştı.

Beynimi ölüm düşüncesi kemirirken ne yapacağımı bilemiyorum. Hastaneye gitmeyecek miydim? Evin bütün ışıkları niye yanıyordu? Her taraf balo aydınlığı içindeydi. Belki ölüm karanlığına bir tepkiydi bu. Oysa göz

gözü görmez karanlıkta yolumu yitirmiştim ben. Hayatın "yürüyen bir gölge" olduğunu, "hayat" yok olunca gölgenin de onunla birlikte gözden yiteceğini ilk gençlik yıllarımda *Macbeth*'te okumuştum. Yok olan "hayat", gölgesini kim bilir hangi sarp kayaların doruğunda, göğün kaçıncı katında bırakıyor da, kimsenin bir şeyden haberi olmuyor! Ölümün kendisi bir gölge! Gölgenin gölgesi olur mu?.. Gölge değilse de gölgesini saklamasını biliyor...

Bütün ışıkların yandığı bu oda karanlığında, ölüm "gölgesiz ak bir görüntü"ydü.

Doktorun telefonu yokluğun karanlığına itmişti beni. "Acaba," diyordum, "doktor telefon etmedi de ben mi öyle bir ses yarattım kafamda?" Bedenim düşüncemin ayaklarına dolaşmıştı. Toparlanıp kapıdan dışarıya çıkamıyordum. Kor ateş atılmış gibi yanıyordu yüzüm. Duygularımın buzdan ayakları üstünde kayıyordum. Gerçeklik düşüncesi, bilincimden çıkıp bilinçaltıma gizlenmişti. Üstümdekileri çıkarmayıp hazır beklediğime göre bunda bir iş vardı; niye pardösümü giyip merdivenlere koşmuyordum? Yapamıyordum; çırılçıplakmışım gibi, giyecek bir şeyler bulmak için dolap kapaklarını açıp açıp kapatıyordum. "Bir yere gitmem gerekiyor, nereye gidecektim?" diye düşünüyordum. Hastaneye gideceğim aklıma gelince gözlerime yaşlar birikiyordu. Kapı neresi, evden nasıl çıkacağım? Yeryüzünde taksi kalmamış sanki, otobüs saatlerini anımsamaya çalışıyorum. Durak da nasıl uzak! Bunlar birkaç saniyenin içinde oluyor. Birden kendime geliyor, taksi çağırmayı akıl ediyorum. Çıkmadan, yakın bir-iki arkadaşa telefon...

Bir saat önce yatağında nasıl bıraktıysam öyle buldum Filiz'i; yüzünde gülüşünün son ânı kalmış bir yalnız ölü!

Henüz bedenini ölümün rengi sarmamış. Yatağın-

dan doğrulacak, "Acılarını unut artık, hepsi bir şakaydı," diyecek gibi. Hani kötü bir rüya görürsün, uyanınca kötülüğün olmadığını görür sevinirsin; öyle bir duygu. Açık gözleri artık göz değil; saydam, camsı bir yüzey.

Ağlamak, bağırıp çağırmak yok. Batı, gözyaşını kurutmuştur. Bağrına taş basıp gözyaşlarını içine akıtacaksın. Ellerini tuttum, soluksuz ince dudaklarını, solgun yanaklarını öptüm. Beden ne tez katılaşıyor! Dudaklarım, soğuk kirece değmiş gibi oldu.[1] Ayakları dışarıda kalmış. Dinselliği ölüm duygusu olarak yaşayan nenem, "can"ın, ayaklardan çekilmeye başladığını söylerdi. Ayaklarını avcumun içine aldım, okşadım... Nenemin dediği olmamış; ayakları yumuşacık, soğuk da değil.

Yaz kış ısınmazdı ayakları. Dışarıdan geldiğinde ayaklarını bacaklarıma dokundururdu soğukluğunun derecesini anlatmak için. Canı bedeninden çekilirken küçük bir ödül olarak ayaklarında son sıcaklığını bırakmış ölüm. Eve gelip çorabını çıkardığında ayak başparmaklarında deri sürtünmesinden doğan kırmızılığı görür, üzülürdüm. Çoklarının ameliyatla çıkarttırdığı kemik çıkıntılarına dokundurtmamıştı. Evde yalınayak dolaşmazdı. Belki ayaklarını çirkin bulduğundan. Oysa bana çekici gelirdi ayakları. Bacaklarının siyah çorapların gizleyemediği doyumsuz aklığı, parmak uçlarında pembeleşirdi.

Anam, nenemin ölümünü anlatırken, "Yüzünü, ellerini ayaklarını öptüm," demiş, ardından uzun ağıtlar yakmıştı. Gelenek, kanıma işlemiş; anamın öptüğü ayakları ben de avuçlarıma aldım. Avcumun içindeki ayaklarına yanaklarımı, dudaklarımı sürerken ince bilekleriyle sildiği çam kokulu merdivenlerde terliğinin tıkırtılarını

1. "Bir öpücük istiyorsun soğuk kil dudaklarımdan, / Fakat toprak kokuyor soluğum; / Ve beni öpersen soğuk kil dudaklarımdan, / Fazla günün kalmaz geriye." (Francis James Childe)

duydum. Ölünün en hüzünlü uzvu ayaklarıdır. Ölüme teslimiyet, en çok ayaklarda belli olur...

Ölüm haberini duyanlar hastaneye koştular. Odaya girip çıktılar. Her şey sessizlik içinde yapılıyor. Rahime başında durdu, Hedavet gözlerini kapadı. Yurtdışında ölenin kaç cemaati olur; üç-beş arkadaş köşelere çekilip ağladık.

Bundan sonra ne yapılacaksa hemşireler yapacak. Bizde ölünün eli yanda tutulur; bir hemşire, alışkın hareketlerle yaklaştı, ellerini, sağ el üstte, sol altta, Meryem Ana'nın elleri gibi, göğsünde bağladı. Tanrı'nın ülkesine, şükredercesine, eli göğsünde gidecek! Kural böyle; ölüm haksızlığına uğrayan da sen olacaksın, haksızlığa şükreden de!.. Kulaklarımda ölümün "kûsi rahil"i uğuldadı. "Kûs-i rahil"; göç davulu, ölüm davulu... Davul sesi düğünlerde, bayramlarda bile ağlatırdı beni. Bu ölüm gecesinde kulaklarımda davullar çalmaya başladı.

Ak gelinliklerle de donansak, kara damatlıklar giyip caka da satsak, daha o gün davul sesi birer ölü adayı olduğumuzu ilan ediyordu. Evliliğin anlamı, "iyi zamanlarda, kötü zamarılarda" uyarısıyla daha ilk gün açıklanıyor. Evlilik, bir tükenişe başlama töreninden başka nedir ki?.. Tanışacaksın, yakınlaşacaksın; yaşasanız da, ölseniz de sonunda her biriniz ayrı uzaklıklara düşeceksiniz...

> Hayat, biraz aşk, biraz ıstırap, sonunda, allahaısmarladık![1]

Hemşire, ellerini üst üste bağladıktan sonra, ona ilk aldığım ince bir zincire takılı dört yapraklı yoncayı, bur-

1. Gustave Flaubert.

cunu, hastalığı sırasında Sıddıka ile Fatih'in armağan ettikleri F harfli zinciri boynundan çıkarıp elime verdi. Yastığının altından, hemşirenin, işaretle, "Bu ne?" diye sorduğu, balmumuyla sertleştirilmiş bir beze sarılı uğur duası çıktı. Yanında da göz boncuğu. Onları da aldım. Hemşire, hastaneye son yattığında üstünde olanları; mor renkli pardösüsünü, koyu lacivert eteğini, onu ilk gördüğüm gün üstünde olan hırkanın rengindeki bluzunu, rugan ayakkabısını bir naylon torbaya koyup, "Eşinizden kalanlar bunlar; başka bir şey var mıydı?" diye sorarak elime tutuşturdu.

Onlara bakınca boynunda, bileklerinde güzelleşen takıları dizildi gözlerimin önüne. "İnsanoğlu, nice çabalarla edinilen onca mücevher bir yana, iki-üç pul parçasını bile götüremiyor öte yana," diye geçirdim içimden. İstanbul'dan dönerken ona dört yapraklı yonca bir kolye, burcu takılı altın zincir, bir de narçiçeği renginde bir elbiselik almıştım. Yanaklarının şeftali pembesiyle narçiçeği ne güzel uyuşmuştu! Yedi kez bozup o kumaştan yeni giysiler dikmişti... Diktikten sonra, giyer, aynada kendini gözden geçirirdi. Onu benden kaçırıyor diye aynalara kızardım. Arkasında durup aynada ona bakardım. Bir naylon parçası da olsa, taktığı, giydiği her şey güzelleştirirdi onu. Hemşirenin verdiklerini elime aldım. Her şey avcumda narçiçeği gibi buruştu. Hayat, önce dipdiri görünen, sonra solan bir çiçek...

"Dönülmez yol"a koyulmanın hazırlığı bu kadar!

Üzerinde morg donuğu iki hastabakıcı karyolaya yaklaştı. Kalp atışı aygıtı, ağrısını dindiren morfin düzeneği, idrarının toplandığı naylon torba, tekerlekli acil EKG masası... Hepsi susmuştu. Onları kenara aldılar, nevresimi başına çektiler, karyolayı yürüttüler. Birkaç saat önce "has-

ta" listesine yazılı adı, ölüm tutanağına geçmişti.

İnsanın, gölgesizler arasına katılması böylesine tez mi olurmuş!..[1]

Uçuşkanlar

Karyola asansöre götürülürken çevrem boşalmış, yapayalnız kalmıştım. Yalnızlığımla, sessiz bir hışırtı duymuş, kendimi "yokluk dünyası"ndan gelenlerin arasında bulmuştum. Onu karşılamaya gelen uçuşkanlar yalnız bana görünmüştü. Renkleri bile gözümün önünde; biri ak, biri pembe giysiliydi. Dudaklarında nar kırmızısı ışıklar kırpışıyordu. Güzel boyanmış bir minyatürün hoş yüzlü kadınlarını andırıyorlardı. Gözleri önlerine inikti. İffeti yüzlerine vuran kadınlar gibi, kimseye bakmamaya özen gösteriyorlardı. Ağırlıktan münezzeh[2] oldukları, "güzel ölü"nün başının ucunda durmadan titreşmelerinden belliydi. Başlarından ayaklarına, uçuşkan ışık çizgileri titreşiyordu. Görünüşe göre, yaşları on yedi, on sekiz oldu.

1. Sünnet, düğün törenleri için söz konusu olan kurallar ölüm için de geçerliydi. Yurtdışında bunlara başkaları da ekleniyordu. Acınızı içinize gömüyor, kuralları yerine getirmeye çalışıyorsunuz. İnsanımızın özverili tutumu olmasa, kim bilir başa neler gelir! Arkadaşım Mustafa Demir, Başkansolosluk'taki işlemleri yerine getirmekle kalmadı, Durmuş Çakmak'la birlikte yanımdan bir saniye ayrılmadan cenazenin Türkiye'ye götürülmesinde yardımlarını da esirgemedi. Böyle bir dayanışma kurulmuş olmasına karşın, nerede olursa olsun, bizim insanımız, gerçeklerden çok duyduklarına inanıyor. O günlerde, ölüsünü görmeye giden bir aile, onun paramparça edilmiş bedeniyle karşılaşmıştı hastanede. Türkiye'ye götürüp böyle dehşet verici bir durumla karşılaşmamak için otopsi yapılmasını önlemem gerekecekti. Almanya'da resmî görüşmelerde ağızdan çıkan sözün bir anlamı olsa da, yazıya geçirilmemiş hiçbir karar, kişiye hukuksal bir hak kazandırmaz. İlk işim, otopsi yapılmamasını bir tutanağa geçirtmek olmuştu. Bir-iki ay önce gazeteler boy boy resimlerini yayımlamışlardı; Mersin'de bir aile, Berlin'den uçakla gönderdikleri cenazeleri yerine başka biriyle karşılaşmıştı. Mustafa Demir'in eşi Hedavet morga gitmiş, cenaze tabuta konulurken başında bulunmuştu. Türk insanını yurtdışında güçlü kılan, sanırım büyük ölçüde bu dayanışma duygusudur.

2. Tanrısallığın ağırlıktan arınık tuttuğu.

malıydı. Nar kırmızısı dudaklarından ölünün yüzüne, pembe olanınkinden pembe, ak olanınkinden ak dumansı renkler akıyordu. Hoş kokular salan bu renkler kirpik gibi uzayıp ölünün yüzünde ışığa dönüşüyordu. Uçuşa uçuşa yatağına yaklaşıp yükseldiklerinde Filiz'i de aralarında görünce nenemin "nura gark olmak"[1] sözünü anımsamıştım. Bir anda Filiz de onlarınki gibi, minyatür yüzlü, gözleri önüne eğik, dudaklarında nar kırmızısı ışıklar kırpışan bir uçuşkan olmuştu. Onların yaşındaydı; yalnız başından ayağına durmadan titreşen uçuşkan ışık çizgileri yeşilden eflatuna değişiyordu. Filiz'i aralarına aldıktan sonra dumansı renkler çıkmıyor artık nar kırmızısı dudaklarından. Üçünün de görünüşleri, güzellikleri aynı, suskunlukları aynı... Üçünün de yüzünde, hiç hastalanmamış, hiç acı çekmemiş ruhların dinginliği var. Sağlığın, varlığın, yokluğun eşit kılındığı izlenimi veren bu geçişim, içimde bir rahatlama yaratmıştı. Onlardan ayrı olarak, Filiz, elinde ne olduğunu kestiremediğim bir şey tutuyordu. Öğrenme isteğimi sezen ak renkli uçuşkan, onların arasından süzülüp yanıma geliyor, kulağıma yaklaşarak, "Güzel ölüler ruhlarını ellerinde götürürler," diyor.

Ölüm, bir ruh uçuşması...

Yanımdaki yörerndeki arkadaşlara bakıyorum; benden başka kimsenin bir şey gördüğü yok. Sezen de yok! Yalnızca karyolanın başındaki hemşireler, kendiliğinden bir şeylerin olduğunu sezer gibiler. Dudaklarını kıpırdatmadan konuşuyorlar:

"Sen mi itiyorsun karyolayı?"

"Görmüyor musun, elimi dokundurmuyorum!"

1. Işığa bürünmek, ışığa dönüşmek.

"Peki, önümüzden nasıl kayıp gidiyor?"
"Yerler bugün cilalandı; tekerlekler kayıyor."

Çocuktum; ne sevgiyi biliyordum, ne yaşamayı, ne ölümü... Yonca tarlasının kenarında ot deren anam, kocası öldükten sonra onu her an gördüğünü söyleyen gözü yaşlı bir kadına, "Ruh, sevene ayan olur," demişti. Anam, kadına bunu söylediğinde, ben, ağustosböceklerinin ağaçlarda kurumuş ölülerini topluyor, onları büyüklü küçüklü sıraya diziyordum. Oyuncağım onlardı. Nasıl olmuştu da, sesi derelerde çınlayan, o parlak siyah ağustosböceği; tutunduğu badem dalında, camsı patlak gözleriyle kuruyup kalmıştı öyle? Kurumuş kabukta böceğin bütün uzuvları yerli yerindeydi; patlak gözleri, duyargaları, çöp ayakları, öttükçe kıpırdayan kalça yuvarlağı... Niye organları yerindeydi de, sesini derelerde çınlatmıyordu? Ağustosböceğinin zardan kadavrası, ölümlerden uzak çocuk yüreğime o gün "ölüm"ü sokmuştu. O zamandan bu zamana nice ölümler görmüştüm...

Anamın kadına dediği, ruhun, "sevene ayan" olması buydu herhalde?..

Düşsel sevgililer

Ölüm karyolası, dev ağızlı asansörün kapısının önündeki geniş alanda durdu. O sıra karyolanın başında yeni uçuşkanlar belirdi. Onların sayısı azalıp çoğalıyordu. Öncekiler, Filiz yüzlüler, yükseldikleri tavanda bir köşede titreşmelerini sürdürüyorlardı. Son gelenler öbürleri gibi "bir biçim"de değillerdi. Gözleri, kaşları, bedenleri, renkleri, yaşları ayrı idi. Suskun da değiller; aralarında söz getirip şöz götürüyorlar, "kul"a yakın bir tutum içindeler. Duyuyordum ama ne söylediklerini anlayamıyordum.

Bunların da ayakları yere basmıyor. Yerden yarım metre kadar yukarıda duruyorlar. Onların da saydam gövdelerinin alt bölümünde tülümsü uzantılar var. Ama tavana kadar yükselemiyorlar. Öncekiler renklerle örtünmüşken sonradan gelenler neredeyse çırılçıplaklar. Cinsel organlarını bacaklarının arasına gizlemiş dişiler bunlar. Kusursuz memeleri ortada. Yaklaşıyorlar, yüzüme yakından bakıp yine uzaklaşıyorlar. Yaklaştıkça yüzleri belirginleşiyor. Sanki onları önceden görmüş de unutmuşum... İçimden anımsama duygusu geçince daha çok yaklaşıyorlar bana; kokularını alıyorum, renksizliklerinde "renk" arıyorum. Belleğimi kurcalayıp anımsamaya çalıştıkça, bu kez alay eder gibi gülüyorlar. Gülerek kaçışıyorlar. Aralarından biri kaçmıyor, yanımda kalıyor. İyice bakıyorum, tanıdım tanıyacağım... Sevginin ince güzelliği yürekten geçmeye görsün, zaman duyarlıkları eritse de, onun bıraktığı iz unutulmuyor; bakış oluyor, renk oluyor, koku oluyor, ses oluyor; umulmadık anda karşımıza çıkarıveriyor...

"Sen değil misin?" diye soruyorum korkarak.

"Benim," demiyor.

Oysa o!

Çocukluğumun ilk sevgilisi. "Gözleri ne karaydı, ne mavi, ne yeşil," olan.

Bahçe kapılarının önünden geçerken yüzüm ateş keser, başımı kaldırıp pencerelerine bakamazdım. Günlerce yolunu bekleyeyim, pencereden yüzünü göreyim derdim ama duramazdım evlerinin önünde, canımı eve zor atardım. Koşarken elim ayağıma dolaşır, coşku dilsizliğine uğrardım. İlkokulda iken iki öğrenci onun uğruna öldüresiye kavgaya tutuşmuş, birbirlerinin kanını akıtmışlardı. O, kanının yoluna gitmemiş, yazgının dediğini yapmıştı. Yüzüne yıllarca yakından bakmak istediğim kız, şimdi çırılçıplak karşımdaydı. Küçük kalmış memeleri birer gül tomurcuğu. Saçlarını, kulaklarını başındaki

tülümsü örtüyle gizlemiş. Yüzü eskisi gibi asık değil. İğrenerek bakmıyor bana. Kaşlarının, gözlerinin çizgisi yine öyle uyumlu. Yanaklarının çukuru yerli yerinde. Çenesindeki hafif girinti olduğu gibi kalmış. Geçen zaman içinde, duygu dilim çözülmüş; konuşmak istiyorum, söyleyecek sözcük bulamıyorum. Güzelliğiyle yetinmemiştim; ben de içimde o güzellikten "güzellik" yaratmıştım. Biraz meraktan, biraz şaşkınlıktan, belki bin yıldır görmediğim yüzünden gözümü alamıyordum. Andırıyordu ama bıraktığım günkü gibi değildi yüzü. Baka baka buldum bulacağımı; gözümü alamadığım, kendi güzelliği değildi; benim "yarattığım" güzellikti. Kulun yarattığı sonsuz güzelliğe erenlerdendi o!

Şaşkınlığım şundandı: Gözle algılanan "güzellik" nasıl yok olurdu da, bellekte çizgi kadar iz bırakmazdı?..

Belki ben görme gücümü yitirmiştim; ya da zaman, o güzelliği içinde eritmişti... Hayatımızın her adımında neler yitiriyorduk... Yitire yitire yokluğuna adım adım ilerleyen insanoğlu, güzellik izlenimlerini mi yitirmeyecekti?..

Bana yaklaşmıştı. Belleğimde bir şeyler bulabilir miyim diye, elimi dokundururcasına görmek istedim onu. Gün aydınlığı da, gece karanlığı da, ona "zaman" olma özelliğini yitirmişti. Bedenine uzattığım elim, hiçbir cisme değmeden, boşlukta dolaşmıştı. Kendimi tutamadım, kimsenin beni duymayacağını bile bile, olanca sesimle bağırdım:

"Ölüm, zamansızlıktır!"

Oysa, ne çok düşlemiştim, o genç kızlığa adım atan güzelliğin:

evde sere serpe dolaşışını,
yatakta kıvrılarak yatışını,
banyo sonrası çıplaklığını,

sıyrılmış eteklerinden görünen aklığını...

Isınsın, diye güneşe okşattığı ince uzun ayak parmaklarının beyazlığı; yüzünden dizlerine, ayaklarına, kırmızı saydam tırnaklarına vuran güzellik ışığı; sabun kokan elleri, güneşten kamaşan lacivert bakışlı gözleri; esintiye kapılmış kestane rengi saçları; oval beyaz yüzü... Yarattığım düşlerimde hiç değişmemişti.

Onun, zamanı aşan güzelliğinde yaratılanın yaratanını görmüştüm.

Filiz'in de aralarında olduğu üç uçuşkan, beyaz, pembe, eflatun-yeşil; yatağındaki ölünün başından ayrılmıyor, koridorun ölgün ışığı altında renklerini yitirmeden sürekli titreşiyorlardı. "İnsan nasıl kendi ölüsünün göreni olur?" diye soruyorum içimden. Soruyorum ama şaşkın değilim; çünkü ölünün, kendi ölüsünü yücelteceğine inanıyorum. Onlar yerlerinde titreşirlerken son katılanlardan gidenler oluyor; yalnızca dördü kalıyor. Asansörün sağ yanında, güneş altında kavrulmaktan korkan kelebekler gibi, ışıktan uzakta duruyorlar. Gözleri, Filiz'in elinde tuttuğu "ruh"ta...

Nice sonra gördüm o ilk sevgilinin boğazındaki mor izi. Ayı pençesine benzer bir morluk! Duymuştum da inanamamıştım; vereme tutuldu, diye kocası boğazını sıkıp öldürmüştü. Bir yolunu bulup pençe izini gizlemesi için ölü yıkayıcı kadına para yedirmiş, kadın parayı görünce iyi bir bahane bulmuş, "Bu güzelliği görmeye dayanamam ben!" demiş, üstüne tepeden tırnağa bir bez örterek yıkamış ölüyü. Ölünün boynundaki pençe izini gizleyen kadın, zaman gelip can verirken öyle çırpınmış, öyle çırpınmış ki, sonunda, soluğu boğazında kurumuş,

yıldırım yemiş ağaç kütüğü gibi, yatağında dikili kalmış! Günahlarını bağışlayacak bir tanrı bulunamadığından toprağa dik gömülmüştü.

Çocuk yaştaki sevgilinin uğradığı zulme gözyaşı döküyordum ki, bana bedeni bedenime değercesine yaklaştı, hüzünlü gözlerindeki yaşı silerken kulağıma eğildi, "Beni buraya getiren senin sevgindir," dedi, "güzelliği yokluğun elinden kurtaracağımı sanırdım; ötenin zaman denilen zamansızlığı, önce, hiçbir şeyin yokluğun elinden kurtarılamayacağını öğretiyor. İçinden geçen doğru, sonsuz olan, insanın kendi içinde yarattığı güzelliktir. Yıllardır, elinde ruhunu taşıyanın gelmesini bekliyordum. Hangi sevgiyi tattı da ruhunu elinde tutma erdemine erdi diye onu görmeye geldim. Onun yüzünde senin cemalini gördüm!" dedi.

O çekiliyor, aralarından başka bir uçuşkan yaklaşıyor yanıma. O da çırılçıplak! İnsanoğlu bin kez başkalaşsa, tenine saydamlığı üstlük eylese, organının bulunduğu yere ne olduğu belirsiz bir "düzlük" de yamasa; bakışı değişmiyor. Staj yaptığımız dağ köyünün "başı kofili, ayağı yalın" kızını; görenlerin unutamadığı ince belinden, uzun boyundan, yapraklarına gün ışığı vurmuş söğüt dalı gibi salınarak yürüyüşünden, duvara sürtünen eteklerinin hışırtısından, teninin derin yerlerinden gelen iç gıcıklayıcı kokulardan, kalın giysilerinin gizleyemediği dolgun kalçalarının düzgün yarığından, kardan kırmızılaşan topuklarının yuvarlaklığından ... tanıdım. Sol memesinin altında kanayan bir bıçak yarası olduğunu o sırada gördüm.

Sormadan o anlattı:

"Dördüncüyü de kız doğurduğumu duyan herifim, günlerce dağda bayırda çılgınlar gibi dolaştı, evin kapısı nerededir bilmedi. Kaç gün geçti, kaç gece döndü, gel-

medi. Bir gece... Gökte ay, güneş gibi tepemize dikilmişti. Haco, falıma bakmış, ayın güneş gibi doğduğu bir gece yarısında herifimin geleceğini söylemişti. Söyledi ama Haco'nun yüzü yüz değildi! Dediği çıktı, herifim öyle bir gece yarısı döndü evine. Yüzü gülüyordu. Sırrımı kimseye açmamıştım; ama bu herifin gülüşünden korkardım. Yatağıma girecek, aradan çok zaman geçmiştir, beni öpüp koklayacak sandım. Mekruhmuşum gibi, bana elini sürmedi; bebeği elimden kapıp aldı. Bacağından tutmasıyla kapıya çarpması bir oldu. Zaten hastaydı, bir soluklukta ruhu uçtu; duvarın dibinde kurudu kaldı. Her şeyi unuttum da o kızın ölürken bana bakan mercan gözlerini unutmadım! Ben ağlıyorum, herif gülüyor... Dedim ya, ben bu herifin gülmesinden korkarım... Bana döndü. 'Seni nasıl sevdiğimi gökteki ay duymuştur, bilesin ki parlaklığı ondandır. Görüyorsun, beklemişim, ayın en parlak olduğu geceyi seçmişim, sana gelmişim... Lakin bana bir oğlan vermemişsin, beni elalem karşısında yüzü yerde bırakmışsındır; onun için seni öldürmek vacip olmuştur!' dedi; güle güle, bıçağını kuşağından çıkardı, yüreğime sapladı. O gün bugündür, bilmiyorum neredeyim; kapı dersen yoktur, baca dersen dumanı tütmez, pencere dersen kapalıdır... 'Bugün, sizin tarafa biri geliyor,' dediler; 'O, ruhunu elinde taşıyandır,' dediler; 'Sizi kurtaracak odur,' dediler... Nasıl bir sevginin sahibidir de, ruhunu elinde taşıyor, diye merak etmişim, gecesi gündüzü olmayan yollar aşmışım, onu görmeye gelmişim; karşımda seni bulmuşum! Bizler onu karşılamaya gelmişiz; kurtarsın, bizi bu kapısız, penceresiz yerden! Gördün, o iki uçuşkan, beyazla pembe ruhunu kirpik uçlarından tutup onu aralarına aldılar. Sevgi görmüştür; o, tecelliye ermiştir; ruhunu elinde taşıyan olmuştur. Onlar bizleri yanlarına yaklaştırmıyorlar. Gölgesiz ölüler bunlardır, onların gölgesiz bedenlerini görmek bile bize

kurtuluş olacaktır. Bilir misin, biz, ruhunu elinde, sevgisini yüreğinde taşıyanı ne çok beklemişiz!.. Duymuşuz ki, bizi sevgiyle donanıp gelen kurtaracaktır; kötülüğü ortadan kaldıran, onun sevgisi olacak, saadet yıldızı yüreğinde sevgiyi görenin alnında şavkıyacaktır... Ahh! Bilmezsin; zamansızlık içinde kaç yıl beklemişiz o sevgiyi yüreğinde taşıyanı..."

Sol memesinin altındaki bıçak yarası hâlâ kanıyordu. Kanı silmek istedim. Elimi uzatınca geriye çekilip, "Dokunma," dedi, "kanın bulaşığı, elinden ebediyen çıkmaz! Bırak kanasın; canım oradan çıkmıştır, oradan da can bulacağım. Dünyadaki gibi can istemiyorum, öyle can olacağına hiç olmasın! Ben, sevginin vereceği canı bulmaya gelmişim..."

Üçüncüsünün yüzünü çıkık elmacıkkemiklerinden anımsadım: "Bluzu narçiçeği renkli kız"! Narçiçeği renkli bluzu yoktu üstünde ama yağmur sonrası çiçekleri gibi parlayan gözleri hiç değişmemişti. Saydam gövdesinde, kalçasından dolgun bacaklarına inen etekleri görünmese de onun hoş kokusu yayılıyordu ölünün yatağının beklediği koridora. Bir an, hep okşamayı kurduğum düzgün dizleri çarptı gözüme. Uzun sürmedi, bedeninin saydamlığı gözümde parladı. Ne garip, uzakta bir sevgilisi var da onu düşünüyormuş izlenimi yaratan gözlerini benden ayıramıyordu. Bluzunu zorlayan diri memeleri ortadaydı. Kızılcık kırmızısı dışarlak dudaklarından iz kalmamıştı. Oysa, yüzü eskisi gibi güleçti. Elinde palet, ay ışığında gördüğü yüzünün resmini karanlıkta bitirmeye çalışıyordu. Resmin çevresinde dolaşırken yüzü güleçlikten güleçliğe geçiyordu. O güleçlik karmaşasıyla bakıyordu bana. O "resimli" gece, güleç bakışlarının büyüsüne kapılmış, pencereden girip kaygan teninde soluğunu gezdiren

ay ışığından kıskanmıştım onu. O kıskançlıkla, yatağıma uzanmış, sabaha kadar şafak yıldızına bakmıştım.

Aramızda ölçümlü bir uzaklık vardı. Ben bir adım yaklaşsam, o da bir adım uzaklaşıyordu. Nasılsa, bir atılımla parmaklarımı gözlerinden akan yaşa dokundurdum. Dokundurmamla büyü bozuldu, uçup gitti! Gittikten sonra, "Öbürleri konuştu da o niye konuşmadı; konuşsaydı neler söyleyecekti?" diye düşündüm de düşündüm!

"Uzakta bir sevgilim yoktu," diyecek miydi?

"O opera gecesi, oyundan çok seni düşündüm," diyecek miydi?

"Senin özleminle girdim kara toprağa," diyecek miydi?..

Asansörün yukarıya tırmanma sesi kulağıma çarparken gördüm, uzaklardaki gölgeli yüzünü. Konuşmuyordu; küskün bakışlarıyla ne dediğini anlıyordum. Coşkulara kapılarak, "Sen, 'kapısı aralık evin ışıklı kızı' değil misin?" diye sordum içimden.

"Beni koynuna almadığını bilisen. Yüregimi yıhmişsen, o gün sahan[1] küsmüşem, bugün olmuş, yüregim doğrulmamiş, seninle barışmamişam. Hama[2] aradan onca ıl[3] geçmiş, seni heç unutmamişam; her sabah ağlayarak kalkmişam, her akşam ağlayarak yatmişam... Bir gün seni uzaktan görmişem, hama sen yanıma gelmemişsen. O gece daha çok ağlamişam... Güzelligi yitirdigini duymişam, acına dayanamamişam, sahan gelmişem. Beni gör de ayrılığın acisi nedir anla! Elinde ruhuni taşiyani görünce bilmişem ki acın benimkinden böyüktür. Seni son defa

1. Sana.
2. Ama.
3. Yıl.

görmağa, bu acıya nasıl katlandığını bilmağa gelmişem! Herhal kıbrak[1] kocamın beni İstanbullara götürüp ona buna sattığını duymişsen? Duymamişsen ben söyliyem, duy! Öyle yapacağını bilseydim, o sizden bahan bakan fareyi aslan yerine koyar, başıma taç ederdim! Hama, Allah'ın varsa inan, senin yanından bakir gitmişem, yine bakirem; kiminle yatmişsam, karşimda seni görmişem. Biliyem ki günah işleyen ben degilem. Görisen, Allah'tan izin çıkmış, gelmişem, aha şimdi, elinde ruhunu taşıyani göriyem... Hele bu tarafa bi gel, baham, kolay mı her istedığını görmağ! Sana gelince, sen şefaatini koynunda taşimişsan!"

Ağzımı açıp bir şey diyemedim. Üstüne zamanın külü örtülen hiçbir olayın hesabı verilemiyor. Karyola asansöre girerken uçuşkanlar, tülsü gövdelerini titreştirip onunla birlikte gözden kayboldular. İki yandan yürüyen kapı ortada birleşene kadar aralıktan baktım. Kapı kapanıp asansör boşlukta boğuk seslerle inerken içime kimsesizliğin korkusu doldu. Kadınlı erkekli beş-altı kişiydik. Kan tutmuşçasına yerimizden kımıldayamıyorduk. Asansörün kapanınca duvardan ayrımı olmayan kapısı önünde kalakalmıştık. Onca karşılayanına karşın, Filiz'i kimseyi tanıyamayacağı bir yere yolcu etmişim gibi, duyguların karanlığına girmiştim. Yalnız kendi yalnızlığım değil, onunki de dolmuştu yüreğime. Bir an önce yalnızlığıma kapanmak için evimin yolunu tutmak istiyordum. Ölümün ardından söz tükeniyordu. Sözü söze ekleyen dilim, ağzıma kurşun dökülmüş gibi katılaşmıştı. O anda, dişsiz ağzında ağıtlar geveleyen bin yaşında bir kadın kadar kocamıştım.

1. Pezevenk.

Kimse sözün ucunu bulamıyordu. Birbirimize bakıp duruyorduk. Sonunda biri ilerledi.

Herkes kendi yalnızlığına...

Eski arkadaşlarımdan biri, benimle kalmak istedi. Arabasına bindirip eve getirdi. Morg görevlileri Filiz'i buz kaplı karanlıklara sürerken ben yıllarca yaşadığımız evimizden içeriye girerek elimi yalnızlığın eline verdim. Hiçbir insan başka birinin yalnızlığını üstlenemezdi. Camus'nün *Yabancı*'sının kahramanı Mersault'nun, yaşlılar yurdunda anasının cenazesini beklerkenki hali gelmişti gözümün önüne. Yurt sakinleri cenazenin başında toplanmışlardır. Hepsinin yüzüne ölümün rengi bulaşmış olsa da, yaslı görünmelerinin altında, herkes kendisiyle baş başa, kendi yaşam düzeniyle didişme içindedir.

Parçalanmadık damarı kalmamış yüreğimden başka sığınacak yerim kalmamıştı! "Gücümü güçsüzlüğümden alarak"[1] çürüğe çıkarılmış bir gemi ölüsü gibi, yalnızlığımın limanına çekildim.

1. Cervantes.

10

Ölüm gecesi

İsterdim o kayın ağacı olmayı
Ayak dibine mezarını kazacakları
Ve köklerinin
Hâlâ kucaklıyor olacağı seni.

YVAN GOLL

Odaya girdim, külçeleşmiş bedenimi koltuğa bıraktım. Bir nesneye dalıp giden meraklı bir çocuk gibi, gözümü bir noktaya diktim. Eşyalar arasında dolaşmıyordum bu gece. Aynı noktaya bakınca gözlerime iğneler batmaya başladı. Oturduğum yerden kalktım. Ellerimi duvara dayadım. İğnelenmeyi önleyeyim diye gözlerimi kollarıma bastırdım. Olanaksızlıklar içinde olanak yaratma, kişinin yapısında var; bir süre sonra gözlerim rahatladı. Bir kunduz gibi, duvarı tırmaladığımı keskin tırnaklarımın çıkardığı sesten anladım. "Keskin tırnaklarım," diyorum; acı çekenin tırnakları tez uzuyor; uzamakla kalmıyor, jilet gibi keskinleşiyor. İnsan bedeni, hayvanlardaki savunma güdüsüne benzer bir düzenekle, tırnaklarını tez uzatıp keskinleştirerek acıya karşı direnç yaratıyor olmalı... Ustura ağzı gibi keskinleşen tırnaklarım, değdiği yeri jilet gibi kesip kanatıyordu. Ellerimin üstün-

deki tırnak yaralarının acısını duyumsayınca bir elimin tırnakları öbürünün tırnaklarına karşı kendiliğinden korumaya geçiyordu. Bir elimi sürekli öbür elimin üstünde tutmamı buna bağlıyordum.

Ölüm gecesi, duvarı tırmalarken kırılan tırnaklarım kan içinde kalmıştı. Acım dayanılmaz hale gelince ayırt ettim bu durumu. Duvarda da kan izleri vardı. Çocukken her yaralanışta, tentürdiyot nerede, her ev, donsuz gezen çocukla dolu; birini getirir, kanayan yere işetirlerdi. Acıdan neredeyse çocuk aramaya çıkacakken aklım başıma geldi; sızlayacağını bile bile kanlı tırnaklarıma kolonya döktüm. Canı acıyan, başka canlardaki acıyı unutuyor; tırnaklarımdaki sızı, bir an da olsa ölüm acısını unuttur-muştu. Sızlama sırasında ölüsü olan ben değilmişim duygusuna kapılınca telaşlanıp yeniden acıma sarıldım.

Parmak uçlarımı avuçlarımın içine saklayarak duvardan uzaklaşıp yayları fırlamış koltuğun yıpranmamış bir yerine oturdum. Evi mobilyalı tuttuğumuzdan koltuğu onartmamıştık. Alman'ın nasıl davranacağı bilinmez, "Niye onarttınız, ille de koltuğum," der, iş mahkemeye kadar gidebilirdi. Konuklara, bir sürpriz yaşamasınlar diye, koltuğun sağlam yerini gösteriyor, "Şu köşeye oturmayın, bu köşeye oturun," diyorduk.

Acılar içinde kıvranırken insan bir yerde oturup kalamıyor. Devinimsizlik acının dozunu artırıyor. Yerimden kalkıp evin içinde dolaşmaya başladım. Kokunun izine düşen bir yaban hayvanı gibi, gidip giysi dolabını buldum. Dolabın kapağını sağa sola ittim. Giysilerini katlamış, düzenince yerleştirmişti.

Hey gidi dünya! Bez parçaları yerli yerinde duruyordu, onları giyen yoktu!..

Hastalığın ortaya çıktığı günlerde, en son bu sarı giysiyi dikmiş, ilk kez bir tiyatro gösteriminde giymişti. Başında doğal saçı gibi duran peruğunun kestane rengiy-

le çok iyi uyuşmuştu sarı. Üstüne öylesine yakışmıştı ki, tanıdığımız bir hanım, giysiyi görünce kıskançlık nöbetine tutularak yanında oturmak istememiş, yerini değiştirmişti. Onunla da kalmamış, kocasını da etkileyerek, evimiz yollarının üzerindeyken dönerken bizi arabalarına almamışlardı. İyi ki de almamışlardı! Tiyatrodan çıkmış, el ele vererek rüzgâra karşı yürümüştük. Rüzgârdan uçmasın diye bir eliyle peruğunu tutarken "peruk" denen o saç ölüsüyle alay edip gülmüştük.

Dürülüp eski sandıklara konulmuş çivitli çamaşırlar gibi, her giysisinde bir anı yatıyordu. Evliliğimizin yirmi beşinci yılı için diktiği dantel işlemeli beyaz bluzuyla kadife eteğine takıldı gözüm. Bluzunu okşarken gözyaşımı tutamadım. Arkadaşlarımız, birbirinden güzel yirmi beş gül getirmişlerdi.

Fotoğraflarda o güllerin rengi hâlâ solmamıştı...

Şık bayanları son günlerde giysiyle donatılmış plastik mankenler gibi görmemin nedenini de çözdüm o gece. Ölümle didişirken algılamanın yönü değişiyor; onun yerini her şeyi anlamsız bulma, her şeyden tiksinme duyarlığı alıyordu. Gözünün damarlarında "ölüm" dolanan kişi için şık bayanlar; kalçaları, memeleri, bacakları kusursuzlaştırılıp iştah çekici biçime sokulan vitrin kuklalarıdır. Var olanı abartarak bir varlığı kusursuzluğa erdirme çabalarının özünde içtensizlik, sahtecilik yatmıyor muydu? Ölünün üstündeki altın işlemeli libasın, yaşayanın üstündeki bez parçası kadar değerinin olmadığı böyle günlerde anlaşılıyordu.

Ten kokusu canlılığını yitirmiyor hiç; ben o gece giysilerinin arasında dolaşırken, onca parfüm kokusunun arasından yalnızca teninin kokusunu almıştım okşadığım bluzundan. O kokunun izine düşerek, başımı dolaba soktum, uzun süre öyle kaldım. İnsan bu; onca acının arasında anlık sevinçler de yaşıyor. Teninin kokusu, bir an, ölmemiş

de öbür odadaymış gibi bir duyguyla sarmalamıştı beni.

Teni, doğumdan sonra yıkanıp yumuşacık havlulara sarılmış bebeklerin elleri ayakları gibi kokardı. Hangi parfümü sürerse sürsün, ondan, teninin "yaratılış" kokusunu alırdım. Kırlara çıkardık; binbir çiçekten onun kokusu gelirdi. Bu ölüm gecesinde, dolaba astığı giysilerinin, katlayıp çekmecelere yerleştirdiği çamaşırlarının arasında diriliğinin kokusunu soluyordum. Beynimde çöreklenen yokluk duygusunu biraz olsun bu koku unutturuyordu. Giysilerinin arasında dolaşırken, "Ben ki tüm ruhumla onun hoş kokulu bedenine bağlıyım... Bedeninin amber ve misk kokusuna... Ahh! Nerede onun ipekli giysilerinin ince kokusu! Gül esansı damıtan nefesi, nerede!"[1] diye söyleniyordum.

Koşulları ne olursa olsun, insan, kendi belirlediği hayata katlanmayı biliyor. Daralsam da, bunalımlara girsem de, delirsem de, ölüm gecesinde evde yalnız başıma kalacaktım! Yanımda başkaları olsaydı, duvarları nasıl tırmalardım, burnumu çamaşırlarının arasına nasıl gömerdim?.. Delirdi sanıp elimi kolumu bağlamazlar mıydı? Yanımda olanlar, ölüyü diri mi kılacaktı? Ben yine bir ölüyle baş başa kalmayacak mıydım?.. Ohh! Yalnızdım; sesini duymasam, "ipekli giysilerinin ince kokusu"nu alıyordum ya! Kimse bana, ölümün üzerine sahte örtüler geçirerek, "Allah verdi, Allah aldı,"; "Bir gün hepimiz öleceğiz,"; "Sonunda bizim de gideceğimiz yer orası,"; "Çok ağlamak günahmış," gibisinden basmakalıp sözler etmiyordu! Ağlayacaksam ağlayacaktım, ağlamayacaksam ağlamayacaktım... Kim bilir, belki acılara güzel günlerin

1. *Binbir Gece Masalları.*

esintileri sızacak, yüzümden gülecenlikler geçecekti... Herkes herkeste kusur aramaya hazırdır; bunu mutluluğa yorup kınayanlar çıkacaktı... Yalnızlığı, yalnızlığın özgürlüğünü yaşamak için seçtiğimin bilincindeydim. Ölü benimdi; ölümün acısını ben yalnız başıma çekmeliydim! Kalabalıklarda sınırı toplumsal gelenekler belirliyor, bireyin acı çekme özgürlüğü kısıtlanıyordu. Bencilce bir duyguyla, insan, sevdiğine acı duyulmasını istemiyor!

Yalnızlığa sığınan, çaresizliğe katlanmayı bilmelidir. Dolabın başından ayrıldım, alnımı yine duvara dayadım. Tırnaklarım kendiliğinden duvarda gidip gelmeye başladı. Bu yetmedi, başımı üst üste duvara vurdum. Başım dönüp gözlerim kararınca durdum. O sırada bir köpek yavrusunun sesi çınladı kulaklarımda. Ses, önceden görüdüğüm bir olayı canlandırmıştı gözümde: Bebek köpek, damperli bir kamyonun altında kalmış, çığırtıyla can veriyordu. Köpeğin bedensel acısını tırnaklarımda duyumsadım, ellerimi duvardan çektim. Duvarı niye tırnakladığımı kafamda çözmeye çalışırken eski Türklerin ölünün ardından ağıt yakarken bir alanda dolandıkları, alanın bir yerine gelince yüzlerini çizip kana buladıkları geldi gözümün önüne. Eskinin izleri kanımıza işliyordu. Aradan binyıllar geçse, ilkel geleneklerden kurtulamıyor, bedenimizle didişiyorduk...

Gece yarısı, keskin düdüğünü öttürerek sokaktan bir ambulans geçti. Baykuş ötüşü gibi, ölümü çağrıştıran ambulansın düdüğünü de uğursuzluğa yorardım. "İşte, biri daha," diye söylendim. Yeryüzünde acı çeken bir ben değildim; her saniye acı çekenlerin sayısı çoğalıyordu. Çelişkilere düşüyordum; acının bireysel bir duygu olduğunu irdelemeden, bir kişinin daha bana katılmasının, milyonda bir de olsa, benim acımı o oranda azaltacağını

düşünüyordum. "Ne dönüp duruyor havada kuşlar? (Bu dizeyi, 'Niye harabelerde ötüyor baykuşlar?' biçiminde söyledim.) / Nereden çıktı bu cenaze, ölen kim? / Bu kaçıncı bahçe gördüm tarumar?"[1] diye sorarken bu kez sırtımı dayayıp gözümü dışarılara diktiğim duvardan ayrılıp pencereye yaklaştım. Kadın mıydı, erkek miydi, delikanlı mıydı, gelinlik kız mıydı, sarı saçları bukleli bir kız çocuğu muydu, düz duvara tırmanan kara gözlü bir oğlan mıydı?.. Kendi ölümü unutmuş, başka ölüleri düşünüyordum şimdi. Almanya'da, tecavüz edildikten sonra öldürülüp bir kanala atılan, yedi yaşındaki Natalie geldi gözümün önüne. Özel dosyamda sakladığım resmini çıkardım, dakikalarca, mutluluk içinde gülen yüzüne baktım Natalie'nin. Şu anda fotoğrafta donmuş gülüşü, kim bilir hangi ânın mutluluğunu taşıyor?..

Ambulans, düdüğünü susturmuş karşı apartmanın kapısında durmuştu. Saçları, başına kıl batırılmış taşbebek saçları gibi, büyük olasılıkla kokudan yanına yaklaşılmaz, neon ışıkların altında ölü gibi görünen yaşlı bir Alman kadınını çıkardılar kapıdan. Kadını arkaya yerleştiren şoför, Almanya'da hiç rastlamadığım bir şey yaptı; sigarasını çıkardı, bir de yardımcısına verdi. Ambulansın önüne yerleştiler, sigaralarını tüttürdüler. Geldiği gibi, düdüğünü öttürerek karanlığa karışıp gözden kaybolan ambulans, ak gelinliği içinde, yanında ince bıyıklı damat; papazın "İyi ve kötü günlerde..." öğüdünü dinleyen kadının, ölü görünümündeki gençliğini bıraktı ardında...

Eşyalara acı bir gülüşle bakıp banyoya girdim. Filiz'in kırık dişli taraklarla tarandığını hiç görmemiştim;

1. Cahit Sıtkı Tarancı. "Yaş Otuz Beş" şiirinden.

bu kırık dişli tarak neyin nesiydi? Banyodaki saatin camı ne zaman kirlenmişti? Hiçbir zaman takma kirpik kullanmadı. Otuz yıla yakındır, artık modası tarihe karışmış bu kirpik kıvırma makinesiyle biçim vermişti kirpiklerine. Teninin kokusunu bu kez yıllardır ortalarda dolaşan bir pudra kutusundan aldım. Anamın sandığında da ponponuyla böyle bir pudra kutusu vardı. Anam, hayatında acaba gelin olduğu günün dışında yüzünü pudralamış mıydı?.. Sandık açıldığında anamın gençlik kokusunu alırdım o boş kutudan.

Pudranın güzel kokusunun yarattığı anlık mutlulukla yine odaya döndüm. Acı, etkisini her an aynı şiddette göstermiyor. Hayvanlarda acının şiddetini kavrama güdüsü çok daha zayıf. Gözünün önünde yavrusunu kaplanların parçaladığı karacalar bir-iki kafa vuruyor, aradan çok geçmeden, uzaklara kaçıp burnunu çayırlara gömüyordu. Hayvan tez unutuyordu. Burnunu taze otlara daldırınca ne yavru kalıyordu ne analık duygusu!.. Acı çekme güdüsünden yoksun bir hayvan olmaktansa acıyı duyumsayan insan olduğuma şükrettim. Acı çekmek yüce bir duyguydu, bu duygu yalnızca insana özgüydü. Acı çekme bir erdemdi. Acıya direnme, insanı Tanrı'ya karşı güçlü kılıyordu. Ne Şeytan ne de melek; ikisi de acıyı dindirme gücüne sahip değildi. Acılarıma sığınarak savunma hattıma yerleşmiş, Şeytan'ın şeytanlığını, meleğin melekliğini yok sayarak tümünü yanımdan kovmuştum bu gece. Acı çekmek, söndürdüğümüz ateşin yangınına uğrama duygusuydu; yanacaksak yanacaktık!..

Eski şarkılara ağlayan Çingene

Acının insanı nasıl yakıp kavurduğuna Belgrad'da tanık olmuştum. Olayın üzerinden on iki yıl geçmişti. Adamın o şarkıları söylerkenki yüzü gözümün önünden

gitmemiş, sözcükleri toparlayıp düzene sokamayan kırçıllı sesi kulaklarımda kalmıştı. Acıyı benliğinde duyumsayan bir insan, başkalarının acısını da aynı ölçüde duyumsar. Acıyı benliğimde yaşamadan, Belgrad'da gördüğüm o adamı, hangi acının, sokak çalgıcılarına şarkı söyletip herkesin ortasında ağlattığını çözememiştim. Belgradlı Çingene, bu gece kanlı gözleriyle gelip karşıma dikilmişti. Yıllar sonra onu daha derinden anlamış, onunla acı kardeşi olmuştum. Aradan yıllar geçmiş, acının adamın yüzünde bıraktığı yıkım gözümün önünden gitmemişti. Onun yılgın yüz çizgilerinde, acının yalnızca ruhu değil, bedeni de yıkıntıya uğrattığını görmüştüm. Yanına çağırdığı çalgıcılar çaldılar, söylediler... İçkiden ve sigaradan hırıltıya dönmüş sesiyle o da çalgıcılara katılmaktan kendini alamıyordu. Çalgıcıların söylediği şarkılar, ne yapsa sesine bir düzen veremediğinden, onun ağzında hıçkırığa dönüşüyordu.

İstanbul'dan Priştine'ye uçacaktım. Uçak önce Belgrad'a inmişti.

Priştine uçağı öğleden sonra kalkacaktı. Havaalanında beş-altı saat beklemem gerekiyordu. Kentin hiç değilse belli yerlerini görecek zaman vardı. Otobüse binip kentin merkezine gitmiştim. O gün 1 Mayıs'tı. Komünistler, 1 Mayıs'ı görkemli törenlerle kutluyordu. Tatil de olduğundan, sabahın erken saatlerinde, kemanlı, akordeonlu, davullu çalgıcıların dışında caddeler, sokaklar bomboştu. Hemen her caddede çalgıcı gruplarına rastlanıyordu. Nerede üç-beş kişi görürlerse oraya yöneliyor, çalgılarıyla neşeye boğuyorlardı sokağı. Gözleri apartman pencerelerindeydi çalgıcıların. Pencerelerden kadın ya da çocuk başları uzanıyor, çalgıcılara para yağıyordu. Giyimli kuşamlı çalgıcıların Çingene olduğu, güneş karası yüzlerinden belliydi. Çocukluğumdan beri Çingenelerin hayatına ilgi duyardım. Müzikte üstün yetenekleri-

ne inandığım Çingenelerle ilgili filmleri kaçırmazdım. Belgrad'da ayakkabımı boyattığım adam, Türk olduğumu anlayıp kendini "Türk Çingenesi" diye tanıtınca gurbette bir dostumla karşılaşmış gibi olmuştum.

Uçağı kaçırırım korkusuyla kentte bir-iki saat dolaşmış, zamanından önce otobüs terminaline dönmüştüm. Terminalin çıkışına çay kahve içilen masalar koymuşlardı. Masalardan birine oturup çay söyledim. Biraz sonra kırk elli yaşlarında, topluca bir adam oturdu yanıma. Çingene yanığı yağlı yüzüne bahar güneşi vurmuştu. Göreni tepeden tırnağa titretecek güzellikte bir kız vardı yanında. "*Papa, papa!*" deyişinden kızı olduğu anlaşılan "güzel", on sekizinde vardı yoktu. Kız, yalnızca güzel değildi, o ölçüde de ince davranışlıydı. Dizlerini birbirine yapıştırıp oturuşu, eşarbının altından kaymış saçlarını toparlayışı, şeytan işi duygular yaşatıyordu görende. Bütün güzellerin huyu onda da vardı; ne yapar eder, güzelliklerini göstermenin bir yolunu bulurlardı. O da, gözlerini kaçırarak yapıyordu bunu. Birinin bakışıyla karşılaşınca yüzü kızarıyor, edepli kızlara özgü bir sıkılganlıkla ilk ağızda hırkasını iki yandan çekip ortada birleştirerek memelerini saklıyordu. Utangaç yüzü onu daha da çekici kıldığından, gelip geçenler ona göz kaydırmadan edemiyorlardı. Babası ise kimsenin baktığına aldırmadan, kalın sigarasını tüttürüyor, höpürdeterek kahvesini içiyordu. Kız ne kadar ince davranışlı ise adam öylesine rahattı.

Uzaktan çalgı şamatasını duyunca baba, kendi diliyle, "Gelin! Gelin!" diye çalgıcılara el salladı. Gelin demese de geleceklerdi; çünkü en çok insan orada vardı. Yollarını değiştirmiş gibi yaptılar, gelip adamın önünde dizildiler. Kız, bu tür olaylarla daha önce de karşılaşmış olmalıydı ki, "Vay, başıma gelenler!" dercesine elleriyle gözlerini kapadı; babasını susturmaya çalıştı. Baba, kızının yaptıklarını hiçe sayarak, içkiyi de fazla kaçırmanın

verdiği coşkuyla, etrafa küfürler savuruyor, çalgıcılara dönüp, "Çal!" diye bağırıyordu. Bir yandan da, ceplerinin diplerinde kalmış bütün ufak paraları bulup çıkarıyor, gelin başına atarcasına çalgıcılara savuruyordu. Küçük bir çocuk, yere saçılan bu paraları ters çevirdiği kasketinde topluyordu.

Etrafta toplananlar için hoş bir gösteriydi bu. Kadın, erkek, komedya oynanıyormuş gibi gülüyorlardı. Babası çalgıcılara, "Çal!" diye bağırdıkça kız ezilip büzülüyor; artık güzelliğini gizleme gereğini duymadan sesini yükseltiyor, herhalde, babasına, "Bizi elaleme rezil ettin!" diye çıkışıyordu. Öyle de yapsa babasına çıkıştıkça kızın yüzü pembeleşiyor, bu pembelik, onu daha da güzelleştiriyordu. Kentin bütün içkilerini tüketmiş izlenimi veren baba oralı olmuyordu. Vur patlasın çal oynasın havasındaydı. Çalgıcıların en yaşlısını yanına çağırdı, kulağına eğilip ona çalınmasını istediği şarkının adını mırıldandı. Çalgıcılar, ustalarının işareti üzerine, programlanmış gibi, çalgıları eşliğinde şarkıya başladılar. Hüzünlü bir havası vardı şarkının. Onlar çalıyor, baba, ciğerinden koparcasına ah çekip ağlıyordu. Çürük dişlerini iyice ortaya çıkararak, söylenen şarkının sözlerini ağzında geveliyor, sözde onlara katılıyordu. Kız çaresiz, biçimli ellerini dizlerinin üstünde birleştirmiş, başı önünde oturuyordu. Çalgıcılar eşliğinde ağlayarak şarkı söyleyen adam bir anda ilgi odağı olmuş, çevrede toplananlar ağlasınlar mı gülsünler mi, şaşırmışlardı. Ezginin olağanüstü sarsıcılığı karşısında benim gözlerim de dolmuştu. Kendimi tutamadım, ben de onun gibi, dudaklarımı kıpırdatmadan şarkıyı mırıldanmaya başladım.

Sözlerini anlamadığım, ezgisini ilk duyduğum bu şarkı niye ağlatıyordu beni? Adamın, gözlerinde derinleşen yalnızlığına mı, kızın çaresiz, süklüm püklüm oturuşuna mı? Öyle güzellikler vardır ki, ağlatır insanı; beni

ağlatan, kızın yüzünde renkten renge giren o utangaç güzellik miydi?.. Niye havalanmıştı gönlüm? Adamın çevresinde toplananlar gülmelerini kesmişlerdi. Kuru gözlerden bile yaş süzülüyordu. Adamın kara gözleri kan çanağına dönmüştü. Cebinde ne varsa çalgıcıların önüne attı; bir kez daha, "Çal!" dedi, başını masaya koydu. Koymasıyla horlamaya başlaması bir oldu. Bunu fırsat bilen çalgıcılar şarkılarını kestiler. Paralarını toplayıp başka sokaklara daldılar.

Garson, adamı uyandırmak isterken kızı, yalvarırcasına, kendi dilinde, herhalde, "N'olursunuz, dokunmayın, biraz öyle kalırsa kendine gelir," dedi. Kızın "n'olursun"u garsonu öyle etkilemişti ki, oğlan baygın gözlerle ayrıldı onun yanından.

Adamın acılarla kavrulmuş çingene karası yüzü gözlerimin önünden çekildiğinde, pencerede bir ışık kıpırtısı oldu. Kız, nice rüzgârlardan koruduğu yüzünün cinsel kızarıklığını bırakmış, gözümün önünden kaybolmuştu.

Gün ağarıyordu. Sabah aydınlığı, tül perdede kıpırdayarak girdi içeriye. Çok geçmedi, kıpırtı odaya doldu. Kuşlar camda ışığı gagalıyordu. Sokakları dolduranların günü başladı başlayacaktı dışarıda. Bense onsuz başlayan bir güne giriyordum. Biraz sonra, adaleti bozan "zaman"ın elinden tutacak, kalabalığın arasına katılacaktım. Acı, ince uçlu iğnesini, gün ışığı odayı doldururken batırmıştı yüreğime:

Bana "gün" vardı...

Filiz'e yoktu!..

Komşunun radyosundan neşeli bir Alman şarkısı yükseldi. Duygularım gönlümü yasa boğmuşken bu Alman şarkısı da nereden çıktı? Şarkıyı kulaklarımdan kovmak için elime bir kitap aldım. İğnenin plağa takılması gibi,

gözlerim bir satırda takılıp kaldı. Bakışlarımın tekdüzeliğine dayanamadım, gözlerimi yumdum. Acı ne denli büyük olursa olsun, insan, bedeninin yönelimiyle başa çıkamıyor. Belki birkaç dakika dalıp gitmişim. Sabah, umudun muştucusuydu sözde; beş-on dakikalık uykudan içimi saran kahredici bir umutsuzlukla uyanmıştım.

Midemi içeriden bıçaklarla doğrayan asidin sızdığı gözenekleri neyle tıkayabilirdim?..

Porsuğun ölümü

Televizyon ne zamandan beri açık? Töreyi biliyordum; ölü evinde radyo dinlenmez, televizyon açılmazdı. Televizyon açıktı; ben, hiç izlemediğim bir kanalda, ölüm kalım savaşımına girişmiş orman hayvanlarıyla yüz yüze idim. Karnı acıkan, gücünün yettiğini parçalıyordu. Kaplan, önüne kattığı porsuğu kovalıyordu. Ardından yetiştiği porsuğa şiddetli bir pençe vurdu. Porsuk yaralandı. Belini zor doğrultup yine kaçtı, deliğine girip gözden kayboldu. Kan içinde kalmıştı. Kaplan yılmadı, porsuğun taze derisinden pençesine bulaşan kanı yalayarak, deliğin başında bekledi. Öldürmede en etkili yol, düşmanın yöntemiyle düşmanı yok etmektir. Kaplan, kendine yeni delik açan bir porsuk gibi ön ayaklarını deliğe sokup toprağı dışarıya püskürtmeye başladı. Toprak püskürtüldükçe deliğin ağzı büyüyordu. Porsuğu düşündüm; deliğin dibinde gidecek yer yok, çıkışta kaplanın kanlı dişleri bekliyor!

Canını dar attığı deliğin kör aydınlığında, ölümü kaplanın kanlı dişlerinde gören porsuğun durumunda değil miydim ben de? Porsuk gibi, kalbim patlarcasına soluyordum. O sıkıntı içinde koltuğu tırmalamaya kalktım. Kireç, tırnaklarımın dibinde yara açmıştı. Acıya dayanamadım, tırmalamayı kesip ellerimi birbirinin içinde gizledim.

Televizyonu kapatmadım. Acının götürdüğü yere kadar gidecektim... Kaplan başını uzaklara dikip dinlenir gibi yaparken porsuk delikten başını çıkarttı. Çıkarmasıyla kaplanı görüp geri sokması bir oldu. Porsuğun çok derinlerde olmadığını anlamıştı kaplan. Arka bacaklarını toprağa dayayıp germiş, ön ayaklarını kürek ağzı gibi açmıştı. Ayaklarının arasına burnunu soktu. Porsuğu en duyarlı yerinden, tam burnunun ucundan yakaladı. Hangi hayvan olursa olsun, yıkıcı darbeyi vurduktan sonra, dişlerini, öldürmeyi kurduğu avının boğazına geçirerek önce onun soluğunu kesiyor. Porsuğun sesi boğazında düğümlendi, minicik ön ayakları büzüldü. Ömür boyu korkusunu çektiği ölüm, soluk verip soluk alamamaktı. Öldürdüğüne, gözlerinin zafer ışıltısıyla bakan kaplan, sağa sola bakıp çevreyi taradıktan sonra porsuğu ensesine yakın bir yerinden ısırıp yürüdü. Çakalların yaklaştığını gören kaplanın gözlerinde çelik mavisi ışıklar yalımlanıyordu. Porsuğu ağzından bırakmadan çakalın üstüne yürür gibi yaptı. Çakal, çakallığını gösterdi; önce korkakça kaçtı. Sonra, bir şey olmamış gibi, biçimsiz arka ayaklarının üzerinde gerilip durarak porsuktan yere akan kanı yaladı. Umudunu yitirmemişti; burnunu kandan çekti, sağını solunu koklադı, kaplanın izinden yürüdü.

Acı, bedende sürekli aynı şiddette algılansa insan çıldırır! Çılgınlık, herhalde beynin cendereye sıkıştırılmasına benzer bir duygudur. En şiddetli baş ağrısında bile, beynin ağrıyı gerilettiği anlar oluyor. Belki de sinirler acıya alışıyordu? Kaplan, dişlerini porsuğun burnuna geçirince beyin ağrıyı geriletme gücünü yitirmiş olmalıydı ki, porsuğun parlak derisi birden pörsüdü, ayakları gevşedi. Ölüm, porsuğun kurtuluşu olmuştu. O, artık kaplanın ağzında sallanan ağrısız sızısız bir et parçasıydı. O güne kadar kim bilir nice canlıya çektirdiği ölüm korkusunu çektirme sırası şimdi ona gelmişti. Yaratıklar ara-

sında acı çektirerek birbirlerini yok etme, sanki doğada varoluşun yaratılış dengesiydi...

Camus'nün, "İnsanın zamanla alışamayacağı acı yoktur," sözünü bir kez daha irkilerek anımsadım. Alışan insan değildi; koşullardı, direncin yenilmesiydi. Filiz'in çektiklerinin her ânını yaşamıştım; ölüm, bedeni birden talana kalkışmıyordu, yaşamın cephelerini alıştıra alıştıra, bir bir işgal ederek geliyordu. Bedenin dayanma gücünü yok eden acı, en başta yaşama sevincini öldürüyordu. Öyle bir an geliyordu ki, ruhu teslim etmek, huzura erme oluyordu. Hasta olsun olmasın, yaşlıların, "çektirmeden canlarının alınması" yolundaki dualarının özünde bu yatmıyor muydu? Acı çekme duygusu, bedenin herhangi bir yerini saran ağrı gibi azalıyor, çoğalıyordu. Aldatıcı yüzünü gizlemeyi çok iyi bilen umut, en etkili oyununu bu aşamada gösteriyordu. Besili bir keçiyi sarmalayıp kemiklerini çatır çatır kırarak öldüren boa yılanı, verdiği acıyla onu ölüme teslim olmaya gönüllü kılıyordu. O anda, boanın sarmalında kıvranan keçinin ölümden başka kurtuluşu kalmıyordu. Yalnızlığı yaşadığım ölüm gecesinde, acının beni boa yılanı gibi sarmalına aldığı anlarda, belleğime sığınarak kurtuluyordum acılardan. Eski ağıtçıların geriye dönüp güzel günleri anlattıkları gibi, ben de anlatıya sığınarak acılara karşı bir savunma hattı kuruyordum.

* * *

Filiz'in sağlıklı günleri... Sabah aydınlığına onun yüzünde açıyorum gözlerimi. Bir yaz tatilinde Elazığ'ın Ağın ilçesine anamı görmeye gidiyorduk otobüsle. Otobüsler Ankara'dan akşamüzeri kalkar, sabahleyin Ela-

zığ'da olurlardı. Yol boyunca uyuyamaz, arada dışarıya bakar, çoklarının ilkel bulduğu otobüs kasetlerinden kulağımı ayırmazdım. O "ilkel" ezgilerden öğrenmiştim acıları. Bir yolculukta daha o ezgilerle idim...

"Başı karlı" Erciyes'in eteklerinden geçiyorduk. Yol yarılanmış demekti. Otobüste sözleşmiş gibi, kendi aralarında bir-iki konuşanın dışında yolcuların çoğu uyuyordu. Bu uzun yolda kimseden horlama sesi çıkmaması bir mucizeydi. İçerisi sessiz sayılırdı. Şoförün durmadan çaldığı kasetin sinek vızıltısını andıran cızırtısı ise ses bile sayılmazdı. Karşı yoldan gelen otobüslerin birbirlerine yakın geçmelerinden doğan bir vıuınnn sesi, o kadar! Otobüs, uzun farlarını dikmiş, karanlıkları yutarak ilerliyordu. Virajlara gelince ağaçların dev gibi büyüyen gölgeleri uyuyanları uyandıracak kadar korku verici olsa da, kimse gözünü açmıyordu.

Sabaha karşı, konuşan o bir-iki kişi de susmuş, kendilerini uykunun kollarına bırakmışlardı. Otobüsün arkasında ağzı açık uyuyan şoför yardımcısı, tabanca atılsa uyanmayacak kadar kendinden geçmişti. Uyumayan bir şoför, bir de kasetiydi.

Bir de ben!

Kasetten rahatsız olanlar sesini çıkaramazdı. Şoför için kaset müzik değil, bir tür uyutmama aracıydı çünkü. Hiç aldırmaz, sesini çıkaranları işitmezden gelirdi şoför. Ben de, onun koyduğu her kaseti, çölde susayan bedevi gibi, kana kana, sabaha kadar gözümü yummadan dinlerdim.

Malatya'ya yaklaşıyorduk. Gün ağartısı öncesi bir karanlıkta otobüs yokuşlar çıkıyor, inişler iniyordu. Kasette cızırdayan, "Kirpik seni kırkarım[1] / Yâr gelmiş duymamışım" türküsünün sevgi kokan dünyasına dalmıştım.

1. Kesmek.

Kedi miyavlamasını andıran o kadın sesini o sırada duydum. Anam dertten bunaldığında sessiz türküler söylerdi. Anamın türkülerini andıran ses, bir önümüzdeki çaput yığınından gelemezdi. Az öterndeki kadın otobüse biner binmez gözlerini bir noktaya dikmiş, oturduğu yere yontu gibi yerleşmişti. Yanındaki adamın karanlıkta ışılayan keskin kurt gözlerine bakamıyordum. Arka sıralara diktim kulağımı. Başımı çevirip baktım. Ses bir kızdan geliyordu. Ya yeni gelin, ya da gelinlik çağına gelmiş genç kızın kara saçları yüzüne düşmüştü. Elindeki buruşuk mendille gözyaşlarını siliyor, "Sabahlar oldu dayanamam, uyan yar / uyan, uyan!" diye inliyordu. Onu fark ettiğimi anlayınca eşarbıyla kara saçlarını örtüp başını bacaklarının arasına gömmüştü. Ama türküyü kesmemişti. Doğu, gizlenmiş acıların toprağıdır; kız, türküsü bitince duygularını acılarıyla gizlemiş, saçlarını eşarbının içine toplamıştı.

"Uyan! Uyan!" diye inleyişi, bana yitirilen birinin ardından yakılan ağıt gibi gelmiş, içimi yakmıştı. Yitirdiği kimdi, nesiydi?..

Karşıdan gelen otobüslerin farları yolcuların yüzünü yalayıp geçiyordu. Filiz, yanımda, yüzünü bana dönmüş, mışıltı bile sayılamayacak bir sesle uyuyordu. Yüzüne dolunayın parlak ışığı düşmüştü. Sabahı muştulayan şafak yıldızı, aydan da parlaktı. Gün ağardı ağaracaktı. Otobüs az sonra Malatya'yı geçip Kömürhan vadisine girecekti. O eşsiz sabah alacasını orada görecektim. Kadın çoktan susmuştu ama, "Uyan! Uyan!" inleyişi zaman geçtikçe daha çok işliyordu içime. Sanki Filiz'i yitirmiştim de kadın ona ağıt yakıyordu. Yüreğime saplanan bu kara duyguyla şafak yıldızı birden kaybolmuştu. Biraz sonra güneşin ilk ışıkları dağ yamaçlarına yayıldı. Uykuda, elinin elimin içinde olmasını isterdi. Uykudaydı ama otobüste eli elimde değildi. Kutsallığa eren Meryem Ana

gibi, elini öbürünün üstüne koymuştu. Uykuda yüzüne bakarken ölümün iç burkucu korkusuna kapılmıştım. Kadının türküsü böyle bir korkuyu sokmuştu içime. O duyguyla gözlerim yaşarmıştı. Yanaklarımdan süzülen yaşlar eline düşünce, uyanmış, şaşkınlıkla, "Aaaa, sen ağlıyorsun!" demişti. Konuşmamış, yalnızca gözlerinin içine bakmıştım. Duyarlıklarımı örselemekten kaçınırdı; üstelese kendimi tutamayıp hıçkırıklara boğulacağımı bilirdi. Yumurtadan yeni çıkmış civcivleri kanatlarının altına alan anaç tavuk gibi, elimi ellerinin içine almıştı. Vadiden ayrılıp yükseklere çıkınca başını omzuma dayamış, yine uykuya geçmişti.

Dışarısı aydınlansa da, içeride ışıklar yanıyordu daha. Yukarıda fare gezmesini andıran bir tıkırtı oldu. Berlin'de ormanların dışında fare görmemiştim. Onlar da böceklerin bile baş edecekleri küçüklükte birer lokmacık hayvancıklardı. Hiç ummadığım bir anda, yurttan binlerce kilometre uzaklarda, hayatımın ilk kahramanlığını göstererek öldürdüğüm fare bu ölüm gecesinde gelip karşıma dikilmişti.

Aradan otuz yıl geçmiş, kendimi o fare ölüsünün görüntüsünden kurtaramamıştım. Fareyle karşılaşma olasılığı beni nasıl korkutmuş olmalıydı ki, hastaneden döndükten sonra, farenin gelip beni bulacağı içime doğmuştu. Onu görmeden, içimden, "Bu gece beni rahat bırakmayacak bu fare!" diye irkilerek bağırdım. Şöyle bir göründü, "Telaşlanma, sana acının ne olduğunu ilk tattıran benim," dedi. Gözden kaybolurken, "Buralarda ne aradığımı merak edeceğini biliyorum; kaygılanma, yine çıkıp geleceğim; o zaman her şeyi öğreneceksin!" dedi.

Fareli yıllar

Ah, o fareli yıllar...

Bir gece, Filiz'in uğruna bir fare öldürmüştüm. O yıl Şeker Bayramı güz aylarına rastlamıştı. Bayramlarda, kandillerde beni unutmazlardı. Töre onu gerektiriyordu, "kandilsiz"in biri olduğumu bilmesine karşın, kayınbabam, çalıştığım okula kadar gelir, "Akşama bizde ol," derdi. Sevinçten uçardım bu çağrıya. Benim Kandil'im de bayramım da Filiz'di!

O günler akşamı iple çekerdim. Bir bayram akşamı Filizlerdeydim. Ankara'dan, Bursa'nın Yenişehir'inden halaları, onların kocaları, çocukları gelmişti. "Cümbür cemaat", bir odadaydık. Gelmişleri, geçmişleri anıyorlar; yerine göre gülüyor, yerine göre ağlıyorlardı. Küçükler, analarının babalarının durup dururken niye ağladıklarını anlayamıyor, bağıra bağıra beştaş oynuyorlardı. Büyükler de, daha birkaç yıl önce karyolanın bir köşesinde kara gözlerini oradan oraya çevirerek kendi kendine konuşan Filiz'in büyüyüp gelinlik çağına nasıl geldiğine şaşıyorlardı. Onu abla bilen çocuklar ise oyunlarını oynarken "güzel" ablalarının gelin olup evden çıkmasını kafalarında bir yere yerleştiremiyor, gözlerinde renkler kırpışan bakışlarını gizleyerek alttan alta beni süzüyorlardı. Bozkır gibi içinden donanımlı Çorum insanı, çocuk yaşta da olsa duygusunu tez açığa vurmaz; bir şeyler sezmek için onun bakışlarında anlam aramalısınız. Sezgilerim, çocuk gözünde damat olarak az çok onaylandığımı söylüyordu. Öyle gösterişli biri değildim. Her an çocuklardan birinin çıkıp, "Ablamız güzel, sen çirkinsin!" demesini bekliyordum. Çocuk, yüzü asıktan, bön bön bakandan hoşlanmaz; belki yüzümün güleçliğinden böyle bir tehlikeyle karşılaşmamıştım. Çocuklar bana yaklaşmaya bile başlamışlardı. Oyunbozanları şikâyet ediyor, onları azarlama-

mı istiyorlardı benden. Çocuk sizi "hoş" buluyorsa korkmayın; herkese güzel görünürsünüz!

Yemekler yenmiş, ortalık toplanmıştı. Aralarında konuşacakları varmış, "büyük"ler yukarı odaya çıkmışlardı. Aşağıdaki odada hala enişte kuşağından sonra gelen "büyük" bendim. Büyüktüm ama yerim küçüklerin arasındaydı. Çünkü Filiz oradaydı. Masanın üstü yiyecek doluydu: çeşit çeşit üzümler, nar, mısır, mevsimi henüz erken ama kestane de vardı; dizilip boyna kolye gibi takılan, oralarda "dağ elması" denen alıç da...

Ortada onca yiyecek olsun da, fareler deliklerinden çıkıp ortalarda dolaşmasınlar!.. O akşam, yiyeceklerin kokusunu alan küçücük bir fare ortalıkta bitiverdi. Fare kalabalıktan kaçar. Bu kaçmadı. Tam tersine, çocukların şamatasından hoşlanırcasına bıyıklarını oynatarak bize bakıyordu. Sanki kendi yaşındaki çocuklar arasına karışmak, fareliğini unutarak onlardan biri olmak istiyordu. Oyun oynarken şamatasından geçilmeyen küçük kızlardan biri, bu başparmak iriliğindeki fareyi görüp, "Fare!" diye bağırınca onca insan, kendini odadaki karyolanın, pencerenin önündeki sedirin üstüne attı. Bir anda, eşyaların üstü çocuk doldu. Filiz dikiş makinesinin üstüne çıkmış, ciyak ciyak bağırıyordu. Başta anası babası, Filizlerde fareden korkmayan yoktu. Çığlık atanların başında geldiğine göre fareden en çok korkan Filiz'di.

Fareden niye korkulduğunu anlayamıyordum. Çocukluğumun geçtiği yerlerde fare neredeyse ev halkından sayılırdı. Bir yolunu bulup taşla toprakla tıkılmış deliklerden çıkar, ortalarda dolaşırlardı. Kediler şimdiki gibi süs hayvanı değildi, her biri birer fare celladı idi. Onların cellatlıkları, farelerin ortada dolaşmasını önleyemezdi. Biz iki kardeş, fareden korkmazdık. Fareler bizim oyuncağımızdı. Korkmak bir yana, Diyarbakır evlerinin havuşlarında, kuyruklarından yakalayıp deliklerinden çektiğimiz

fareleri havada sallandırır, onlara türlü numaralar yaptırırdık. Farelere ilişkin gülünç öyküler anlatılırdı. Benim en çok hoşlandığım, pekmez küpüne düşmüş fareyi alıp ağzına atmasıyla yutması bir olan adamın öyküsüydü. Fareyi yuttuktan sonra, olayı görüp iğrenenlere, "Benden büyük değildi ya, canım! Bir lokmacık farecik!" demesi yok muydu adamın, kahkahalarla güldürüyordu beni.

Fare, hayatımın öylesine sıradan bir hayvanıydı ki, yaşadıklarım ilginç bile gelmiyordu bana. Bir gece, uyku sırasında karnımda yakaladığım bir nesneyi alıp duvara çarpmıştım. Duvara çarptığım nesnenin fare olduğunu, sabahleyin uyandığımda anlamıştım: Akşamları odanın bir ucundan öbür ucuna koşuşturarak beni yalnız bırakmayan farenin ölüsünü görünce, "Kerata, niye karnımda dolaşırsın da ben de seni bilmeden öldürürüm!" demiş, derin üzüntülere kapılmıştım. Müzik öğretmenleri, farelerin müzikten hoşlandığını anlatırlardı. Onlara yakınlık duymamda bunun etkisi de vardı. O akşam da, gözlerini dikip bana bakan fare (Gözleri fareden güzel hayvan var mıdır?), uykuda duvara çarptığım farenin kardeşi kadar ona benziyordu, onun kadar da küçüktü.

Aşağıdaki ciyaklamayı duyan yukarıdaki büyükler merdivenlerden akın ettiler. Fare lafını duyan, gerisin geri merdivenlere koşuşturuyordu. Hele yetişkin erkeklerden biri odaya girmiş, kapıyı arkasından kilitlemişti. Erkek çocukların en büyüğü yedi-sekiz yaşındaydı. Atalarının fare korkusu onlara da geçtiğinden, fareyi haklamak ben "damat bey"e düşüyordu! Dikiş makinesinin üstündeki Filiz'in boyun damarları şişmiş, yüzü harlı ateşin üstündeki sac gibi kızarmıştı. "Âşıklık" kolay değildi; sevdalı korsanlar gibi, göğsümü tehlikelere atıp onu fareden ben kurtarmalıydım!

Kahramanlık fırsatı doğmaya görsün, insanoğlu canavar kesiliyor...

Çocukluğumda canlı gözlerine bakmaktan sonsuz hazlar duyduğum fareciği öldürecek, Filiz'i huzura erdirerek ailede kahramanlığımı ilan edecektim! Oysa, gece bekçisinin arada girip sobayı harlatmasının dışında, bekâr odamda kıpırtılarıyla beni yalnızlıktan kurtaranlar o farecikler olmuştu. O ortamda, "fareden korkmayan damat" unvanı az şey değildi. Filiz'in gözünde değer bulacak bir iş de yapmamıştım o güne kadar. İyi bir fırsat doğmuştu. Fırsat doğmuştu da, çocukluğumun bu güzel arkadaşını göz göre göre nasıl öldürürdüm! Büyükler, "fare" lafını duyunca merdivenlerdeki iniş tıkırtılarını geriye çevirerek kurtuluşu yukarıya kaçmakta bulmuşlardı. Odadaki küçükler ise çıktıkları yerlerde tam anlamıyla "mahsur" kalmışlardı. Korkudan titriyor, ciyaklayıp duruyorlardı. Kahramanlığımı "idrak edip" görevimin ciddiyetini kavramakla birlikte, fareyi öldürme duygusu içimi eziyordu.

Farecik, sedirin üstündeki çocukların bağırtısından şaşkına dönmüş, kaçacak delik arıyordu. Ne yapacağını bilemeden oradan oraya kaçışıyor, o duvar bu duvar derken başını uzatıp çıktığı deliği bir türlü bulup içine dalamıyordu. Oysa, farenin bulmayacağı delik yoktur; ya deliği bulamayacak denli deneyimsiz olduğundan ya da gözlerimdeki şefkati sezdiğinden, önümden geçerken bıyıklarını kırpıştırıyor, cemal âşıkları gibi gözünü benden ayıramıyordu. Deliğini bulup gözden yitiverse bu kez ben çığlık atacaktım; kuşkusuz korkudan değil, sevinçten! Belli ki, insan içine ilk çıkıyordu bu fare. Bir-iki kez, kara bir kedinin tırnakları arasından kurtulmayı başarmışsa; bütün deneyimi buydu! Tüyleri daha tam kadife rengini almamış farecik, insanoğlunun kediden de acımasız olduğunu öğrenmemişti. İçimden geçenleri sezercesine, başını nereye çarpsa dönüp geliyor; gözlerimin içine bakıyordu. Onun aklında "ölme" diye bir şey yoktu;

ne yazık ki, benim görevim de onu öldürmekti!

Fare de olsa yaratıklar, yüzleri dost, özleri düşman olanları seçemiyorlardı.

Hayatımda av avlamamış, kuş kuşlamamıştım; suçsuz bir fareyi nasıl öldürürdüm?..

Fare öldürmenin kahramanlık olduğu kuşkusu düşüncelerimi allak bullak etmekte iken çocuklardan biri elime eski bir süpürge tutuşturdu. Düşmanını dost sanana ölüm tez gelirmiş; kahramanlık gösterisi, içimden geçirdiklerimi birden silip süpürmüştü. Bana ışıklı gözlerle bakan fareye süpürgeyi yapıştırıvermiştim. Süpürgeyi yiyen başparmak iriliğindeki fare, sırtüstü düşüp kırmızı bacakları büzülünce, küçük parmağımdan da küçük kalmıştı. Canının büzülmüş kırmızı bacaklarından çıktığını bir ben görmüştüm; bir de ölüm kararını imzalamış olan "Yukarıdaki"...

Kahramanlığın en büyük sahtekârlık olduğu bilinciyle kendince yaşayan bir fareciğin canını almanın utancından sarsılmıştım. Dışımdan madalyalarla donanmış kahramandım, içimden eli kanlı bir zalim!

İnsan ne zaman içindeki kötülüğü yenip insan olacak?[1]

Fare bedeniyle büzülüp kalmıştı, ben duygularımla... Tehlike atlatıldıktan sonra korkusunu yenip nice farenin öldürümüne katılmış olduğunu kahramanlık duygularıyla anlatan büyüklerden biri, kulağıma eğilip beni uyarmıştı:

"Numara yapıyor. Ölmüş görünür, birden fırlar ha, dikkat et!" demişti.

Oysa kim bilir darbe neresini bulmuştu da, bir so-

1. Dostoyevski.

lukta canı çekilen farecik kımıldamaz olmuştu! Tehlike ortadan kalkınca en çok korkaklar cesur görünür; onu görünce korkudan sokağa fırlayan çocuklardan biri, ocaktan maşayı alıp fareciği çöp kovasına atıverdi.

Hem kahraman ol, hem kahramanlığını yaşayama... Fare ölünce bir kenarda büzülüp kaldım. Masada üzüm buruştu, nar sarardı, sobada kestane patlamadı, dağ elmasının kokusu kaçtı... Ölen fare de olsa ölüm, güzelliğin yüzüne perde gerer; Filiz'i göremiyordum. Onun yanından ayrılmak ölüm olurdu bana. Oysa o anda farenin infaz yerinden kaçmak istiyordum. Acı çekerken yüzümün derisi matlaşırdı, bakışının canlılığı sönerdi, ses tellerim keçeleşirdi, sözcükler ağzımda boğulurdu... Başkasının ayırt edemediğini Filiz'in göreceğini biliyordum. Beni öyle görüp üzülmesine dayanamazdım. Vakit de ilerlemişti, fazla oturamamış, evden ayrılmak üzere kalkmıştım. İçimden geçenleri sezerdi Filiz.

"Fareyi öldürdüğüne mi üzüldün?" diye sordu.

Konuşamamıştım. O da üstelememişti. Bakışlarını güzel yüzünde derinleştirerek, "Önümüzde ne ölümler var, kim bilir..." dedi, "Farenin ölümüne dayanamıyorsun, ben ölsem ne yaparsın?.."

Birden titremelere uğrayarak, onun deyimiyle, "Ağzından yel alsın!" dedim, "Sen nasıl ölürsün!.."

O günden sonra, kımıltısını sevgi ile ölüm arasında bulan bir duygu titreşimi, bir hançer gibi yüreğimde derin oyuklar açmıştı. Ölüm sözü geçtiğinde, hep Filiz geliyordu gözümün önüne.

Farenin gece konuşması

Yukarı katın üst köşesindeki odamın ışığı yanıyordu. Okulun gece görevlisi çayımı kaynatmış, soğumasın diye sobanın üstüne koymuştu. Dudaklarımda çay tadı, yüre-

ğimde Filiz, yatağa uzandım. Başımı yastığa koyar koymaz olan oldu. Öldürdüğüm fare, sağı solu koklayarak gelip karşıma dikildi. Dört ayağıyla yürümüyordu, insan gibi, iki ayağı üzerine kalkmıştı. Giyimli kuşamlı, bildiğimiz iri kıyım insanlardandı.

Ayaklarında benim ayakkabılar. Odamın sinema perdesi kadar geniş duvarına görüntüsü düşmüştü. Zili çalıp, "Odama bu sinema perdesini kim gerdi?" diye gece görevlisine sormaya kalkıyordum ki, "Giyimime kuşamıma bakıp öte tarafta insan olup bu ölümlü dünyaya döndüğümü sanma! Fare yaratılmış olmayı, fare olarak yaşayıp ölmeyi insanın rezil yaşamına bin kez yeğlerim. Sana yabancı değilim, gözünü açıp iyice bakarsan tanırsın; öldürdüğün fareyim ben!" dedi.

Benim üstümdekiler onun üstüne geçmişti. Sırtında, benim onu öldürdüğüm sıradaki giysilerimi giyinmiş koca bir fare duruyordu karşımda. Yatağımın içinde titredim. Sıcaktan soğuğa çıkar, daha soğuk bir yere girersin, önleyemediğin bir titreme sarar bedenini, öyle bir titreme... Konuşmak istedim, ağzımı açamadım. Sözü yine o aldı:

"Eşin, çiçeği burnunda bir nişanlı kız, tez ayıldı o; senin, yaptığına pişman olduğunu anlayınca ölümden söz etti; 'Ben ölsem ne yaparsın,' diye sordu, değil mi? Önüne büyük acılar sürerek, öldürme duygusunu unuttturmak istedi sana. Erdemi burada onun!" dedi.

Donup kalmıştım. Biraz düşündükten sonra sürdürdü konuşmasını:

"Unutma, öldürtenin acısı, öldüreninkinden büyüktür; kocasını öldürmeye kışkırtarak, 'Ben çocuk büyüttüm, bilirim nedir tadı / Sütümü emen bir yavrunun. Öyleyken, / Mememi çeker alırdım dişsiz damaklarından. / Beynini ezerdim kendi yavrumun, / Senin ettiğin yemini etmiş olsaydım,' diyen Lady Macbeth, acaba kin kusmasının acısını duyumsamamış olsaydı, Shakespeare

onun kininden koca bir tragedya yaratabilir miydi?.. 27 Mayıs yargılamalarını anımsa; uydurma davalarla ölümü hazırlayanlardan biri olan yargıç kimsenin yüzüne bakamamıştı, savcının yüzüne de kimse bakmamıştı..."

İyice baktım. Duvara yapışmıştı fare. Boyutsuzdu.

"Bak, seni sarsan, fareyi öldürmen olmadı, eşinin, 'Ben ölsem ne yaparsın?' sorusu oldu. Erdemli dedim ya; eş ölümüne dayananın her acıya dayanacağını şimdiden biliyor o..."

Başımda gençlik duyguları esiyordu; "eş ölümü" bana ne kadar uzaktı!.. Öfkelenip bütün cesaretimi toplayarak sordum:

"Bizde ölen dirilmez, sen nereden çıktın?"

"Bizde de öyle! Ama ben ölmedim ki," dedi gülerek, "Ey, gafil insanoğlu, insanın en safı! Öldürdüğü farelerle övünen herifin seni uyarması doğruydu; ben ölmemiştim, bacaklarımı büzerek ölü taklidi yapmıştım. Sen de yuttun, sana öğüt veren de yuttu! Git de ara, bakalım attıkları çöp tenekesinde bulabilecek misin beni?" dedi.

Fareler konuşurken söz ağızlarından çıkmıyordu, bıyıklarının ucunda vantilatör kanatlarına benzer pervane dönünce konuşmuş oluyorlardı. Görmesini bilen, pervanenin döndüğünü görüyordu. Konuşmasını sürdürdü:

"Yüzündeki acıyı görünce senin hiçbir varlığı öldüremeyeceğini anlamıştım. O herifin uyarısını dinleyip bana bir kez daha vurmadın. Kötülüğü önleyen tek duygu pişmanlıktır. Erdemli insan, kötülükten geri durmasını bilir; ruhları kötülükle kirlenmiş olanlarsa politikacı iseler, kendileriyle birlikte ülkelerini de kötülüğe batırır, az buçuk yetenekleri varsa duyarlıkları yozlaştırıp insanı ağaç kabuğuna çevirirler..."

"Senin, ayaklarını büzüp küçük bir lokmaya dönüşünü görünce nasıl acı çektim," dedim, gözyaşımı tutamadım; başımı yastığa gömdüm.

"Ağla... Ağla... Ağlamak, insanoğlunun erdemidir. Kimi hıyarlar, ağlamayı zayıflık sayar, erkek adam ağlamaz, derler. Onlar, erkekliklerinden değil, insanlıktan yoksun oluşlarından ağlayamazlar; üste çıkmak için de, kadın gibi ağlıyor, diye ağlayanı kınarlar. Beni öldürürken burnunun direğini sızlatan gözyaşını görmeseydim, onca yolu tepip buralara gelir miydim sanıyorsun!.. Eşin, öldürümün ardından yüreğindeki yıkımı görüp, "Önümüzde ne ölümler var kim bilir; ben ölsem ne yaparsın?" dememiş olsaydı, tek adım atmazdım; beni buralara getiren, o sözdür! Unutma, insanın canında can olan tek varlık eşidir," dedi.

Yastığım ıpıslaktı.

"Ağlama desem boşuna, bugün ağlamasan yarın ağlayacaksın. İyisi mi, beni buraya getiren o 'söz'ü söyleyeyim de gideyim; sen yoluna, ben yoluma," dedi.

Sözlerine bir süre ara verdi. Bıyıklarının ucundaki pervane, fırtınaya kanat açmış rüzgârgülü gibi dönüyordu. Filozoflara özenircesine konuştu:

"Eşinin sezgisi çok güçlü. Sezdiğini söyledi sana. İleride, eşinin ağzından bir şair de söyleyecek aynı sözü; 'Sen, beni benden çok yaşayacaksın'[1] diyecek. Ah, kara yazgılı insanoğlu! O, ölümü senden önce yaşayacak! Yaşamanın acı çekmek olduğunu o gün anlayacaksın! Acılar seni duygu devi yapacak! Şair, ileride söyleyeceği, 'Ne yazar deme karısı ölmüş de / Acısından dev olmuştur işte' dizeleriyle, senin 'acı tarih'ini yazacaktır. Söylediklerimi unutma! Hele şairin söylediğini hiç unutma! Farelerin, bıyıklarının ucunda döndüğünü gördüğün pervaneyle algılayamayacakları duygu yoktur. Bilimadamlarının biz fareleri deney nesnesi yapmalarını rastlantı mı sanıyorsun?.."

1. Fazıl Hüsnü Dağlarca.

"Sonunda, ölüm, yokluk değil mi?" diye inledim.

"Çok kişiye göre 'yokluk'. Senin için değil; sen varlığı ölümde bulacaksın; gün gelecek, ölümün, olmayan gölgeleri arasında dolaşacaksın. Acılar dağ olmuş sende. Fareyi öldürdüğünü sanarak, beynine, 'Öldürdüğünün öldürdüğüsün sen!' sözünü iyice sokmuşsun. Ölüm acısının devisin sen! Yaşadığımı gör de kendini suçlama diye geldim buraya. Hiç değilse insanoğlunun yüreğinde zerre kadar değeri olmayan bir farenin ölümünü at içinden," dedi, gözden kayboldu.

Kilise çanı çaldığına göre saat dokuz olmalı. Ellerimi pencereye dayadım, Berlin'in puslu göğüne baktım. Kim bilir, bir gecede Berlin'de kaç kişi ölmüş, kaç kişi doğmuştu?.. Benim Berlin'imde bir kişi eksilmiş, dünya boşalmıştı. Hayat, ölümün kara sayfasını Berlin'de açıp önüme koymuştu. Berlin, doğandan da ölenden de habersiz, karnına her cinsten yaratığı doldurmuş bir insan kazanıydı. Kazan kaynadıkça üstünde renkli köpükler fıkırdıyor, köpüklerden yükselen buhar havada kıvrılıp eriyordu.

Başımı pencereden alıp televizyona göz atınca, ekrandaki yapay köpükler arasında gördüm o "marûf-i cihân"[1] sunucuyu! Elinde sopa, onlarca kızı sıraya dizmişti. Kızlar, sirk atları gibi tepiniyorlardı sahnede. Boyları bir, gülüşleri bir, memelerinde hoplattıkları ponpon gülleri bir, incir yaprağından küçük parlak organ örtüleri bir, örtülerin altındaki petleri bir ... di kızların. Onların arasında meydan değnekçisi gibi dolaşan sunucu, yakın çe-

1. (Osm.) Dünyaca tanınan.

kimlerde, sopayı kızların örtük yerlerine tutuyor, kocaman ağzını ayırıp seramik dişlerini parlatarak marifetinin alkışlanmasını bekliyordu. Et kokusuyla büyülenen hayranları da alkışlarından yoksun bırakmıyorlardı onu! Alkışların coşkusuyla aşka gelen kızlar ise uzun bacaklarını başlarından aşırıyor, görülmek isteneni yanından yöresinden gösteriyorlardı velinimetlerine!

Aşüftelik, tarihin hiçbir döneminde bezirgânlarını sermayesiz bırakmamıştır; bir anda salıneyi ak köpükler kaplıyor, köpüklerin arasından yumurta soyulmuşu bir başka kız çıkıyordu. Sahnede üst üste taklalar atarak gösterisine başlayan kız, önündeki örtüsüz yarım ceviz içini sözde gizlerken ağızlara bir parmak bal çalıyordu.

Pencereyi örtünce çan sesi kesildi. Berlin'in düzenli sokaklarını, süslü vitrinlerini, yapma dağlarını, balçık akan ırmaklarını gözümden sildim. Pencereyi kapatıp Berlin denen kaynayan kazanı kendiyle baş başa bıraktım. Berlin'de göreceğim bir şey kalmamıştı. Ne varsa içimdeydi. Acılarımın çift kanatlı pencerelerini açtım; "Hani," dedim içimden, "hani, kaderin aynı sayfasına yazılmıştık biz!

Şimdi sen neredesin, ben neredeyim?.."

Kader kitabı dün gece yanıp kül olmuştu... Kitabın da, kaderin de, "ikimiz"in de; külü göğe savrulmuştu!..

11

Yüreğimin gelini

Bugün doğmamışlar o gün diyecekler ki,
Bak şurda yatan kadına,
İşte onun güzelliği konuşturdu dilsizi.

WILLIAM SHAKESPEARE

Zaman unutsa bahar unutmaz sevgiyi!

Karlar erimiş, sokaklardan seller akmıştı. Ardından güneş doğmuş, bahar yüzünü göstermişti. Sevgilerden tomurcuklar ürüyordu, çiçekler açıyordu doğada. Bahar yerle göğü birbirine kavuşturmuştu; yer mi dişiydi, gök mü, belli değildi. Belli olan, toprağın, yerle göğün bir araya gelmesiyle döl verdiğiydi. Karakış, kara rengini yeşile bırakalı çok olmuştu. Gökten yağan her damla, toprağın dölyolundaki tohuma can veriyordu. Dağ yamaçlarında, bayırlarda ince boynunu gün ışığına uzatıp ilk dölü veren nevruz çiçeği olmuştu. Onu gören her tohum, ince boynunu toprağın altından güneşe uzatmıştı. Güneş, yedi rengiyle doğayı bir uçtan bir uca kucaklamıştı. Rengini gökkuşağından alan nevruz çiçeği, taçyapraklarının göbeğinde biriktirdiği suyu toprağın döl yoluna akıtıyordu. Keçiler, koyunlar, ahır uyuşukluğunu üstlerinden atmış, uçsuz bucaksız tarlalarda yayılıyorlardı.

Toprağın damarına sevginin kanı doluyordu.

Yeşeren otlara karları deldirten güneşin yaratıcı sıcağı vurmuştu sırtıma. Okulun bahçesinde bir banka oturmuş, çatlayan tomurcukların sesini dinliyordum. Arılar bir çiçekle yetinmiyor, rengine kapıldıkları her çiçeğe konup kalkıyorlardı. Hayat, çiçeklerin canından arıların kanatlarına geçiyordu. Arkalarındaki depoyu hoplata hoplata polenle doldurma çabası değildi onların macerası; içine burunlarını daldırdıkları çiçeklerin duyarlı boşluklarında, döl yolunun hazdan haza kanat açtırtan kokusunu arıyorlardı. Çiçeklerin üstünden kalkarken çıkardıkları esrik sesi duyuyordum. Kovanlarına dönerkenki tekdüze vızıltıdan başkaydı bu ses. Kanatlarında taşıdıkları "sevgi"yle, çiçekten çiçeğe konuyorlardı. Bu bozkır kentinde içime sevginin harlı ateşi düşmüştü. Arıların gizli dilinden sevgi sözleri devşiriyordum.

Tomurcukların patlayışında, arıların konup kalkışlarında bir "doğuş"u yaşarken bir an, bahçenin çöp yığılı köşesinde günlerdir "tükeniş" sancıları çeken köpek yumağının kesik havlamalarını duydum. Doğada hiçbir oluşumun sesi ölümünki kadar sinsi değildir. Havlamasına bakılırsa yavru köpek, ölüm celladının "gafil" bedenine girdiğinden habersizdi. Okulun bahçesinde hoplayıp zıplarken arka ayaklarına yürüyen felcin bedenine nasıl yayıldığını, bunun onu gün gün ölüme sürüklediğini de bilmiyordu. Bilemezdi de; kara yumak, gözlerinde biriken ak köpüklerle körelen bakışlarında gülecenliğin sönüğünü, ayaklarını sürümesinin "tükeniş"e götüren bir yürüyüş olduğunu bilecek yaşta değildi. Damarlarına yayılan bahar sıcaklığı aldatıyordu onu. Dünyadan öylesine habersizdi ki, felçli ayaklarını ardında sürükleyip sevinçten maskaralıklar yapıyordu. Bir-iki gün yapıştığı

anasının memesinden ağzının kenarına bulaşan sütün kokusunu aldıkça, o kokuya bir gün kavuşacağını umuyordu. Oysa anası, yavrusunun baharı yaşamadan ölüm kervanına katılacağını sezmiş, başını alıp başka çöplüklere gitmişti.

Ben köpek yavrusundan daha bilinçli değildim. Onun "tükeniş"e doğru bir yolculuğa çıktığını bir hafta kadar önce anlamıştım. Ama daha bebek olduğundan, baharın baharlığını göstereceğini, arkasında sürüdüğü ayaklarının bir süre sonra iyileşeceğini sanmıştım. Gözlerini saran köpüğün ortasında bir delik bulup oradan bakışı, felç yememiş kuyruğunu sallayıp kısa havlamalarla oradan oraya koşması dayanılacak gibi değildi!

Hele, arka ayaklarını ön ayaklarının yardımıyla sürüklediğini kavrayamadan, oynayıp zıplamaya kalkması...

Gözlerindeki köpüksü beyazlık, onu gün gün, bir daha aydınlığı göremeyeceği bir karanlığa sürüklüyordu. En büyük yanılgıyı bu "beyazlık"ta yaşamıştı. Sanmıştı ki, üzerinde uzanıp yatmayı düşlediği ak bulutlar aşağılara inmiş, o da bulutların arasında dolaşıyor... Ölümün, beyazlığı karanlıklaştıran bir duygu olduğunu bilmeden, gözlerine dolan ak bulutlar arasında bir-iki gün bu mutluluğu bile yaşamıştı.

Ah, felcin gün gün yürüdüğü arka ayakları, ne oynayacak güç koymuştu onda, ne doğanın şarkısını dinleyecek kulak!

Üç-beş gün sonra köpüksü beyazlık gözkapaklarını birbirine öylesine yapıştırmıştı ki, o camsı saydamlıkta yüreğinin yolunu açacak ince bir ışık yolu olsun, bulamamıştı. Yanına yaklaşanlara başını çocukça kaldırıp bu karanlık saydamlıktan bakıyordu. Doğa, dağı bayırıyla, yeşili bozuyla renk düzlüğüne uğramıştı gözlerinde.

Her yer sessiz bir beyazlıktı.

Artık gözleriyle görmüyordu; belleğinde kalanları

anımsamaya çalışıyordu. Yoktan var ettiği canlılara hayat bağışlayan bahar, onun önüne hayat yolunun aşılmaz dağını çıkarmıştı. Yaklaşan ölüm, hayatını da, o güne kadar belleğine yerleşen izleri de yok etmişti.

Ölümün kör yoluna düşünce önce gözünü saran köpükler arasındaki bakışını yitirdi. Sesin hangi yandan geldiğini bilemiyor, kulağını ters yönlere çevirip kesintili hırlamalarına havlama denirse havlıyordu. Gözlerinde katılaşan saydamlık, ayaksız ayaklarıyla gidip beyninin duyarlı kıvrımlarını bulmuştu.

Kısa yaşamında "tükeniş"e ne tez yaklaşmıştı! Bir dakika bile onun için "zaman"dı artık. Kımıldayamıyordu. Canında, inleyecek güç kalmamıştı. Keçeleşmiş siyah tüylerinden yayılan ağır sidik kokusu dayanılır gibi değildi. Arıların ışıklı kanatlarını sırtlarında dürüp çiçeklerin döl yoluna gömüldükleri bir anda "tükeniş" gerçekleşti. Sidik kokusunu alan okulun ince yapılı bayan öğretmenleri, onu bir zamanlar, "Ah, bu kara yumak ne şeker şey!" diye sevenler; "Bu leş kokusu da nereden geliyor ayol!" diye burunlarını tutmuş, Başhademe Satılmış Efendi'yi kokunun izine düşürmüşlerdi. Kokunun nereden yayıldığını çok iyi bilen Satılmış Efendi, iz sürmeye gerek duymadan köpeğin can verdiği duvar kıyısına geldi, her yanını saydam köpüklerin kapladığı kara deri parçasını elindeki eski kürekle kaldırıp çöp bidonuna fırlattı.

Oturduğum yerde bunları gözlerken patlayan nice tomurcuk, pembeli beyazlı çiçekler açmıştı.

Yerimden kalktım. Hangi bitkiyi hangi saatte var ettiği bilinmez toprağı avuçlayıp kokladım. Bir "tükeniş"i yaşarken topraklı ellerimle elma çiçeklerinin "doğuş"a hazır tombul tomurcuklarını okşadım.

Önümüz 23 Nisan'dı. Aralarında Filiz'in de bulun-

duğu trampet takımı, okul bahçesinde bayrama hazırlanıyordu. Köpeğin ölümüne dalmıştım. Kulağım, çatlayan tohumun, açılan çiçeğin sesindeydi. Aklım Filiz'de olsa da, ölüm düşüncesine yönelmiş beynimde trampet tık tıklarına yer kalmamıştı. Gençliğinde yaptığı güreşlerle gözenekleri genişleyen akciğerinin hırıltılarıyla soluyan müdür yardımcısı yanıma gelip trampet sesinden sınıfların rahatsız olduğunu, çalışmanın uzakta yapılması gerektiğini söyledi. Dersim olmadığına göre, onların başında bulunabilir miydim? Beynimi burgulayan ölüm düşüncesi beni ne hallere sokmuş olmalıydı ki; bakışlarımın yönünü yitirdiğini ayırt eden müdür yardımcısı, "Hasta mısın?" diye sordu.

Sait Faik'in bir öyküsünde, martının ölümüne dalıp giden çocuğa, balıkçı, dalgınlığının nedenini sorar da, çocuk, "Martı öldü de!" der; balıkçı, "İnsan ölmüyor mu ulan!" diye ona çıkışır. Ben de onun gibi, müdür yardımcısına dalgın dalgın baktım,

"Köpek öldü de!" dedim.

Müdür yardımcısı "pufff pufff" diye soluklanarak, "Tam hastaymışsın sen, oğlum!" diyerek, yarı okşar yarı kızarcasına, elini arkamda dolaştırdı;

"Hadi kalk, trampet takımını al da bağlara doğru gidin, annıyon ya, orada açılırsın," dedi, gözucuyla da Filiz'i işaret etti.

Filiz biraz ötemizde arkadaşlarıyla trampet tıklatıyordu. Uzaktan uzağa, bakışlarımız arasında bir ışık yandı söndü. Soluğunu kulağımın dibinde duydum. Sanki ışığın ortasından süzülüp gelen bu ses, "N'olursun, bizimle gel!" diyordu. "Olur, giderim," demeye kalmadan, müdür yardımcısı, trampetlerini ritimsiz tıklatan öğrencilere seslendi:

"Trampet takımı! İkişerli kolda dizil! Menzil, Ilıca Bağları... Uygun adım marş!.."

Komut üzerine ikişerli dizilip yola koyuldular. Arkalarından yürüdüm.

Tık tıkı tık tık... tram tram tram!..
Tık tıkı tık tık... tram tram tram!..

Kentin garibanı Tıkı'nın sesi geliyordu uzaklardan.

Yazları sokaklarda dolaşır, kışları hapishanede geçirirdi. Çorum'un kendi halinde kabadayısı, "Tıkı" idi. Önüne gelenden para istemez, verileni de geri çevirmezdi. Birine kızıp ona güç yetiremeyince kendine ederdi edeceğini... Yaz kış açık göğsünü jiletler, mintanının önünü göbeğine kadar açıp kuruyan kandan simsiyah olmuş göğsündeki yara oluklarını göstererek kentin uzun caddesinde kahramanlık turu atardı. Eline tutuşturulan üç-beş kuruşla kafayı çekince de sarhoşluk turuna çıkardı. Onun kitabında kansız kahramanlık yoktu; sarhoşluk bir kahramanlıksa göğsünü jiletlemeye cesaret etmek bin kahramanlıktı.

Caddede karşılaştığımızda selam alıp vermeden geçmezdik. Filiz'le ilişkimizi duymuştu. "Atillâ'nın kız kardeşi benim de kız kardeşimdir! Sen de ağabeyimsin, yolda Filiz'e başını çevirene dünyayı zindan ederim!" derdi.

"Yaktın beni, geyik!"[1] diye nara atıyor Tıkı, sokaklarda herkese meydan okuyor...

Hey gidi Tıkı! Çorum'un erdemli kabadayısı!.. Adnan Ağabeyisinin gariban kardeşi!.. Aç kanlı göğsünü, aç da, göster Çorum'un bozkır aydınlığına!..

Ayakları özürlüyse de, el becerisinde üstüne yoktu gazeteci Mustafa'nın. Apartman kaç kat olursa olsun, ga-

1. Karısının ihanetine uğrayan erkek; boynuzlu.

zeteyi her katın balkonuna fırlatır, gazete, gözü varmış gibi, düşeceği yeri bilirdi. Fırlatıp da yerini tutturamadığı gazete olmamıştı. Gazetenin pat sesini balkonda duyunca bilirdiniz ki, evden çıkmanıza on dakika var. En zor iş, bayramlarda ona bahşiş kabul ettirmekti. "Ne yaptım ki bana para veriyorsunuz," derdi, "gazetemi satıyorum ben!" Üstüne üstlük, gücenirdi.

Mustafa, gazeteleri balkonlara fırlatıyor...

Tık tıkı tık tık... Tram tram tram!..
Tık tıkı tık tık... Tram tram tram...

Kar beyazı papatyalar

Ilıca Bağları'nın gür yapraklı ağaçları baharda kudurmuştu. Yol kıyısında şırıltısı duyulan arklarda, mavisi morundan, moru mavisinden canlı çiçekler açmıştı. Kıraç bir tarlanın ortasındaki papatyalar, uzaktan beyaz bir halıyı andırıyordu. Dağların arasından yol bulup Ilıca Bağları'na ulaşan deniz esintisi, papatya tarlasını dalgalandırıyordu. O güne dek, ortasına sarıların yüzük taşı gibi yerleştiği böylesine küçük papatya görmemiştim. Bozkır toprağında, papatya değil, sanki güzellik açmıştı. Örselemekten çekinircesine kar beyazı papatyalar üzerinde ellerimi gezdirdim.

Öğrenciler çevremi almıştı. Aynı duyumsamayla papatyalara bakıyorlardı. Filiz, "En sevdiğim çiçek papatyadır," dedi, "hele de küçükleri..."

"Güzelliği güzel de, kokusu pek kötü!" dedi başka bir öğrenci.

Herkes sevdiği çiçeği söyledi. Filiz yine söze girdi:

"Sizin sevdiğiniz çiçek hangisi?" dedi, bana.

Yaşça büyük bir oğlan, "Sorulur mu!" dedi, "Tabii, papatya!"

"Evet!" diye onayladım onu; "Gerçekten beyazlığıyla, temizliğiyle papatyayı çok severim..."

Ilıca Bağları'na girdikçe bahar, bize bozkır cennetinin kapısını aralıyordu. Akçakavak yapraklarının ipilediği derenin yamacını, uzak denizlerden esen serin yellerin dirileştirdiği kır çiçekleri sarmıştı. Söğüt yapraklarında gün ışığı soluk alıp veriyordu. Çalışma yeri olarak, çevresini kır çiçeklerinin sarmaladığı küçük bir alanı seçtik. Papatya tarlasından fazla uzaklaşmamıştık. "Tram tram"lar, papatyalarla koklaşan kuşları susturmuştu. Kelebekler çevremizi alan çiçek öbeklerinden kalkıp papatya tarlasının ak alanlarına konmuştu. Ak üzerinde daha da güzelleşiyordu kelebekler. Doğanın sesini duymak için "tram tram"ları susturdum. Öğrencilerden de ses çıkmıyordu. Zar kanatlı yüzlerce böcek çiçeklere konup kalkıyordu.

Bedenim kırlarda, kafam köpeğin ölümünde, patlayan tomurcuklarda, çiçekte ses arayan arılarda, ak papatyalar üzerine konup kalkan kelebeklerdeydi...

Karşımda Filiz!

Birbirimize ne çok yakındık, ne çok uzaktık...

Töresel engeller olmasa, ellerimiz birbirine kenetlenecek, sonsuza dek çözülmeyecek. Gözler ondan bana, benden ona atlıyor. İkimiz de duygularımızı gizleme çabası içindeydik. Oysa, kim sevgisini gizleyebilmişti ki biz gizleyebilelim!

Trampetlerin "tram"ları susunca ağaçlarda kuşlar eski ötüşlerini buldular. Her ağaçtan ayrı bir ses geliyordu. Söğüt ağacının kuşu başka, elmanınki başka mıydı? Biri başlıyor, ardından öteki geliyordu. Kuşlar, ötüşmeyi sıraya mı koyuyorlardı? Ürkek bir ses cik dedi sustu. Sonra bir-iki cik daha. Nereden toplaşıp geldiler; ağaçların üstü kuş kesti: Cik cik cik... Cik cik cik.. Ciki ciki ciki... O bir taşın üstüne ilişmiş, ben başka bir taşın; karşı karşıya...

Yüzüne rahat bakamıyorum. Hep gözümü kaçırıyorum. O benden cesaretli. Sahnede "sevgi"yi oynamaya çıkmış kötü oyuncular gibi bocalıyorum. Gözlerimi kuş seslerine çevirince bakışlarım özgürleşiyor. "Oyun"u bozup yüzüne, gözlerine düşen ışık parçalarına bakıyorum. Dalgınlığından kurtulup o da öten kuşları arıyor ağaçlarda. Ağaçlara bakarken kara gözlerine, ışığın yeşil rengi düşüyor. Gözleri kara, bakışları yeşil. Elinde tek bir papatya var; örselemeden tutuyor.

Aramızdaki uzaklık en çok iki metre... O iki metre, sevginin en uzun yolu... Uzağı yakın eylesem, ellerini tutabilirdim, başımı göğsüne yaslayabilirdim... Şu kuş ötüşlü dünyada, bacaklarını başıma yastık ederdim... Çocuklukta yaptığımı yapar; gözlerimi gök boşluklarına diker; gün göğünde yıldız arardım...

Civcivlerini kanatlarının altında ısıtan anaç tavukların sevgisiyle atıyordu yüreğim. Aynı yüreği arıyordum; esintilerden derisinin gözenekleri kabaran civciv gibi, ben de onun kanatlarının altına sığınmak istiyordum. Gün akşama dönse akşam geceye, yine gün başlasa akşam olsa gece yarısı... Başım bacaklarında, mevsimler yaşasam... Üşümeyeyim diye papatyaları yorgan yapıp üstüme örtse... Yüzümde gezinen ellerini dudaklarımla okşasam...

Başhademe Satılmış Efendi ölüsünü bidona fırlattığında köpek yavrusu kanı kurumuş bir deri parçasıydı. Köpeğin, damarlarında katılaşan bir-iki damla kanı çöp bidonunda çoktan soğumuştu. Ama onun ölüm acısı yüreğimde olduğu gibi duruyordu. Köpeğin bakışsız saydam gözlerinde bulutların gölgesini görmüştüm. Filiz boynunu bükmüş, yüzüme bakıyordu. Satılmış Efendi'nin köpeğe yaptığını bana yapsalar; hoyrat eller göv-

demi kanlı bir et parçası gibi fırlatıp atsa: Çılgınlar gibi dağlara düşmez miydi Filiz?..

Ölüm, bayrağını onun başına dikse ben ne yapardım!..

Ya benim başımda dalgalansa ölüm bayrağı... O ne yapardı?..

Yüreğinin parmaklarıyla koruyordum onu. Gözüm yalnız onu görüyordu. Dünya bir yana, o bir yana idi. Yalnızca benim olmalıydı.

Gözlerini, ellerini, parmaklarını; ben görmeliydim, onları soluksuz öpüşlere ben boğmalıydım: Ben!

Ona ben dokunmalıydım; elimi kolumu bağlasalar, canımı bedenimi parçalara ayırsalar; gözümün önünde ona kötülük etseler; onu kurtarmaya gücüm yetmese; ne yapardım, ne yapardım!..

Kötülüğe de uğrasa yüreğimin gelini değil miydi o!

Bana baktığı gözlerle başkasına bakmayacağını biliyordum. Bir dişiyle erkeğin hazlarının meyvesiydi ama onu sevgimle yaratan: Bendim!

Dağlara vuruyorum, sevgiden tıkanıyor soluğum...

Sevgi, duygulanmanın doruk noktasıdır; kendimizi doruklarda sandığımız bir anda çukura düşüveriyoruz. İnsanoğlunda iyi duygularla kötü duygular arasındaki uzaklık birbirine bıçak sırtından da yakın. Yüreğim sevginin doruklarında uçuşurken, kendimi birden çocukluğumun Diyarbakır'ında buldum. Lağım ayaklarının aktığı karanlık bir sokakta, yalvaran gözlerle bakan bir kedi yavrusuyla karşılaşmıştım. Açlıktan miyavlayacak gücü kalmamıştı kediciğin. Hamallık yıllarımda, sobanın arkasındaki minderine uzanmış, hayvan olmasına karşın benden kat be kat iyi bir hayat yaşayan mutlu kediyi gördükten sonra, bütün kedilere düşman kesilmiştim. Sokaklarda

rastladığım kedilere tekme atmadan geçemezdim. Başka şeyler de yapardım; kedi, kuyruğundan huylanır; bunu bildiğimden, hayvanı en duyarlı yerinden, kuyruğundan tutar sallandırırdım. Tırmalayacakmış, ısıracakmış, hiç aldırmazdım. Kuyruğundan yakaladığım kedinin elimin altında cambazlık yapmasına gülmekten bayılırdım. Büyük kediler deneyimli olduklarından bir yolunu bulur, elimi tırmalayıp can havliyle miyavlayarak kaçarlardı. Uzaklara gitmezlerdi, yüksekçe yerlere tırmanır, oradan bana bakarlardı. Küçükler, tırnaklarının bir silah olduğunu bilmediklerinden sessiz kalır, altlarına kaçırırlardı.

Kedilere eziyet etmenin başka yöntemlerini de geliştirmiştim. Bunların en aman vermezi, yolda bulduğum yuvarlakça bir taşı kediye nişan alıp şut atmaktı. Taşı isabet ettirip kediyi hoplatınca başarıya ermiş olurdum. Lağım ayaklarının aktığı dar bir sokakta yalvarırcasına bana yaklaşan bir kedi yavrusuna da aynı şeyi yapmış, nişan alıp tekmeyi patlattığım taşı ona yapıştırmıştım! Canı nasıl yandıysa bavvv! diye fırlayıp kaçmış, bir daha ortalıkta görünmemişti.

İçime dert olmuştu. Taşı yiyen kediyi ya öldürdüysem?.. Kediyi görürürn diye, gerekli gereksiz, o sokaktan her gün geçiyordum; ne yazık ki göremiyordum onu. Kedilere duyduğum kin yüreğimde donmuştu. Sokak taşlarını kediye isabet ettirme başarısı midemi bulandırıyordu artık. Çocuklar benim yaptığımı yapmasınlar diye sokakta rastladığım taşları toplayıp bir kenara koyuyordum. Günde bir kez geçtiğim sokaktan üç kez, on kez, yirmi kez geçmeye başlamıştım. Yoktu, yoktu; kedi kayıplara karışmıştı. Gelene geçene soruyordum; niteliklerini söylediğim kediyi tanıyan var mı, diye. Gören yoktu. O sokakta kimse öyle bir kedi görmemişti. İşini gücüm, sokakta bir köşeye oturup o kedinin gelmesini beklemekti. Beklemekten bunalıyor, uzak yakın demeden, ke-

diyi Diyarbakır'ın başka sokaklarında arıyordum. Bizim oralarda kediyi "tekin" saymaz, onun perilerin cinsinden olduğunu anlatırlardı. Taşı yiyen kedinin insan kılığına girip bir gün karşıma çıkacağından korkuyordum. Ah, o küçücük kedi koca bir "yokluk" olmuş, yüreğime hüznün hançerini sokmuştu.

O yıllarda çarşıda pazarda öldürülen adamların öyküleri anlatılırdı. Kendimi adam öldürmüş kadar suçlu sayıyordum. O suçluluk duygusunu bugün de içimden atabilmiş değilim. Ne denli özenli yaşatılsa bir kedinin ömrü otuz beş yılı geçmezmiş. Bu olayın üzerinden elli beş yıl geçti.[1] Hayat böyle işte; kaybedilen bir daha bulunmuyor. Ölümü görmenin ölmekten beter olduğunu o zaman anlıyorsunuz...

Kuşlar çılgınca öterken bir ayağım Ilıca Bağları'nda, bir ayağım Diyarbakır sokaklarındaki kedideydi. Onca öğrencinin arasında, duygudan duyguya atlıyor, sevginin kör kuyusundan çıkamıyordum. Ben sustukça, yüzüme bakıp onlar da susuyorlardı. Yaşı yaşıma yakın bir öğrenci, koruyucu bir sesle, "Hocam, neyiniz var? Hasta mısınız? İsterseniz gidelim. Burada pek bir şey yaptığımız da yok zaten," dedi.

Böyle bir öneriyi bekliyormuş gibi, saate baktım. Çiçeklerle donanmış çitlerin arasında iki saat geçirmişiz; üç-beş saniye tutmayan iki saat... Sesimi canlandırmaya çalışarak, "Hasta değilim, ölen köpeği düşünüyorum; siz trampet çalarken daha ölmeden o küçük köpeği Satılmış

1. Son iki yıldır Diyarbakır'a her gittiğimde, dar aralıklı sokakları günlerce dolaşıp o kedi yavrusunu aradım! Kentin o bölgesinin sokaklarında yine lağım suları akıyordu, her yer taşla doluydu; olmayan tek varlık, taşı böğrüne yerleştirdiğim kediydi!

Efendi gözümün önünde bidona attı," diyebildim, "onu aklımdan çıkaramıyorum..."

Öğrencilerden biri, "Ne köpeği?" diye sordu.

Bir kız öğrencinin yüzünden alaysamalı gülücükler geçti.

Bir başkası, açık açık alay ederek, "Bizim mahallede akşama kadar elli köpek ölüyor!" dedi; "Hocam, sakın bizim oralara gelmeyin, her köpek için elli kez ölürsünüz..."

Filiz hüznümü anlamıştı. Konuşmadı. Soru sormadı. Yüzünden gülücükler geçmedi. Uzaklara daldı, gözlerinden hüznün gri esintileri geçti.

Papatyaların kıyısından yürüdük. Kuş ötüşlü yeşillikler ardımızda kalmıştı. Kimi öğrenciler papatyalara basarak yürümüşlerdi. Onlara ters ters bakarak, "Şu anda kim bilir kaç papatya öldü," diye geçirdim içimden. Gözucuyla Filiz'e baktım. Küçük papatya elindeydi, örselemeden tutuyordu. O benden de suskundu. Papatyaları ezmemek için kıyıdan yürüyordu. Belki günlerce bir araya gelemeyeceğimizi düşündükçe içime ayrılığın zehri akıyordu. Hep uzaktan, bakışlarımı kaçırarak bakacaktım ona.

Ağızlarını açmadan ikişerli sıra oldu öğrenciler. Bagetlerini trampetlerinin derisi üzerinde gezdirdiler:

Tık tıkı tık tık!.. Tram tram tram!..
Tık tıkı tık tık!.. Tram tram tram!..

Filiz, elindeki papatyayı trampetinin metal aralığına iliştirmişti.

* * *

Anam, "Nefis, kızgın at gibidir!" derdi. "Nefis" dediği, insanın cinsel güdüsü değil, doymak bilmez boğazı idi. Bu ölüm gecesinde beynim ölüm soyutlamalarıyla çatlı-

yor, midem kazınıyordu. Doktorun deyimiyle, eşim, "zamanı belirsiz bir sessizliğe" geçmeden önceki günün öğle sonrasında, yiyemeyeceğini bile bile kendisine getirilen kurabiyeyi bana vermişti.

"Zaman denen eli kanlı zorba"nın ettiğine bak; sehpadan kurabiyeyi alıp bana vermesinin; ye, diye uzatmasının üstünden otuz altı saat bile geçmemişti daha!.. O zamandan bu zamana ağzıma lokma girmemişti. Damaklarıma yapışan zehir, tükürüğümü kurutmuştu. Anarnın "nefis" dediği "kızgın atlar" midemde şaha kalkmıştı; açlığı unutmak, karın guruldamalarını duymamak para etmiyordu. Zorbalık, zamanın elinden nefsin eline geçiyordu...

Gün ışığı penceredе grileşiyor, ötüşünü çivi çakmaya benzeterek "Çivikuşu" adını verdiğim sabah kuşu durmadan ötüyordu. Sesleri sonbalıarda kartlaşan kirli kargalar arada ona katılıyorlardı. Karnıma bastırarak keskin geğirtileri önleyeceğimi sanıyordum. Ne yapsan boşuna; boğaz denen doymaz delikten bir şeyler akıtacaksın. Kişi, bedeninin tutsağıdır; sanki ne ölüm olmuş, ne acılar içindeyim; midemle çekişiyorum!

Son sofra!

Filiz yanımdaymış gibi, onu oturma odasında bırakıp mutfakta kalıvaltı hazırlamaya koyuluyorum. Ruhu ruhuma girmiş; o kalıvaltı hazırlarken ne yapıyorduysa ben de aynını yapıyorum. Mutfağa girişim çıkışım onunki gibi; ellerimi onun gibi değdiriyorum tabaklara, bardaklara. Ekmeği dilimlemem aynı. Peçeteleri parmaklarının ucuyla tutması da aynı. Bu ruh oyununu oynarken içime ince sızılar üşüşse de, tabaklar, bardaklar arasında, onun ince elleri yerine, benim iri ellerimin dolaştığını görmezlikten geliyorum. Göz görmezlikten gelsin, yüre-

ğin gözü kapanmıyor, ellerinin saydam parlaklığını gözümün önüne getirip ağlama nöbetleri geçiriyorum.

Bedenimin uyuşuk katılaşmasına bakmadan işe başlıyorum...

Ocakta su kaynatılacak. Su kaynayadursun, ekmek kızartılacak. Masanın üstündeki günlük örtü kaldırılacak, yerine beyaz kahvaltı örtüsü serilecek. Bardakların karanlıkta bile parlaması şart! Temiz de olsa, bardaklar yeniden yıkanacak; yıkarken "gırc gırc" sesi duyulacak. Çay tabakları da öyle, sofraya konulmadan gıcır gıcır yıkanacak, kurulanacak. Çay konurken özen gösterilecek, bardaklardan altındaki tabaklara çay da su da damlatılmayacak. Damlamışsa yenisi getirilecek, yenisi yoksa tabaklar yıkanacak...

Mutfağa girip çıktıkça, her işi onun düzeninde yürütmekten gizli hazlar duyuyorum. Bunları ben, "ben" olarak yapmıyorum; onun yüreğinin sevinci sarmış bedenimi; kılcal damarlarımın vardığı yerlerde ak elleri dolaşıyor; her işi yapan o, ortalarda dolaşan "ben"im!

Masaya önce neyi koyuyorduysa ben de sırasıyla onu koyuyorum. Yanlış yapmışsam, koyduğumu geri götürüyor, sırası geleni elime alıp sofraya yerleştiriyorum. Kaba bardaklardan çay içmeyi sevmez; ince ağızlı bardaklar seçiyorum. Her şeyi hazırlayıp masaya şöyle bir bakınca onun yaptığı gibi, elimin değdiği her şeyin güzelleştiğini görüyorum. O varmış gibi, tabakları, bardakları, çatalları bıçakları, peçeteleri ona göre getirip dizmişim. Nereden bulursa bir çiçeği getirir, masanın görünür bir yerine koyardı. Masada yalnız çiçek eksik. Yapma çiçek de olsa bir yerlerden bulup koyacağım; bir türlü bulamıyorum. Burnuma nergislerin sarı kokusu geliyor. Çiçek yerine nergislerin kokusunu koyuyorum.

Ölü evlerinde, akşam, yokluğun üstünü örter; sabah, örtüyü kaldırır. Yokluğun yokluğu sabahları duyuluyor; beynimde sabah yokluğunun ağıtları dolaşıyor, yine sonu gelmez ağlama nöbetlerine giriyorum.

Kahvaltı masasının başında yalnızım. Elleri ellerimde değil. Mutfakta çaydanlık yanık türküler çağırarak cızırdıyor. Kentin üzerinde sabahın soğuk grisi tülleniyor. Yıllarca önce, bir gece otobüsünde giderken duyduğum gariban kızın içine gömdüğü türkü, ağıt olmuş içime akıyor:

Sabahlar oldu, dayanamam, uyan yâr!
Uyaaaannnn!.. Uyaaaannnn!..

Asit, boğazımı parçalayacak. Midemde kızgın kısraklar tepiniyor. Bir elimde demlik, birinde çaydanlık, bardaklarımıza çay koyuyorum. Zeytin, peynir, reçel... Kendi tabağıma ne koyuyorsam onunkine de aynını koyuyorum. Ocakta kızaran susamlı ekmeğin kokusu odalara doluyor, çayın buğusu tütüyor...

Penceredе yağmur yunmuşu gün ışığı...
Sofra hazır!
Yüreğimin gelini;
ince belli bardaklara koydum çayı;
vazolarda ak papatyalar...

İstanbul,
Aralık 2000 - Şubat 2004

Kültürümüze büyük katkılarda bulunan Adnan Binyazar, edebiyatımızın en verimli yazarlarından biri.

Fotoğraf: Kaan Sağanak

Sevgi, kökeninden dal vermişti. Kendimi ne denli denetlesem, ders sırasında gözlerim gidip onun yüzünü buluyordu. Kendime geldiğimde suçüstü yakalanmış gibi irkiliyordum. Kadın duygu bekçisidir; saniyelik dalıp gitmeler kız öğrencilerin gözünden kaçmıyor, onlarca göz, ikimizin arasında mekik dokuyordu. İlginç bir sözü aktarırken, şiir dizelerinin etkisiyle coşkudan yüreğim havalanırken gözlerimin ışığı ona akıyordu.

Adnan Binyazar'a 2005 Orhan Kemal Roman Armağanı'nı ve 2011 Ebubekir Hazım Tepeyran Ödülü'nü getiren *Ölümün Gölgesi Yok*, sevgiyi, aşkı, tutkuyu ve bunların ardından gelen yoğun acıyı ölümsüz kılan bir kitap. Orhan Kemal Ödülünü veren seçici kurulun da dediği gibi, "Eserin dramatik yapısının sağlamlığı, akıcı ve güzel Türkçesi, etkileyici, tutarlı ve yoğun anlatımının yanında, Adnan Binyazar, kitabın ana temasında işlenen, duyarlık körleşmesine uğradığımız günümüz ortamında sevginin çağdaş destanı sayılabilecek *Ölümün Gölgesi Yok* eseriyle, gün gün bir tükenişi yaşatırken varlık kadar yokluğun da sonsuzluğuna inandırıyor okuru."

Kapak resmi: CARL HOLSØE

ISBN 978-975-07-0388-1

22 TL
KDV DAHİL